

**STRATEGIA ROZWIĄZYWANIA PROBLEMÓW
SPOŁECZNYCH DLA MIASTA KIELCE
NA LATA 2014 – 2020**

Kielce 2014

Spis treści

1. Wprowadzenie	3
2. Ramy prawne i zgodność z innymi dokumentami strategicznymi	6
3. Część diagnostyczna	13
3.1. Analiza lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej.....	13
3.1.1. Demografia.....	13
3.1.2. Infrastruktura społeczna.....	22
3.1.3. Opieka zdrowotna i stan zdrowia mieszkańców.....	29
3.2. Diagnoza problemów społecznych.....	36
3.2.1. Ubóstwo.....	36
3.2.2. Bezdomność.....	44
3.2.3. Mieszkalnictwo.....	51
3.2.4. Bezrobocie.....	54
3.2.5. Niepełnosprawność.....	65
3.2.6. Przemoc w rodzinie.....	75
3.2.7. Uzależnienia.....	82
3.2.8. Seniorzy.....	90
3.2.9. Wsparcie rodziny i system pieczy zastępczej.....	96
3.2.10. Organizacje pozarządowe i działalność wolontaryjna.....	108
3.2.11. Podsumowanie.....	114
4. Analiza SWOT	117
5. Część programowa	120
5.1. Misja.....	120
5.2. Cele strategiczne, operacyjne i kierunki działań.....	120
6. Zarządzanie realizacją strategii	134
6.1. Wdrażanie i monitoring.....	134
6.2. Finansowanie.....	134
7. Spis tabel	136
8. Spis map	137
9. Spis wykresów	137
10. Załączniki	138

1. Wprowadzenie

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Kielce na lata 2014 – 2020, zwana dalej Strategią lub SRPS, jest dokumentem kierującym podejmowanie działań, mających na celu skuteczne rozwiązywanie problemów społecznych na terenie miasta. Głównym celem Strategii jest dokonanie diagnozy sytuacji społecznej, a następnie opracowanie założeń, priorytetów i celów lokalnej polityki społecznej, które posłużą przygotowaniu programów pomocowych wspierających integrację osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka z resztą społeczeństwa. Aktualny dokument jest częściowo kontynuacją poprzedniej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych z 2004 roku oraz jej aktualizacji na lata 2010 – 2013. Uwzględnione zmiany są związane z dynamiką problemów społecznych, dotychczas wprowadzanymi programami służącymi ich rozwiązywaniu, a także wdrażanymi działaniami profilaktycznymi.

Strategia składa się z sześciu części:

W pierwszej części dokumentu zawarto wprowadzenie dotyczące przyczyn sporządzenia niniejszej Strategii, określono metodę pracy oraz zakres działań zawartych w dokumencie.

Druga część zawiera uregulowania prawne, na podstawie których sporządzono Strategię oraz wskazano powiązania z innymi regulacjami identyfikującymi problemy społeczne.

Trzecia część przedstawia diagnozę problemów społecznych miasta. Informacje do opracowania Strategii zebrano z lat 2009 – 2012, a także dostępne dane z 2013 roku. Niezbędne są one do opracowania istotnych problemów społecznych występujących w Kielcach, tj. ubóstwa, bezdomności, bezrobocia, sytuacji osób starszych i niepełnosprawnych, problemu uzależnień i przemocy w rodzinie. Ponadto opisano sytuację demograficzną mieszkańców miasta oraz infrastrukturę społeczną, na którą składają się: opieka zdrowotna, system oświaty, wymiar sprawiedliwości oraz zaplecze kulturalne miasta. Określono zasoby jakimi dysponuje miasto na rzecz rozwiązywania lokalnych problemów społecznych. Przedstawiono instytucje miejskie oraz organizacje pozarządowe działające na rzecz osób zagrożonych marginalizacją oraz wykluczeniem społecznym.

W celu zbadania mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń dotyczących możliwości rozwoju Kielc wykorzystano analizę SWOT, która znajduje się w części czwartej.

Piąta część Strategii to sformułowanie misji i celów strategicznych, wskazanie obszarów interwencji. W każdym obszarze wytyczono cele operacyjne, których osiągnięcie powinno przyczynić się do zmniejszenia skali występujących problemów. W tej części określono również podmioty odpowiedzialne za realizację poszczególnych zadań.

W szóstej części dokumentu wskazano sposób wdrażania i aktualizacji Strategii poprzez określenie częstotliwości monitoringu oraz jednostek za niego odpowiedzialnych. Ustalono również źródła finansowania poszczególnych celów operacyjnych.

Metodologia i zakres Strategii

Prace nad dokumentem były prowadzone na podstawie zarządzenia Prezydenta Miasta Kielce z dnia 10 stycznia 2014 roku w sprawie powołania Zespołu ds. opracowania Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Kielce na lata 2014 – 2020. Tworzenie dokumentu obejmowało dwa etapy: zebranie danych, informacji i materiałów potrzebnych do opracowania założeń i projektu Strategii oraz konsultacje z zainteresowanymi jednostkami i partnerami społecznymi.

Spotkania Zespołu odbywały się raz w miesiącu w okresie od stycznia do marca 2014 roku. W wyniku prac Zespołu ustalono, że podstawową wartością we współpracy uczestników życia społecznego Kielc będzie komplementarność oraz monitoring działań podejmowanych na rzecz rozwiązywania problemów społecznych. Zastosowano metodę *collaborative planning*, czyli grupowe planowanie i podejmowanie decyzji przez reprezentantów wszystkich zainteresowanych stron w trakcie konsultacji podczas wypracowywania dokumentu. W procesie tworzenia Strategii wykorzystano instrumenty analizy strategicznej w oparciu o uzyskane dane z instytucji działających na terenie miasta m.in. Urzędu Miasta Kielce, Miejskiego Urzędu Pracy, Urzędu Statystycznego, Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie, Świętokrzyskiego Centrum Profilaktyki i Edukacji. Zebrane dane pochodzą z:

- dokumentów urzędowych,
- danych statystycznych Głównego Urzędu Statystycznego i danych z Narodowego Spisu Powszechnego Ludności i Mieszkań z 2002 i 2011 roku,
- analizy SWOT.

Jako jedną z metod zbierania danych wykorzystano analizę publikacji, raportów badawczych, biuletynów dotyczących problemów społecznych (metoda *desk research*).

Zakres Strategii obejmuje te obszary polityki społecznej, które zostały uwzględnione w ustawie o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 roku i w innych dokumentach prawnych stanowiących podstawę działania samorządów w ramach polityki społecznej.

W związku z zachodzącymi w Polsce zmianami społecznymi i gospodarczymi, polityka społeczna realizowana w najbliższych latach na poziomie zarówno kraju jak i gminy musi być elastyczna, nastawiona na wprowadzanie innowacyjnych sposobów rozwiązywania

istniejących problemów społecznych. Działania te winny ewoluować stosownie do zmian gospodarczych, obejmować ocenę oraz eliminację zagrożeń i niekorzystnych zjawisk dla mieszkańców. Coraz większą rolę w tym procesie przypisuje się samym osobom dotkniętym problemem, zwracając uwagę na ich zasoby osobiste, np.: umiejętności, wiedzę, zdolności adaptacyjne oraz na zasoby środowiska lokalnego.

2. Ramy prawne i zgodność z innymi dokumentami strategicznymi

Ustawy

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Kielce na lata 2014 – 2020 jest dokumentem uwarunkowanym prawnie. Obowiązek jej opracowania wynika z art. 17 ust. 1 pkt. 1 i art. 19 pkt. 1 w powiązaniu z art. 16 b ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej, które w ramach zadań własnych gminy przewidują *opracowanie i realizację gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka* oraz w ramach zadań własnych powiatu *opracowanie i realizację powiatowej strategii rozwiązywania problemów społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, wspieranie osób niepełnosprawnych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka – po konsultacji z właściwymi terytorialnie gminami.*

Strategia odnosi się do rzeczywistych wyzwań społeczności lokalnej i odpowiada obowiązującym przepisom prawnym zawartym w:

- ustawie z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (t.j. Dz. U. z 2013 roku, poz. 182, ze zm.);
- ustawie z dnia 5 czerwca 1998 roku o samorządzie powiatowym (t.j. Dz. U. z 2013 roku, poz. 595, ze zm.);
- ustawie z dnia 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (t.j. Dz. U. 2013 roku, poz. 594, ze zm.);
- ustawie z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych (t.j. Dz. U. z 2011 roku, Nr 127, poz. 721, ze zm.);
- ustawie z dnia 19 sierpnia 1994 roku o ochronie zdrowia psychicznego (t.j. Dz. U. z 2011 roku, Nr 231, poz. 1375, ze zm.);
- ustawie z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (t.j. Dz. U. z 2012 roku, poz. 1356, ze zm.);
- ustawie z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu narkomanii (t.j. Dz. U. z 2012 roku, poz. 124, ze zm.);
- ustawie z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (t.j. Dz. U. z 2005 roku, Nr 180, poz. 1493, ze zm.);

- ustawie z dnia 20 kwietnia 2004 roku o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (t.j. Dz. U. z 2013 roku, poz. 674, ze zm.);
- ustawie z dnia 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym (t.j. Dz. U. z 2011 roku, Nr 43, poz. 225, ze zm.);
- ustawie z dnia 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych (t.j. Dz. U. z 2006 roku, Nr 94, poz. 651, ze zm.);
- ustawie z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (t.j. Dz. U. z 2010 roku, Nr 234, poz. 1536, ze zm.);
- ustawie z dnia 13 czerwca 2003 roku o cudzoziemcach (t.j. Dz. U. z 2011 roku, Nr 264, poz. 1573, ze zm.);
- ustawie z dnia 13 czerwca 2003 roku o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (t.j. Dz. U. z 2012 roku, poz. 680);
- ustawie z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (t.j. Dz. U. z 2013 roku, poz. 1456);
- ustawie z dnia 7 września 2007 roku o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (t.j. Dz. U. z 2012 roku, poz. 1228, ze zm.);
- ustawie z dnia 27 sierpnia 2004 roku o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (t.j. Dz. U. z 2008 roku, Nr 164, poz. 1027, ze zm.);
- ustawie z dnia 21 czerwca 2001 roku o ochronie praw lokatorów, mieszkaniowym zasobie gminy i o zmianie Kodeksu cywilnego (t.j. Dz. U. z 2014 roku, poz. 150);
- ustawie z dnia 21 czerwca 2001 roku o dodatkach mieszkaniowych (t.j. Dz. U. z 2013 roku, poz. 966, ze zm.);
- ustawie z dnia 9 czerwca 2011 roku o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2013 roku, poz. 135, ze zm.);
- ustawie z dnia 8 grudnia 2006 roku o finansowym wsparciu tworzenia lokali socjalnych, mieszkań chronionych, noclegowni i domów dla bezdomnych (Dz. U. z 2006 roku, Nr 251, poz. 1844, ze zm.);
- ustawie z dnia 26 lipca 2013 roku o zmianie ustawy Prawo energetyczne oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2013 roku, Nr 0, poz. 984).

Dokumenty strategiczne

Działania zawarte w Strategii są spójne z głównymi dokumentami strategicznymi obowiązującymi na terenie Unii Europejskiej, Rzeczypospolitej Polskiej, województwa świętokrzyskiego oraz Kielc. Tworzą warunki do podejmowania działań opartych na zasadzie

pomocniczości państwa przy wykorzystaniu zasobów tkwiących w środowisku lokalnym i aktywności środowisk zagrożonych marginalizacją oraz wykluczeniem społecznym. Uwzględniają możliwość pozyskiwania środków z funduszy unijnych.

Na poziomie Unii Europejskiej:

- *Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu – Europa 2020*

Opracowany dokument wpisuje się w szczególności w trzy cele: podniesienie poziomu wykształcenia, osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75% oraz wspieranie włączenia społecznego. Podkreśla potrzebę wspólnego działania na rzecz wychodzenia z kryzysu, racjonalnego wykorzystywania zasobów, wdrażania reform związanych z globalizacją i starzeniem się społeczeństw.

- *Komunikat Komisji Europejskiej Inicjatywa na rzecz przedsiębiorczości społecznej*
Strategia podkreśla rolę ekonomii społecznej w aspekcie zwalczania ubóstwa i wykluczenia społecznego.

- *Komunikat Komisji Europejskiej w sprawie polityki UE i wolontariatu: Uznanie i propagowanie wolontariatu transgranicznego w UE*

SRPS akcentuje znaczenie wolontariatu dla tworzenia i rozwijania kapitału ludzkiego oraz społecznego.

Na poziomie krajowym:

- *Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju. Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności*

Strategia jest spójna z celem głównym dotyczącym poprawy jakości życia Polaków dzięki stabilnemu wzrostowi gospodarczemu. Wpisuje się w cel 6 *Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie workfare state*, który obejmuje między innymi:

- zmianę funkcjonowania publicznych służb zatrudnienia w kierunku zwiększenia ich efektywności;
- zmianę w systemie zabezpieczenia społecznego oraz podatkowym, tak aby zwiększyć opłacalność i skłonność do podejmowania pracy;
- zapewnienie rozwoju elastycznych form zatrudnienia;
- stworzenie warunków dla wzrostu liczby osób niepełnosprawnych zatrudnionych na otwartym rynku pracy;
- zapewnienie jak najlepszej adresowalności świadczeń i zasiłków oraz rozwój ekonomii społecznej;

- zapewnienie wsparcia rodzin wielodzietnych zabezpieczającego je przed ryzykiem wykluczenia społecznego;
- zwiększenie dostępności do usług zdrowotnych w priorytetowych dziedzinach medycyny (np. kardiologia, onkologia, neurologia, ortopedia i traumatologia, psychiatria);
- stworzenie modelu aktywności intelektualnej, społecznej i zawodowej osób starszych opartego na wykorzystywaniu ich potencjałów i zapobieganiu wykluczeniu społecznemu.

➤ *Strategia Rozwoju Kraju 2020*

SRPS jest spójna z celem głównym jakim jest wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę jakości życia ludności. Znajduje odniesienie w obszarach strategicznych:

- *Sprawne i efektywne państwo*, cel 3: wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywateli, kierunek interwencji: rozwój kapitału społecznego;
- *Konkurencyjna gospodarka*, cel 4: rozwój kapitału ludzkiego, kierunki interwencji: zwiększenie aktywności zawodowej oraz poprawa jakości kapitału ludzkiego;
- *Spójność społeczna i terytorialna*, cel 1: integracja społeczna, kierunki interwencji: zwiększenie aktywności osób wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz zmniejszenie ubóstwa w grupach najbardziej zagrożonych.

➤ *Strategie rozwoju tzw. strategie zintegrowane*

Obejmują dziewięć dokumentów nowej generacji służących realizacji celów rozwojowych SRK 2020.

➤ *Programowanie perspektywy finansowej 2014 – 2020. Umowa partnerska*

Opracowany dokument jest spójny z celami nowej perspektywy finansowej 2014 – 2020, tj.: zwiększaniem konkurencyjności gospodarki, poprawą spójności społecznej i terytorialnej oraz podnoszeniem sprawności i efektywności państwa.

➤ *Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej (projekt)*

Strategia jest spójna z celem nadrzędnym: w 2020 roku ekonomia społeczna będzie stanowić ważny czynnik wzrostu zatrudnienia, spójności społecznej oraz rozwoju kapitału społecznego.

- *Krajowy Program Przeciwdziałania Ubóstwu i Wykluczeniu Społecznemu 2020*
SRPS jest zgodna z celem głównym jakim jest zmniejszenie liczby osób zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem społecznym o 1,5 mln osób oraz wzrost spójności społecznej. Ponadto odnosi się do wszystkich wyznaczonych pięciu celów operacyjnych.
- *Rządowy Program na rzecz Aktywności Społecznej Osób Starszych na lata 2014 – 2020*
Opracowany dokument wpisuje się w cel programu dotyczący poprawy jakości i poziomu życia seniorów poprzez kompleksowe połączenie działań obejmujących sferę edukacji, integracji międzypokoleniowej, partycypacji obywatelskiej oraz usług społecznych ze szczególnym uwzględnieniem wolontariatu osób starszych.
- *Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Polski Wschodniej do roku 2020*
Opracowany dokument jest spójny z celem strategicznym jakim jest wzrost spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej pięciu województw z Polski Wschodniej.

Na poziomie regionalnym:

- *Strategia Rozwoju Województwa Świętokrzyskiego do 2020 roku*
Strategia nawiązuje do celu głównego, jakim jest wzrost atrakcyjności województwa poprzez zintegrowany rozwój w sferze społecznej, gospodarczej i przestrzennej.
- *Świętokrzyski Program Pomocy Społecznej 2012 – 2017*
SRPS jest zgodna z celem strategicznym dotyczącym zwiększenia efektywności systemu pomocy i integracji społecznej oraz ze wszystkimi celami operacyjnymi.
- *Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014 – 2020 (wersja 4.0, marzec 2014 roku)*
Opracowany dokument wpisuje się w szczególności w trzy osie priorytetowe: oś 8 *Rozwój edukacji i aktywne społeczeństwo*, oś 9 *Włączenie społeczne i walka z ubóstwem* oraz oś 10 *Otwarty rynek pracy*.

Na poziomie lokalnym:

- *Strategia Rozwoju Kielc na lata 2007 – 2020*
SRPS jest spójna z misją mającą na celu stworzenie warunków do rozwoju poprzez profesjonalną obsługę oraz wspieranie inicjatyw ambitnych i kreatywnych. Powiązanie celów z programami rozwoju zapewni kompleksowość działań oraz stanie się skutecznym narzędziem w procesie rozwoju miasta.

➤ *Wieloletni program gospodarowania zasobem mieszkaniowym Miasta Kielce na lata 2014 – 2018*

Opracowany dokument wpisuje się w cele strategiczne, jakimi są tworzenie warunków do zaspokajania potrzeb mieszkaniowych oraz zapewnienie lokali socjalnych, zamiennych i pomieszczeń tymczasowych.

➤ *Program Ochrony Zdrowia Psychicznego Miasta Kielce na lata 2012 – 2015*

SRPS jest z spójna z nadrzędnym celem polityki miasta w dziedzinie zdrowia psychicznego jakim jest poprawa stanu bezpieczeństwa zdrowotnego, poprawa zdrowia mieszkańców oraz tworzenie form pomocy, umożliwiających życie w środowisku rodzinnym i społecznym, w tym wdrożenia środowiskowej opieki psychiatrycznej.

➤ *Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na terenie miasta Kielce na lata 2014 – 2020*

Opracowany dokument jest spójny z celem głównym, jakim jest przeciwdziałanie i zmniejszenie rozmiaru przemocy w rodzinach poprzez: pogłębianie wiedzy mieszkańców na temat zjawiska przemocy w rodzinie, zwiększenie dostępności pomocy oraz skuteczności działań interwencyjnych wobec osób doznających i stosujących przemoc, łączenie i koordynowanie działań lokalnych, zwiększanie świadomości i wrażliwości społecznej oraz podnoszenie kompetencji służb zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

➤ *Projekt Aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji obszarów miejskich, przemysłowych i powojkowych w mieście Kielce na lata 2014 – 2020*

Strategia jest spójna z celem ogólnym programu, jakim jest podniesienie atrakcyjności gospodarczej, społecznej, przestrzennej i funkcjonalnej Kielc prowadzące do lepszego wypełniania funkcji metropolii regionu świętokrzyskiego.

Dokument jest zgodny ze wskazanymi celami szczegółowymi, które łączą trzy sfery rozwojowe: gospodarczą, społeczną i przestrzenną, by efektywnie przeciwdziałać problemom rewitalizowanych obszarów.

➤ *Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Przeciwdziałania Narkomanii*

Strategia jest spójna z celami uchwalanego corocznie programu. Są to: ograniczenie degradacji osób uzależnionych i ich rodzin poprzez zwiększenie dostępności do terapii, zmniejszenie rozmiarów szkód zdrowotnych, psychicznych i społecznych, zwiększenie zasobów miasta niezbędnych do rozwiązywania problemów alkoholowych

i przeciwdziałania narkomanii, zapewnienie mieszkańcom odpowiedniej pomocy i wsparcia.

- *Program współpracy Miasta Kielce z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami SRPS jest z spójna z głównym celem uchwalanego corocznie programu, jakim jest kształtowanie demokratycznego ładu społecznego w środowisku lokalnym poprzez budowę partnerstwa administracji samorządowej z organizacjami pozarządowymi.*

3. Część diagnostyczna

3.1. Analiza lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej

Kielce są miastem na prawach powiatu oraz stolicą województwa świętokrzyskiego. Miasto zajmuje powierzchnię 109,45 km² zamieszkiwaną przez 200 236 mieszkańców (stan na dzień 30 czerwca 2013 roku)¹, to jest 15,76% mieszkańców województwa. Gęstość zaludnienia wynosi 1 835 osób na km². Wraz z piętnastoma sąsiadującymi gminami tworzy Kielecki Obszar Metropolitalny (KOM). Celem jego istnienia jest zapewnienie ścisłej współpracy między nimi i kreowanie przyjaznych warunków dla inwestorów.

Miasto stanowi gospodarcze, turystyczne i kulturalne centrum regionu. Jest też jednym z bardziej znanych, nie tylko w Polsce, ośrodków wystawienniczo – targowych, gdzie organizowane są liczne ekspozycje branżowe, konferencje naukowe i pokazy.

Usytuowanie miasta w południowej części centralnej Polski sprawia, że stanowi ono ważny punkt komunikacyjny na mapie kraju.

Mapa 1. Położenie oraz podział administracyjny województwa świętokrzyskiego

Źródło: www.sejm.gov.pl oraz www.stat.gov.pl

3.1.1. Demografia

Demografia to dyscyplina naukowa badająca zjawiska ludnościowe oraz prawidłowości, którym one podlegają. Głównym przedmiotem badań demografii jest ludność zamieszkująca dany obszar. Szczególnie badany jest stan i zmiany w liczbie ludności, struktura według płci oraz wieku, wykształcenia, ruch naturalny i wędrowny².

¹ Dane GUS.

² Encyklopedia PWN.

Stan i struktura ludności

Na przestrzeni ostatnich lat zauważa się systematyczny spadek liczby mieszkańców Kielc, co obrazują dane zawarte w umieszczonej poniżej Tabeli 1.

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego (GUS), w 2009 roku w Kielcach mieszkało 204 835 osób, a pod koniec drugiego kwartału 2013 roku 200 236. Oznacza to spadek liczby mieszkańców o 4 599 osób, czyli o 2,25% w porównaniu do roku 2009. Według prognoz przedstawionych przez GUS w 2011 roku tendencja spadkowa liczby ludności będzie się utrzymywać i w roku 2020 w Kielcach będzie mieszkać 186 120 osób, a w roku 2035 jedynie 157 856. Należy jednak zauważyć, że w tej samej prognozie GUS zakładał, że w 2011 roku liczba mieszkańców Kielc będzie wynosić 199 906, a w 2012 roku 198 353 osoby. W obu przypadkach prognoza ta nie sprawdziła się i liczba kielczan jest wyższa od przewidywanej³.

Tabela 1. Liczba mieszkańców województwa świętokrzyskiego i Kielc w latach 2009 – 2013

Rok		2009 (A)	2010 (B)	2011 (C)	2012 (D)	Stan na 30.06.2013	D – A
Województwo Świętokrzyskie	Liczba mieszkańców – ogółem	1 270 120	1 266 014	1 278 116	1 273 995	1 270 263	+ 3 875
	Kobiety	651 790	649 552	653 847	651 625	649 889	- 165
	Mężczyźni	618 330	616 462	624 269	622 370	620 374	+4 040
Miasto Kielce	Liczba mieszkańców – ogółem	204 835	202 450	201 815	200 938	200 236	- 3 897
	Kobiety	108 154	106 764	106 533	106 300	105 985	- 1 854
	Mężczyźni	96 681	95 685	95 282	94 638	94 251	- 2 043

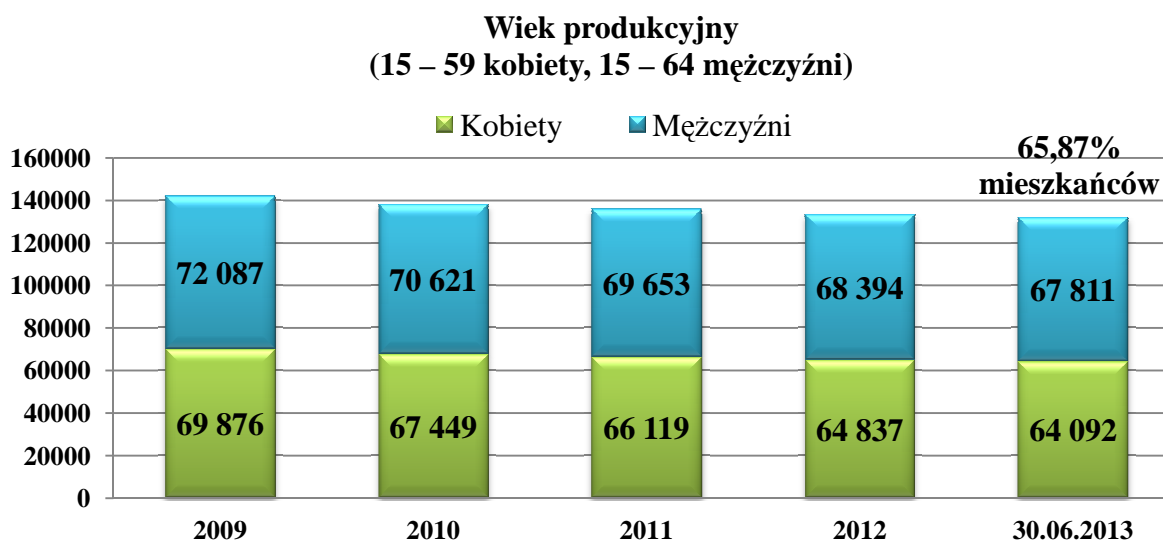
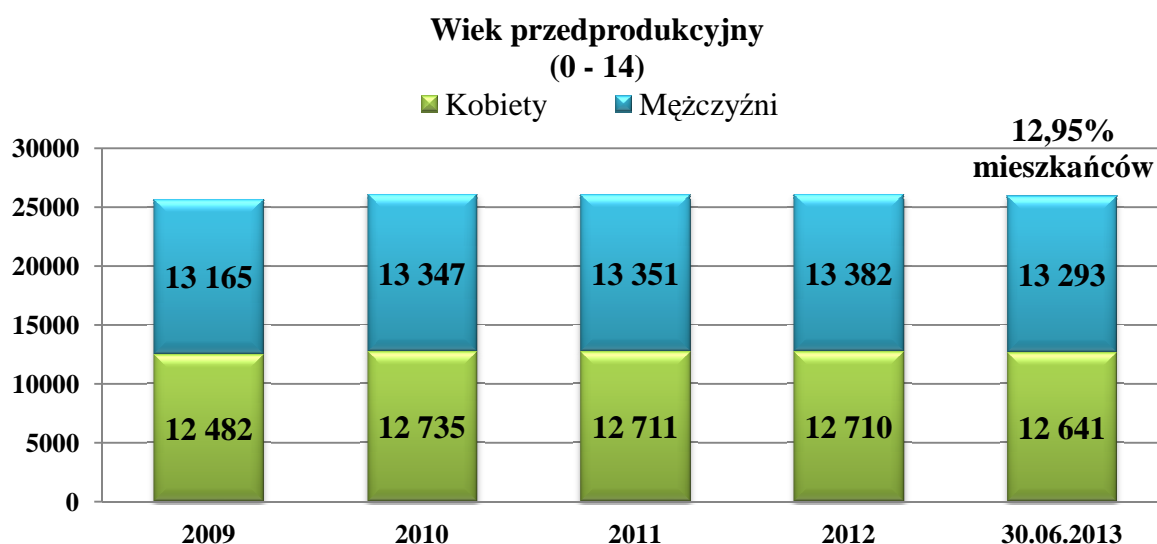
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

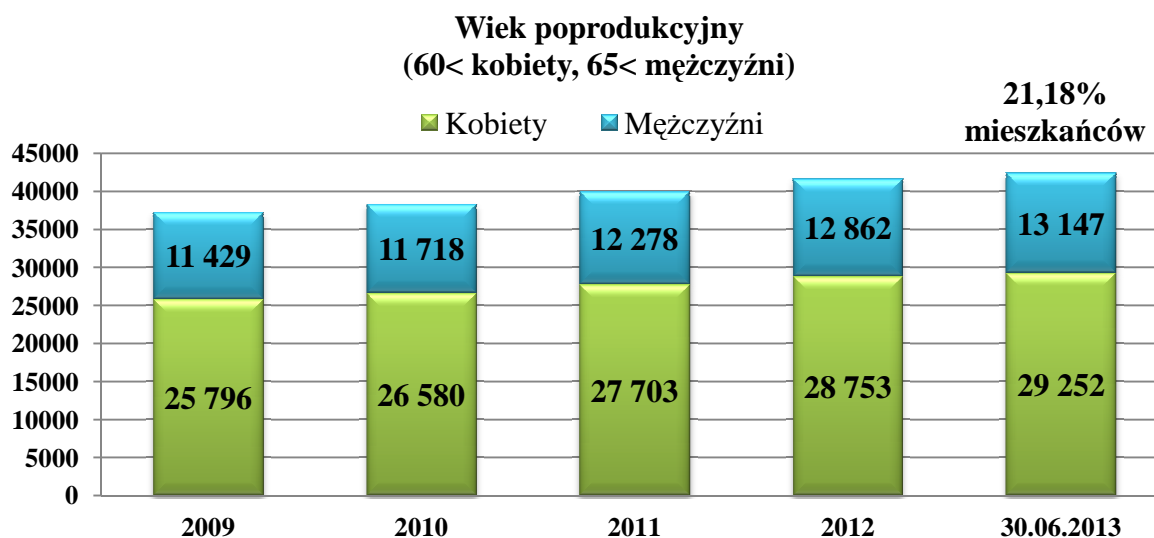
Zestawienie danych zobrazowanych Wykresem 1 wskazuje, że w okresie od 2009 do 2012 roku struktura społeczna uległa zmianie. Obserwuje się spadek liczby ludności w wieku produkcyjnym, przy jednoczesnym szybkim wzroście liczby mieszkańców w wieku

³ Główny Urząd Statystyczny, *Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2011-2035*, 2011.

poprodukcyjnym. Liczba osób w wieku produkcyjnym w roku 2012 obniżyła się o 8 732, czyli o 6,15% w porównaniu do roku 2009. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym w 2012 roku wzrosła o 445, czyli 1,74%. Tendencja wzrostowa utrzymuje się również w grupie poprodukcyjnej. Jednak przyrost tej grupy jest znacznie wyższy od grupy przedprodukcyjnej. W 2009 roku liczba osób w wieku poprodukcyjnym wyniosła 37 225, a w 2012 roku zwiększyła się o 4 390, czyli o 11,79%. Zmiany te oznaczają postępowanie procesu starzenia się społeczeństwa Kielc. Na dzień 30 czerwca 2013 roku udział procentowy poszczególnych grup kształtował się następująco: wiek przedprodukcyjny – 12,95%, wiek produkcyjny – 65,87% oraz wiek poprodukcyjny – 21,18%.

Wykres 1. Liczba mieszkańców Kielc w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym z podziałem na płeć w latach 2009 – 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Stosunek liczby kobiet do liczby mężczyzn na przestrzeni lat 2009 – 2013 nie uległ wyraźnej zmianie. W grupie przedprodukcyjnej i produkcyjnej występuje niewielka przewaga liczebna mężczyzn. Na dzień 30 czerwca 2013 roku w grupie dzieci do 14 roku życia 48,74% stanowiły dziewczynki, a 51,26% chłopcy. W kategorii osób w wieku produkcyjnym stosunek ten kształtował się podobnie (odpowiednio 48,59% i 51,41%). Wyraźna zmiana w strukturze płci pojawia się dopiero w grupie poprodukcyjnej, gdzie aż 68,99% stanowią kobiety, a mężczyźni jedynie 31,01% (Wykres 1).

W Tabeli 2 przedstawiono liczbę mieszkańców Kielc według płci i wieku. Zestawienie danych z roku 2009 do 2012 pozwala dostrzec zmiany w strukturze wiekowej kielczan.

Tabela 2. Liczba mieszkańców Kielc według wieku i płci w latach 2009 – 2013

Wiek	Płeć	2009 (A)	2010 (B)	2011 (C)	2012 (D)	Stan na 30.06.2013	D – A	Wiek	Płeć	2009 (A)	2010 (B)	2011 (C)	2012 (D)	Stan na 30.06.2013	D – A
Wiek 0-4	Ogółem	9 175	9 883	9 979	9 967	9 670	+ 792	Wiek 5-9	Ogółem	7 993	8 006	8 061	8 251	8 452	+ 258
	Kobiety	4 500	4 888	4 962	4 948	4 788	+ 448		Kobiety	3 814	3 810	3 858	3 972	4 096	+ 158
	Mężczyźni	4 675	4 995	5 017	5 019	4 882	+ 344		Mężczyźni	4 179	4 196	4 203	4 279	4 356	+ 100
Wiek 10-14	Ogółem	8 479	8 193	8 022	7 874	7 812	- 605	Wiek 15-19	Ogółem	11 498	10 757	9 920	9 380	9 122	- 2 118
	Kobiety	4 168	4 037	3 891	3 790	3 757	- 378		Kobiety	5 673	5 318	4 920	4 702	4 564	- 971
	Mężczyźni	4 311	4 156	4 131	4 084	4 055	- 227		Mężczyźni	5 825	5 439	5 000	4 678	4 558	- 1 147
Wiek 20-24	Ogółem	14 606	14 392	13 886	13 142	12 704	- 1 464	Wiek 25-29	Ogółem	18 631	17 529	17 163	16 442	16 054	- 2 189
	Kobiety	7 087	7 057	6 863	6 536	6 320	- 551		Kobiety	9 595	8 708	8 509	8 148	7 933	- 1 447
	Mężczyźni	7 519	7 335	7 023	6 606	6 384	- 913		Mężczyźni	9 036	8 821	8 654	8 294	8 121	- 742
Wiek 30-34	Ogółem	17 771	17 168	17 208	17 303	17 363	- 468	Wiek 35-39	Ogółem	14 517	14 457	15 076	15 413	15 679	+ 896
	Kobiety	8 839	8 464	8 489	8 582	8 645	- 257		Kobiety	7 149	7 206	7 525	7 703	7 814	+ 554
	Mężczyźni	8 932	8 704	8 719	8 721	8 718	- 211		Mężczyźni	7 368	7 251	7 551	7 710	7 865	+ 342
Wiek 40-44	Ogółem	11 919	11 664	11 858	12 428	12 584	+ 509	Wiek 45-49	Ogółem	13 204	12 309	11 787	11 362	11 248	- 1 842
	Kobiety	5 969	5 966	6 053	6 305	6 384	+ 336		Kobiety	6 959	6 526	6 202	5 938	5 872	- 1 021
	Mężczyźni	5 950	5 698	5 805	6 123	6 200	+ 173		Mężczyźni	6 245	5 783	5 585	5 424	5 376	- 821

Wiek	Płeć	2009 (A)	2010 (B)	2011 (C)	2012 (D)	Stan na 30.06.2013	D – A	Wiek	Płeć	2009 (A)	2010 (B)	2011 (C)	2012 (D)	Stan na 30.06.2013	D – A
Wiek 50-54	Ogółem	16 658	15 836	14 973	14 109	13 627	- 2 549	Wiek 55-59	Ogółem	17 057	17 327	17 100	16 823	16 626	- 234
	Kobiety	9 072	8 626	8 112	7 617	7 344	- 1 455		Kobiety	9 533	9 578	9 446	9 306	9 216	- 227
	Mężczyźni	7 586	7 210	6 861	6 492	6 283	- 1 094		Mężczyźni	7 524	7 749	7 654	7 517	7 410	- 7
Wiek 60-64	Ogółem	13 858	15 008	15 521	15 766	15 888	+ 1 908	Wiek 65-69	Ogółem	8 268	8 420	9 344	10 570	11 158	+ 2 302
	Kobiety	7 756	8 377	8 720	8 937	8 992	+ 1 181		Kobiety	4 766	4 747	5 271	5 936	6 317	+ 1 170
	Mężczyźni	6 102	6 631	6 801	6 829	6 896	+ 727		Mężczyźni	3 502	3 673	4 073	4 634	4 841	+ 1 132
Wiek 70-74	Ogółem	8 289	8 217	7 985	7 589	7 492	- 700	Wiek 75-79	Ogółem	6 500	6 576	6 696	6 878	6 914	+ 378
	Kobiety	5 023	4 999	4 854	4 623	4 525	- 400		Kobiety	3 884	3 951	4 055	4 221	4 267	+ 337
	Mężczyźni	3 266	3 218	3 131	2 966	2 967	- 300		Mężczyźni	2 616	2 625	2 641	2 657	2 647	+41
Wiek 80-84	Ogółem	3 997	4 143	4 416	4 604	4 699	+ 607	Wiek 85 <	Ogółem	2 415	2 565	2 820	3 037	3 144	+ 622
	Kobiety	2 599	2 655	2 792	2 880	2 937	+ 281		Kobiety	1 768	1 851	2 011	2 156	2 214	+ 388
	Mężczyźni	1 398	1 488	1 624	1 724	1 762	+ 326		Mężczyźni	647	714	809	881	930	+ 234

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Największy spadek liczby mieszkańców obserwuje się w grupie od 10 do 34 roku życia. Szczególnie jest on widoczny w przedziałach wiekowych:

- 15 – 19, gdzie liczba osób obniżyła się o 2 118, czyli o 18,42%;
- 20 – 24, gdzie różnica wyniosła 1 464 osoby, czyli 10,02%;
- 25 – 29, gdzie liczba mieszkańców zmalała o 2 189, czyli 11,75%.

Tendencję spadkową obserwuje się również wśród osób w wieku 45 – 59. Szczególnie w przedziale wiekowym 45 – 49 i 50 – 54, gdzie liczba osób obniżyła się odpowiednio o 1 842 i 2 549 osób, czyli o 13,95% i 15,30%.

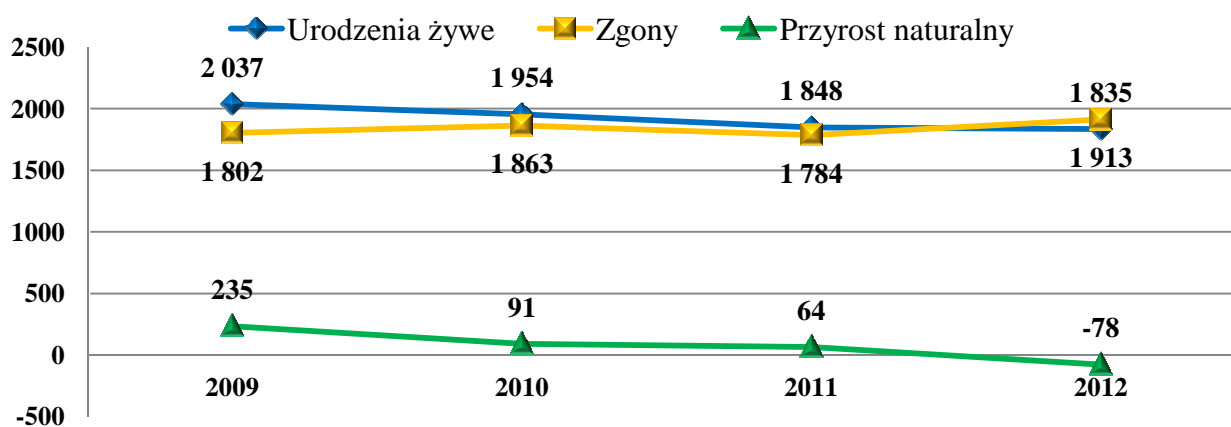
Wzrasta liczba starszych mieszkańców Kielc. W grupach wiekowych 60 – 64 oraz 65 – 69 liczba osób powiększyła się odpowiednio o 1 908 i 2 302, czyli o 13,77% i 27,84%. Liczba osób powyżej 80 roku życia w stosunku do 2009 roku wzrosła o 19,17%, tj. o 1 229 osób.

Obserwuje się również tendencję wzrostową liczby dzieci do 9 roku życia. W 2012 roku wyniosła ona 18 218 i była wyższa o 1 050, czyli o 6,12% w porównaniu do roku 2009. W roku 2012 liczba dzieci z tej kategorii wiekowej była prawie czterokrotnie niższa od liczby osób powyżej 60 roku życia.

Przyrost naturalny

Wskaźnik przyrostu naturalnego w 2009 roku wyniósł 235, co oznacza, że rodziło się więcej dzieci w stosunku do liczby zgonów. W kolejnych latach wskaźnik ten obniżał się. W 2010 roku spadł do poziomu 91, w 2011 do 64. Natomiast w 2012 roku urodziło się o 78 dzieci mniej w stosunku do liczby zgonów, co oznacza ujemny przyrost naturalny (Wykres 2).

Wykres 2. Przyrost naturalny w latach 2009 – 2012

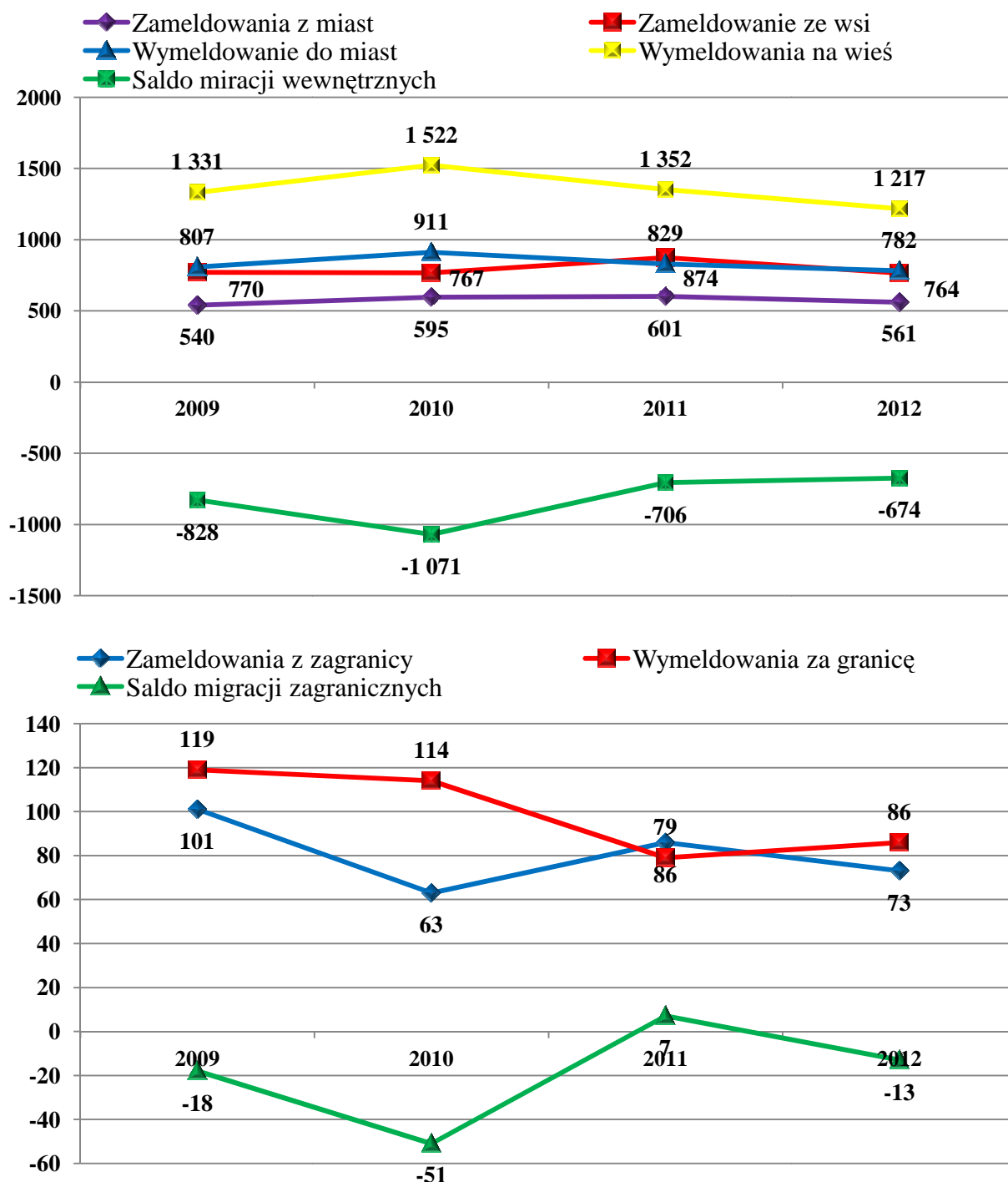

Źródło: Dane GUS

Migracje

Spadek liczby mieszkańców Kielc uwarunkowany jest również zmianą miejsca zamieszkania. Od 2009 do 2012 roku obserwuje się ujemne saldo migracji wewnętrznych jak i zagranicznych kielczan, co oznacza że więcej mieszkańców opuszcza miasto niż do niego przyjeżdża.

Wykres 3. Migracje wewnętrzne i zagraniczne w latach 2009 – 2012

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykształcenie

W latach 2002 i 2011 przeprowadzono Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań (NSP), który pozwolił m.in. na zbadanie poziomu wykształcenia kielczan. Z zebranych danych w 2002 roku wynikało, iż w Kielcach osoby z wykształceniem średnim i policealnym oraz wyższym stanowiły 62,75% ogółu badanych (odpowiednio 42,49% oraz 20,26%).

Tabela 3. Poziom wykształcenia mieszkańców Kielc powyżej 13 roku życia w 2002 i 2011 roku

Poziom wykształcenia	2002		2011	
	Liczba osób	Udział procentowy	Liczba osób	Udział procentowy
Ogółem	180 621	100%	168 029	100%
Wyższe	36 602	20,26%	53 756	31,99%
Średnie i policealne	76 740	42,49%	63 211	37,62%
Zasadnicze zawodowe	25 978	14,38%	23 175	13,79%
Gimnazjalne	-	-	6 691	3,98%
Podstawowe	37 525	20,78%	20 038	11,93%
Brak wykształcenia	3 776	2,09%	1 158	0,69%

Źródło: Narodowy Spis Powszechny 2011 roku, s. 103

Dane NSP z 2011 roku pokazują, że odsetek osób deklarujących posiadanie wykształcenia w tych kategoriach wzrósł do 69,61%. W porównaniu do roku 2002 liczba mieszkańców Kielc z wyższym wykształceniem wzrosła do 31,99%, natomiast liczba osób z wykształceniem średnim i policealnym spadła do 37,62%. Z danych wynika, że brak wykształcenia występuje wśród niewielkiej grupy kielczan i w 2011 roku obniżył się z 2,09% do 0,69%.

Sytuacja rodzinna

Analizując dane GUS dotyczące życia rodzinnego mieszkańców Kielc, można stwierdzić, że coraz mniej osób decyduje się na zawarcie związku małżeńskiego. W 2012 roku zawarto 1 008 związków małżeńskich, czyli o 335 (24,95%) mniej niż w roku 2009, gdzie wskaźnik ten wyniósł 1 343. Obserwuje się również wzrost liczby rozwodów. W 2012 roku pozew o rozwód złożyło 476 osób, czyli o 199 (71,84%) więcej niż w roku 2009 (Tabela 4).

Tabela 4. Liczba małżeństw i rozwodów w Kielcach w latach 2009 – 2012

Małżeństwa					
Rok	2009 (A)	2010 (B)	2011 (C)	2012 (D)	D – A
Liczba	1 343	1 235	1 037	1 008	- 335
Rozwody					
Rok	2009 (A)	2010 (B)	2011 (C)	2012 (D)	D – A
Liczba	277	355	313	476	+ 199

Źródło: Dane GUS

Podsumowanie

Podsumowując sytuację demograficzną miasta zauważa się proces depopulacji spowodowany ujemnym przyrostem naturalnym oraz emigracją poza tereny Kielc. Zmianom demograficznym towarzyszą niekorzystne tendencje dotyczące życia rodzinnego kielczan, co potwierdzają dane dotyczące zwiększającej się liczby rozwodów przy jednoczesnym spadku liczby zawieranych małżeństw. Ponadto, niepokojące są znaczące różnice w strukturze wiekowej mieszkańców, które mogą hamować rozwój gospodarczy w związku z małą liczbą ludzi młodych wchodzących na rynek pracy. Zauważa się pozytywne zmiany związane z poprawą poziomu wykształcenia, co może być spowodowane lepszą dostępnością do instytucji edukacyjnych, zwiększeniem świadomości co do roli wykształcenia i potrzeb rynku pracy.

3.1.2. Infrastruktura społeczna

Infrastruktura społeczna służy zaspokajaniu w zorganizowany sposób ludzkich potrzeb w zakresie prawa, bezpieczeństwa, oświaty i nauki, kultury, pomocy społecznej i służby zdrowia itp. Na infrastrukturę społeczną składają się np.: szkoły, szpitale, sądy, więzienia i inne instytucje administracji państwowej⁴. System opieki zdrowotnej oraz stan zdrowia mieszkańców Kielc opisano w podrozdziale 3.1.3.

Żłobki i przedszkola

Pomimo malejącej liczby dzieci, wzrasta liczba żłobków i przedszkoli. Sprzyja to możliwości szybkiego powrotu rodziców na rynek pracy. W 2012 roku w Kielcach funkcjonowało 7 żłobków, czyli o 3 więcej niż w roku 2009. Wzrasta liczba przedszkoli⁵ – w roku 2012 na terenie miasta działało 77 placówek (w tym 2 przedszkola specjalne),

⁴ Encyklopedia PWN.

⁵ Pod pojęciem przedszkola rozumie się przedszkola, punkty przedszkolne oraz oddziały przedszkolne.

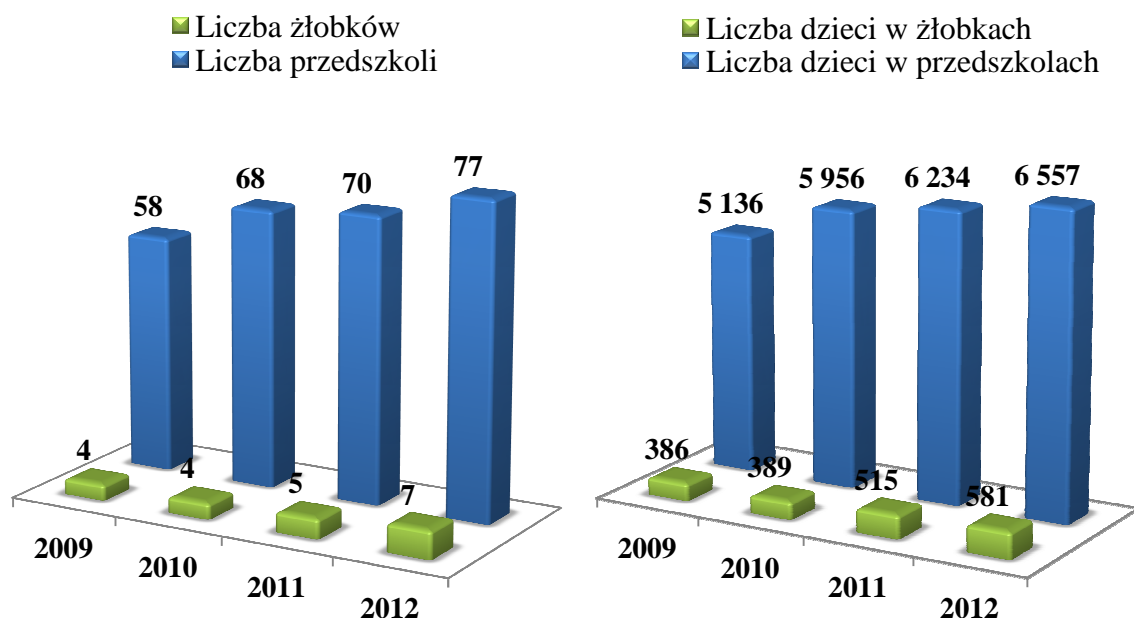
do których uczęszczało 6 557 dzieci, a w roku 2009 dane te odpowiednio wynosiły 58 placówek i 5 136 dzieci. Zgodnie z danymi GUS, odsetek dzieci w wieku 3 – 6 objętych wychowaniem przedszkolnym w 2012 roku wynosił 82,1%.

Tabela 5. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3 – 6 w Kielcach w latach 2009 – 2012

Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych	2009	2010	2011	2012
Liczba dzieci – ogółem	5243	5798	5929	6292
Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym	80,3	84,7	81,7	82,1

Źródło: Dane GUS

Wykres 4. Liczba żłobków i przedszkoli na terenie Kielc w latach 2009 – 2012

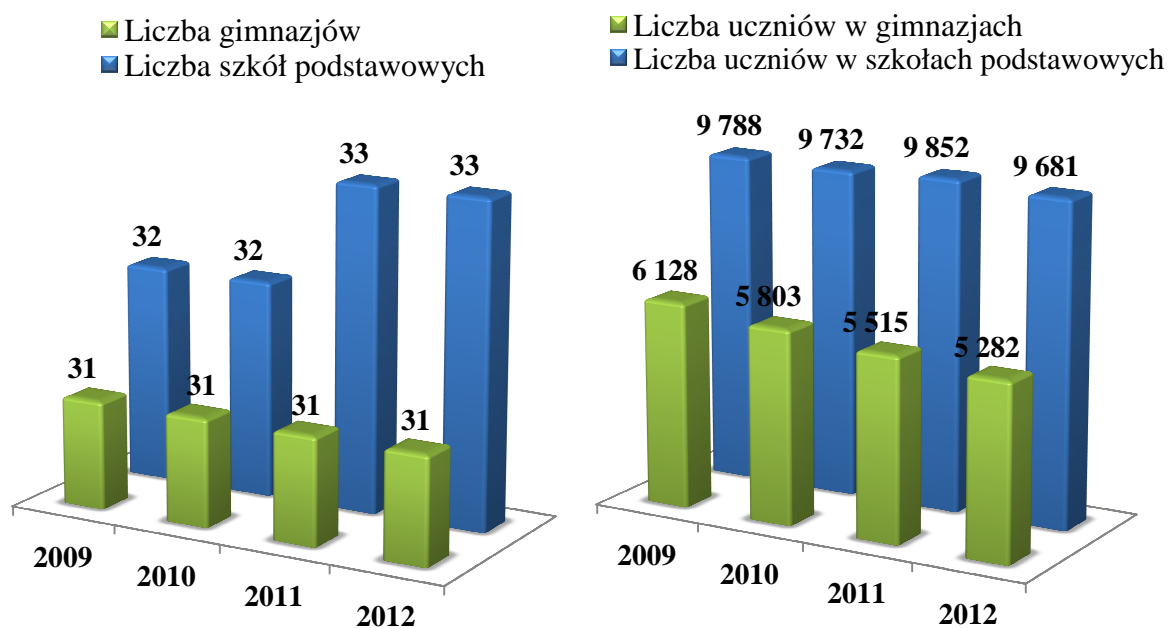

Źródło: Dane GUS

Szkoły podstawowe, gimnazjalne, ponadgimnazjalne i policealne

W ostatnich kilku latach liczba szkół na różnych poziomach kształcenia nie uległa znaczącej zmianie. W Kielcach w 2012 roku funkcjonowały 33 szkoły podstawowe, w tym 4 specjalne. Kształciło się w nich 9 681 uczniów. Na poziomie gimnazjalnym uczniowie mogli wybierać pomiędzy 31 gimnazjami, jedno było przeznaczone dla dorosłych, a 5 zapewniało nauczanie specjalne.

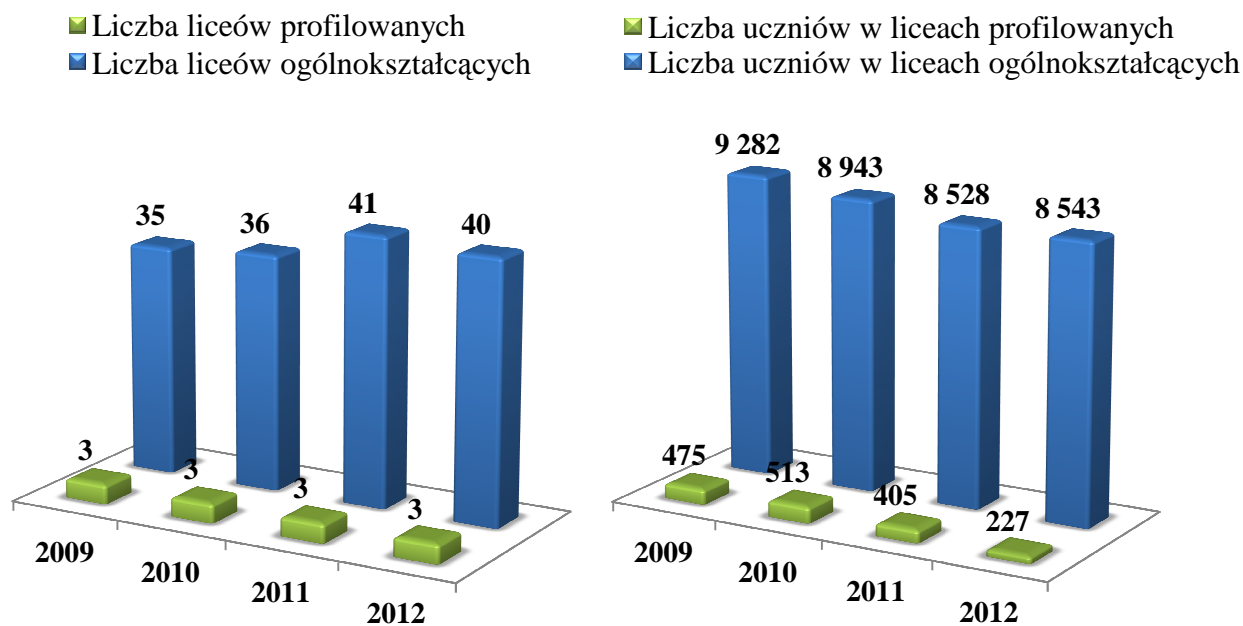
Wykres 5. Liczba szkół podstawowych i gimnazjalnych na terenie Kielc w latach 2009 – 2012

Źródło: Dane GUS

Ponadgimnazjalny poziom wykształcenia w Kielcach odbywa się liceach ogólnokształcących, profilowanych oraz technikach.

Wykres 6. Liczba szkół licealnych ogólnokształcących i profilowanych na terenie Kielc w latach 2009 – 2012

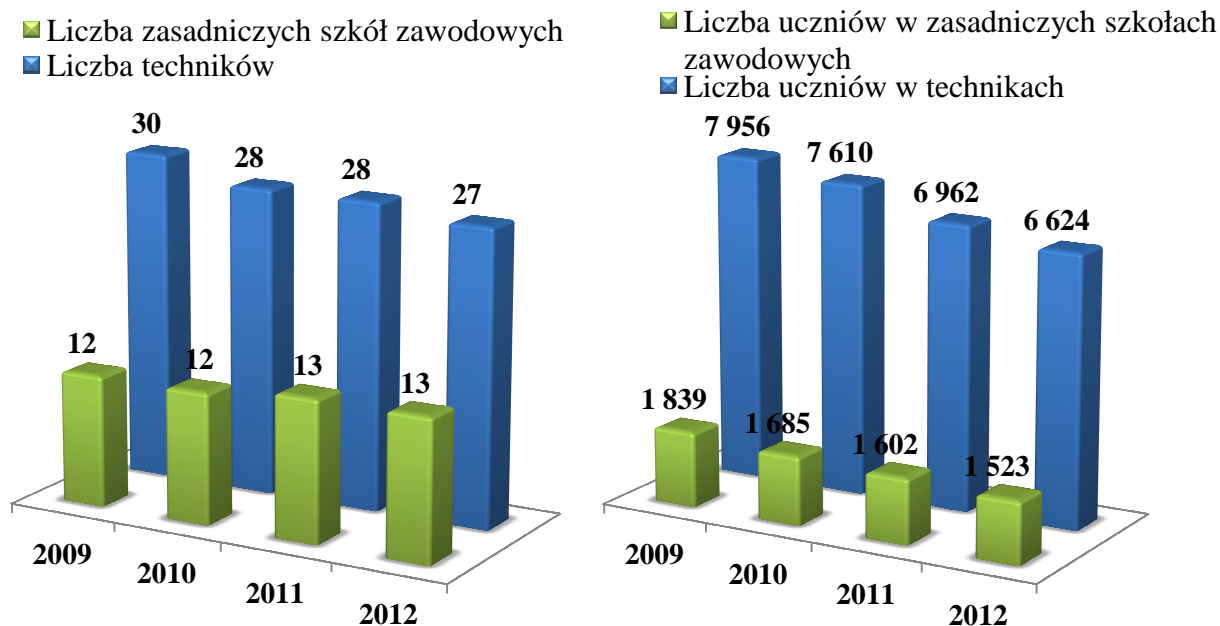

Źródło: Dane GUS

W 2012 roku na terenie Kielc funkcjonowały 43 licea, do których uczęszczało 8 770 uczniów. W porównaniu do roku 2009 liczba tych szkół wzrosła o 5 (2 licea ogólnokształcące oraz 3 licea ogólnokształcące dla dorosłych). Analizując dane przedstawione na Wykresie 6 zauważa się, że 97,40% młodzieży wybierało naukę w liceach ogólnokształcących. Porównując dane z lat 2009 i 2012 obserwuje się niewielki spadek w liczbie uczniów w liceach ogólnokształcących, natomiast w liceach profilowanych liczba uczniów zmniejszyła się o 52,21%. W Kielcach nie istnieją szkoły licealne zapewniające nauczanie specjalne dla młodzieży.

Wykres 7 obrazuje dane dotyczące nauczania w technikach. Od 2009 do 2012 roku liczba techników przeznaczonych dla młodzieży nie zmieniła się. W 2012 roku powstało pierwsze technikum specjalne przy ul. Jagiellońskiej w Zespole Placówek Szkolno – Wychowawczych. Zmniejszyła się liczba techników dostępnych dla osób dorosłych – w 2012 roku była to tylko 1 szkoła oraz 9 uzupełniających. Liczba młodzieży i osób dorosłych uczęszczających do techników wyniosła w 2012 roku 6 624.

Wykres 7. Liczba techników i zasadniczych szkół zawodowych na terenie Kielc w latach 2009 – 2012

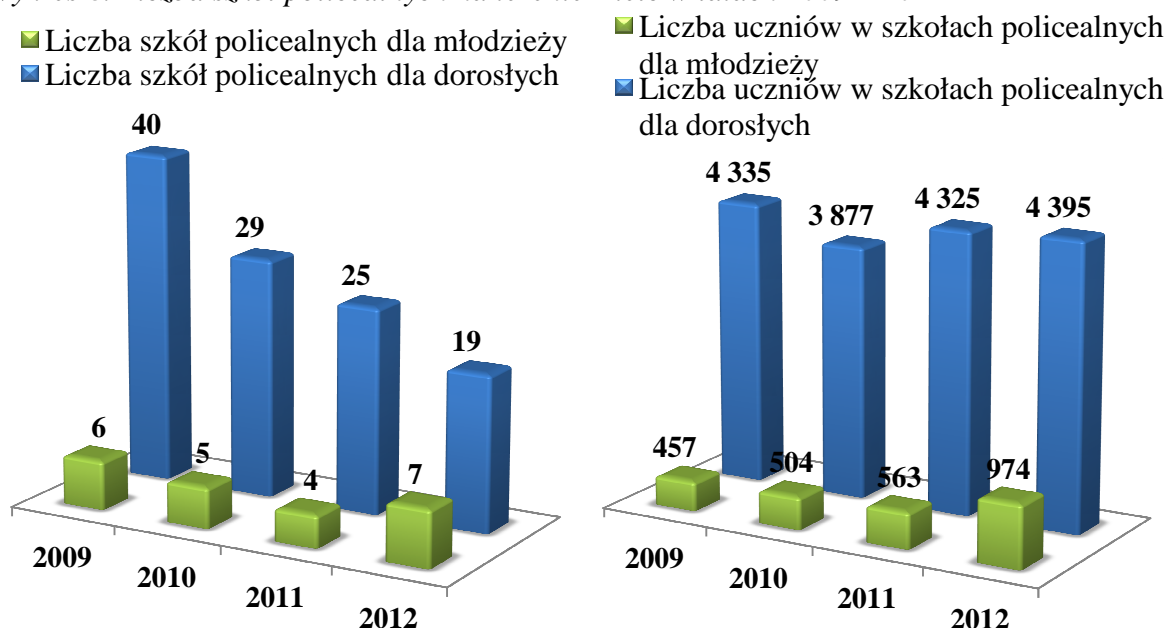
Źródło: Dane GUS

W 2012 roku w Kielcach było 13 zasadniczych szkół zawodowych, w tym 4 specjalne. Podobnie jak w innych szkołach ponadgimnazjalnych obserwuje

się spadek liczby uczniów w kolejnych latach. Do zasadniczych szkół zawodowych uczęszczało 1 523 uczniów, czyli o 17,18% mniej niż w roku 2009.

Analizując kształcenie na poziomie szkoły policealnej w latach 2009 – 2012, zauważa się ponad dwukrotny wzrost liczby młodzieży uczęszczającej do tych placówek. Wynosiła ona w 2009 roku – 457 osób i w 2012 – 974. W 2009 roku osoby dorosłe mogły wybierać pomiędzy 40 placówkami kształcącymi na poziomie policealnym, jednak do roku 2012 liczba ta spadła do 19. Pomimo tak wyraźnego zmniejszenia się liczby szkół, liczba słuchaczy utrzymała się na porównywalnym poziomie przez cały okres 2009 – 2012 i wynosiła średnio 4 233.

Wykres 8. Liczba szkół policealnych na terenie Kielc w latach 2009 – 2012

Źródło: Dane GUS

Szkoły wyższe

Na terenie Kielc działa 10 uczelni wyższych oraz dwa wydziały zamiejscowe innych uczelni⁶. Do najważniejszych ośrodków naukowych należą: Uniwersytet Jana Kochanowskiego oraz Politechnika Świętokrzyska – uczelnie publiczne, na których rocznie studiuje około 25 000 studentów⁷. Pozostałe to uczelnie prywatne. Według danych GUS, w roku 2012 w 10 szkołach wyższych naukę pobierało 35 713 studentów, z czego 60,12%

⁶ Zamiejscowy Ośrodek Dydaktyczny Akademii Ekonomicznej w Krakowie oraz Świętokrzyski Instytut Teologiczny przy Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego.

⁷ Dane ze stron www.tu.kielce.pl i www.ujk.edu.pl.

stanowiły kobiety. Jediną kielecką uczelnią techniczną jest Politechnika Świętokrzyska, na której co roku studiuje około 10 000 osób.

Według danych Wojewódzkiego Urzędu Pracy (WUP), od 2009 roku systematycznie wzrasta liczba studentów. W roku akademickim 2012/2013 najwięcej absolwentów ukończyło kierunki: pedagogika, ekonomia, pielęgniarstwo, zarządzanie, fizjoterapia oraz administracja⁸.

Tabela 6. Liczba studentów w Kielcach w 2012 roku

Liczba studentów na uczelniach wyższych	2012
Liczba uczelni – ogółem	10
Studenci – ogółem	35 713
Studenci – mężczyźni	14 240
Studenci – kobiety	21 473

Źródło: Dane GUS

Obiekty kulturalne i sportowe

Zróżnicowana oferta obiektów kultury i sportu stanowi ważny element infrastruktury społecznej Kielc. Mieszkańcy mają możliwość skorzystania z propozycji przedstawianych przez filharmonię, teatry oraz kina. Kontakt z nauką i historią zapewniany jest przez muzea i biblioteki. Umiejętności sportowe można rozwijać m.in. w obiektach Miejskiego Ośrodka Sportu i Rekreacji, który zarządza trzema halami sportowymi, sześcioma pływalniami, czterema stadionami oraz jednym wyciągiem narciarskim.

Funkcjonują trzy teatry: Kielecki Teatr Tańca, Teatr im. Stefana Żeromskiego oraz Teatr Lalki i Aktora *Kubuś*; Filharmonia Świętokrzyska oraz cztery kina. Widowiska teatralne w 2012 roku obejrzało ponad 94 427 osób, czyli o 9,88% więcej niż w roku 2009. Wzrosła również liczba osób chodzących do kina. W 2012 roku 24 862 seansów obejrzało 586 753 osoby.

Miasto dysponuje 15 bibliotekami ogólnymi i specjalistycznymi, które w 2012 roku odwiedziło 50 981 czytelników. Każdego roku liczba dostępnych książek wzrasta średnio o 16 000. W 2012 roku kieleckie biblioteki posiadały 640 372 woluminy. Od 2009 roku w Kielcach funkcjonuje 5 muzeów wraz z 2 oddziałami.

⁸ Wojewódzki Urząd Pracy w Kielcach, *Młodzież na rynku pracy w województwie świętokrzyskim w roku 2012*, s. 155-157.

Tabela 7. Obiekty kulturalne i sportowe na terenie Kielc w latach 2009 – 2012

Biblioteki	2009	2010	2011	2012
Biblioteki - ogółem	15	15	15	15
Księgozbiór/woluminy	591 929	605 566	626 027	640 372
Czytelnicy	44 672	46 930	49 568	50 981
Liczba mieszkańców przypadających na bibliotekę	13 656	13 497	13 454	13 396
Muzea	2009	2010	2011	2012
Muzea - ogółem	5	5	5	5
Oddziały	2	2	2	2
Zwiedzający	201 440	201 616	252 804	270 044
Wystawy	69	70	71	72
Teatr	2009	2010	2011	2012
Teatr - ogółem	2	3	3	3
Widowiska	561	605	571	600
Widzowie	85 934	95 837	80 990	94 427
Kina	2009	2010	2011	2012
Kina – ogółem	3	3	3	4
Sale	10	10	10	19
Seanse	18 152	16 454	16 663	24 862
Widzowie	582 353	468 476	528 238	586 753

Źródło: Dane GUS

Wymiar sprawiedliwości i bezpieczeństwo

Za zachowanie bezpieczeństwa w mieście odpowiada Komenda Miejska Policji, która od 1991 roku wspierana jest w swych działaniach przez Straż Miejską – jednostkę budżetową miasta.

Na terenie Kielc działa sądownictwo administracyjne i powszechne. Wojewódzki Sąd Administracyjny sprawuje wymiar sprawiedliwości poprzez kontrolę działalności administracji publicznej oraz rozstrzyganie sporów kompetencyjnych między organami jednostek samorządu terytorialnego. Sądy powszechne rozstrzygają wszelkie sprawy z zakresu prawa karnego, cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego, pracy i ubezpieczeń społecznych, które nie są zastrzeżone dla innych sądów. W Kielcach działają: Sąd Okręgowy i Sąd Rejonowy wspierane przez Prokuraturę Okręgową i Prokuraturę Rejonową.

Zabezpieczaniem prawidłowego toku postępowania karnego, zapobieganiem demoralizacji oraz zapewnieniem bezpieczeństwa osadzonym zajmuje się Areszt Śledczy. Obsługuje sądy i prokuratury w Kielcach, Starachowicach, Ostrowcu Świętokrzyskim,

Skarżysku – Kamiennej, Jędrzejowie, Pińczowie, Busku Zdroju, Włoszczowie, Opatowie, Sandomierzu, Staszowie i Kazimierzy Wielkiej.

Podsumowanie

Podsumowując dane dotyczące infrastruktury społecznej, można zaobserwować, że liczba miejsc zapewnionych przez żłobki w 2012 roku w porównaniu do liczby dzieci w wieku 0 – 4 może być niewystarczająca. Na wszystkich poziomach kształcenia, oprócz szkolnictwa wyższego, obserwuje się spadek liczby uczniów. W okresie od 2009 – 2012 najczęściej ubyło szkół policealnych dla dorosłych (o 52,50%) i techników – 3 placówki. Brak jest szkół licealnych specjalnych. Na kieleckich uczelniach dominują kierunki humanistyczne. W roku akademickim 2012/2013 studia wyższe ukończyło 15 211 studentów, z czego jedynie 18,97% było absolwentami Politechniki Świętokrzyskiej⁹. Wraza liczba mieszkańców korzystających z instytucji życia kulturalnego.

3.1.3. Opieka zdrowotna i stan zdrowia mieszkańców

Sytuacja zdrowotna ludności jest jednym z podstawowych wyznaczników rozwoju społecznego. Zdrowie, chociaż stanowi wartość pozytywną, jest mierzone współczynnikami i wskaźnikami mu zagrażającymi, do których należą: zachorowalność, chorobowość, umieralność ogólna, umieralność niemowląt, absencja chorobowa, udział osób niepełnosprawnych w społeczeństwie¹⁰. Opieka zdrowotna to zorganizowany system świadczeń zdrowotnych oparty na instytucjach służby zdrowia, mający na celu zapewnienie zachowania dobrego stanu zdrowia, jego przywrócenie w przypadku utraty oraz zmniejszenie skutków i dolegliwości choroby¹¹.

Celem polityki zdrowotnej jest m.in. przeciwdziałanie głównym przyczynom zgonów, którymi dla państw rozwiniętych są choroby cywilizacyjne. W Polsce są to choroby układu krążenia oraz nowotwory, cukrzyca, przewlekła obturacyjna choroba płuc, alergie¹².

Według Krajowego Raportu o Rozwoju Społecznym Polska 2012, w którym oceniany jest stan zdrowia ludności na poziomie regionów, w województwie świętokrzyskim notuje się jeden z najwyższych wskaźników zgonów z powodu chorób nowotworowych i układu krążenia. W 2010 roku wyniósł on 821,2 i był niższy tylko w porównaniu z województwem

⁹ Wojewódzki Urząd Pracy w Kielcach, *Młodość na rynku pracy w województwie świętokrzyskim w roku 2012*, s. 154.

¹⁰ L. Frąckiewicz, *Polityka społeczna. Zarys wykładu*, Katowice 1998, s. 66

¹¹ Encyklopedia PWN.

¹² *Krajowy Raport o Rozwoju Społecznym Polska 2012. Rozwój terytorialny i lokalny*. Biuro Projektowe UNDP w Polsce, Warszawa 2012, s. 90

łódzkim – 847,6. Stan zdrowia mieszkańców Kielc oraz liczba zgonów z powodu chorób układu krążenia i nowotworów potwierdza tendencję dotyczącą województwa.

W analizie oceny sytuacji zdrowotnej oraz przewidywanych tendencji stanu zdrowia i przeciwdziałania niekorzystnym trendom, istotne jest przyjrzenie się kondycji zdrowotnej młodego pokolenia mieszkańców Kielc.

Niepokojącym zjawiskiem w stanie zdrowia dzieci jest zapadalność na alergie, jest to najczęstsza przyczyna zgłaszania dzieci do poradni leczenia podstawowego. Kolejne powody to: zniekształcenie kręgosłupa (liczba wzrasta z wiekiem dzieci), niedokrwistość (głównie dotyczy dzieci z przedziału wiekowego 0 – 4), zaburzenia refrakcji i akomodacji oka, otyłość – wzrastająca wraz z wiekiem dzieci. Tabela 8 obrazuje przedstawione dane.

Tabela 8. Wybrane przyczyny zgłaszalności do poradni leczenia podstawowego dzieci i młodzieży w Kielcach w latach 2011 – 2012

Wyszczególnienie	2011				2012			
	ogółem	0-4	5-9	10-18	ogółem	0-4	5-9	10-18
Alergie	3 084	1 105	1 018	961	2 049	783	594	672
Zniekształcenie kręgosłupa	1 355	33	316	1 006	1 016	21	244	751
Niedokrwistość	457	195	107	155	316	142	49	125
Zaburzenia rozwoju	233	155	50	28	240	169	40	31
Choroby tarczycy	287	17	48	222	212	12	35	165
Otyłość	249	20	54	175	176	9	31	136
Padaczka	224	28	62	134	143	17	42	84
Wady rozwojowe	153	45	39	69	129	51	41	37
Zaburzenia refrakcji i akomodacji oka	430	12	65	353	122	5	11	106
Choroby układu moczowego	118	30	21	67	97	22	19	56
Inne	548	90	99	359	358	70	57	231

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Centrum Zdrowia Publicznego w Świętokrzyskim Urzędzie Wojewódzkim

Tabela 9. Wybrane przyczyny zgłaszalności do poradni leczenia podstawowego osób w wieku 19 i więcej w Kielcach w latach 2011 – 2012

Wyszczególnienie	2011					Osoby u których stwierdzono schorzenie pierwszy raz w roku	2012					Osoby u których stwierdzono schorzenie pierwszy raz w roku
	19 i więcej	19-34	35-54	55-64	65 i więcej		19 i więcej	19-34	35-54	55-64	65 i więcej	
Choroby układu krążenia	62 049	2 332	10 772	18 093	30 852	7 016	52 469	1 907	8 559	15 630	26 373	7 949
Choroby układu mięśniowo – kostnego i tkanki łącznej	32 445	4 308	9 251	9 292	9 594	4 769	27 570	3 130	7 618	8 048	8 774	5 213
Przewlekłe choroby układu trawiennego	17 318	3 835	4 966	4 101	4 416	2 768	13 577	2 671	3 739	3 405	3 762	3 382
Choroby obwodowego układu nerwowego	13 195	2 336	4 851	3 364	2 644	2 086	11 665	1 899	3 915	3 314	2 537	2 685
Cukrzyca	10 199	403	1 368	3 125	5 303	950	8 648	200	1 104	2 778	4 566	1 299
Przewlekły nieżyt oskrzeli, dychawica oskrzelowa	7 612	1 000	1 632	2 043	2 937	1 065	6 364	773	133	1 698	2 560	1 406
Choroby tarczycy	5 974	1 008	1 789	1 748	1 429	864	5 825	841	1 617	1 769	1 598	985
Nowotwory	2 929	243	679	848	1 159	531	2 644	216	566	761	1 101	719
Niedokrwistość	2 870	627	930	422	891	485	2 509	478	829	402	800	600
Inne	460	50	109	110	191	144	248	25	51	58	114	71

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Centrum Zdrowia Publicznego w Świętokrzyskim Urzędzie Wojewódzkim

Informacje zawarte w Tabeli 9 wskazują główne przyczyny zgłaszalności do poradni osób powyżej 19 roku życia. Wynika z nich, że stan zdrowia dorosłych mieszkańców Kielc w 2011 i 2012 roku był zdominowany przez choroby układu krążenia, choroby układu kostno – stawowego i tkanki łącznej, choroby obwodowego układu nerwowego, przewlekły nieżyt oskrzeli, cukrzycę i nowotwory. Chociaż liczba chorych na wymienione jednostki chorobowe w 2012 roku była niższa niż w roku poprzedzającym, to jednak z danych Wydziału Centrum Zdrowia Publicznego w Świętokrzyskim Urzędzie Wojewódzkim (WCZP) wynika, że w 2012 roku liczba osób zdiagnozowanych po raz pierwszy z wymienionymi chorobami była wyższa w porównaniu do 2011 roku.

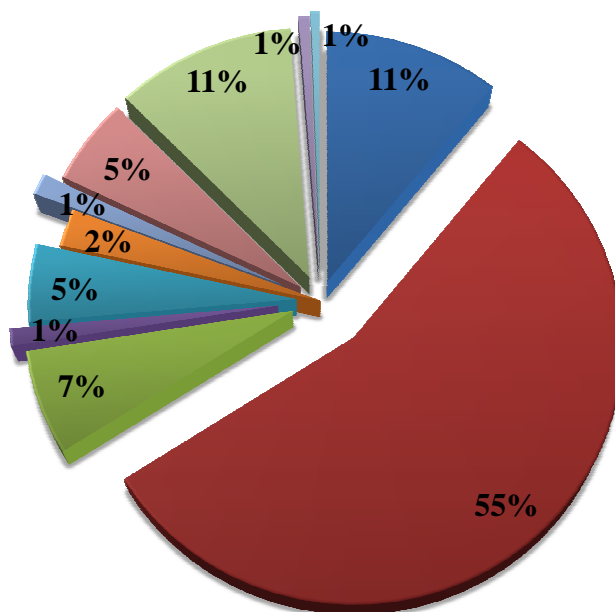
Analizując dane z 2012 roku należy zauważyć, że liczba dorosłych osób, które zapadają na poszczególne choroby zaczyna wyraźnie rosnać po 35 roku życia. W kategorii wiekowej 35 – 54 występuje najwięcej chorób obwodowego układu nerwowego w porównaniu do innych kategorii wiekowych. W chorobach układu krążenia i cukrzycy duży udział ma kategoria wiekowa 55 – 64 lata.¹³

Do najczęstszych przyczyn zgonów mieszkańców należą: choroby układu krążenia, nowotwory oraz zespół przyczyn związanych z nieprawidłowymi wynikami badań klinicznych, laboratoryjnych gdzie indziej nie sklasyfikowanych. Czwartą przyczyną zgonów są zaburzenia układu oddechowego. Do kategorii zewnętrznych przyczyn zachorowania i zgonów należą: samobójstwa, wypadki komunikacyjne, zatrucia. Wysoki procent występowania chorób układu krążenia i nowotworów w ogólnej liczbie zgonów można tłumaczyć m.in. faktem starzenia się społeczeństwa, ale również paleniem tytoniu, nadużywaniem alkoholu, niewłaściwym sposobem żywienia.

¹³ Sprawozdanie Wydziału Centrum Zdrowia Publicznego w Świętokrzyskim Urzędzie Wojewódzkim za rok 2012, s. 127.

Wykres 9. Najczęstsze przyczyny zgonów mieszkańców Kielc w latach 2009 – 2011

- nowotwory
- choroby układu krążenia
- choroby układu oddechowego
- choroby układu nerwowego
- choroby układu trawiennego
- choroby układu moczowo - płciowego
- zaburzenia wydzielania wewnętrznego, stanu odżywiania i przemiany matabolicznej
- zewnętrzne przyczyny zachorowania i zgonów
- objawy, cechy chorobowe oraz nieprawidłowe wyniki badań klicznych, laboratoryjnych
- choroby zakaźne i pasożytnicze
- inne

Źródło: Dane GUS

Zadania z zakresu ochrony zdrowia na terenie Kielc realizują następujące podmioty: 6 szpitali, które dysponują 2 030 łózkami, 19 przychodni publicznych, 128 przychodni niepublicznych oraz 94 apteki (stan an 31 grudnia 2012 roku).

Szpitala działające w mieście to: Wojewódzki Szpital Zespolony ul. Grunwaldzka 45, Wojewódzki Specjalistyczny Szpital Dziecięcy im. Władysława Buszkowskiego ul. Langiewicza 2, Świętokrzyskie Centrum Onkologii ul. Artwińskiego 3, Świętokrzyskie Centrum Matki i Noworodka - Szpital Specjalistyczny ul. Prosta 30, Szpital Kielecki św. Aleksandra sp. z o.o. ul. Kościuszki 25 – niepubliczna placówka ochrony zdrowia, Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej MSWiA ul. Wojska Polskiego 51. Listę szpitali wraz z oddziałami zawarto w Załączniku 1.

Mieszkańcy Kielc korzystają także z usług szpitali mieszczących się poza granicami miasta. Są to: Wojewódzki Szpital Specjalistyczny im. św. Rafała w Czerwonej Górze i Świętokrzyskie Centrum Psychiatrii w Morawicy ul. Spacerowa 5.

Tabela 10. Opieka zdrowotna na terenie Kielc w latach 2009 – 2012

Apteki	2009	2010	2011	2012
Apteki ogólnodostępne	93	88	94	94
Liczba mieszkańców przypadających na aptekę	2 203	2 301	2 147	2 138
Szpitala	2009	2010	2011	2012
Szpitala ogółem	6	6	6	6
Łóżka w szpitalach	1 638	1 832	1 897	2 030
Przychodnie	2009	2010	2011	2012
Przychodnie ogółem	126	132	146	147
Przychodnie publiczne	14	17	21	19
Przychodnie niepubliczne	112	115	125	128

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Według danych Świętokrzyskiej Izby Lekarskiej w Kielcach (ŚIL), brak jest wystarczającej liczby lekarzy o następujących specjalnościach: stomatologia dziecięca, endokrynologia, ortopedia, nefrologia, reumatologia, hematologia. Lekarze o wymienionych specjalnościach nie mają też młodych następców, w związku z czym w przyszłości pacjenci mogą mieć utrudniony dostęp do wyżej wymienionych specjalistów. Średnia wieku lekarza specjalisty w województwie świętokrzyskim wynosi 60 lat. Zarówno w Kielcach, jak i w województwie istnieje duże zapotrzebowanie na lekarzy pediatrów. Według danych ŚIL na luty 2014 roku, 50 lekarzy tej specjalności mogłoby znaleźć zatrudnienie. Brakuje również lekarzy gerontologów i oddziału geriatrycznego. Jedyne tego typu oddział w województwie świętokrzyskim funkcjonuje w szpitalu w Busku Zdroju.

Na braki w specjalistycznej kadrze medycznej, według Prezesa ŚIL, mają wpływ następujące czynniki: limitowana od wielu lat przez Ministerstwo Zdrowia liczba rezydentur i podejmowanie przez lekarzy pracy za granicą (od 2004 do 2014 roku dotyczyło to 194 lekarzy, w tym 47 lekarzy dentystów). Obserwuje się również podejmowanie przez młodych lekarzy specjalizacji dających możliwość lepszego i szybkiego zarobku (m.in. dermatologia i kardiologia).

Miasto realizuje działania o charakterze profilaktycznym, mające na celu zmniejszenie zachorowań na choroby coraz częściej występujące w społeczeństwie. Od roku 2004 funkcjonuje *Narodowy Program Profilaktyki Raka Szyjki Macicy* finansowany przez Narodowy Fundusz Zdrowia (NFZ). Od 1 stycznia 2011 roku prowadzone są *Populacyjne Programy Wczesnego Wykrywania Raka Piersi oraz Profilaktyki i Wczesnego*

Wykrywania Raka Szyjki Macicy. W ramach ww. programów prowadzone są następujące działania:

- bezpłatne badania cytologiczne, co 3 lata dla kobiet w wieku 25 – 59 lat;
- bezpłatne badania mammograficzne, co 2 lata dla kobiet w wieku 50 – 69 lat.

Na dzień 1 czerwca 2013 roku objęto w mieście Programem Profilaktyki Raka Piersi 42,9% populacji osób spełniających wyznaczone kryteria¹⁴.

Ponadto gmina prowadzi następujące programy profilaktyki zdrowia:

- Program bezpłatnego szczepienia dzieci przeciwko pneumokokom i meningokokom dla dzieci zamieszkałych na terenie miasta. Rocznie szczepionych jest ok. 1 500 nowych dzieci.
- Program bezpłatnych szczepień przeciwko grypie dla mieszkańców Kielc powyżej 55 roku życia. W 2011 roku skorzystało z niego 10 800 osób.
- Program profilaktyki zakażeń wirusem HPV na lata 2012 – 2015 w ramach, którego szczepione są 12 – letnie dziewczynki. Celem programu jest zmniejszenie liczby zachorowań na raka szyjki macicy.

Na terenie Kielc i województwa realizowanych jest szereg programów edukacyjnych i profilaktycznych dla dzieci, młodzieży i osób dorosłych w zakresie: zdrowego odżywiania, aktywnego wypoczynku, zwalczania skutków i zapobiegania zakażeniom HIV, zapobiegania używania środków psychoaktywnych (dopalacze, narkotyki, alkohol), ochrony środowiska naturalnego¹⁵.

Podsumowanie

Podsumowując przedstawioną problematykę, w kształtowaniu polityki zdrowotnej należy zwrócić uwagę na następujące czynniki determinujące sytuację zdrowotną mieszkańców Kielc: nadumieralność mężczyzn, wysoka liczba zgonów spowodowana chorobami układu krążenia i nowotworami, wzrost zachorowań na alergie oraz problemy związane ze zniekształceniami kręgosłupa, niedokrwistością oraz otyłością u dzieci i młodzieży. W przeciwdziałaniu rozwojowi niekorzystnej sytuacji zdrowotnej ważna jest kontynuacja realizowanych i rozszerzenie podejmowanych działań profilaktycznych, w tym edukacyjnych i informacyjnych skierowanych do dzieci i rodziców w zakresie: zdrowego żywienia, higieny życia, na którą składają się między innymi: aktywne spędzanie

¹⁴ Wojewódzki Ośrodek Koordynujący Populacyjne Programy Wczesnego Wykrywania Raka Piersi oraz Profilaktyki i Wczesnego Wykrywania Raka Szyjki Macicy Świętokrzyskie Centrum Onkologii.

¹⁵ Szczegółowe informacje można uzyskać na stronie Wojewódzkiej Stacji Sanitarnej – Epidemiologicznej w Kielcach - Stan sanitarny województwa świętokrzyskiego 2012.

czasu wolnego, udział w szczepieniach, badaniach profilaktycznych, zachowanie odpowiedniej proporcji czasu pracy do odpoczynku. Tego typu profilaktyka powinna obejmować także młodych ludzi wkraczających na rynek pracy, ponieważ narażeni oni są na nadmierny stres, wypalenie zawodowe, a dążenie do stabilizacji finansowej i zawodowej nie sprzyja odpowiedniemu dbaniu o zdrowie. Wzrastająca liczba osób starszych oznacza wzrost zapotrzebowania na zapewnienie odpowiedniej opieki i usług medycznych dla tej grupy. Wiąże się to przede wszystkim z dostosowaniem działalności szpitali i zatrudnieniem odpowiednich specjalistów, rozszerzeniem usług pielęgnacyjno – opiekuńczych i stworzeniem warunków instytucjonalnych związanych z opieką długoterminową.

3.2. Diagnoza problemów społecznych

Problem społeczny to sytuacja definiowana przez grupy znaczące w obrębie danej zbiorowości jako odstępstwo od pewnych standardów społecznych, bądź złamanie standardów społecznych, których w przeświadczeniu tych grup należy przestrzegać, jeśli życie ludzkie oraz porządek działań i zdarzeń utrwalających i określających to życie mają być zachowane¹⁶. Problemy społeczne analizowane są poprzez wyodrębnienie ich poszczególnych części składowych, do których należą np. kryzys rodziny, ubóstwo, przemoc, przestępczość i inne. Warunkami zaistnienia problemu społecznego są: podleganie jego oddziaływaniu „znaczącej liczby ludzi”, świadomość trudności oraz przeświadczenie, że należy podjąć działania, aby zmienić niekorzystny stan rzeczy¹⁷.

Istnienie problemów społecznych zawsze stanowi zagrożenie dla norm i wartości przyjętych w społeczeństwie, prowadzi do dezorganizacji społecznej, a w skrajnych przypadkach do zagrożenia egzystencji społeczeństwa. Uznanie występowania określonych problemów powinno wiązać się z przyjęciem wizji ich rozwiązywania.

3.2.1. Ubóstwo i wykluczenie społeczne

W literaturze naukowej ubóstwo związane jest z brakiem wystarczających zasobów służących zaspokojeniu społecznie uznanych potrzeb. Problem ten jest zróżnicowany terytorialnie i zmienny w czasie, a zakres potrzeb uznawanych za podstawowe rozszerza się¹⁸.

¹⁶ R. A. Dentler, *Major American social problems*, Chicago 1967 [w:] Encyklopedia socjologii, Tom 3, Warszawa 2000, s. 205.

¹⁷ Op. cit, s. 208.

¹⁸ T. Panek, *Ubóstwo i nierówności: Dylematy pomiaru* [w:] T. Panek, A. Szulc, *Statystyka społeczna. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2004, s. 6.

Kategorią szerszą od ubóstwa jest wykluczenie społeczne, które wykracza poza brak środków pieniężnych. Jest to niemożność uczestniczenia w wielu aspektach życia społecznego, gospodarczego czy kulturalnego, która nie wynika z wyboru człowieka.

Ubóstwo może być pojmowane w sposób absolutny lub względny (relatywny). Kategoria ubóstwa w ujęciu absolutnym opiera się na pojęciu stanu zaspokojenia potrzeb, zdefiniowanych w konkretnych kategoriach ilościowych i wartościowych. Osoby, rodziny, gospodarstwa domowe określane są jako ubogie, kiedy ich potrzeby nie są zaspokojone w sposób wystarczający. Kategoria ubóstwa w ujęciu względnym (relatywnym) opiera się na odniesieniu poziomu zaspokojenia potrzeb osób, rodzin, gospodarstw domowych do poziomu ich zaspokojenia przez innych członków społeczeństwa¹⁹.

Ustalenie kryteriów ubóstwa odbywa się poprzez ocenę poziomu zaspokojenia potrzeb przez pryzmat dochodów i wydatków. Wskaźnikiem określającym dolną granicę ubóstwa jest minimum egzystencji²⁰, a minimum socjalne²¹ wskazuje górną. Według danych GUS pochodzących z badania pn. *Ubóstwo w Polsce w 2012 roku*, odsetek osób w gospodarstwach domowych o wydatkach poniżej granicy ubóstwa skrajnego (tzn. poniżej poziomu minimum egzystencji) wynosił zarówno w 2011, jak i 2012 roku 6,7%. Poniżej ustawowej granicy ubóstwa²² żyło w 2012 roku 7% osób. Wyniki cytowanego badania GUS wskazują grupy ludności, które ze względu na trudną sytuację materialną powinny stać się adresatem pomocy społecznej. W pierwszej kolejności to osoby utrzymujące się ze świadczeń społecznych innych niż renty i emerytury (stopa ubóstwa skrajnego na poziomie ok. 30%). Czynnikiem wpływającym na zasięg ubóstwa skrajnego jest bezrobocie. Wśród gospodarstw domowych, w skład których wchodziła przynajmniej jedna osoba bezrobotna zagrożonych ubóstwem skrajnym było ok. 13% gospodarstw, a w przypadku gospodarstw, gdzie bezrobotne były przynajmniej 2 osoby – stopa ubóstwa skrajnego wynosiła ok. 33%. Niski poziom wykształcenia zwiększa ryzyko ubóstwa. Wśród gospodarstw domowych, w których osoba posiadała wykształcenie co najwyżej gimnazjalne odsetek osób żyjących poniżej minimum egzystencji wyniósł ok. 16%.

¹⁹ T. Panek, *Ubóstwo i nierówność*, [w:] T. Panek, *Statystyka społeczna*, Warszawa 2007, s. 22.

²⁰ Minimum egzystencji - ustala Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, uwzględnia jedynie te potrzeby, których zaspokojenie nie może być odłożone w czasie, a konsumpcja niższa od tego poziomu prowadzi do biologicznego wyniszczenia.

²¹ Minimum socjalne – ustala Instytut Pracy i Spraw Socjalnych, obejmuje taki koszyk dóbr i usług, aby rodzina danego typu mogła zaspokoić potrzeby biologiczne, społeczne i kulturalne na poziomie uznanym za niezbędny. W grudniu 2013 roku minimum socjalne dla osoby samotnej w wieku produkcyjnym wyniosło 1 060,46 zł, dla samotnego emeryta – 1 064,76 zł, dla rodziny z trójką dzieci – 828,73 zł na osobę w rodzinie.

²² Ustawowa granica ubóstwa – kwota, która zgodnie z obowiązującą ustawą o pomocy społecznej uprawnia do ubiegania się o przyznanie świadczenia pieniężnego z pomocy społecznej. Od października 2012 roku dla osoby samotnie gospodarującej wynosi 542,00 zł, na osobę w rodzinie – 456,00 zł.

Coraz poważniejszym problemem stają się wysokie wskaźniki ubóstwa wśród pracujących. W raporcie *Employment and Social Developments in Europe 2011* Komisja Europejska podkreśla, że Polska zajmuje piąte miejsce wśród państw Unii Europejskiej pod względem wysokości odsetka pracujących zagrożonych ubóstwem. Kategoria ta obejmuje ok. 11% ogółu zatrudnionych i dotyczy przede wszystkim osób młodych, a także pracowników powyżej 50 roku życia, ludzi o niskich kwalifikacjach i słabo wykształconych. Ważnym problemem jest juwenalizacja ubóstwa. Jak pokazują badania, 1/3 ogółu populacji dzieci i młodzież do lat 18 jest wykluczona społecznie.

Zgodnie z raportem GUS, zagrożenie zjawiskiem ubóstwa dotyczy przede wszystkim rodzin wielodzietnych (z co najmniej czwórką dzieci – ok. 34%) oraz rodzin niepełnych²³.

Czynnikiem zwiększającym ryzyko życia w ubóstwie jest również niepełnosprawność. Wśród rodzin z niepełnosprawnym dzieckiem do 16 roku życia, stopa ubóstwa ustawowego wynosiła 12%. W przypadku niepełnosprawności osoby dorosłej blisko 9%.²⁴

Informacje pochodzące z materiału pn. *Ubóstwo jako kwestia społeczna* wskazują na następujące skutki ubóstwa:

- ograniczenie perspektywy życiowej dzieci;
- wzrost przestępczości;
- sytuacje konfliktowe w rodzinie;
- nierówności w dostępie do systemu edukacji;
- ograniczenie aktywności obywatelskiej i ekonomicznej;
- ograniczenie w dostępie do opieki zdrowotnej²⁵.

Powyższe skutki wpływają negatywnie na jakość kapitału ludzkiego.

Podstawowym powodem ubiegania się osoby lub rodziny o udzielenie świadczeń z pomocy społecznej jest trudna sytuacja materialna, dochód nie przekraczający kryterium dochodowego określonego w ustawie o pomocy społecznej (ustawowa granica ubóstwa) oraz jednoczesne wystąpienie co najmniej jednej z przyczyn wymienionych w art.7 ww. ustawy.

Należą do nich między innymi: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, zwłaszcza w rodzinach niepełnych lub wielodzietnych, przemoc

²³ *Ubóstwo w Polsce w 2010 rok*, Raport GUS, s. 4.

²⁴ M. Wójcik-Żołądek, *Ubóstwo i wykluczenie społeczne w Polsce*, Warszawa 2012, s. 4.

²⁵ *Ubóstwo jako kwestia społeczna*, http://usfiles.us.szc.pl/pliki/plik_1207847560.pdf

w rodzinie, alkoholizm lub narkomania. Dane dotyczące liczby klientów pomocy społecznej w Kielcach w latach 2009 – 2013 przedstawia Tabela 11.

Tabela 11. Liczba środowisk i osób w środowiskach objętych pomocą społeczną w Kielcach w latach 2009 – 2013

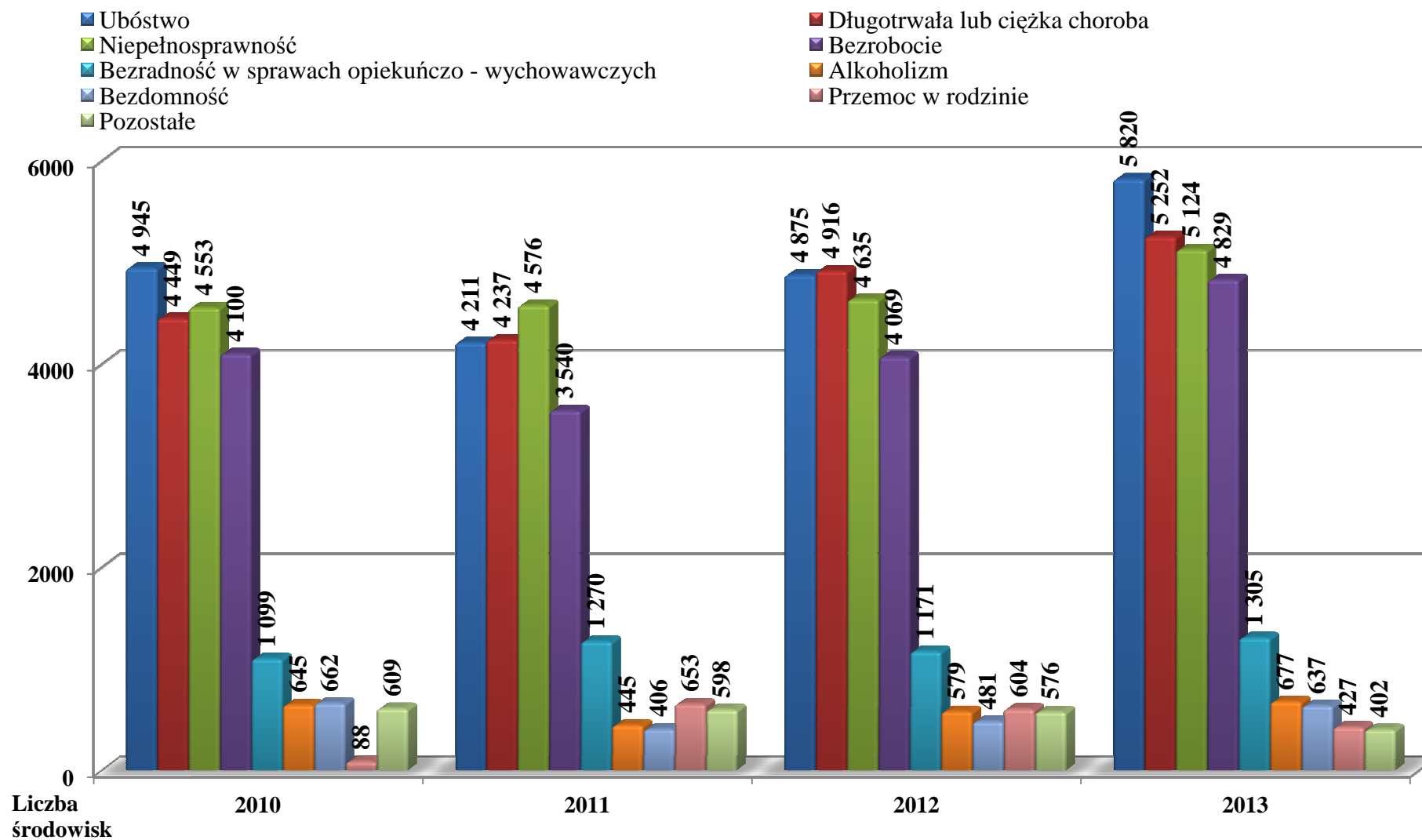
Rok	2009	2010	2011	2012	2013
Liczba środowisk	8 846	9 369	9 154	9 330	9 996
Liczba osób w środowiskach	20 387	16 742	15 851	16 141	17 334

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdań MPiPS-03 za lata 2009 – 2013

Analiza danych wskazuje, iż liczba osób w środowiskach objętych systemem pomocy społecznej najwyższa była w 2009 roku (9,95% mieszkańców Kielc). W kolejnych dwóch latach uległa nieznacznemu obniżeniu i ponownie zaczęła wzrastać od 2012 roku (8,03% mieszkańców Kielc). W roku 2013 wyniosła 17 334.

Wykres 10, przedstawia główne przyczyny korzystania ze świadczeń pomocy społecznej. Powody przyznawania świadczeń mogą współwystępować ze sobą, dlatego nie należy ich sumować.

Wykres 10. Najczęściej występujące przyczyny korzystania z pomocy społecznej w Kielcach w latach 2010 – 2013 (liczba środowisk)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdań MPiPS-03 oraz danych MOPR za lata 2010 – 2013

W 2013 roku liczba środowisk spełniających kryterium dochodowe do korzystania z pomocy wrosła do poziomu 5 820, czyli o 19,38% w porównaniu do roku poprzedzającego. Może to być spowodowane podwyższeniem od 1 października 2012 roku wysokości dochodu uprawniającego do otrzymania świadczeń pieniężnych. Ubóstwo nie jest samodzielną przyczyną przyznawania świadczeń, musi wystąpić dodatkowo co najmniej jeden z powodów wymienionych w art. 7 ustawy o pomocy społecznej.

Od 2010 roku systematycznie wrasta liczba osób korzystających z pomocy społecznej z przyczyn niepełnosprawności. Drugą najczęściej występującą dysfunkcją uprawniającą do udzielenia wsparcia i pomocy jest długotrwała lub ciężka choroba. W 2013 roku liczba środowisk zgłaszających się do pomocy z wyżej wymienionych przyczyn wynosiła odpowiednio 5 252 i 5 124. Liczba środowisk korzystających z powodu bezrobocia wykazuje tendencję wzrostową: w 2011 roku było to 3 540, w 2012 roku – 4 069, a w 2013 roku – 4 829. Ubóstwo i bezrobocie traktowane są jako główne bariery uniemożliwiające pełne uczestniczenie w życiu społecznym. Brak możliwości zarobkowania wpływa na ubożenie rodzin oraz ich społeczne funkcjonowanie. Wieloletnie pozostawanie bez pracy nawarstwia i tworzy kolejne problemy m.in. bezradność życiową i izolację społeczną.

W latach 2010 – 2013 średnia liczba rodzin objętych wsparciem z tytułu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego, wynosiła 1 211 rocznie. W 2013 roku liczba tych środowisk wzrosła o 134 w stosunku do 2012 roku w którym wynosiła 1 171.

Wśród środowisk korzystających z pomocy MOPR, w 2010 roku w 645 przypadkach wystąpił problem alkoholowy, 445 w 2011 roku, 579 w 2012 roku, 677 w 2013 roku. Alkoholizm często jest przyczyną innych zaburzeń w rodzinie takich jak: przemoc, demoralizacja, przestępczość nieletnich.

O wzrastającym ubożeniu mieszkańców Kielc może świadczyć liczba osób corocznie korzystająca z pomocy w formie gorącego posiłku lub świadczenia pieniężnego przyznawanego na jego zakup. Celem realizowanego Programu *Pomoc państwa w zakresie dożywiania* jest ograniczenie zjawiska niedożywienia dzieci i młodzieży z rodzin o niskich dochodach lub znajdujących się w trudnej sytuacji oraz osób dorosłych, w szczególności osób samotnych, w podeszłym wieku, chorych lub niepełnosprawnych. Liczba osób objętych Programem znacząco wzrasta. Poniżej przedstawiono zestawienie korzystających z pomocy w formie dożywiania od 2009 do 2013 roku:

- 10 028 osób, w tym 1 284 dzieci do 7 roku życia – 2009 rok;
- 12 810 osób, w tym 1 684 dzieci do 7 roku życia – 2010 rok;

- 12 835 osób, w tym 1 760 dzieci do 7 roku życia – 2011 rok;
- 13 499 osób, w tym 1 809 dzieci do 7 roku życia – 2012 rok;
- 14 689 osób, w tym 1 958 dzieci do 7 roku życia – 2013 rok.

W Kielcach realizowany jest Europejski Program Pomocy Żywnościowej (PEAD). W ramach dotacji unijnych polscy przedsiębiorcy produkują artykuły spożywcze, które trafiają do osób najbardziej potrzebujących. W mieście działają cztery punkty wydawania żywności w ramach PEAD w siedzibach: Kieleckiego Banku Żywności – ul. Chłopska 20b, Fundacji *Światło Życia* – ul. Szwedzka 2a, Towarzystwo Dobroczynności – ul. Turystyczna 1 oraz Parafia rzymskokatolicka pw. Ducha Świętego – os. Na Stoku 1 .

Infrastruktura w zakresie pomocy osobom zagrożonym ubóstwem i wykluczeniem społecznym

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie (MOPR), ul. Studzienna 2

MOPR jest jednostką organizacyjną pomocy społecznej w Kielcach. Zasobem pomocy społecznej są pracownicy socjalni zatrudnieni głównie w 11 Rejonach Opiekuńczych:

1. Rejon Opiekuńczy <i>Śródmieście</i>	7. Rejon Opiekuńczy <i>Uroczysko</i>
2. Rejon Opiekuńczy <i>Szydłówek</i>	8. Rejon Opiekuńczy <i>Os. Jagiellońskie</i>
3. Rejon Opiekuńczy <i>KSM</i>	9. Rejon Opiekuńczy <i>Os. Świętokrzyskie</i>
4. Rejon Opiekuńczy <i>Herby</i>	10. Rejon Opiekuńczy <i>Barwinek-Baranówek</i>
5. Rejon Opiekuńczy <i>Czarnów</i>	11. Rejon Opiekuńczy <i>Za Torami</i>
6. Rejon Opiekuńczy <i>Białogon</i>	

Do zadań pracownika socjalnego należy w szczególności:

- świadczenie pracy socjalnej na rzecz m.in.: osób bezrobotnych, niepełnosprawnych, długotrwale chorych, bezdomnych, uzależnionych od alkoholu i narkotyków, opuszczających zakłady karne, rodzin z trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi (zwłaszcza niepełnych i wielodzietnych), ofiar i sprawców przemocy, opracowanie diagnozy społecznej, wybór właściwych i skutecznych form pomocy według ustalonego z klientem planu pomocy, podejmowanie działań mających na celu eliminowanie lub ograniczenie przyczyn niewydolności finansowej, przeciwdziałanie marginalizacji i wykluczeniu społecznemu osób i rodzin;
- przeprowadzanie wywiadów środowiskowych w miejscu zamieszkania klientów;
- dokonywanie analizy i oceny zjawisk, które powodują zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej oraz kwalifikowanie do uzyskania tych świadczeń;

- udzielanie informacji i pomocy w zakresie rozwiązywania spraw życiowych osobom, które dzięki tej pomocy będą zdolne samodzielnie rozwiązywać problemy będące przyczyną trudnej sytuacji życiowej;
- współdziałanie z innymi specjalistami w celu przeciwdziałania i ograniczania patologii i skutków negatywnych zjawisk społecznych, łagodzenie skutków ubóstwa;
- pobudzanie społecznej aktywności i inspirowanie działań samopomocowych w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych osób, rodzin, grup i środowisk społecznych.

Magazyn, ul. Turystyczna 1

Punkt wydawania żywności w ramach Europejskiego Programu Pomocy Żywnościowej (PEAD).

Magazyn, ul. 1 Maja 196

Przekazują osobom wymagającym wsparcia pomoc rzeczową, tj.: odzież, obuwie, pościel, koce.

Jadłodajnie 11:30, ul. Bodzentyńska 32/40, ul. Piekoszowska 32a, ul. Żeromskiego 51

Zapewniająca jeden gorący posiłek dziennie osobom, które nie są w stanie zapewnić go sobie we własnym zakresie.

Caritas Diecezji Kieleckiej, ul. Jana Pawła II 3

Punkt Pomocy Doraźnej, Plac Najświętszej Maryi Panny 1

Udziela wsparcia potrzebującym w postaci m.in. żywności, odzieży używanej, mebli, sprzętów gospodarstwa domowego, uregulowania zaległych rachunków, wykupu leków, zakupu opału, paczek świątecznych lub wyprawki szkolnej. W 2013 roku w ramach programu PEAD Caritas rozdał ok. 400 ton żywności dla blisko 18 000 osób ubogich.

Magazyn odzieży używanej, ul. Jana Pawła II 7

Wydaje odzież używaną dla najbardziej potrzebujących.

Magazyn meblowy, ul. Chłopska 20b

Zajmuje się odnową używanych mebli i przekazywaniem ich osobom wymagającym wsparcia.

Świątokrzyski Oddział Okręgowy Polskiego Czerwonego Krzyża, ul. Sienkiewicza 68

Zapewnia pomoc doraźną poprzez zbieranie i przekazywanie potrzebującym lub ośrodkom opieki: odzieży, sprzętu gospodarstwa domowego, środków czystości i higieny, mebli.

Kielecki Bank Żywności, ul. Chłopska 20b

Celem Banku Żywności jest pozyskiwanie żywności od producentów, hurtowników, żywności z Unii Europejskiej i przekazywanie jej organizacjom oraz instytucjom społecznym, za pośrednictwem których trafia do osób najbardziej potrzebujących. Bank zrzesza 10 organizacji, instytucji oraz stowarzyszeń, które zajmują się udzielaniem pomocy. Bank wydaje żywność w ramach programu PEAD.

Wnioski

Ubóstwo jako dysfunkcja rzadko występuje samodzielnie. Zwykle jest następstwem innych problemów natury społecznej lub jest zjawiskiem powiązaniem np.: z bezrobociem, niepełnosprawnością, uzależnieniami. Można przypuszczać, iż wraz ze zmniejszaniem się dysfunkcji w rodzinach, zmniejszy się również liczba osób doświadczających biedy. Rosnące zapotrzebowanie na wsparcie pomocy społecznej warunkowane jest ubożeniem części mieszkańców Kielc. Władze lokalne winny podjąć działania mające na celu ograniczenie zjawiska ubóstwa. Ważne wydaje się stymulowanie do działania osób i rodzin dotkniętych tym problemem poprzez wdrażanie w poszczególnych rejonach miasta programów aktywności lokalnej, motywowanie do kształcenia ustawicznego, zainteresowania uczestnictwem w życiu społecznym. Istotne jest wzmacnianie i odbudowywanie roli rodziny. Uzasadnienie znajduje promowanie wolontariatu i grup wsparcia dla osób korzystających z pomocy społecznej.

3.2.2. Bezdomność

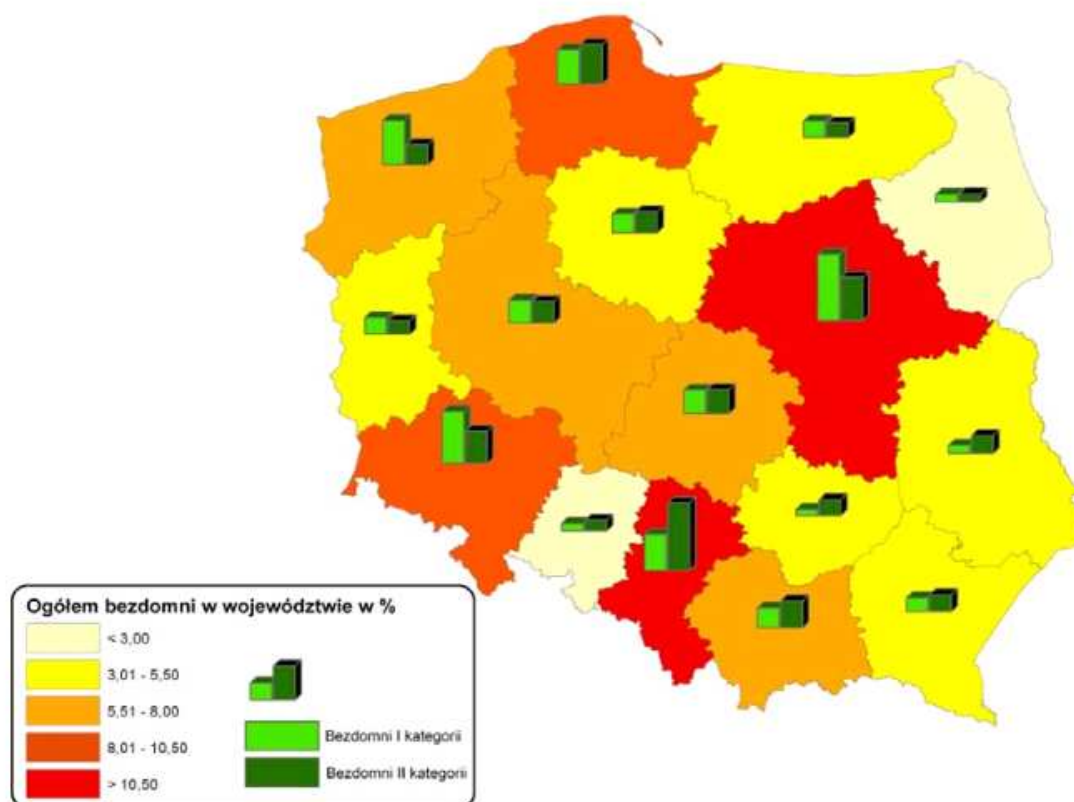
Zgodnie z art. 6 pkt. 8 ustawy o pomocy społecznej za osobę bezdomną uważa się osobę: niezamieszkującą w lokalu mieszkalnym w rozumieniu przepisów o ochronie praw lokatorów i mieszkaniowym zasobie gminy, niezameldowaną na pobyt stały, w rozumieniu przepisów o ewidencji ludności oraz niezamieszkującą w lokalu mieszkalnym i zameldowaną na pobyt stały w lokalu, w którym nie ma możliwości zamieszkania.

Definicję bezdomności opisano w dwóch kategoriach:

- A. Bezdomność pierwszej kategorii – bez dachu nad głową, obejmuje osoby żyjące na ulicy, w przestrzeni publicznej bez schronienia, które mogłyby zostać uznane za kwaterę mieszkalną.

B. Bezdomność drugiej kategorii, może dotyczyć osób bez stałego miejsca zamieszkania, które często przemieszczają się pomiędzy różnymi typami zakwaterowania, tj. schroniska, noclegownie²⁶.

Mapa 2. Osoby bezdomne według województw w 2011 roku

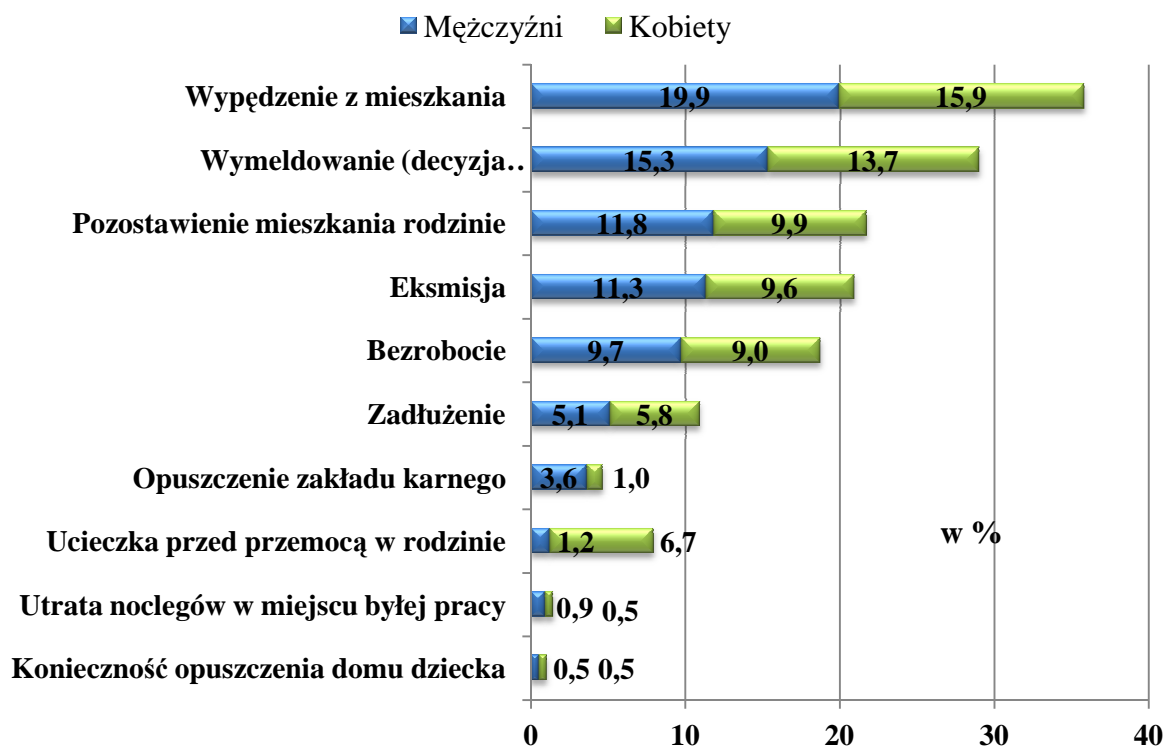
Źródło: Narodowy Spis Powszechny 2011 rok, s 127

Informacje pochodzące z NSP z 2011 roku (Mapa 2) wskazują, iż w województwie świętokrzyskim ok. 3,01 – 5,50% populacji stanowią osoby bezdomne. Relatywnie większą grupę, w rozumieniu definicyjnym stanowią osoby bezdomne drugiej kategorii.

Do najczęściej podawanych przyczyn bezdomności należały: wypędzenia z mieszkania oraz wymeldowania z mieszkań po decyzji administracyjnej, odpowiednio 35,8% oraz 29,0%. Równie częstymi powodami są: pozostawienie mieszkania rodzinie (21,7%), eksmisja (20,9%), bezrobocie (18,7%). Powyższe dane obrazuje Wykres 11.

²⁶ M. Dębski (red.), *Problem bezdomności w Polsce. Wybrane aspekty-diagnoza Zespołu Badawczego*, Gdańsk 2011, s.63

Wykres 11. Przyczyny bezdomności według płci osób bezdomnych I kategorii w roku 2011 na terenie Polski (odpowiedzi nie sumują się do 100%)

Źródło: Narodowy Spis Powszechny 2011, s.132

W tym samym badaniu aż 37% ankietowanych osób bezdomnych deklarowało, że nie posiada stałego miejsca zamieszkania od co najmniej 4 lat. Natomiast 14% boryka się z tym problemem nie dłużej niż 4 lata, a 12% do roku²⁷.

Rozmiary bezdomności nie są w pełni znane. Trudności w policzeniu osób bezdomnych wynikają z ich ruchliwości terytorialnej oraz braku meldunku. Precyzyjnie można natomiast określić liczbę korzystających z pomocy społecznej w związku z bezdomnością. W 2013 roku w kieleckim MOPR objęto wsparciem 637 środowisk bezdomnych. Liczba ta wrosła o 156 środowisk, czyli o 32,43% w stosunku do roku 2012.

Infrastruktura w zakresie pomocy osobom bezdomnym

Podstawą profesjonalnej pomocy osobom bezdomnym jest koordynacja działań i ścisła współpraca służb miejskich, organizacji pozarządowych i kościelnych. W Kielcach powstało partnerstwo lokalne na rzecz rozwiązywania problemu bezdomności obejmujące szereg instytucji, umożliwiając skuteczne współdziałanie, wymianę informacji

²⁷ Dane NSP 2011, s. 132.

i podejmowanie interwencji. W okresie jesienno – zimowym organizowane są cykliczne spotkania podmiotów zaangażowanych w pomoc osobom bezdomnym.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, ul. Studzienna 2

Dział ds. Bezdomności, ul. Urzędnicza 3

Świadczenie pomocy osobom bezdomnym przebywającym na terenie Kielc w postaci: pracy socjalnej, interwencji kryzysowej, poradnictwa, pomocy finansowej, rzeczowej i w naturze. Pomoc udzielana jest osobom przebywającym w schroniskach, noclegowniach, ogrzewalniach, szpitalach oraz opuszczającym zakłady karne i placówki opiekuńczo-wychowawcze. Od 2012 roku na terenie Kielc wprowadzono nową metodę pracy z osobami bezdomnymi, pozostającymi poza systemem pomocy instytucjonalnej – streetworking. Streetworkerzy systematycznie monitorują przestrzeń publiczną i miejsca niemieszkalne, w których przebywają bezdomni, podejmują interwencje ratujące życie oraz motywują do korzystania z usług właściwych instytucji. Współpracują z funkcjonariuszami Straży Miejskiej i Policji, prowadząc wspólne patrole. Edukują młodzież szkolną na temat problemu bezdomności. Do sierpnia 2013 roku streetworkerzy objęli wsparciem 201 osób bezdomnych, zlokalizowali 51 miejsc stałego pobytu osób bezdomnych w przestrzeni publicznej oraz 12 miejsc okresowego pobytu, podjęli 9 interwencji bezpośrednio ratujących życie.

W 2013 roku 637 środowisk (710 osób) dotkniętych bezdomnością skorzystało z pomocy udzielanej przez: Dział ds. Bezdomności – 616 środowisk (678 osób) oraz przez rejony opiekuńcze – 21 środowisk (32 osób). W 2013 MOPR udzielił wsparcia osobom bezdomnym w postaci: obiadów – 283, zasiłku okresowego – 233, zasiłku celowego na zakup leków – 112, pomocy rzeczowej (odzież, obuwie, koce, śpiwory) – 95 osób oraz zasiłku stałego – 85. Pozostałe formy wsparcia zostały przedstawione w Tabeli 12.

Tabela 12. Formy pomocy MOPR dla osób bezdomnych w latach 2009 – 2013 (liczba osób)

Forma pomocy	Lata				
	2009	2010	2011	2012	2013
Zasiłki stałe	63	71	70	68	85
Zasiłki okresowe	501	123	142	148	233
Zasiłki celowe z przeznaczeniem na:					
- wyrobienie dowodu osobistego	56	10	11	19	-
- zakup leków i koszty leczenia	75	50	97	73	112
- zakup żywności	32	-	-	18	-
- zakup okularów	10	1	4	6	-
- zakup obuwia	-	7	12	27	28
- zakup opału	-	5	2	2	-
-zakup odzieży	-	55	33	36	28
- zakup środków czystości	-	22	34	27	42
- posiłki (program rządowy)	12	22	12	11	19
- zasiłek celowy specjalny	-	44	11	6	8
- inne cele	-	14	14	20	57
Pomoc niepieniężna w formie:					
- odzieży, obuwia, środków czystości	96	28	33	84	95
Obiady:					
- bary/jadłodajnie	719	143	92	122	283
- obiady szkolne	6	6	3	-	-
- refundacja żywienia w przedszkolu	2	3	5	2	-
Usługi opiekuńcze	2	1	1	-	2
Wypoczynek letni	5	7	1	-	-
Bilet kredytowany	33	53	54	55	22
Sprawienie pogrzebu	6	4	4	5	5
Składki na ubezpieczenie zdrowotne	83	76	93	68	88

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdań MOPR z lat 2009 – 2013

Ośrodek Interwencyjno-Terapeutyczny (OI-T), ul. Żniwna 4

- Punkt Pomocy Doraźnej,
- Punkt Interwencji Kryzysowej,
- Mieszkania chronione.

Do Punktu Pomocy Doraźnej kierowane są osoby bezdomne znajdujące się w sytuacjach zagrażających życiu lub zdrowiu np. z powodu nadużycia alkoholu lub wychłodzenia organizmu. Pracownicy Punktu podejmują działania z zakresu pracy socjalnej oraz motywują do podjęcia terapii. W Punkcie Interwencji Kryzysowej, udziela się schronienia osobom bezdomnym wymagającym pomocy w formie specjalistycznych usług opiekuńczych lub żyjącym w bardzo trudnych warunkach mieszkaniowych na czas remontu ich domów. Zamieszkanie w lokalu chronionym umożliwia osobie bezdomnej odbycie i zakończenie terapii odwykowej oraz przygotowuje do samodzielnego życia. W OI-T znajduje się 5 mieszkań chronionych.

Dom dla Matek z Małoletnimi Dziećmi i Kobiet w Cięży, ul. Słoneczna 9

Placówka miejska zapewniająca całodobową opiekę, pomoc socjalną i psychologiczną. Dysponuje 15 miejscami.

Fundacja Gospodarcza Św. Brata Alberta, ul. Sienna 5

Schronisko dla Bezdomnych Mężczyzn im. Jana Pawła II, ul. Sienna 5

Zapewnia całodobowe schronienie oraz wyżywienie. Zaopatruje w odzież, środki czystości. Dysponuje 84 miejscami.

Caritas Diecezji Kieleckiej, ul. Jana Pawła II 3

Schronisko dla Kobiet. Centrum Interwencji Kryzysowej, ul. Urzędnicza 7b

Zapewnia całodobowe schronienie oraz wyżywienie, wykonywanie czynności higienicznych, dostęp do opieki medycznej, pomocy prawnej, psychologicznej, pedagogicznej, terapeutycznej. Dysponuje 28 miejscami.

Stowarzyszenie Arka Nadziei, ul. Mickiewicza 1

Świetlica Przystan z łaźnią i pralnią, ul. Ogrodowa 3

Umożliwia spędzenie dnia w ogrzewanym pomieszczeniu, skorzystanie z łaźni i pralni. Zapewnia gorący napój, dostęp do biblioteczki, prasy, TV, komputera i Internetu. Dysponuje 30 miejscami.

Świętokrzyski Oddział Okręgowy Polskiego Czerwonego Krzyża, ul. Sienkiewicza 68

Schronisko dla Bezdomnych Kobiet Ofiar Przemocy Domowej, ul. Olkuska 18

Zapewnia całodobowe schronienie oraz całodzienne wyżywienie, środki higieniczne i czystości, podstawowe leki, odzież. Udziela pomocy psychologicznej, prawnej, socjalnej. Dysponuje 15 miejscami.

Koło Kieleckie Towarzystwa Pomocy im. św. Brata Alberta, ul. Żeromskiego 36a

Ogrzewalnia dla Bezdomnych Mężczyzn, ul. Żeromskiego 36a

Czynna w okresie od października do kwietnia, zapewnia doraźną możliwość ogrzania, dwa posiłki, wykonanie czynności higienicznych. Zaopatruje w artykuły pierwszej potrzeby, odzież, obuwie. Dysponuje 20 miejscami.

Noclegownia dla Bezdomnych Mężczyzn, ul. Żeromskiego 36a

Zapewnia schronienie w formie noclegu, dwa posiłki, wykonanie czynności higienicznych. Zaopatruje w odzież, obuwie, leki. Dysponuje 20 miejscami.

Schronisko dla Bezdomnych Mężczyzn, ul. Żeromskiego 36a

Zapewnia całodobowe schronienie oraz wyżywienie. Zaopatruje w odzież, obuwie, leki i środki czystości. Udziela pomocy psychologicznej i pielęgniarstwa. Dysponuje 40 miejscami.

Mieszkania chronione, ul. Żeromskiego 36a

Znajduje się tu 10 mieszkań, w których znajduje się 16 miejsc.

Fundacja Pomost, ul. Czerwonego Krzyża 3

Model Najpierw Mieszkanie

ul. Klembowskiego 13 – 2 mieszkania

ul. Bobrowa 15 – 4 mieszkania

Model Najpierw Mieszkanie to nowe rozwiązanie w funkcjonującym na terenie miasta systemie pomocy osobom bezdomnym. Są to miejsca pobytu przeznaczone dla osób zagrożonych bezdomnością, bądź pozostających w bezdomności przez krótki czas. W lokalach mogą zamieszkać rodziny z dziećmi. Stabilizacja mieszkaniowa pozwala im uporządkować sprawy osobiste, zawodowe i finansowe.

Stowarzyszenie Przyjaciół Międzynarodowego Ruchu ATD Czwarty Świat w Polsce, ul. Gagarina 12

Zajmuje się walką z ubóstwem i wykluczeniem społecznym. Posiada status konsultacyjny przy UNICEF, UNESCO, ONZ i Radzie Europy.

Wnioski

Na podstawie zgromadzonych danych oraz informacji dotyczących bezdomności w Kielcach można stwierdzić, iż główne działania wobec tej grupy osób ukierunkowane są oprócz prowadzonej pracy socjalnej, na zapewnienie schronienia, wyżywienia i wsparcia finansowego.

Istnieje potrzeba uaktywnienia i zmotywowania tej grupy osób do stopniowego polepszenia jakości swojego życia. Należy uwzględnić dostęp do taniego mieszkalnictwa połączony z możliwością utrzymania lokalu oraz zwiększenie liczby mieszkań chronionych. W planowaniu wsparcia kierowanego do opisywanej kategorii konieczne jest zwrócenie

uwagi na kontynuację i rozszerzenie form aktywizacji zawodowej. Niezbędnym uzupełnieniem usług interwencyjnych, stanowiących podstawową działalność na rzecz bezdomnych, powinna stać się integracja społeczna tej grupy wspomaganych.

3.2.3. Mieszkalnictwo

Polityka mieszkaniowa obejmuje działania związane z powstawaniem, eksploatacją i dystrybucją zasobów mieszkaniowych²⁸. W *Wieloletnim programie gospodarowania mieszkaniowym zasobem Miasta na lata 2014 – 2018* (Wieloletni Program) przyjęto, że w pierwszej kolejności będą zaspokajane potrzeby mieszkaniowe samotnych matek z małoletnimi dziećmi, młodzieży opuszczającej rodziną i instytucjonalną pieczę zastępczą, małżeństw lub osób samotnych w podeszłym wieku (emerytalnym), mieszkających w złych warunkach utrudniających normalne, codzienne funkcjonowanie oraz osób lub rodzin bezdomnych.

Miejski Zarząd Budynków (MZB) dysponuje zapleczem budynków i lokali, którymi zarządza dla zaspokojenia potrzeb mieszkaniowych ludności.

Tabela 13. Charakterystyka zasobu mieszkaniowego Kielc z uwzględnieniem kryterium udziału we własności

Grupa	2009	2010	2011	2012
	Ilość budynków/ lokali	Ilość budynków/ lokali	Ilość budynków/ lokali	Ilość budynków/ lokali
Budynki mieszkalne stanowiące 100% własność miasta	99/1548	100/1550	101/1517	96/1515
Budynki mieszkalne wspólnot mieszkaniowych	345/3949	345/3700	342/3520	340/3253
Budynki pozostające w samoistnym posiadaniu miasta	14/132	14/132	12/120	12/120
Budynki szkół i przedszkoli stanowiące zasób mieszkaniowy miasta	10/21	7/17	5/15	5/15
Ogółem	468/5650	466/5399	460/5172	453/4903

Źródło: Dane Wydziału Mieszkalnictwa UM

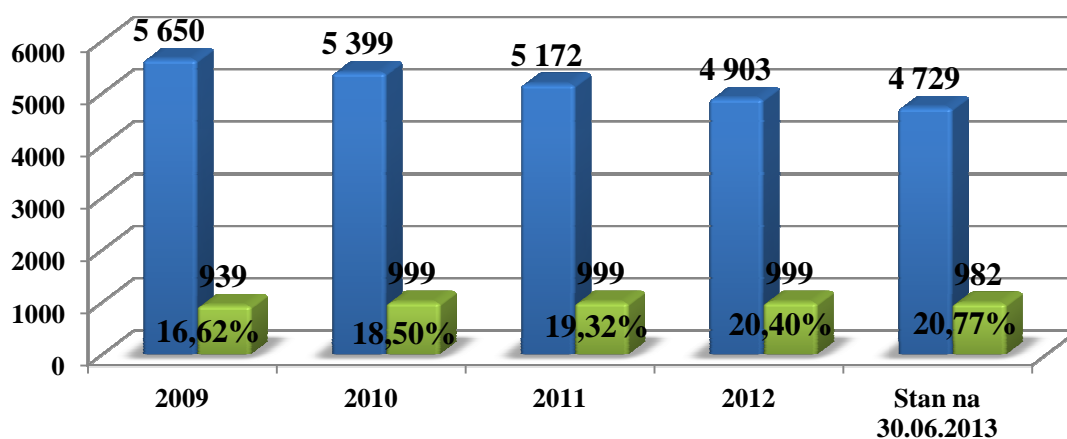
Z informacji uzyskanych z Wydziału Mieszkalnictwa Urzędu Miasta (UM) wynika, iż część budynków i ich wyposażenia jest w złym stanie technicznym i wymaga remontów, część wyłączona jest z eksploatacji i przeznaczona do wyburzenia. Wdrożenie potrzebnych działań wymaga dużych nakładów finansowych²⁹.

²⁸ M. Książkowski, *Polityka społeczna. Wybrane problemy porównań międzynarodowych*, Katowice 199, s. 225

²⁹ Sprawozdania Wydziału Mieszkalnictwa UM za lata 2009 – 2012.

Z Wykresu 12 wynika, że liczba mieszkań w zasobie miasta jest z każdym rokiem niższa, natomiast liczba wydzielonych lokali socjalnych z ogółu zasobu utrzymuje się na podobnym poziomie. Wśród głównych przyczyn zmniejszenia zasobów znajdują się: sprzedaż mieszkań najemcom i wyłączenie z eksploatacji ze względu na zły stan techniczny.

Wykres 12. Zasób mieszkaniowy Kielc w latach 2009 – 2013

Źródło: Dane Wydziału Mieszkalnictwa UM

Analizując zapotrzebowanie na mieszkania, na dzień 31 grudnia 2012 roku w UM zarejestrowanych było 1 296 wniosków na lokale mieszkalne, w tym:

- 480 złożonych przez osoby oczekujące na przydział lokalu socjalnego w związku z wyrokiem sądu orzekającym o eksmisji do tego typu lokalu;
- 494 wnioski o lokale socjalne w związku z trudną sytuacją ekonomiczną (w tym: 239 dotyczyło osób bezdomnych, a 46 wychowanków rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej);
- 136 wniosków o lokale zamienne;
- 186 wniosków na mieszkania komunalne (w tym 47 osób bezdomnych).

Liczbę wpływających wniosków dotyczących zapewnienia lokali mieszkalnych dla osób najbardziej potrzebujących w latach 2009 – 2013 ilustruje Tabela 14.

Tabela 14. Liczba wniosków o wynajem mieszkań w latach 2009 – 2013

Wnioski	2009		2010		2011		2012		2013	
	Lok. Socjalne	Lok. Komunal	Lok. Socjalne	Lok. Komunal	Lok. Socjalne	Lok. Komunal	Lok. Socjalne	Lok. Komunal	Lok. Socjalne	Lok. Komunal
Ogółem	908	472	923	461	855	388	974	322	1028	253
Przydzielone mieszkania	54	70	73	28	53	46	40	62	43	72
Rozpatrzone odmownie	0	31	0	47	0	17	0	18	0	10
% zaspokojonych potrzeb mieszkaniowych	5,9	15,8	7,9	6,8	6,2	12,4	4,1	20,4	4,2	29,6

Źródło: Dane Wydziału Mieszkalnictwa UM

Jak wynika z powyższych danych miasto nie posiada odpowiedniego zabezpieczenia mieszkaniowego. Porównanie liczby osób oczekujących na wynajem lokalu z zasobu miasta do liczby lokali wynajętych, potwierdza brak ich dostatecznej liczby i wydłużanie się czasu oczekiwania na wynajem. W 2013 roku przydzielone mieszkania socjalne zaspokoily 4,2% potrzeb mieszkańców, natomiast komunalne 29,6%.

Pozyskiwanie lokali dla zasobów miasta odbywa się przez budownictwo nowych mieszkań, kupowanie lokali mieszkalnych na wolnym rynku, nabywanie budynków i przystosowanie ich na lokale mieszkalne.

Z prognozy Wydziału Mieszkalnictwa UM, zawartej w Wieloletnim Programie wynika, że w 2018 roku ogólna liczba lokali będących w zasobie miasta wyniesie 4 028, w tym 1 058 (26,27%) będą stanowić mieszkania socjalne i pomieszczenia tymczasowe. Oznacza to, że w 2018 roku liczba tych mieszkań wzrośnie, natomiast zmniejszy się stan ogólny zasobu mieszkaniowego w porównaniu do 2012 roku.

Miasto, w ramach racjonalizacji gospodarowania mieszkaniowym zasobem gminy, prowadzi program zamiany mieszkań związany z dostosowaniem wielkości lokalu do możliwości ekonomicznych najemcy. W 2012 roku zrealizowano 32 zamiany.

Od kilku lat systematycznie wzrasta liczba orzeczonych eksmisji. W 2009 roku było to 440 wyroków, 2010 – 448, 2011 – 468, 2012 – 480, 2013 – 490. Utracie prawa do zajmowanego mieszkania z powodu zadłużenia czynszowego mają zapobiegać dodatki mieszkaniowe wypłacane najemcom na podstawie przepisów ustawy o dodatkach mieszkaniowych. Miasto podejmuje również działania mające na celu zmniejszenie zadłużenia względem gminy. W ramach uprawnień dyrektora MZB znajdują się możliwości

rozłożenia na raty spłaty zadłużenia, umorzenia spłaty, bądź zawieranie i realizacja porozumień dotyczących zapłaty czynszu w formie świadczenia rzeczowego (tzw. praca za czynsz). Na koniec 2012 roku liczba osób z zaległościami czynszowymi wobec gminy wynosiła 1 697.

Tabela 15. Dodatki mieszkaniowe w latach 2009 – 2013

Rok	2009	2010	2011	2012	2013
Kwota świadczeń	3 306 000,00	3 500 000,00	3 700 145,00	3 799 960,08	4 345 979,23
Liczba świadczeniobiorców	3 938	3 657	3 601	3 569	3 773
Liczba świadczeń	23 626	21 941	21 541	20 921	22 215

Źródło: Dane Działu ds. dodatków mieszkaniowych MOPR

Z analizy danych z lat 2009 – 2013 wynika, że liczba świadczeniobiorców utrzymuje się w na podobnym poziomie, natomiast obserwuje się wzrost nakładów finansowych na wypłatę dodatków mieszkaniowych. Od 1 stycznia 2014 roku osoby, którym przyznano dodatek mieszkaniowy mogą ubiegać się również o dodatek energetyczny na mocy ustawy Prawo energetyczne.

Wnioski

Podjęmowane przez gminę działania w zakresie zaspokajania potrzeb mieszkaniowych są niewystarczające. Oprócz niezbędnych nakładów finansowych na remonty i zwiększenie zasobów, należy kontynuować i poszerzać formy regulowania zadłużeń czynszowych poprzez programy osłonowe i metody aktywizujące. Inicjowanie i promowanie aktywności najemców lokali na rzecz utrzymywania zastanej jakości mieszkań i budynków, być może pozwoliłoby na ograniczenie strat i kosztów ponoszonych na remonty i wyposażenie zasobu mieszkaniowego.

3.2.4. Bezrobocie

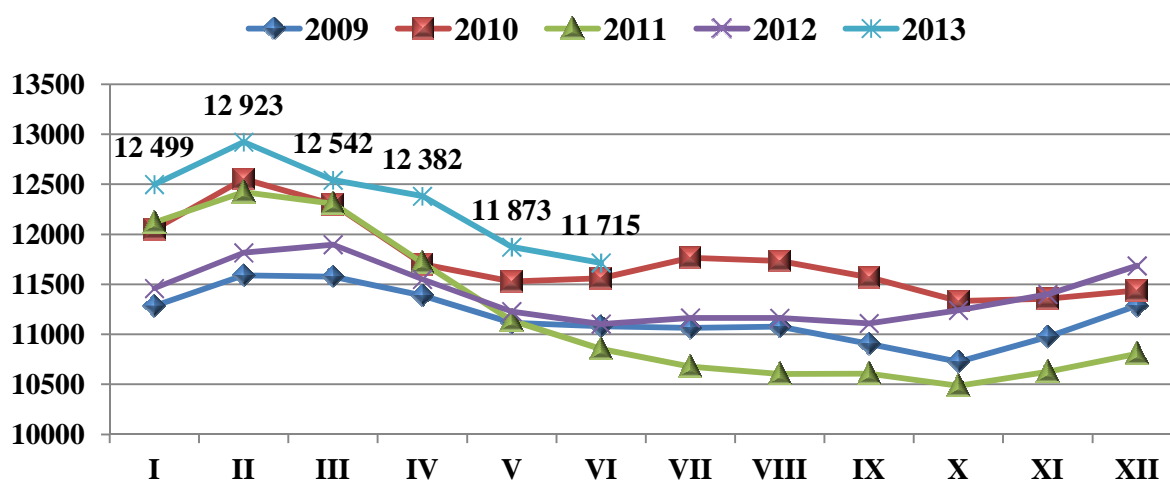
Bezrobocie można określić jako nadwyżkę podaży siły roboczej na rynku pracy nad popytem na pracę w danym sektorze.³⁰ To jedna z przyczyn marginalizacji i wykluczenia społecznego spowodowanych pogarszaniem się sytuacji ekonomiczno – bytowej osób. Jednym z pierwszych skutków utraty pracy jest obniżenie jakości życia. Długotrwałe pozostawanie bez zatrudnienia może powodować pogorszenie funkcjonowania lub rozpadu rodziny, przejmowanie przez dzieci negatywnych wzorców osobowych.

³⁰ M Socha., U. Sztanderska, *Strukturalne podstawy bezrobocia w Polsce*, Warszawa, 2000, s. 10.

W Polsce w styczniu 2014 roku stopa bezrobocia rejestrowanego wyniosła 13,4%, w województwie świętokrzyskim 16,5%, natomiast w Kielcach 11,1%.

W styczniu 2014 roku w Miejskim Urzędzie Pracy (MUP) zarejestrowanych było 12 585 bezrobotnych, w tym 5 682 kobiet, czyli 45,15%. W porównaniu do grudnia 2013 roku liczba bezrobotnych wzrosła o 418 osób, czyli o 3,43%, natomiast w stosunku do stycznia 2013 roku o 86 osoby, tj. 0,69%.

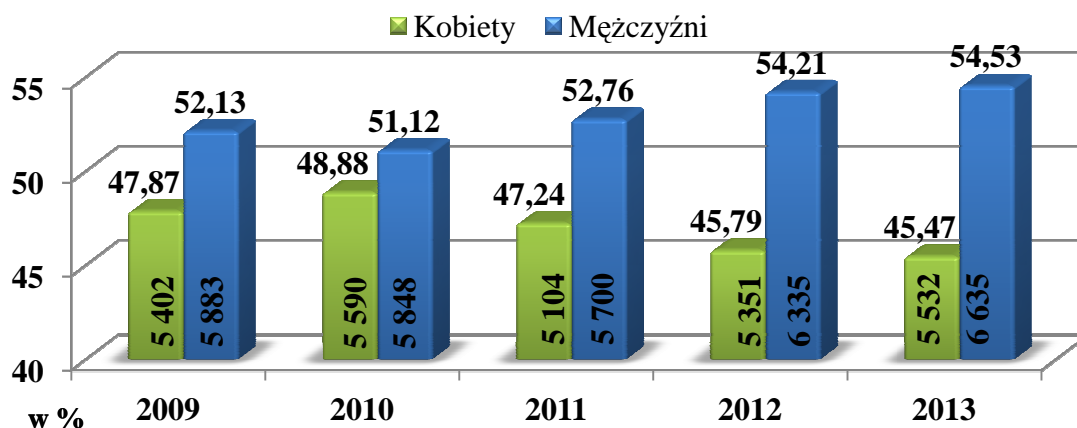
Wykres 13. Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w MUP w okresie od stycznia 2009 roku do czerwca 2013 roku

Źródło: Dane MUP

W analizowanych latach zauważyć można spadek bezrobocia w okresie wiosennym i letnim. Natomiast jesień generuje wzrost liczby osób zarejestrowanych w urzędzie pracy.

Wykres 14. Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w MUP według płci w latach 2009 – 2013

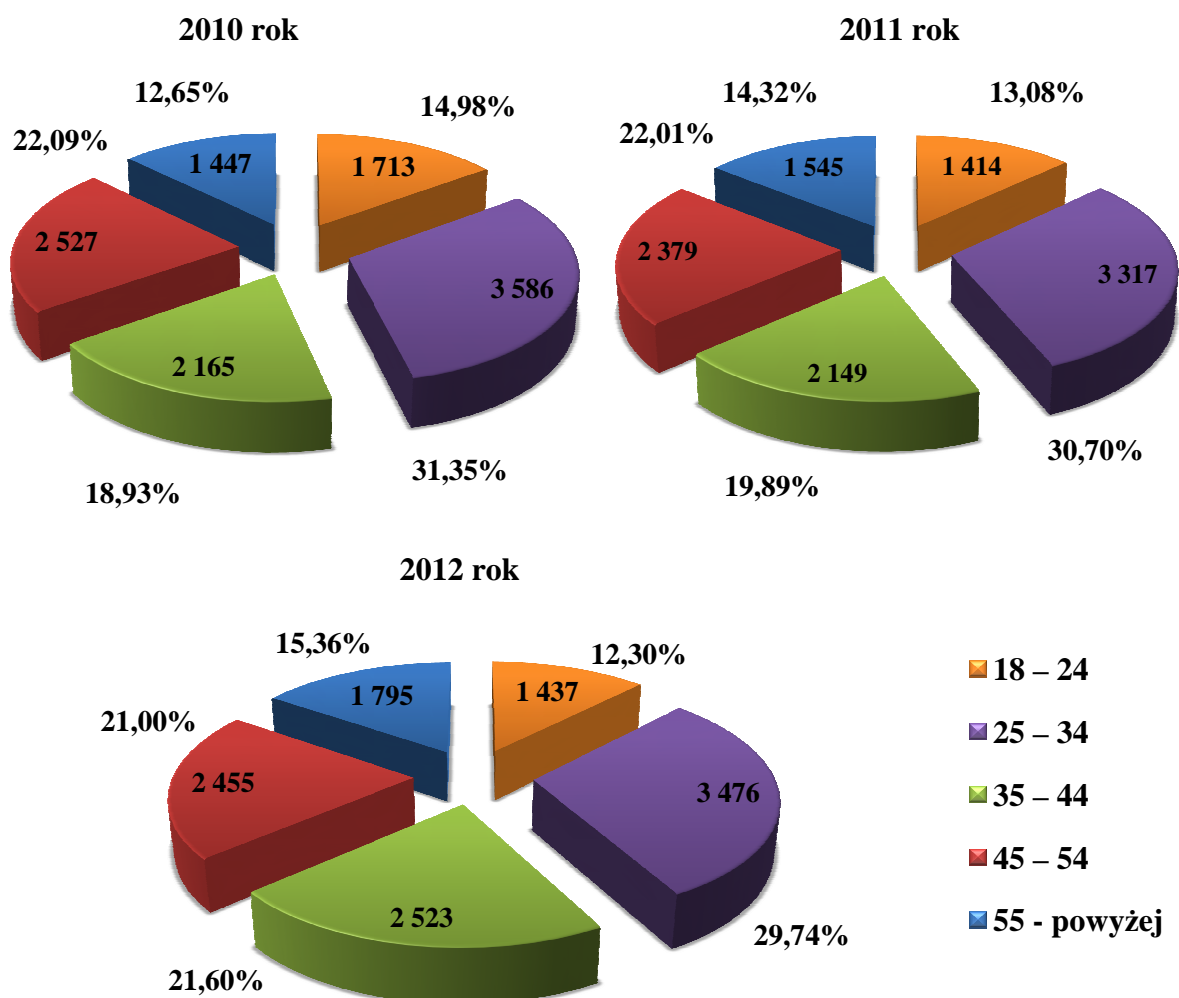

Źródło: Opracowanie własne na podstawie statystyk MUP i WUP

Z powyższych danych wynika, że problem bezrobocia częściej dotyczy mężczyzn niż kobiet. Badania MUP dotyczące aktywizacji zawodowej wskazują, iż kobiety częściej podnoszą swoje kwalifikacje poprzez kursy i szkolenia oraz podejmują różne formy zatrudnienia. Oferty pracy dla mężczyzn dotyczą najczęściej sektora budowlanego i przemysłu.

Statystyki MUP wskazują iż, osoby w wieku 25 – 34 lata stanowią najliczniejszą grupę zarejestrowanych jako bezrobotne. W 2012 roku odsetek osób bezrobotnych w tym przedziale wiekowym wynosił 29,74%, a w 2010 roku 31,35%. Najczęściej są to absolwenci szkół i osoby często zmieniające miejsce zatrudnienia. Liczną grupę bezrobotnych stanowią osoby w wieku 35 – 44 oraz 45 – 54. Udział procentowy tych grup wynosił w 2012 roku odpowiednio 21,60% i 21,00%, a w roku 2010 – 18,93% i 22,09%. Odzwierciedla to Wykres 15.

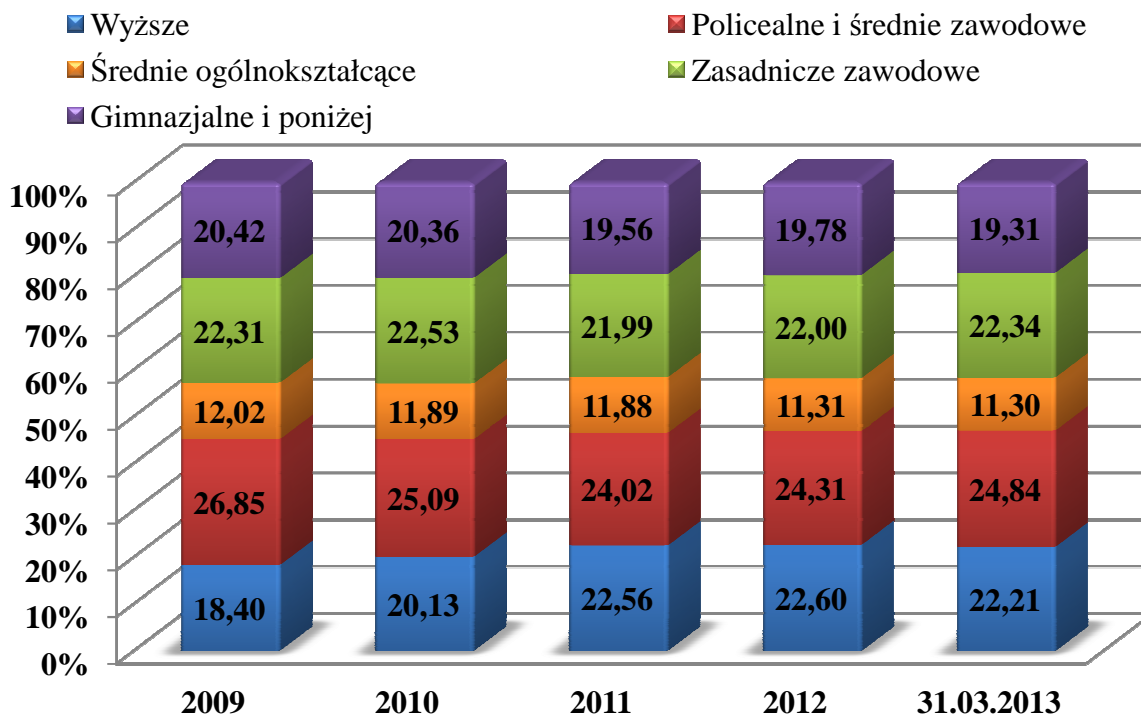
Wykres 15. Struktura wiekowa bezrobotnych według wieku w latach 2010 – 2012

Źródło: Opracowanie na podstawie statystyk MUP

Analizując poziom wykształcenia bezrobotnych mieszkańców Kielc w okresie 2009 – 2013 dostrzega się nieznaczne zmiany. Obrazuje to Wykres 16.

Wykres 16. Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w MUP według poziomu wykształcenia w latach 2009 – 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie statystyk MUP i WUP

Z analizy Wykresu 16 wynika, że zmienia się poziom wykształcenia bezrobotnych. W latach 2009 – 2013 najliczniejszą grupę bezrobotnych stanowiły osoby o wykształceniu gimnazjalnym i poniżej, zasadniczym zawodowym oraz policealnym i średnim zawodowym. W 2009 roku udział tych grup w ogólnej liczbie bezrobotnych wynosił odpowiednio 20,42%, 22,31% oraz 26,85%, a w marcu 2013 roku 19,31%, 22,34% oraz 24,84%. Niemniej jednak w grupach osób bezrobotnych z wykształceniem gimnazjalnym i poniżej oraz policealnym i średnim zawodowym obserwuje się spadek udziału procentowego w ogólnej liczbie bezrobotnych. Brak kwalifikacji zawodowych występuje u 3 na 10 osób.

Na przestrzeni ostatnich lat miał miejsce wzrost udziału osób z wyższym wykształceniem w bezrobociu ogółem. W 2009 roku 1 926 bezrobotnych deklarowało wyższe wykształcenie, a w marcu 2013 było ich 2 785, czyli o 13,45% więcej.

Charakteryzując strukturę bezrobocia w Kielcach należy zwrócić uwagę na osoby będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy.

Tabela 16. Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w MUP według szczególnej sytuacji na rynku pracy w latach 2009 – 2012

Osoby będące w szczególnej sytuacji na rynku pracy	2009	2010	2011	2012
do 25 roku życia	1 683	1 713	1 414	1 303
powyżej 50 roku życia	2 949	2 902	2 930	3 407
długotrwale bezrobotnych	5 342	5 944	5 774	6 175
z prawem do zasiłku	1 520	1 358	1 489	1 613
bezrobotnych niepełnosprawnych	820	860	830	906
bez doświadczenia zawodowego	3 295	3 418	2 918	2 692
bez kwalifikacji zawodowych	1 199	765	598	553
bez wykształcenia średniego	4 840	4 752	4 607	4 883
samotnie wychowujące co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia	803	875	861	919
ukończyły szkołę wyższą do 27 roku życia	301	308	207	151
kobiety, które nie podjęły zatrudnienia po urodzeniu dziecka	985	1 083	1 023	1 131
osoby, które po odbyciu kary pozbawienia wolności nie podjęły zatrudnienia	355	406	435	462

Źródło: Opracowanie własne na podstawie statystyk MUP i WUP

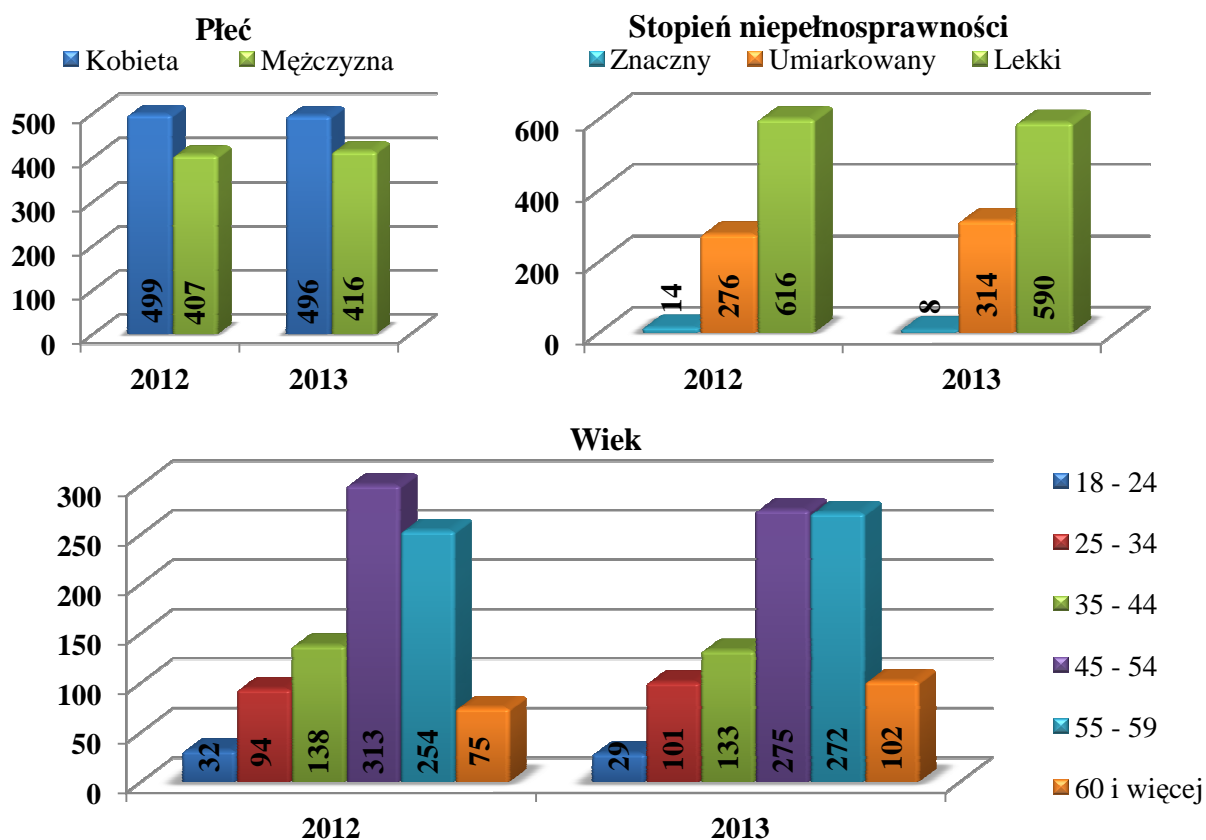
Istotnym zjawiskiem staje się wrastający odsetek osób długotrwale bezrobotnych. W 2009 roku stanowili oni 47,34% ogółu bezrobotnych, natomiast w 2012 roku odsetek ten wzrósł do 52,84%. Podobna tendencja utrzymuje się w kategorii osób powyżej 50 roku życia. W 2012 roku liczba tych osób zarejestrowanych w MUP wzrosła o 458, czyli o 15,53% w porównaniu do 2009 roku. Systematycznie wzrasta też liczba kobiet, które po urodzeniu dziecka nie powróciły na rynek pracy. W 2012 roku było ich 1 131, a w 2009 roku 985, co wykazuje wzrost o 14,82%.

Przedstawione informacje dotyczą osób niepełnosprawnych zarejestrowanych w MUP jako bezrobotne³¹ lub poszukujące pracy³². W Wykresach 17 i 18 zaprezentowano dane z lat 2012 i 2013.

³¹ Zgodnie z ustawą o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy osoba niepełnosprawna bezrobotna oznacza osobę niezatrudnioną i niewykonującą innej pracy zarobkowej, zdolną i gotową do podjęcia zatrudnienia co najmniej w połowie wymiaru czasu pracy. Nie nabyła prawa do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy, renty szkoleniowej, renty socjalnej, renty rodzinnej w wysokości przekraczającej połowę minimalnego wynagrodzenia za pracę.

³² Zgodnie z ustawą o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy osoba niepełnosprawna zarejestrowana jako poszukująca pracy to osoba pobierająca rentę z tytułu niezdolności do pracy, zasiłek stały, rentę socjalną, czy rentę rodzinną (w kwocie większej niż 50% minimalnego wynagrodzenia).

Wykres 17. Liczba osób niepełnosprawnych wg płci, wieku i stopnia niepełnosprawności zarejestrowanych w MUP jako bezrobotne w latach 2012 – 2013

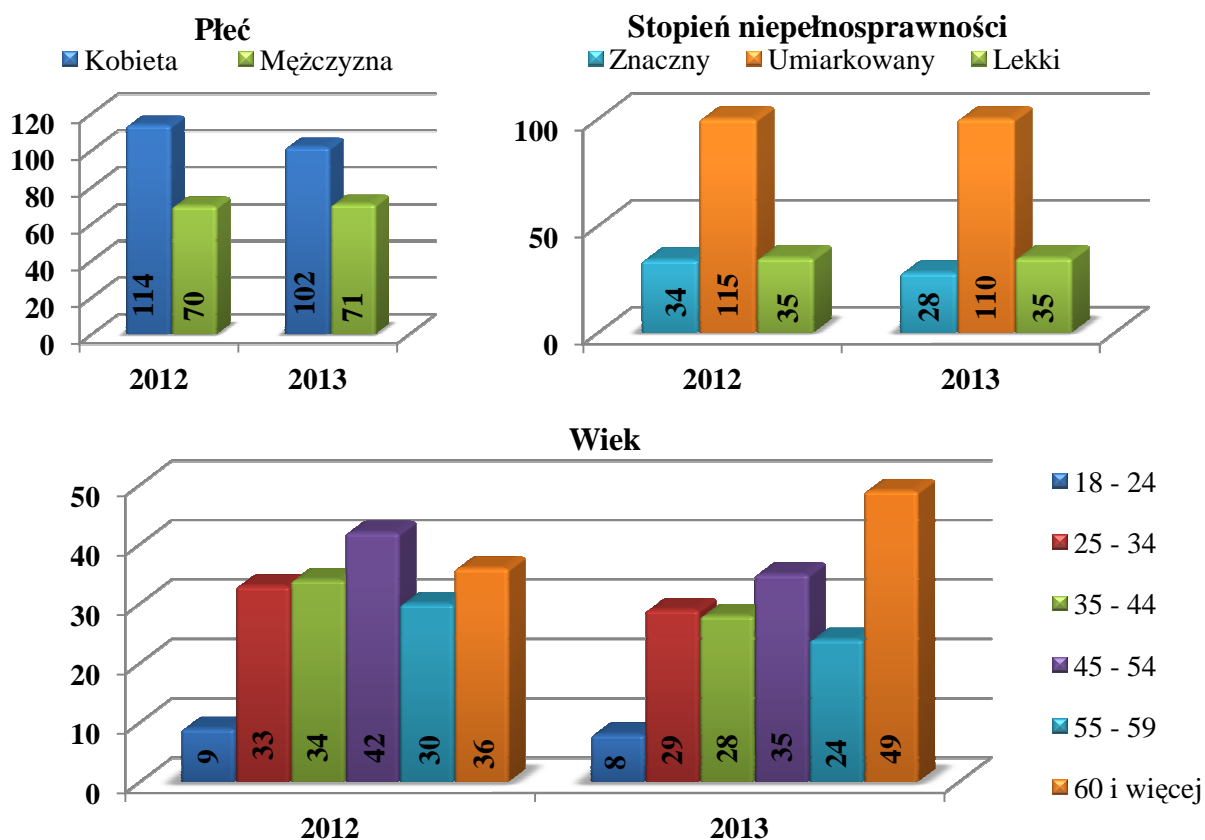

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MUP i raportu *Sytuacja osób niepełnosprawnych na rynku pracy w województwie świętokrzyskim za lata 2012 – 2013*

Na koniec 2013 roku w rejestrach MUP pozostawało 912 bezrobotnych osób niepełnosprawnych, co stanowiło 7,50% ogólnej liczby zarejestrowanych. W porównaniu do 2012 roku nastąpił wzrost jedynie o 6 osób. Najliczniejsze grupy tworzyły osoby w przedziałach wiekowych 45 – 54 i 55 – 59 lat. Natomiast do najmniej licznej należeli młodzi: od 18 do 24 roku życia. Najczęściej na propozycję zatrudnienia oczekiwały osoby z lekkim stopniem niepełnosprawności. Bezrobotni niepełnosprawni legitymowali się w przewadze wykształceniem zasadniczym zawodowym (29,4%) oraz podstawowym i podstawowym niepełnym (28,9%)³³.

³³ *Sytuacja osób niepełnosprawnych na rynku pracy w województwie świętokrzyskim*, WUP, Kielce 2012, s. 69 – 70.

Wykres 18. Liczba niepełnosprawnych wg płci, wieku, stopnia niepełnosprawności zarejestrowanych w latach 2012 – 2013 w MUP jako poszukujące pracy

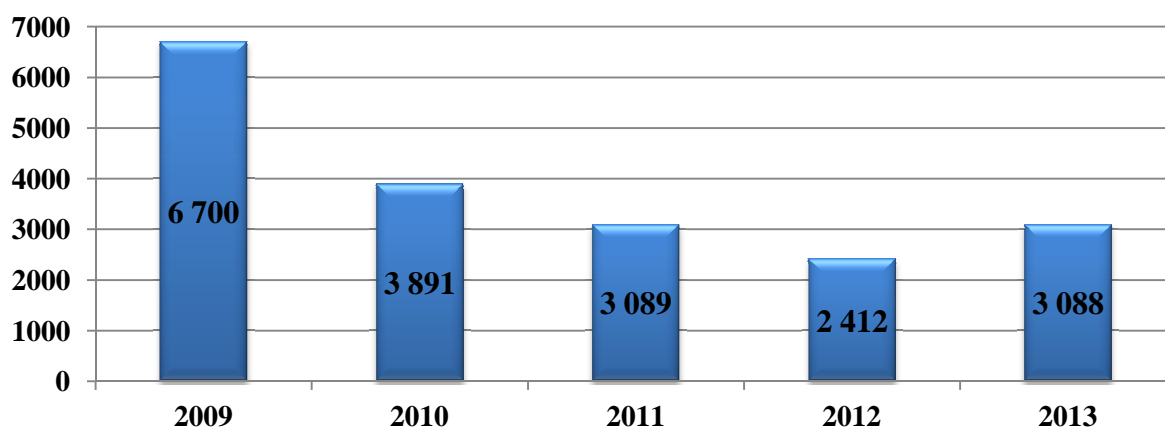

Źródło: Opracowanie własne na podstawie sprawozdań MUP i raportu Sytuacja osób niepełnosprawnych na rynku pracy w województwie świętokrzyskim za lata 2012 – 2013

Na koniec 2013 roku w MUP zarejestrowanych było 173 niepełnosprawnych poszukujących pracy tj. o 11 osób mniej niż w 2012 roku. Analiza struktury tej grupy pod względem wieku wskazuje na przewagę: w 2012 – osób od 45 do 54 roku życia, w 2013 – powyżej 60 lat. Dominują osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym (27,2%) oraz zasadniczym zawodowym (22,8%). Zdecydowaną większość stanowią poszukujący pracy z umiarkowanym stopniem niepełnosprawności.

Liczbę ofert pracy będących w dyspozycji Urzędu w poszczególnych latach obrazuje Wykres 19. W ciągu 2013 roku MUP pozyskał łącznie 3 088 ofert pracy. W porównaniu do analogicznego okresu 2012 roku w liczbie ofert pracy w Kielcach nastąpił spadek o 676 ofert (w 2012 roku ogółem pozyskano 2 412 ofert). Dane zawarte w Wykresie wskazują, że liczba ofert pracy zgłaszanych do MUP była czterokrotnie niższa w stosunku do liczby osób zarejestrowanych w roku 2013 .

Wykres 19. Oferty pracy zgłoszone i pozyskane w MUP Kielce z obszaru miasta Kielce w latach 2009 – 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdań o stanie bezrobocia oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy w Kielcach za lata 2009 – 2013

Infrastruktura w zakresie pomocy osobom bezrobotnym i nieaktywnym zawodowo Miejski Urząd Pracy (MUP), ul. Szymanowskiego 6

MUP jest jednostką organizacyjną samorządu, świadcząca usługi dla osób: bezrobotnych, poszukujących pracy, pracodawców i innych partnerów rynku pracy. MUP wspiera osoby rozpoczynające karierę zawodową, a także te, które utraciły pracę. Pomaga osobom mające problemy z funkcjonowaniem na obecnym rynku pracy. Podstawowym zadaniem MUP jest wspieranie osób rozpoczynających prowadzenie działalności gospodarczej oraz istniejących już na rynku przedsiębiorców w tworzeniu nowych miejsc pracy.

Do najbardziej skutecznych form przeciwdziałania bezrobociu zaliczyć należy subsydiowanie stanowisk pracy, głównie poprzez staże zawodowe, szkolenia umożliwiające zdobycie lub podniesienie kwalifikacji zawodowych oraz jednorazowe środki na podjęcie własnej działalności gospodarczej, co obrazuje Tabela 17.

Tabela 17. Aktywne formy pomocy bezrobotnym w latach 2009 – 2013

Formy aktywizacji	Liczba osób w latach				
	2009	2010	2011	2012	2013
rozpoczęcie szkolenia	887	954	357	576	618
rozpoczęcie stażu	2 687	2 468	566	757	1 067
roboty publiczne	153	43	38	14	0
prace interwencyjne	20	26	17	20	13
doposażenie stanowiska pracy	187	199	180	180	182
środki na podjęcie działalności gospodarczej	372	428	370	225	273

Źródło: Opracowanie własne na podstawie statystyk MUP

Targi Pracy

W Kielcach cyklicznie organizowane są Ogólnopolskie Targi Pracy, które przyciągają około 100 pracodawców, którzy posiadają mniej więcej 3 000 ofert pracy. W ostatnich latach Targi te organizowane są na terenie hal wystawowych Spółki Targów Kielce S.A. przy ulicy Zakładowej 1. Urząd Pracy wspólnie z Zarządem Transportu Miejskiego co roku zapewnia bezpłatny dojazd na targi. Oprócz ofert pracy można skorzystać z bezpłatnych warsztatów i prelekcji dotyczących m.in.: rozmowy kwalifikacyjnej czy też zasad poruszania się po lokalnym rynku pracy.

Caritas Diecezji Kieleckiej, ul. Jana Pawła II 3

Centrum Integracji Społecznej, ul. Wesoła 54

Głównym celem Centrum Integracji Społecznej (CIS) jest reintegracja zawodowa i społeczna uczestników, co czynione jest poprzez kształcenie umiejętności pozwalających na pełnienie ról społecznych i nabywanie umiejętności zawodowych oraz przyuczanie do zawodu, przekwalifikowanie lub podwyższanie kwalifikacji zawodowych; naukę planowania życia i zaspokajania potrzeb, zwłaszcza przez możliwość osiągnięcia własnych dochodów przez zatrudnienie. W CIS zorganizowane jest siedem warsztatów, tj.: krawiecki, stolarski, remontowo-budowlany, małej poligrafii, opieki domowej, ślusarsko-spawalnicy oraz cateringowo-porządkowy. Prócz zajęć zawodowych w ramach programu CIS odbywają się zajęcia o charakterze aktywizacyjnym prowadzone przez psychologów i doradców zawodowych, oraz zajęcia edukacyjne. Udzielane jest również wsparcie psychologiczne, terapeutyczne i porady prawne. W 2013 roku 171 osób, w tym 91 kobiet, zostało objętych Indywidualnym Programem Zatrudnienia Socjalnego, z czego 20 osób, w tym 14 kobiet, podjęło zatrudnienie. Po zakończeniu uczestnictwa w zajęciach w Centrum, urząd pracy może skierować uczestnika do pracy u pracodawcy lub w Centrum (zatrudnienie wspierane).

Klub Integracji Społecznej, ul. Wesoła 54

Klub zajmuje się aktywizacją osób poprzez reintegrację społeczną i zawodową. W ramach KIS osoby mogą skorzystać z pomocy doradcy zawodowego i psychologa oraz ze stanowiska komputerowego z dostępem do internetu. W 2013 roku do KIS zgłosiło się 1 160 osób.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, ul. Studzienna 2

Klub Integracji Społecznej, ul. Chęcińska 1

Świadczy usługi reintegracji społecznej i zawodowej dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, głównie klientów MOPR. W 2013 roku z oferty KIS skorzystało 1 095 osób (3 257 wizyt). Ogółem podjęto 4 447 działań z zakresu reintegracji społecznej i zawodowej³⁴.

Prace Społecznie Użyteczne

Przeznaczone dla osób bezrobotnych korzystających ze świadczeń pomocy społecznej w wymiarze do 10 godzin w tygodniu. W okresie od marca do października 2013 roku skierowano łącznie 209 osób do pracy w 44 podmiotach. Z tytułu podjęcia prac społecznie użytecznych wypłacono świadczenia 170 osobom na łączną kwotę 241 888,15 zł³⁵.

Świętokrzyski Klub Abstynenta Raj, ul. Jagiellońska 42a

Klub Integracji Społecznej, ul. Jagiellońska 42a

Klub ma na celu pomoc osobom niepełnosprawnym, bezrobotnym oraz uzależnionym od alkoholu po przebytej terapii odwykowej i pozostającym w ciężkiej sytuacji materialnej i zawodowej. W 2013 roku przeprowadzono 4 cykle szkoleń, w których udział wzięło 89 osób.

Stowarzyszenie Nadzieja Rodzinie, ul. Karczówkowska 36

Zakład Aktywności Zawodowej, ul. Olszewskiego 21

Działa w branży gastronomicznej. Dzięki działalności zakładu możliwe jest podniesienie kwalifikacji zawodowej osób niepełnosprawnych, rozwój kontaktów interpersonalnych i rozwój kariery zawodowej.

Caritas Diecezji Kieleckiej, ul. Jana Pawła II 3

Zakład Aktywności Zawodowej, ul. Wesoła 52a

Prowadzi: warsztat intrologatorski, pracownię opakowań biurowych i pielęgnacji zieleni.

Ochotnicze Hufce Pracy Świętokrzyska Wojewódzka Komenda, ul. Sienkiewicza 36

OHP realizują zadania państwa w obszarze polityki społecznej w zakresie zatrudnienia, przeciwdziałania wykluczeniu i marginalizacji młodzieży, a także zadania w zakresie jej kształcenia i wychowania. Oferta skierowana jest do osób w wieku 15 – 18 lat, która chce

³⁴ Sprawozdanie MOPR za rok 2013, s. 59.

³⁵ Sprawozdanie MOPR za rok 2013, s. 20.

kontynuować naukę szkolną łącząc ją z pracą zarobkową. OHP zapewnia działania z obszaru: poradnictwa zawodowego, pośrednictwa pracy, nauki aktywnego poszukiwania pracy oraz ofertę atrakcyjnych szkoleń zawodowych.

Spółdzielnia socjalna

Spółdzielnia socjalna jest zrzeszeniem osób, w przeważającej liczbie zagrożonych wykluczeniem społecznym, które wspólnie, w oparciu o osobistą pracę, prowadzą przedsiębiorstwo i realizują cele społecznej oraz zawodowej reintegracji. Spółdzielnia działa ze względu na dwa podstawowe cele. Jednym jest wspólne prowadzenie przedsiębiorstwa, drugim włączenie spółdzielców w życie społeczne i zawodowe, odbudowanie ich umiejętności tworzenia i podtrzymywania relacji zarówno w pracy, rodzinie jak i w szerszej grupie społeczności lokalnej³⁶. W Kielcach działa 11 spółdzielni socjalnych:

1. *Milmax* Wielobranżowa Spółdzielnia Socjalna, ul. Warszawska 97/76 – usługi cateringowe wyłącznie na wynos;
2. Spółdzielnia Socjalna *Smakosz*, ul. Wesoła 54 – usługi cateringowe;
3. Spółdzielnia Socjalna *Dagaz*, ul. Kościuszki 11 – poszukiwanie i tworzenie miejsc pracy;
4. Spółdzielnia Socjalna *Eko*, ul. Karczówkowska 36 – ochrona środowiska naturalnego;
5. Spółdzielnia Socjalna *Tropem Przygody*, ul. Pańska 1a – praca z młodzieżą;
6. Spółdzielnia Socjalna *Open*, ul. Warszawska 10/9 – działalność rachunkowo – księgową oraz doradztwo podatkowe;
7. Spółdzielnia Socjalna *Agro – Bud*, ul. Studzienna 2/33 – usługi remontowo – budowlane;
8. Świętokrzyska Spółdzielnia Socjalna *Clean Space*, ul. Paderewskiego 29/4 – pielęgnacja terenów zielonych;
9. Spółdzielnia Socjalna *Kielecka* ul. Studzienna 2/33 – prowadzi pub i restaurację;
10. Spółdzielnia Socjalna *G5-Wash.pl*, os. Na Stoku 78/17 – usługi sprzątające w mobilnej myjni;
11. Spółdzielnia Socjalna *Mig – Bud*, ul. Warszawska 157/150 – usługi budowlane³⁷.

Agencje zatrudnienia

Agencje zatrudnienia zajmują się bezpłatnym pośrednictwem pracy na terenie Polski i zagranicą. Aby działać legalnie, musi uzyskać certyfikat o dokonaniu wpisu do rejestru agencji zatrudnienia. Zadania z zakresu prowadzenia rejestru agencji zatrudnienia oraz

³⁶ Zgodnie z ustawą o spółdzielniach socjalnych

³⁷ Zgodnie z KRS.

informacji składanych przez agencje zatrudnienia realizują w imieniu marszałka województwa wojewódzkie urzędy pracy właściwe dla siedziby podmiotu. W Kielcach działa 35 agencji (stan na dzień 18 grudnia 2013 roku).

Wnioski

Mając na uwadze dane dotyczące bezrobocia w mieście, władze lokalne powinny podjąć działania zmierzające do: promowania przedsiębiorczości i ekonomii społecznej jako źródła nowych miejsc pracy, tworzenia warunków sprzyjających mobilności zawodowej, wyrównywania szans na rynku pracy, szczególnie dla osób niepełnosprawnych i powracających na rynek pracy. Należy zwrócić uwagę na brak wykorzystania informacji o sytuacji kieleckiego rynku pracy przez szkoły gimnazjalne i ponadgimnazjalne. Wzmocnienie współpracy placówek oświatowych i instytucji rynku pracy mogłoby przyczynić się do wyboru właściwego kierunku dalszego kształcenia przez uczniów, zgodnego z ich predyspozycjami i warunkami na lokalnym rynku pracy.

3.2.5. Niepełnosprawność

Zgodnie z ustawą o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych, niepełnosprawnymi są osoby, których stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza bądź uniemożliwia wypełnianie ról społecznych, a w szczególności ogranicza zdolności do wykonywania pracy zawodowej.

Według danych Urzędu Statystycznego w Kielcach, pochodzących ze Spisu Powszechnego 2011, liczba osób niepełnosprawnych w mieście wynosiła 29 449, co stanowiło 14,59% ogółu mieszkańców. Osób z prawnie orzeczoną niepełnosprawnością było 20 718, z biologiczną 8 729. Natężenie zjawiska niepełnosprawności nasila się wraz z wiekiem. Osoby w wieku poprodukcyjnym stanowią 49,82% niepełnosprawnych. Ponadto, w grupie tej znacząco przeważają kobiety.

Tendencja wzrostowa dotycząca zjawiska niepełnosprawności jest odnotowana w orzecznictwie do celów pozarentowych, zarówno wśród osób do 16 roku życia, jak i po 16 roku życia. Dane dotyczące liczby orzeczeń wydanych przez Miejski Zespół ds. Orzekania o Niepełnosprawności (M. Z.) w latach 2012 – 2013 przedstawiają Tabele 18 i 19.

Tabela 18. Liczba wydanych orzeczeń dla osób do 16 roku życia przez M. Z. wg płci w latach 2012 – 2013

Lata	Razem	Płeć	
		Kobieta	Mężczyzna
2012	863	329	534
2013	1 015	405	610

Źródło: Dane M. Z.

Informacje zawarte w Tabeli 18 wskazują, że w latach 2012 – 2013 roku częściej orzeczenia otrzymywali mężczyźni (60,10%). Dominującą przyczyną niepełnosprawności wśród dzieci i młodzieży były choroby układów oddechowego i krążenia (44,03%) oraz schorzenia inne, np. endokrynologiczne i metaboliczne (13,77%). W dalszej kolejności choroby neurologiczne (7,59%) i psychiczne (5,75%)³⁸.

Tabela 19. Liczba wydanych orzeczeń dla osób powyżej 16 roku życia przez M. Z. wg stopnia niepełnosprawności, płci, wieku w latach 2012 – 2013

Lata	Razem	Stopień niepełnosprawności			Płeć		Wiek			
		Znaczny	Umiarkowany	Lekki	Kobieta	Mężczyzna	16 -25	26 -40	41 -60	60 i więcej
2012	5 817	1 763	2 989	1 092	3 064	2 753	403	658	2 677	2 079
2013	6 358	1 627	3 492	1 239	3 301	3 057	414	720	3 057	2 167

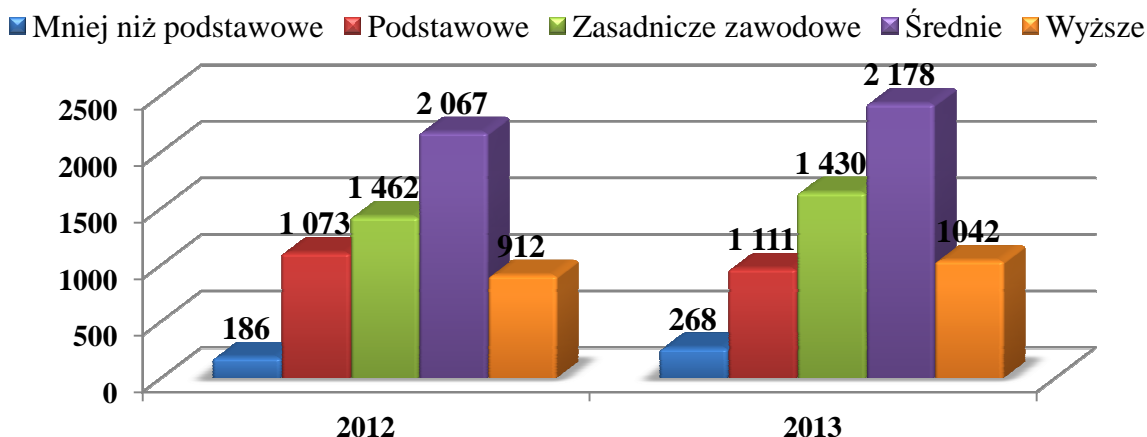
Źródło: Dane M. Z.

Dane przedstawione w Tabeli 19 dowodzą, że w latach 2012 – 2013 najczęściej orzeczeń wydano osobom w przedziale wiekowym 41 – 60 lat (48,08%). Częściej orzeczenie otrzymywały kobiety, głównie orzekano o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności. Wśród osób niepełnosprawnych dominują schorzenia narządu ruchu (40,64%). Następnie choroby układów oddechowego i krążenia (20,13%), choroby neurologiczne (8,18%) oraz psychiczne (8,03%)³⁹. Z informacji pozyskanych w M. Z. wynika, że wśród osób, którym w analizowanym okresie wydano orzeczenie o niepełnosprawności, 37,71% posiada wykształcenie średnie, 25,63% zasadnicze zawodowe, 17,83% podstawowe, 15,53% wyższe, a 3,30% mniej niż podstawowe. Poziom wykształcenia prezentuje Wykres 20.

³⁸ Dane M. Z. za lata 2012 – 2013.

³⁹ Op. cit.

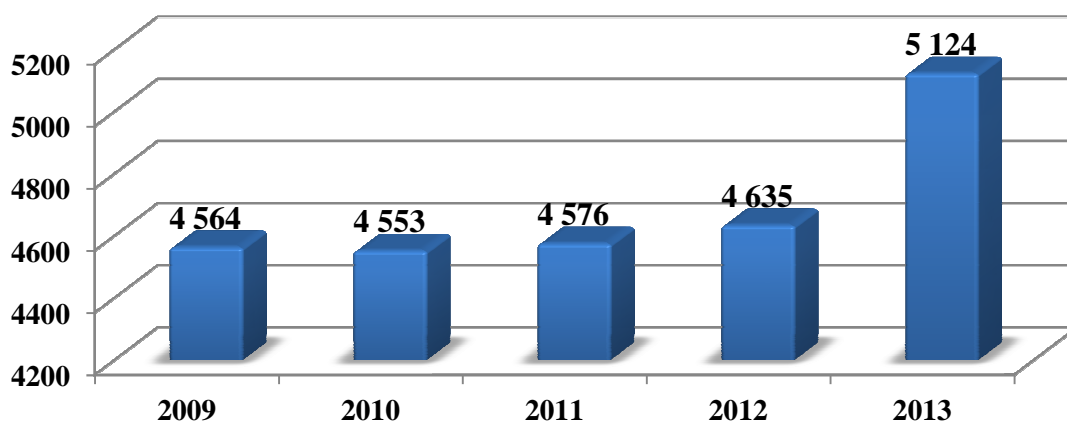
Wykres 20. Liczba osób niepełnosprawnych według wykształcenia w latach 2012 – 2013

Źródło: Dane M. Z.

Według danych MOPR z lat 2009 – 2013, liczba środowisk korzystających ze świadczeń pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności od 2011 roku wykazuje tendencję wzrostową.

Wykres 21. Liczba środowisk korzystających ze świadczeń MOPR z powodu niepełnosprawności w latach 2009 – 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdań MPiPS-03 za lata 2009 – 2013

Choroba i niepełnosprawność zwykle prowadzą do pogorszenia kondycji finansowej oraz sytuacji bytowej osób niepełnosprawnych i ich rodzin. Brak możliwości pracy zarobkowej, wysokie koszty leczenia, rehabilitacji i potrzeba opieki ze strony innych osób, często zmuszają do korzystania z pomocy społecznej, między innymi w formie zasiłków. W ramach usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych zabezpieczane są podstawowe potrzeby osób niepełnosprawnych i starszych, którym rodziny nie są w stanie zapewnić niezbędnego wsparcia. Dane dotyczące liczby osób korzystających z wyżej wymienionych form pomocy prezentuje Tabela 20.

Tabela 20. Liczba osób korzystających z wybranych form pomocy udzielanych przez MOPR w latach 2009 – 2013

Rok	2009	2010	2011	2012	2013
Forma pomocy					
Zasiłki stałe z tytułu wieku lub niepełnosprawności	1 407	1 448	1 515	1 530	1 642
Zasiłki okresowe z tytułu niepełnosprawności	372	283	430	294	454
Usługi opiekuńcze	1 309	1 238	1 734	1 700	1 442
Specjalistyczne usługi opiekuńcze	182	200	211	210	248

Źródło: Sprawozdania MOPR za lata 2009 – 2013

Powyższe informacje wskazują na trudną sytuację materialną osób niepełnosprawnych i systematycznie wzrastającą ilość wypłacanych zasiłków stałych. Wahania w liczbie przyznawanych zasiłków okresowych można wytłumaczyć tym, iż osoby niepełnosprawne posiadają orzeczenia wydane na czas określony. Po upływie wskazanego terminu ponownie starają się o wydanie stosownego dokumentu i zwracają po świadczenia z pomocy społecznej. W 2013 roku zmniejszyła się liczba osób, którym przyznano usługi opiekuńcze. W porównaniu do 2012 roku o 15,17%. Nie wzrasta znacząco liczba specjalistycznych usług opiekuńczych. Jest to wynik ograniczonych środków finansowych, które można przeznaczyć na te formy pomocy.

Infrastruktura w zakresie pomocy osobom niepełnosprawnym

Funkcjonujący w mieście model oparcia społecznego dla osób niepełnosprawnych oferuje integrację społeczną i aktywizację zawodową. Jego elementy tworzą zintegrowany system lokalnego wsparcia, w którym osoba niepełnosprawna prowadzona jest w sposób indywidualny, dostosowany do jej potrzeb i możliwości psychofizycznych.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, ul. Studzienna 2

W ramach MOPR rozwijana jest infrastruktura środowiskowych domów samopomocy (ŚDS) trzech typów – typ A: dla osób chorych psychicznie, typ B: dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, typ C: dla osób wykazujących inne zaburzenia czynności psychicznych (np. zdiagnozowana choroba Alzheimera). Oferowane usługi nastawione są na podtrzymanie umiejętności życiowych uczestników, poprawę funkcjonowania, integrację ze środowiskiem lokalnym zgodnie z indywidualnymi planami postępowania terapeutyczno-rehabilitacyjnego.

1. Środowiskowy Dom Samopomocy Typu A, ul. Miodowa 7
przeznaczony jest dla 35 osób po kryzysach psychicznych, znajdujących się w okresie remisji i będących pod opieką lekarza psychiatry.
2. Środowiskowy Dom Samopomocy Typu B, ul. Okrzei 8
Wsparciem obejmuje 25 osób z niepełnosprawnością intelektualną.
3. Środowiskowy Dom Samopomocy Typu B, ul. Kołłątaja 4
Przeznaczony dla 25 osób niepełnosprawnych w stopniu umiarkowanym lub znacznym.
4. Środowiskowy Dom Samopomocy typu B, ul. Orzeszkowej 53
Pomoc kieruje do 25 osób z niepełnosprawnością intelektualną.
5. Środowiskowy Dom Samopomocy typu C, ul. Krzemionkowa 1
Przeznaczony jest dla 25 osób z chorobą Alzheimera, różnymi postaciami otępienia, demencji starczej.

Ośrodek Wsparcia dla Osób z chorobą Alzheimera przy al. Legionów 5

Dysponuje 20 miejscami dla osób starszych, z zaburzeniami pamięci, zespołami otępiennymi, chorobą Alzheimera. Pobyt w ośrodku umożliwia osoby chorej dłuższe pozostawanie w środowisku, a rodzinie kontynuowanie pracy zawodowej.

Zespół do Spraw Oparcia Społecznego ul. Bukowa 18

Odpowiada za realizację specjalistycznych usług na rzecz osób i ich rodzin wymagających wsparcia psychologicznego i psychiatrycznego. Są to usługi dostosowane do szczególnych potrzeb wynikających z rodzaju schorzenia dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Zakres tych usług obejmuje: usprawnienie do funkcjonowania w społeczeństwie, wsparcie psychologiczne i terapeutyczne – edukacyjne, wydanie opinii psychologicznej lub psychiatrycznej, diagnozę psychologiczną. Zaletą usług specjalistycznych jest fakt, że są one świadczone w miejscu zamieszkania klienta. Zespół odwiedza swoich podopiecznych w zależności od indywidualnych potrzeb. Rodziny osób z zaburzeniami psychicznymi pozyskują wiedzę na temat choroby i sposobów łagodzenia jej skutków. Pomocą w formie długofalowej, cyklicznej terapii objęto w 2013 roku 184 rodzin⁴⁰.

Mieszkania chronione dla osób z zaburzeniami psychicznymi, ul. Paderewskiego 37/39b i ul. Zimna 11a

Mieszkania są formą pomocy, która przygotowuje osoby niepełnosprawne do prowadzenia samodzielnego życia lub zastępuje pobyt w placówce opieki całodobowej.

⁴⁰ Sprawozdanie MOPR za rok 2013, s. 32 – 33.

Lokale aktywizujące dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, ul Nowowiejska 14

Przeznaczone dla 10 osób opuszczających placówki opiekuńczo – wychowawcze po osiągnięciu pełnoletniości. Lokale powstały przy udziale środków Szwajcarsko – Polskiego Programu Współpracy.

Warsztat Terapii Zajęciowej (WTZ)

WTZ jest placówką, która umożliwia osobom niepełnosprawnym pozyskanie lub przywrócenie umiejętności niezbędnych do podjęcia zatrudnienia. Cyklicznie prowadzi się tam ocenę postępów terapii zawodowej osób niepełnosprawnych i wspomaga ich w usamodzielnieniu poprzez wyszukiwanie ofert pracy. W Kielcach funkcjonują dwa WTZ, dysponujące 61 miejscami: przy ul. Kryształowej 6 i ul. Słonecznej 3.

Dział Adaptacji Osób Niepełnosprawnych, ul. Studzienna 2

Realizuje zadania mające na celu wspomaganie osób niepełnosprawnych, wynikające z ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Podejmowane działania ukierunkowane są na zaspokajanie potrzeb osób wymagających wsparcia w: życiu codziennym, edukacji, pracy, dostępie do kultury, sportu i rekreacji. W Tabeli 21 przedstawiono formy pomocy, które cieszą się największym zainteresowaniem wraz z liczbą złożonych i rozpatrzonych wniosków, co zobrazuje stopień zaspokojenia potrzeb osób niepełnosprawnych.

Dane wykazują, że najwięcej osób niepełnosprawnych składa wnioski w celu uczestniczenia w turnusie rehabilitacyjnym. W 2013 roku pozytywnie rozpatrzono 40,80% zgłoszeń. Na drugiej pozycji znajdują się wnioski o dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze. W 2013 roku z tej formy wsparcia skorzystało 42,20% zainteresowanych. W dalszej kolejności są zgłoszenia dotyczące dofinansowania likwidacji barier technicznych, architektonicznych i w komunikowaniu się. W 2013 roku przyznano dofinansowanie jedynie 13,20% chętnych. Z uwagi na wysoki koszt likwidacji wyżej wymienionych barier i niewielkie środki finansowe, jakimi dysponują osoby niepełnosprawne wydaje się, że ta forma pomocy jest najistotniejsza.

Z zakresu rehabilitacji zawodowej osoby niepełnosprawne mogą się ubiegać o środki na rozpoczęcie działalności, zwrot wydatków na instrumenty i usługi rynku pracy, dofinansowanie kosztów szkolenia i przekwalifikowania się oraz zwrot kosztów wyposażenia stanowisk pracy. W 2013 roku na 2 907 wniosków tylko 82 zostały złożone na rehabilitację zawodową, co stanowi 2,82%.

Tabela 21. Wybrane formy wsparcia dofinansowane przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych wraz z liczbą wniosków złożonych i rozpatrzonych w latach 2010 – 2013

Wybrane formy wsparcia	2010		2011		2012		2013	
	Liczba złożonych wniosków	Liczba wniosków rozpatrzonych pozytywnie	Liczba złożonych wniosków	Liczba wniosków rozpatrzonych pozytywnie	Liczba złożonych wniosków	Liczba wniosków rozpatrzonych pozytywnie	Liczba złożonych wniosków	Liczba wniosków rozpatrzonych pozytywnie
Dofinansowanie zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze	575	172	953	696	1 051	854	1 002	423
Dofinansowanie uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych	3 323	546	3 176	650	1 348	1 026	1 437	587
Dofinansowanie organizacji sportu, kultury, turystyki	100	57	87	48	81	62	82	33
Dofinansowanie likwidacji barier technicznych, architektonicznych, w komunikowaniu się	592	35	676	64	329	160	304	40
Środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej lub na wniesienie wkładu do spółdzielni socjalnej	32	12	29	8	32	15	16	7
Zwrot wydatków na instrumenty i usługi rynku pracy (staże, przygotowanie zawodowe, prace interwencyjne)	30	30	27	27	39	39	27	27
Dofinansowanie kosztów szkolenia i przekwalifikowania	17	12	17	9	12	10	25	11
Zwrot kosztów wyposażenia stanowisk pracy	14	14	17	11	12	13	14	14

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdań MOPR za lata 2010 – 2013

Do realizacji wyżej opisanych zadań wykorzystano środki finansowe Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON). Kielce również angażują środki własne na integrację społeczno – zawodową osób niepełnosprawnych. Dotacje miasta przyznawane są na realizację projektów zgłaszanych przez organizacje pozarządowe działające na rzecz osób niepełnosprawnych.

Punkt Informacji dla Osób Niepełnosprawnych przy ul. Studziennej 2

Zajmuje się upowszechnianiem informacji o świadczonych w mieście usługach i możliwościach wsparcia: ulgach i prawach osób niepełnosprawnych, przysługujących formach pomocy, miejscach edukacji, rehabilitacji.

Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym Koło w Kielcach, ul. Chęcińska 23

Ośrodek Wczesnej Interwencji, os. Na Stoku 42a

Niepubliczna, specjalistyczna placówka, realizująca kompleksowe świadczenia zdrowotne na rzecz dzieci w wieku 0 – 7 lat zagrożonych nieprawidłowym rozwojem, z zaburzeniami rozwoju psychoruchowego i z upośledzeniem umysłowym. Ośrodek działa na rzecz: lepszego psychoruchowego i społecznego rozwoju dzieci oraz zapobiegania pogłębianiu się ich niepełnosprawności, a także prowadzi działania edukacyjne w stosunku do rodzin.

Ośrodek Rehabilitacyjno – Edukacyjno – Wychowawczy im. Marii Majewskiej, ul. Chęcińska 23

Przeznaczony dla dzieci i młodzieży upośledzonej umysłowo w stopniu umiarkowanym, znacznym i głębokim z dysfunkcją narządu ruchu w wieku od 3 do 25 lat.

Ośrodek Rehabilitacji Diennej Dzieci i Młodzieży, ul. Chęcińska 23

Działa na rzecz zmniejszenia wykluczenia społecznego dzieci i młodzieży niepełnosprawnej w wieku od 7 roku życia. Placówka oferuje specjalistyczną opiekę lekarską, rehabilitację ruchową, terapię logopedyczną, psychologiczną i zajęciową.

Mieszkania treningowe dla osób niepełnosprawnych intelektualnie, ul. Sandomierska 126

Są przejściową formą mieszkalnictwa, przeznaczoną dla osób powyżej 18 roku życia. Pobyt w mieszkaniu umożliwia osobom, pozostającym dotąd pod całkowitą opieką rodziny, rozwinąć praktyczną gotowość do życia w otwartym środowisku.

**Świętokrzyski Zespół Regionalny Koalicji na rzecz Zdrowia Psychicznego,
ul. Miodowa 7**

Kielecki Dom pod Fontanną, ul. Nowaka – Jeziorańskiego 75

Ośrodek wsparcia dziennego dla 90 osób z chorobami psychicznymi, których aktywizacja odbywa się w ramach trzech programów: rehabilitacji i integracji społecznej, edukacji oraz aktywizacji zawodowej. Dom umożliwia podjęcie płatnej pracy poprzez zatrudnienie przejściowe, wspierane i niezależne.

Krajowe Towarzystwo Autyzmu Oddział Kielce, ul. Mieszka I 79

Środowiskowy Dom Samopomocy dla osób z Autyzmem, ul. Mieszka I 79

Nastawiony jest na indywidualną i grupową terapię, rozwijającą wszystkie sfery funkcjonowania podopiecznych poprzez stosowanie różnych form terapii takich jak: plastyka, muzykoterapia, rehabilitacja, zajęcia kulinarne i komputerowe.

Ośrodek Rehabilitacyjno – Edukacyjno – Terapeutyczno – Wychowawczy Dla Dzieci i Młodzieży z Autyzmem, ul. Krakowska 360

Przyjmuje osoby ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, autyzmem dziecięcym, globalnymi zaburzeniami i sprzężonymi zaburzeniami rozwoju. Uczniowie spełniają w Ośrodku obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne i obowiązek szkolny. Pracą edukacyjno - terapeutyczną obejmuje zarówno dzieci, jak i ich rodziny.

Placówki oświatowe

Placówki zajmujące się edukacją osób niepełnosprawnych:

1. Przedszkole Samorządowe nr 19 z Oddziałem Integracyjnym, os. Na Stoku 98
2. Przedszkola Integracyjne, ul. Toporowskiego 11a oraz ul. Chęcińska 3
3. Zespół Szkół Integracyjnych, ul. Jasna 20/22
4. Zespół Szkół Ogólnokształcących nr 17 Specjalnych, ul. Szkolna 29
5. Specjalny Ośrodek Szkolno – Wychowawczy nr 1, ul. Warszawska 96

To placówka kształcenia specjalnego, przeznaczona dla młodzieży niepełnosprawnej intelektualnie w stopniu lekkim, umiarkowanym oraz znacznym w wieku od 16 do 24 lat. Nadrzędnym jej celem jest zapewnienie wychowankom takiego poziomu przygotowania ogólnego, zawodowego i społecznego, aby byli oni zdolni do samodzielnego funkcjonowania w rodzinie, środowisku i społeczeństwie.

W strukturze Ośrodka znajduje się:

➤ Zasadnicza Szkoła Zawodowa nr 8

Prowadzi kształcenie zawodowe uczniów z lekkim stopniem niepełnosprawności intelektualnej, wyposażając młodzież w umiejętności i wiedzę potrzebną do wykonywania pracy w zawodach: fryzjer, kucharz małej gastronomii, cukiernik, blacharz samochodowy, introligator.

➤ Specjalna Szkoła Przystosowująca do Pracy

Prowadzi kształcenie ponadgimnazjalne dla młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym, znacznym oraz niepełnosprawnościami sprzężonymi (z niepełnosprawnością intelektualną występuje niepełnosprawność ruchowa, autyzm, schizofrenia itp.). Po zakończeniu cyklu kształcenia młodzież nie otrzymuje kwalifikacji zawodowych, ale jest wyposażana w umiejętności, które mogą być wykorzystane w zatrudnieniu chronionym lub wspomaganym.

6. Specjalny Ośrodek Szkolno – Wychowawczy nr 2, ul. Kryształowa 6

Placówka kształcenia specjalnego, przeznaczona dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym, znacznym lub głębokim w wieku od 3 do 24 lat. Różnorodność stosowanych form pracy terapeutycznej sprzyja wszechstronnemu rozwojowi uczniów, pozwala nabywać, doskonalić i utrzymywać różnorodne umiejętności. Kształcenie uczniów w Ośrodku jest dostosowane do ich możliwości oraz potrzeb edukacyjnych i odbywa się w ramach przedszkola specjalnego, szkoły podstawowej specjalnej, gimnazjum i Specjalnej Szkoły Przystosowującej do Pracy.

Wnioski

Analiza danych potwierdza duże zapotrzebowanie na pomoc pieniężną, co może wskazywać na pogarszającą się sytuację finansową osób dotkniętych niepełnosprawnością, spowodowaną ograniczeniem aktywności zawodowej i wydatkami związanymi z leczeniem. Problemy tej grupy wiążą się głównie z niewystarczającymi środkami finansowymi na rehabilitację, likwidację barier architektonicznych, technicznych i w komunikowaniu się. Niezaspokojone zapotrzebowanie w zakresie usług rehabilitacyjnych (w tym urządzeń wspomagających) może spowodować pogorszenie ogólnego stanu zdrowia, obniżenie aktywności i jakości życia. Należy skoncentrować się na wzmocnieniu efektywności realizowanych działań, rozszerzeniu ich zakresu oraz dostępności. Włączenie osób niepełnosprawnych do życia społecznego wymaga zapewnienia dostępu do szeregu usług wspierających i opieki dziennej. Likwidacja barier w miejscach publicznych ograniczy

stopień izolacji i umożliwi uczestnictwo w zatrudnieniu i życiu społecznym. Bierność i niski poziom aktywności zawodowej osób niepełnosprawnych może wynikać z przekonania o braku szans i możliwości na rynku pracy. Prowadzenie kampanii informacyjnych dotyczących specyfiki niepełnosprawności, systemu subsydiów płacowych, potrzebie przystosowania miejsc pracy może zmienić postrzeganie osób niepełnosprawnych przez pracodawców jako pracowników mniej wydajnych niż osoby w pełni sprawne. Ważne jest wspieranie samozatrudnienia osób niepełnosprawnych i promowanie ekonomii społecznej. W istniejącej sieci środowiskowych domów samopomocy można zauważyć zapotrzebowanie na zwiększenie liczby placówek typu C – przeznaczonych dla osób z chorobą Alzheimera, gdzie na skierowanie oczekuje około 40 osób.

3.2.6. Przemoc w rodzinie

Zgodnie z ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie pod pojęciem tym rozumie się jednorazowe albo powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny. Przemoc prowadzi do narażenia członków rodziny na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, narusza ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powoduje szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołuje cierpienia i krzywdy moralne. Przemoc w rodzinie może przybierać różne formy – fizyczną, psychiczną, seksualną, ekonomiczną oraz zaniedbanie.

Przeciwdziałanie przemocy w rodzinie wymaga podejmowania aktywności i współpracy różnych instytucji ukierunkowanych na działania pomocowe, interwencyjne i profilaktyczne.

Najpowszechniejszymi przestępstwami kwalifikującymi się jako przemoc w rodzinie są znęcanie się oraz groźby karalne. W większości przestępstw popełnianych na szkodę osoby najbliższej pokrzywdzonymi są najczęściej kobiety (64%) i małoletni (22%). Mężczyźni stanowią 14% ogólnej liczby osób pokrzywdzonych. W latach 2009 – 2012 sądy rejonowe nieprawomocnie osądziły z powodu znęcania fizycznego lub psychicznego (art. 207 § 1kk) ogółem osób: 2012 – 15 245; 2011 – 16 077; 2010 – 16 239; 2009 – 17 413. W 84% doszło do skazania sprawcy, 16% po postępowaniu umorzono (w tym 8% warunkowo) i tylko 3% osób uniewinniono⁴¹.

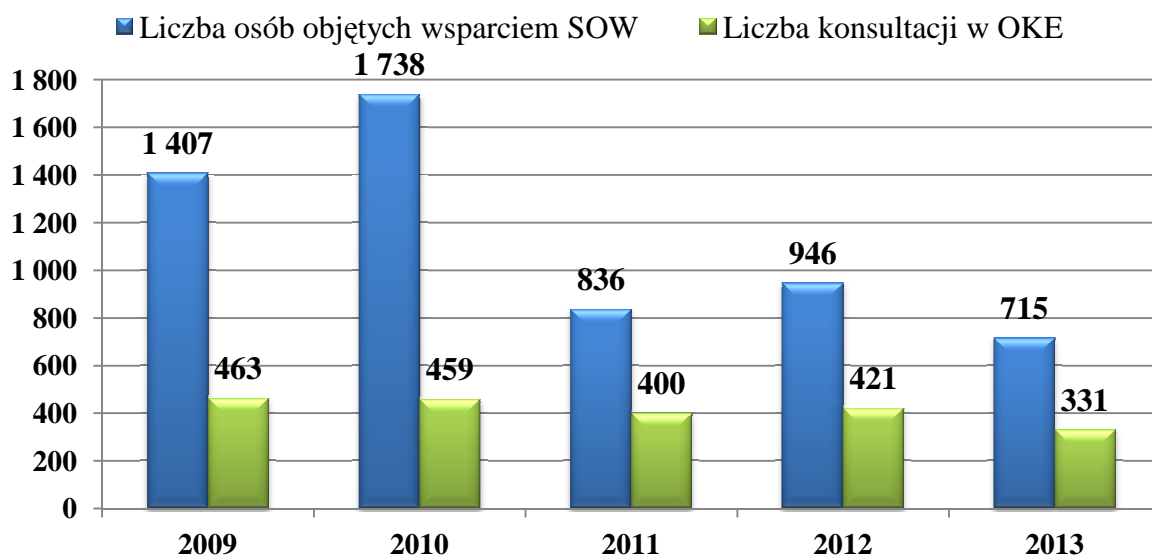
MOPR odgrywa kluczową rolę w procesie przeciwdziałania przemocy w rodzinie. W 2006 roku powstał Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy

⁴¹ *Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na terenie miasta Kielce na lata 20014-2020*, s 31.

w Rodzinie (SOW), w skład którego wchodzi Ośrodek Korekcyjno – Edukacyjny dla Osób Stosujących Przemoc w Rodzinie (OKE), Punkt Interwencyjno – Konsultacyjny dla Osób Doznających Przemocy w Rodzinie (PIK) oraz całodobowo czynny Hostel.

W latach 2009 – 2012 ze wsparcia SOW skorzystało 5 642 osoby, przy czym najwięcej, bo aż 1 738 w 2010 roku. Analogicznie w tym przedziale czasowym odbyło się 2 074 konsultacji dla osób stosujących przemoc.

Wykres 22. Liczba osób objętych wsparciem SOW i OKE w latach 2009 – 2013

Źródło: Sprawozdanie MOPR za rok 2012

Z Wykresu 22 wynika, że istnieje duża dysproporcja w liczbie osób objętych wsparciem jako ofiary przemocy, a liczbą osób ją stosujących.

W 2009 roku w Hostelach przebywało 56 osób (28 dorosłych i 28 dzieci), a w kolejnych latach odpowiednio: 2010 – 46 (24 i 32), 2011 – 45 (20 i 25), 2012 – 64 (33 i 31), 2013 – 42 (17 i 25). W Schronisku dla Ofiar Przemocy Domowej przy ul. Olkuskiej 18 i Schronisku dla Kobiet przy ul. Urzędniczej 7b liczba osób tam przebywających od 2009 roku nie uległa znaczącym zmianom, można nawet zaobserwować tendencję do zmniejszania się liczby osób korzystających z tego typu ośrodków. W 2013 roku liczba osób przebywających w tych placówkach wynosiła odpowiednio: 52 i 102.

Jednym z narzędzi interwencji w sytuacji zaistnienia przemocy jest *Niebieska Karta* (NK), obejmująca ogół czynności podejmowanych i realizowanych przez przedstawicieli uprawnionych służb. Procedura NK działa w Polsce od 1998 roku. Do 2011 roku za jej realizację odpowiadały policja i pomoc społeczna. Cechą charakterystyczną NK była zgoda osoby pokrzywdzonej na uruchomienie działań. Od 13 września 2011 roku na mocy

rozporządzenia Rady Ministrów zmieniała się procedura stosowania NK. W przypadku podejrzenia popełnienia przestępstwa z użyciem przemocy można podjąć działania bez zgody osoby pokrzywdzonej. Za realizację procedury odpowiadają: jednostki organizacyjne pomocy społecznej, policja, oświata, ochrona zdrowia oraz gminna komisja rozwiązywania problemów alkoholowych. Zakończenie procedury NK dotyczy przypadków: ustania przemocy w rodzinie lub zrealizowania planu pomocy oraz w sytuacji braku zasadności podejmowania działań.

Tabela 22. Realizacja procedury NK we współpracy służb w 2009 – 2013 roku

Środowiska objęte procedurą NK	2009	2010	2011	2012	2013
Liczba środowisk objętych procedurą NK	376	289	277	141	156
Liczba NK zgłoszonych do SOW przez policję	346	289	277	118	122

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na terenie Miasta Kielce na lata 2014 – 2020, s. 36 – 39.

Infrastruktura w zakresie pomocy osobom doznającym przemocy

Istniejący w Kielcach system wsparcia dotyczący przemocy w rodzinie obejmuje pomocą dorosłych i dzieci, osoby doznające przemocy i sprawców przemocy w rodzinie. W ramach infrastruktury pomocowej istnieją schroniska dla ofiar przemocy, w których prowadzone są różnego typu terapie oraz wdrażane są programy przeciwdziałania temu zjawisku. Dostępne są również informacje w zakresie uregulowań prawnych dotyczących przemocy oraz o miejscach i typach wsparcia jakie można uzyskać, z uwzględnieniem działalności stowarzyszeń i organizacji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie.

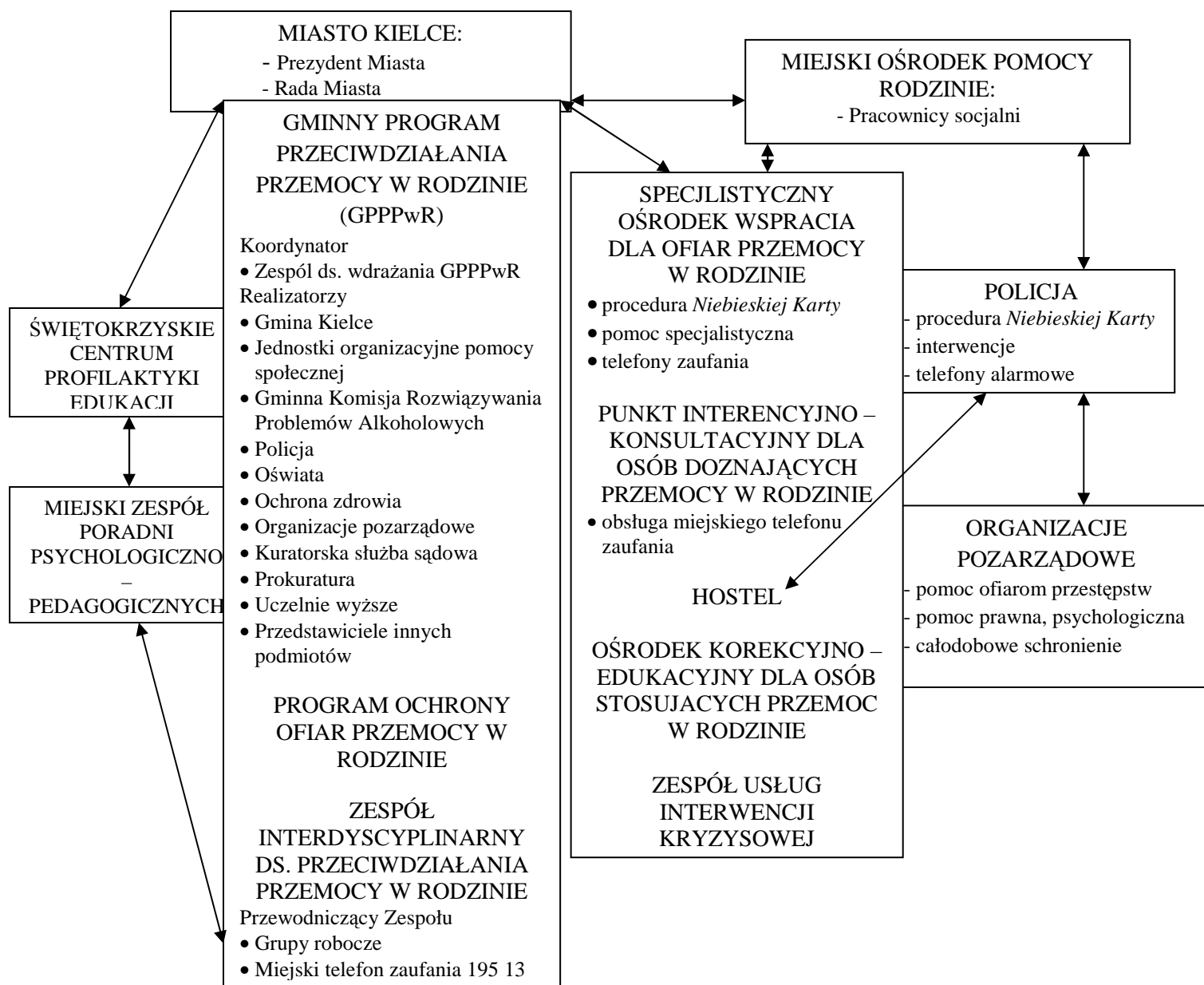
W celu efektywnego przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz zmniejszenia jej negatywnych następstw w życiu społecznym i rodzinnym został opracowany *Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na terenie miasta Kielce na lata 2014 – 2020*. Program ten przedstawia politykę gminy w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie i główne kierunki działań realizowane z podmiotami ustawowo odpowiedzialnymi za wykonywanie tych zadań. Ważnym celem tego Programu jest ochrona ofiar przemocy poprzez wdrażanie inicjatyw mających na celu zwiększenie poczucia bezpieczeństwa i udzielenie profesjonalnej pomocy dla tej grupy osób.

Cyklicznie od 2007 roku organizowana jest miejska kampania społeczna przeciw przemocy pn. *Biała Wstążka*. Przyczynia się ona do zwiększenia świadomości mieszkańców

Kielce na temat tego zjawiska oraz integracji środowiska lokalnego na rzecz przeciwdziałania przemocy. Innowacyjnym przedsięwzięciem w ramach kampanii jest *Tydzień Edukacji Prawnej*. Mieszkańcy mogą korzystać z bezpłatnych porad prawnych specjalistów: prokuratora, adwokata, radcy prawnego, komornika, kuratorów.

Lokalny system przeciwdziałania przemocy w rodzinie przedstawia Wykres 23.

Wykres 23. Lokalny system przeciwdziałania przemocy w rodzinie

Źródło: *Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na terenie miasta Kielce na lata 2014 – 2020*, s. 77.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, ul. Studzienna 2

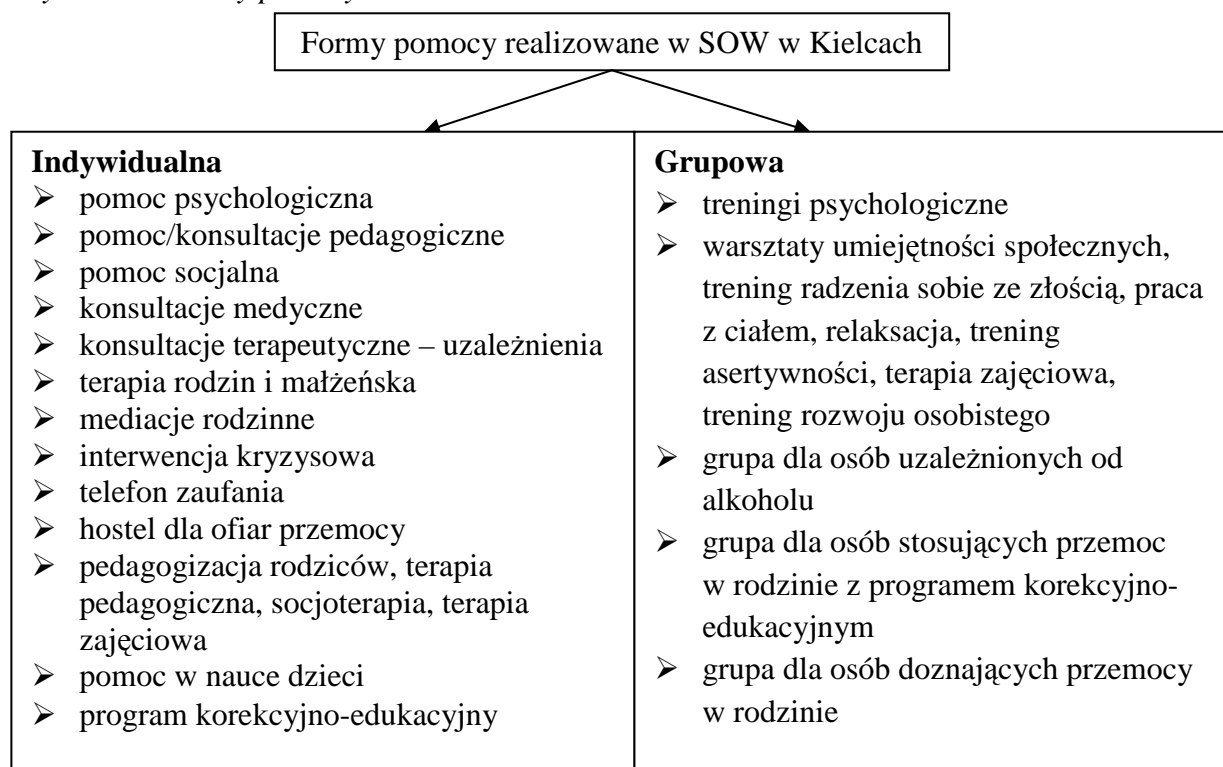
Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy (SOW), ul. 1 Maja 196

Zajmuje się działalnością w zakresie pomocy ofiarom przemocy oraz prowadzi pracę ze sprawcami przemocy.

W skład struktury SOW wchodzi:

- Ośrodek Korekcyjno – Edukacyjny dla Osób Stosujących Przemoc w Rodzinie (OKE), ul. Wiśniowa 3
- Punkt Interwencyjno – Konsultacyjny dla Osób Doznających Przemocy w Rodzinie (PIK), ul. Kołłątaja 4
- Dział Pracy Socjalnej i Poradnictwa Rodzinnego, ul. 1 Maja 196
- Hostel – placówka całodobowa przeznaczona dla 10 osób, w której można przebywać do trzech miesięcy (z możliwością przedłużenia pobytu). W tym czasie dorośli i dzieci uzyskują wsparcie psychologa, pedagoga lub terapeuty.

Wykres 24. Formy pomocy realizowane w SOW

Źródło: Opracowanie własne na podstawie M. Gościńiewicz, G. Pisarczyk, D. Wilczyńska, Działania Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie w Kielcach w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie w B. Zawadzka, M. Orłowska, M. Gościńiewicz Zdrowotne skutki przemocy w rodzinie, Kielce 2012 s. 248.

Do podstawowych zadań OKE wobec osób stosujących przemoc w rodzinie należą:

- realizacja programu oddziaływań korekcyjno – edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie (korzyści wynikające z udziału w programie są następujące: zatrzymanie przemocy, zmniejszenie następstw przemocy, przyjęcie przez osobę stosującą przemoc odpowiedzialności za swoje zachowanie, rozwijanie umiejętności samokontroli, zwiększenie umiejętności wychowawczych wobec własnych dzieci);
- poradnictwo psychologiczne, pedagogiczne, prawne i w sprawie uzależnień;
- doradztwo i edukacja;
- zwiększenie świadomości społecznej poprzez kampanię społeczną *Biała Wstążka*;
- współpraca ze służbami w ramach zespołów interdyscyplinarnych.

Dom dla Matek z Małoletnimi Dziećmi i Kobiet w Cięży, ul. Słoneczna 9

Placówka miejska dysponująca 15 miejscami. Mogą tam przebywać osoby dorosłe (mężczyźni i kobiety) z dziećmi zameldowane w Kielcach. Okresowo liczba miejsc nie zaspokaja potrzeb.

Świętokrzyski Oddział Okręgowy Polskiego Czerwonego Krzyża, ul. Sienkiewicza 68

Schronisko dla Ofiar Przemocy Domowej Kielce, ul. Olkuska 18

W placówce można uzyskać pomoc psychologiczną, prawną, terapeutyczną i w zakresie pracy socjalnej. Dysponuje 15 miejscami.

Caritas Diecezji Kieleckiej, ul. Jana Pawła II 3

Schronisko dla Kobiet. Centrum Interwencji Kryzysowej, ul. Urzędnicza 7b

Dysponuje 28 miejscami. Można przebywać w nim do 6 miesięcy, zapewniony jest dostęp do opieki medycznej, pomocy prawnej, psychologicznej.

Świętokrzyskie Centrum Profilaktyki i Edukacji, ul. Nowaka – Jeziorańskiego 65

Prowadzi terapię dla dzieci, młodzieży i dorosłych, organizuje konferencje w zakresie szeroko pojętej profilaktyki, także na temat przemocy. Świadczy bezpłatne usługi w zakresie: interwencji w kryzysach psychicznych i poradnictwa; pomocy psychologicznej dla dzieci i młodzieży; psychoterapii indywidualnej i grupowej; pomocy i interwencji dotyczącej uzależnień; terapii rodzin oraz różnego typu szkoleń i treningu psychologicznego.

Miejskie Telefony Zaufania

Kolejną formą pomocy są telefony zaufania. W ramach realizacji *Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Programu Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w okresie 2008 – 2013* poszerzono ofertę telefoniczną o numery całodobowe i bezpłatne. Dyżury przy wszystkich Telefonach Zaufania pełnią pracownicy SOW. Obsługują też Internetową Poradnię dla Rodziców: e-poradnia@mopr.kielce.pl.

Telefony zaufania:

1. Miejski telefon zaufania *Stop przemocy* **195 13**:
 - czynny całą dobę,
 - bezpłatny.
2. Telefon zaufania w kryzysie emocjonalnym **195 25** (powstał z inicjatywy wojewody i marszałka):
 - czynny całą dobę,
 - bezpłatny.
3. W sprawach rodzinnych **41 368 18 74**:
 - czynny od poniedziałku do piątku w godzinach od 8 do 18.
4. Punkt Interwencji Kryzysowej *Caritas Diecezji Kieleckiej* **41 366 48 47**:
 - czynny całą dobę.
5. Ośrodek Interwencji Kryzysowej i Psychoterapii *ŚCPiE* **41 331 53 13**:
 - czynny od poniedziałku do piątku w godzinach od 8 do 20.
6. Telefony alarmowe Policji **997** lub **112**:
 - czynny całą dobę.
7. Telefony zaufania Policji **800 120 226** infolinia **41 34 32 997**:
 - czynny całą dobę.
8. *Stop przestępczości* **800 559 975**:
 - czynny całą dobę.
9. Telefon zaufania dla ludzi z problemami alkoholowymi **41 345 73 46**:
 - czynny całą dobę.

Stowarzyszenie na Rzecz Ofiar Przemocy *Bezpieczny Dom*, ul Górnicza 64

Stowarzyszenie oferuje pomoc terapeutów, prawników, psychologów, pedagogów; organizuje konferencje dotyczące problematyki przemocy; pomaga ofiarom przemocy i dzieciom żyjącym w rodzinach dysfunkcyjnych. Ścisłe współpracuje ze świetlicą środowiskową Oratorium Świętokrzyskiego Św. Jana Bosko.

Stowarzyszenie Rodzina bez Przemocy, ul. Słoneczna 9

Prowadzi działalność informacyjną i edukacyjną w ramach treningów zastępowania agresji i wychowania bez przemocy.

Wnioski

Analiza zagadnienia przemocy i podejmowanych w tym zakresie działań wskazuje, że osoby i rodziny, których dotyczy problem, mogą liczyć na pomoc różnych instytucji specjalizujących się w pracy z ofiarami i sprawcami przemocy. Istniejąca liczba schronisk według uzyskanych informacji, zaspokaja potrzeby tego typu wsparcia. Należy zwrócić uwagę, że podejmuje się coraz więcej działań na rzecz informacji i edukacji społeczeństwa w zakresie przeciwdziałania przemocy, w które angażują się organizacje pozarządowe i ośrodki naukowe. Być może wzrost świadomości społeczeństwa na temat zjawiska przemocy w rodzinie, stosowanych procedur w sytuacji jej zaistnienia (na przykład *Niebieska Karta*) i stanowcza reakcja różnych instytucji, zaczęły spełniać funkcję prewencyjną dla powstrzymywania zachowań przemocowych. Funkcjonujący na terenie miasta system pomocowy powinien być nadal upowszechniany i rozwijany.

3.2.7. Uzależnienia

Nadużywanie alkoholu i substancji psychoaktywnych stanowi jeden z ważniejszych problemów rzutujących na wiele obszarów życia społecznego. Zjawisko to znajduje odzwierciedlenie w pogarszającym się stanie zdrowia populacji, zachwianiu poczucia bezpieczeństwa społecznego, kształtowaniu postaw aspołecznych. Powoduje rozpad więzi rodzinnych i społecznych, pogłębia ubóstwo i bezrobocie, u dzieci i młodzieży zaburza proces socjalizacji.

Precyzyjne określenie liczby osób uzależnionych w Polsce stanowi dużą trudność. Dane dotyczące wielkości populacji dotkniętej problemem uzyskane z Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych są szacunkowe. Alkoholizm jest chorobą, która musi być zdiagnozowana przez specjalistów. Jeśli diagnoza nie jest postawiona, możemy jedynie mówić o zjawisku nadużywania. W odczuciu społecznym populacja alkoholików może być znacznie większa, niż pokazują to statystyki.

Tabela 23. Populacje osób, u których występują różne kategorie problemów alkoholowych (dane szacunkowe)

Wyszczególnienie		W Polsce 38,6 mln	W mieście 100 tys. mieszk.	W mieście 25 tys. mieszk.	W gminie 10 tys. mieszk.
Liczba osób uzależnionych od alkoholu	ok. 2% populacji	ok. 800 tys. osób	ok. 2 000 osób	ok. 500 osób	ok. 200 osób
Dorośli żyjący w otoczeniu alkoholika (rodzice, współmałżonkowie)	ok. 4% populacji	ok. 1,5 mln osób	ok. 4 000 osób	ok. 1 000 osób	ok. 400 osób
Dzieci wychowujące się w rodzinach alkoholików	ok. 4% populacji	ok. 1,5 mln osób	ok. 4 000 osób	ok. 1 000 osób	ok. 400 osób
Osoby pijące szkodliwie	5 – 7% populacji	ok. 2 – 2,5 mln osób	5 000 – 7 000 osób	1 250 – 1 750 osób	ok. 500 – 700 osób
Ofiary przemocy domowej w rodzinach z problemem alkoholowym	2/3 osób dorosłych oraz 2/3 dzieci z tych rodzin	Razem ok 2 mln osób: dorosłych i dzieci	ok. 5 300 osób dorosłych i dzieci	Około 1 330 osób: dorosłych i dzieci	Około 530 osób: dorosłych i dzieci

Źródło: Państwowa Agencja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

Zażywanie substancji psychoaktywnych jest społecznie nieakceptowane i potępiane. Szczególnie zauważalne jest to w kwestii substancji nielegalnych, jakimi są narkotyki. Zjawisko narkomanii należy ujmować w szerokim kontekście społecznym: jako kontekst przestępczości nieletnich i dorosłych, w kontekście subkultur młodzieżowych, nadużywania i uzależnienia od tytoniu, seksu, prostytucji i konsumpcyjnego stylu życia. Młodzi ludzie uwikłani w problem narkomanii tracą więzi rodzinne, porzucają edukację i często poszerzają margines patologii, przestępczości i bezdomności.

Na podstawie badań EZOP (Epidemiologia Zaburzeń Psychiatrycznych i Dostępność Psychiatrycznej Opieki Zdrowotnej) przeprowadzonych w 2012 roku wśród grupy osób w wieku 18 – 64 lat, oszacowano rozpowszechnienie zaburzeń związanych z przyjmowaniem substancji psychoaktywnych: alkoholu i narkotyków. Z raportu wynika, że co piąty mężczyzna w wieku produkcyjnym nadużywa alkoholu. Kobiet nadużywających jest znacznie mniej (3,4%). Zmienia się także wzór picia, alkohol staje się produktem codziennego użytku. Liczba Polaków mających doświadczenia z narkotykami to ponad milion osób. Badania potwierdzają, że dominującym narkotykiem są przetwory konopi (marihuana i haszysz). Kontakt z tymi substancjami mają ludzie o zróżnicowanym poziomie wykształcenia, przedstawiciele wszystkich grup wiekowych, mieszkający we wsiach, małych i dużych miastach.

W 2011 roku w ramach programu ESPAD zrealizowano badanie dotyczące używania substancji psychoaktywnych przez polską młodzież w wieku 15 – 16 lat oraz 17 – 18 lat. Z raportu wynika, że napoje alkoholowe są najbardziej rozpowszechnioną substancją psychoaktywną wśród młodych ludzi. Chociaż raz w ciągu całego swojego życia piło 87,3% uczniów z młodszej grupy i 95,2% uczniów ze starszej grupy. Wysoki odsetek badanych przyznaje się do przekraczania progu nietrzeźwości. Palenie tytoniu jest zachowaniem mniej powszechnym. Choć raz w życiu paliło 57,2% gimnazjalistów i 70,9% uczniów ze starszej grupy. Zarówno palenie tytoniu, jak picie napojów alkoholowych jest bardziej rozpowszechnione wśród chłopców niż wśród dziewcząt. Większość badanych nigdy nie sięgała po substancje nielegalne. Wśród tych, którzy mają za sobą takie doświadczenia, większość stanowią osoby, które eksperymentowały z marihuaną lub haszyszem. Chociaż raz w ciągu całego życia używało tych substancji 24,3% młodszych uczniów i 37,3% starszych uczniów. W 2011 roku w badaniach ESPAD po raz pierwszy zapytano młodzież o używanie dopalaczy. Do ich zażywania przyznaje się 10,5% gimnazjalistów i 15,8% uczniów szkół ponadgimnazjalnych. W badaniach zwraca uwagę wysoki poziom dostępności napojów alkoholowych przejawiający się w ocenach respondentów⁴².

Z badań prowadzonych przez PARPA oraz Instytut Psychiatrii i Neurologii wynika, że poziom spożycia alkoholu w Polsce stale wzrasta i w 2011 roku w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosił 9,25 litra. Zamieszczone w *Raporcie diagnostycznym stanu problemów społecznych wynikających z nadużywania alkoholu i środków psychoaktywnych oraz zasobów umożliwiających ich rozwiązanie w Kielcach* dane statystyczne, dotyczące wielkości spożycia i sprzedaży wyrobów alkoholowych w Kielcach z lat 2002 – 2012 pozwalają sądzić, że rozmiar tych problemów stanowi poważne zagrożenie dla społecznego i ekonomicznego funkcjonowania mieszkańców miasta⁴³.

Informacje zawarte w wyżej wymienionym raporcie potwierdzają, że w gminie najpoważniejszy problem stanowi alkoholizm i pijaństwo, we wszystkich niemal kategoriach wiekowych i grupach społeczno – zawodowych.

Z oficjalnych danych informujących o zakresie tej problematyki w Polsce (pochodzących z ogólnopolskich badań PARPA i Instytutu Psychiatrii i Neurologii w Warszawie) wynika, że w Kielcach występuje około:

- 6 – 7 tys. osób uzależnionych od alkoholu (3% populacji);
- 10 000 – 12 000 osób nadużywających alkoholu (5 – 6% populacji);

⁴² *Używanie alkoholu i narkotyków przez młodzież szkolną – wyniki badania ESPAD*, J. Sierosławski, 2011.

⁴³ Załącznik nr 1 do Uchwały Rady Miasta LV/980/2013 z dnia 19 grudnia 2013 roku.

➤ 10 000 – 12 000 osób współuzależnionych żyjących z osobą uzależnioną lub nadużywającą alkoholu (5 – 6% populacji);

➤ 10 000 dzieci żyje w rodzinach, gdzie występuje uzależnienie od alkoholu (5% populacji).

Z danych Kuratorium Oświaty w Kielcach wynika, że 14% dzieci i młodzieży uczącej się w szkołach kieleckich żyje w środowisku rodzinnym dotkniętym nadużywaniem alkoholu.

W mieście objętych leczeniem odwykowym jest około 25 – 30% osób uzależnionych. W funkcjonujących trzech ośrodkach leczenia uzależnienia od alkoholu z odwykowej terapii ambulatoryjnej korzysta 1 734 osoby, zaś z terapii dla osób współuzależnionych 378. Należy zaznaczyć, że w ostatnich 10 latach wzrosła liczba kobiet zgłaszających się na leczenie odwykowe (obecnie na czterech mężczyzn przypada jedna kobieta lecząca się odwykowo). Dostęp do leczenia ambulatoryjnego jest dobry, wyraźnie ograniczone jest natomiast leczenie stacjonarne osób objętych nakazem sądowym. Oczekiwanie na przyjęcie do szpitala w Morawicy przekracza 1,5 roku (nie dotyczy to osób zgłaszających się dobrowolnie). Z pomocy dla członków rodzin z problemem alkoholowym oraz z innymi dysfunkcjami korzysta około 4 000 osób⁴⁴. Terapią objętych jest więc około 30% osób uzależnionych oraz około 20 – 30% członków rodzin gdzie jest lub był nadużywany alkohol. Oferta pomocowa dla członków rodzin z problemem alkoholowym nie jest wystarczająca. Zwłaszcza jeśli chodzi o specjalistyczną pomoc dla dzieci i młodzieży, jak i pomoc w zakresie terapii rodzin. Przeciętny czas oczekiwania na przyjęcie do terapii rodzin wynosi 2 – 3 tygodnie.

Spośród 14 909 środowisk objętych pomocą MOPR w 2013 roku, aż 677, czyli 4,63%, wskazywało problem alkoholowy, jako powód swej trudnej sytuacji życiowej. Oznacza to wzrost o 52,13% w porównaniu do roku 2011.

Szczególne miejsce w diagnozie problemów alkoholowych zajmuje badanie zagrożeń związanych z używaniem alkoholu przez dzieci i młodzież, w tym młodzież studencką. W 2008 i 2012 roku wśród uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych z terenu Kielc przeprowadzono badania, których celem było oszacowanie zmienności zagrożeń alkoholizmem, narkomanią i przemocą oraz skuteczności oddziaływań profilaktycznych. Na podstawie opracowanego raportu można stwierdzić, iż zwiększył się procent młodzieży, która nigdy nie miała kontaktu z alkoholem (z 7,5% do 16%, a w ciągu ostatniego roku poprzedzającego badanie do 20%). Istotnie spadła również częstość picia alkoholu w ciągu roku i miesiąca przed badaniem. Niemniej 14%

⁴⁴ Dane ŚCPiE, Ośrodków Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia, MOPR

badanych można określić jako młodzież zagrożoną, a prawie 7% wysoce zagrożoną problemami alkoholowymi. Na przestrzeni lat 2008 – 2012 ustabilizował się odsetek młodzieży, która miała kiedykolwiek kontakt z narkotykami i wynosi on 23 – 24%. W zdecydowanej mierze jest to kontakt jednorazowy, wynikający głównie z ciekawości czy presji grupy. Niepokojącym zjawiskiem jest również ustabilizowanie się grupy osób biorących bardzo często narkotyk (około 5 – 7% przynajmniej 1 raz w miesiącu) lub wręcz zażywających go regularnie (około 1 – 2%).

Problemy z jakimi spotykamy się w gminie to wzrastająca liczba osób nadużywających i uzależnionych od alkoholu, obniżający się wiek inicjacji alkoholowej i narkotykowej, dostępność substancji psychoaktywnych wśród młodzieży, przemoc w rodzinach jako skutek nadużywania alkoholu. Problemy związane z uzależnieniami negatywnie wpływają na stan zdrowia, życie rodzinne, zawodowe, społeczne i moralne mieszkańców. Niezwykle ważne jest zatem prowadzenie działań mających na celu profilaktykę oraz ograniczanie negatywnych następstw nadużywania alkoholu i używania substancji psychoaktywnych. Takie inicjatywy wdrażane są w Kielcach w ramach uchwalanego corocznie *Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii*. Skuteczność oddziaływań profilaktycznych wobec osób zagrożonych uzależnieniem oraz członków ich rodzin zapewniają realizatorzy zadań wynikających z Programu. Do zadań Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych należy w szczególności realizowanie procedury zobowiązania do leczenia odwykowego osób uzależnionych, opiniowanie zezwoleń na sprzedaż alkoholu, inicjowanie działań w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych.

Z roku na rok zwiększa się liczba osób korzystających z pomocy oferowanej przez organizacje pozarządowe. Podmioty należące do trzeciego sektora są bardzo ważnymi partnerami realizującymi zadania wynikające z Gminnego Programu Organizacje udzielają pomocy zarówno osobom uzależnionym od alkoholu i środków psychoaktywnych, jak również ich rodzinom. Szczególny nacisk kładziony jest na prowadzenie profilaktyki wśród dzieci i młodzieży z miasta, poprzez realizację programów profilaktycznych w szkołach, organizacjach młodzieżowych oraz systematyczną pracę w świetlicach socjoterapeutycznych i środowiskowych.

Infrastruktura w zakresie pomocy osobom uzależnionym

Świętokrzyskie Centrum Profilaktyki i Edukacji, ul. Nowaka – Jeziorańskiego 65

Zajmuje się realizacją, koordynowaniem i zlecaniem zadań w ramach systemu wsparcia dla osób uzależnionych w oparciu o uchwalany corocznie Gminny Program Rozwiązywania Problemów Alkoholowych. W ramach Centrum funkcjonują:

1. Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, ul. Nowaka – Jeziorańskiego 65

Odpowiada za inicjowanie i koordynację działań określonych w Programie Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz za opiniowanie innych inicjatyw i programów profilaktycznych. Do jej zadań należy ponadto prowadzenia postępowania w sprawach o zobowiązanie do leczenia odwykowego.

2. Ośrodek Interwencji Kryzysowej i Psychoterapii, ul. Nowaka – Jeziorańskiego 65

Ośrodek prowadzi usługi w zakresie profilaktyki uniwersalnej oraz wskazującej i selektywnej kierowane do dzieci i młodzieży z Kielc. Zajmuje się ponadto interwencją kryzysową oraz różnorodnymi formami pomocy psychologicznej, psychoterapeutycznej oraz terapią rodzin i małżeństw. Szczególną ofertę pomocową kieruje do dorosłych dzieci alkoholików.

Ośrodek Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia, ul. Nowaka – Jeziorańskiego 65

Oferuje usługi w zakresie leczenia i terapii uzależnienia od alkoholu i współuzależnienia. Można skorzystać tutaj również z terapii uzależnień behawioralnych takich jak hazard. Przy Ośrodku działa również grupa samopomocowa Anonimowych Hazardzistów (jedyna w Kielcach). Usługi swe Ośrodek realizuje w formie Oddziału Dziennego, jak i Przychodni. Kadra Ośrodka jest wykształcona nie tylko w terapii uzależnień, ale i psychoterapii zaburzeń osobowości i zaburzeń nerwicowych, które często towarzyszą uzależnieniom

Poradnia Leczenia Uzależnień, ul. Jagiellońska 72.

Poradnia Leczenia Uzależnień prowadzi terapię ambulatoryjną dla pacjentów, którzy nie wymagają hospitalizacji. Poradnia realizuje programy terapeutyczne, rehabilitacyjne jako kontynuację leczenia poszpitalnego oraz umożliwia korzystanie z terapii rodzinom osób uzależnionych. Poradnia Leczenia Uzależnień wraz z dwoma całodobowymi Oddziałami Terapii Uzależnienia od Alkoholu oraz Oddziałem Leczenia Alkoholowych Zespołów Abstynencyjnych – Detoksykacyjny (należącymi do Świętokrzyskiego Centrum Psychiatrii, ul. Spacerowa 5 w Morawicy) tworzy Wojewódzki Ośrodek Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia.

**Ośrodek Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia (Wojewódzki Szpital Zespolony),
ul. Grunwaldzka 45**

W Ośrodku udzielana jest pomoc osobom: uzależnionym od alkoholu, pijącym szkodliwie, z rozpoznaniem patologicznego hazardu, z zaburzeniami zachowania spowodowanymi używaniem substancji psychoaktywnych oraz tym, u których występują zaburzenia adaptacyjne i ciężka reakcja na stres. Program leczenia realizowany jest w formach sesji: psychoedukacyjnych, psychoterapii indywidualnej i grupowej. Sesje dostosowane są do indywidualnych możliwości i potrzeb każdego pacjenta. W Ośrodku prowadzony jest też program terapii dla członków rodzin osób uzależnionych.

Stowarzyszenie *Nadzieja Rodzinie*, ul. Karcówkowska 36

Poradnia Leczenia Uzależnień, ul. Karcówkowska 36

Udziela pomocy w formie diagnozowania uzależnień, terapii indywidualnej i grupowej.

Poradnia Terapii Uzależnień od Substancji Psychoaktywnych, ul. Nowaka –
Jeziorańskiego 75

Placówka prowadzi program profilaktyczno – leczniczy dla osób uzależnionych lub używających szkodliwie powyżej 14 roku życia.

Hostel dla Osób Uzależnionych od Substancji Psychoaktywnych, ul. Nowaka –
Jeziorańskiego 75

W hostelu realizowany jest program postrehabilitacyjny adresowany do osób po ukończonym procesie leczenia. Umożliwia on pacjentom wdrożenia się w życie społeczne w warunkach zmniejszonego ryzyka powrotu do nałogu. Hostel dysponuje 12 miejscami.

Stowarzyszenie *Monar*, ul. Malików 150b

Poradnia Profilaktyki i Terapii Uzależnień (MONAR), ul. Malików 150b

Udziela pomocy w formie poradnictwa dla osób uzależnionych, członków rodzin, DDA, nieuzależnionych z różnego rodzaju zaburzeniami psychicznymi, psychoterapii indywidualnej i grupowej, konsultacji psychiatrycznej, działań o charakterze profilaktycznym.

Hostel dla Osób Uzależnionych od Substancji Psychoaktywnych, ul. Malików 150b

Placówka posiada program postrehabilitacyjny (np. pomoc w szukaniu pracy lub w uzupełnieniu wykształcenia, grupa wsparcia, terapia indywidualną) oraz grupy Anonimowych Narkomanów. Dysponuje 6 miejscami. Przyjmuje osoby powyżej 18 roku.

**Gabinet Terapii Uzależnień Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Patron,
ul. Kopernika 3**

Gabinet prowadzi terapie indywidualne oraz udziela porad lekarskich.

Świętokrzyski Klub Abstynentów Raj, ul. Jagiellońska 42a

Zajmuje się m.in. prowadzeniem zajęć profilaktycznych dla dzieci i młodzieży, grup wsparcia oraz spotkań wspólnoty AA.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, ul. Studzienna 2

Prowadzi działania edukacyjne, profilaktyczne oraz z zakresu pracy socjalnej: kierowanie do GKRPA, konsultacje indywidualne, spotkania z zakresu reintegracji społecznej i zawodowej z osobami utrzymującymi abstynencję we współpracy z przedstawicielami Klubów i Centrum Integracji Społecznej. Ponadto prowadzi: grupy wsparcia dla mieszkańców schronisk, grupy edukacyjno – korekcyjne, mitingi, grupy AA, kieruje na detoksykację, terapię, oddziały psychiatryczne i ogólne, organizuje zespoły interdyscyplinarne.

Ośrodek Interwencyjno-Terapeutyczny (OIT), ul. Żniwna 4

Udziela pomocy przebywającym na terenie Kielc osobom bezdomnym, znajdującym się w stanie nietrzeźwości oraz świadczy pomoc w formie pobytu w mieszkaniach chronionych. W przypadkach, gdy klient wyrażał chęć podjęcia leczenia odwykowego zamkniętego, organizowano transport i asystę przy przyjęciu do Świętokrzyskiego Centrum Psychiatrii w Morawicy.

Wnioski

Uwzględniając wagę i znaczenie problemu uzależnienia wśród mieszkańców Kielc, jego przyczyny, skutki, koszty społeczne i zdrowotne należy kontynuować i wzmacniać działania o charakterze profilaktycznym kierowane do całej społeczności. Szczególnie ważne jest systematyczne prowadzenie programów profilaktycznych w szkołach oraz zapewnienie atrakcyjnej oferty spędzania wolnego czasu, a przez to zwiększenie aktywności i promowanie pozytywnych zachowań. Działania edukacyjne dotyczące przyczyn, skutków i rozpoznawania uzależnień należy kierować do rodziców. Wskazana jest kampania informacyjna dotycząca instytucji świadczących pomoc osobom uzależnionym.

Konieczne jest dalsze prowadzenie kontroli oraz szkoleń sprzedawców napojów alkoholowych i tytoniowych. Znaczący rozmiar problemów alkoholowych wśród

mieszkańców miasta wskazuje na konieczność poszerzenia dostępności do terapii. Ważne jest usprawnienie procedury administracyjnego przymusu leczenia oraz podjęcie kroków w celu utworzenia ośrodka stacjonarnego w Kielcach i opracowania programów redukcji szkód u osób uzależnionych. Istnieje potrzeba utworzenia na terenie miasta oddziału detoksykacyjnego. Dzięki temu system pomocy osobom uzależnionym i ich rodzinom zostanie wzbogacony o bardzo ważny element. Konieczne jest dalsze poszerzanie odpowiednio przygotowanej kadry do prowadzenia profilaktyki, interwencji, pomocy psycho – pedagogicznej oraz psychoterapii. Należy zwrócić uwagę na psychoterapie Dorosłych Dzieci Alkoholików oraz terapie małżeńską i rodzinną z osobą uzależnioną w rodzinie. Okazuje się bowiem, iż niejednokrotnie pomimo podjęcia terapii odwykowej problemy w rodzinie nie tylko nie znikają, ale czasami narastają. Problem narkomanii w hierarchii problemów społecznych, wedle oceny mieszkańców nie należy do najważniejszych. Zjawisko to wśród młodzieży należy również ujmować w szerokim kontekście społecznym: jako kontekst przestępczości nieletnich i dorosłych, w kontekście subkultur młodzieżowych, nadużywania i uzależnienia od tytoniu, seksu, prostytucji i konsumpcyjnego stylu życia. Próg wiekowy młodzieży uzależnionej obniża się. Młodzi ludzie uwikłani w problem narkomanii, tracą więzi rodzinne, porzucają edukację i często poszerzają margines patologii, przestępczości i bezdomności. Uwzględniając wagę i znaczenie problemu uzależnienia wśród mieszkańców naszego miasta, jego przyczyny, skutki, zagrożenia, koszty społeczne i zdrowotne, należy podjąć i kontynuować szerokie działania o charakterze profilaktycznym skierowane do całej społeczności.

3.2.8. Seniorzy

W opracowaniach dotyczących starości jako fazy społeczno – biologicznego życia nie ma ustalonych ścisłych kryteriów początku starości i jej periodyzacji. Istniejące w tym względzie różnice uwarunkowane są wieloma czynnikami, między innymi: wydłużaniem się średniej długości życia człowieka, indywidualnym odczuwaniem starości, stanem zdrowia, a także społecznym postrzeganiem tej grupy osób. Umowny początek starości często jest utożsamiany z uzyskaniem wieku emerytalnego. W polskich warunkach przyjmuje się 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn. Należy spodziewać się, że w związku z podwyższeniem wieku emerytalnego do 67 lat, przesunie się granica początku wieku emerytalnego, a wobec osób znajdujących się w fazie wczesnej starości (wg WHO od 60/65 do 74 roku życia) będą stawiane inne niż dotychczas oczekiwania i zadania.

Z punktu widzenia planowania działań, jakie powinny być podejmowane wobec osób starszych należy uwzględnić następujące aspekty: status społeczny, pełnione role, oczekiwania i wymagania społeczeństwa wobec seniorów, społeczną definicję starości.⁴⁵

W związku z faktem starzenia się społeczeństwa, tematyce starości poświęca się coraz więcej uwagi. W Polsce populacja ludzi w podeszłym wieku jest liczniej reprezentowana niż pokolenie ludzi młodych. Jest to tzw.: odwrócona piramida demograficzna⁴⁶. Według danych GUS, w 2009 roku osoby w wieku 65 i więcej lat stanowiły 13,5% ludności naszego kraju⁴⁷. Prognozy demograficzne wskazują, że proces starzenia się społeczeństwa polskiego będzie postępował. Jeszcze bardziej niekorzystna sytuacja w strukturze wiekowej występuje w Kielcach, gdzie w połowie 2013 roku mieszkało 33 407 osób w wieku powyżej 65 roku życia, czyli 16,68% mieszkańców miasta. Prognozy GUS przewidują tendencję przyrostu osób starszych w mieście, którzy w roku 2020 będą stanowić 22,57% (42 002 mieszkańców), a w 2035 roku 22,57% (43 622 osób) ogółu społeczeństwa⁴⁸.

Naturalnym stanem związanym ze starzeniem się jest pogorszenie kondycji zdrowotnej człowieka. Według informacji z Wydziału Centrum Zdrowia Publicznego Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego w 2012 roku osoby powyżej 65 roku życia zgłaszały się do poradni najczęściej z powodu chorób układu krążenia (26 373 zgłoszeń), układu mięśniowo – kostnego i tkanki łącznej (8 774 zgłoszeń), cukrzycy (4 566 zgłoszeń) oraz przewlekłych chorób układu trawiennego (3 762 zgłoszeń)⁴⁹. Z danych MOPR wynika, że coraz częściej osoby starsze, pozbawione wsparcia, zmuszone są do korzystania z pomocy profesjonalnych służb i świadczeń określonych ustawą o pomocy społecznej. W zależności od sytuacji i potrzeb, seniorom przyznawana jest pomoc zarówno w formie pieniężnej, rzeczowej, jak i w postaci usług opiekuńczych świadczonych w miejscu zamieszkania. W 2013 roku ze świadczeń pomocowych MOPR skorzystało 2 326 osób powyżej 65 roku życia, co stanowiło 13,42% ogółu osób korzystających z pomocy.

Dzięki pomocy usługowej ludzie starsi mają możliwość jak najdłuższego przebywania w swoim naturalnym środowisku. Z informacji posiadanych przez MOPR wynika, że liczba osób korzystających z usług opiekuńczych, specjalistycznych usług opiekuńczych

⁴⁵ K. Olechnicki, P. Załęcki, *Słownik socjologiczny*, Toruń 1997, s. 203. Na społeczną definicję starości mogą się składać: aspekt kulturowy społeczności, stan wiedzy nt. starości, zachowania i role pełnione przez seniorów, poziom rozwoju społecznego; występowanie różnych problemów społecznych.

⁴⁶ E. Trafiałek, *Starzenie się i starość. Wybór tekstów z gerontologii społecznej*, Kielce 2006, s. 63.

⁴⁷ Rocznik Demograficzny GUS, Warszawa 2010.

⁴⁸ Główny Urząd Statystyczny, *Prognoza dla powiatów i miast na prawie powiatu oraz podregionów na lata 2011-2035*, 2011.

⁴⁹ *Sytuacja zabezpieczenia opieki zdrowotnej w województwie świętokrzyskim za rok 2012*, Wydział Centrum Zdrowia Publicznego w Świętokrzyskim Urzędzie Wojewódzkim 2013, s. 127.

wspomagających proces leczenia oraz z zakresu rehabilitacji fizycznej na przestrzeni ostatnich lat oscyluje na podobnym poziomie. Można przyjąć założenie, iż taka sytuacja nie wynika z braku zapotrzebowania na oferowane usługi, ale z faktu, iż kryterium dochodowe znacznie ogranicza liczbę osób uprawnionych do korzystania z pomocy.

Osobom, wymagającym całodobowej opieki z powodu wieku, choroby lub niepełnosprawności, nie mogącym samodzielnie funkcjonować w codziennym życiu, przysługuje prawo do umieszczenia w domu pomocy społecznej. Funkcjonujące w Kielcach tego typu placówki w znacznym stopniu zaspokajają istniejące potrzeby, co potwierdzają dane zawarte w Tabeli 24.

Dłuższy czas oczekiwania, nawet do 2 lat, dotyczy miejsc w domach pomocy społecznej dla osób przewlekle psychicznie chorych. W mieście nie ma placówki całodobowej dla osób niepełnosprawnych intelektualnie. Na podstawie prawomocnego postanowienia sądu osoby te są umieszczane w odpowiednich instytucjach poza Kielcami.

Tabela 24. Liczba osób skierowanych i umieszczonych w DPS w latach 2009 – 2013

Domy Pomocy Społecznej według kategorii	2009		2010		2011		2012		2013	
	Liczba osób skierowanych	Liczba osób umieszczonych	Liczba osób skierowanych	Liczba osób umieszczonych	Liczba osób skierowanych	Liczba osób umieszczonych	Liczba osób skierowanych	Liczba osób umieszczonych	Liczba osób skierowanych	Liczba osób umieszczonych
dla osób przewlekle somatycznie chorych ■ DPS ul. Jagiellońska 76 ■ DPS ul. Tarnowska 10 ■ DPS ul. Sobieskiego 30	127	125	103	103	118	117	75	73	72	72
dla osób przewlekle psychicznie chorych ■ DPS ul. Jagiellońska 76 ■ DPS ul. Żeromskiego 4/6	17	17	8	8	13	12	20	19	26	26
dla osób niewidomych i niedowidzących ■ DPS ul. Złota 7	5	4	7	7	7	7	7	7	23	23

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych MOPR

Infrastruktura w zakresie pomocy osobom starszym

W Kielcach, od wielu lat, tworzony jest zintegrowany system wsparcia na rzecz osób starszych. Podejmowane działania mają na celu zapewnienie seniorom godziwych warunków życia, zaspokojenie potrzeb bytowych i opiekuńczych oraz wzmacnianie ich obecności w życiu społecznym. W realizowanym od 2013 roku w MOPR programie wolontaryjnym

dostrzega się zaangażowanie osób starszych na rzecz innych. Wejście w rolę wolontariusza pozwala wyzwolić poczucie użyteczności i satysfakcji, dobrego wykorzystania wiedzy, umiejętności i doświadczeń nabytych w życiu, a tym samym wpływa na dobrostan psychofizyczny seniora. Coraz więcej instytucji wprowadza zniżki skierowane do osób starszych m.in. w autobusach, kinach, teatrach czy filharmonii.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, ul. Studzienna 2

Kluby Seniora

Funkcjonują w różnych rejonach miasta. Najliczniejsza grupa klubowiczów obejmuje osoby w wieku 56 – 65 lat, ze znaczną przewagą kobiet (ponad 80%). Z oferty placówek korzysta codziennie kilkaset osób. W 2/3 są to stali uczestnicy zajęć w tematycznych pracowniach i kąciakach zainteresowań. Na podkreślenie zasługuje fakt objęcia zajęciami rehabilitacyjnymi ok. 20 osób chorych na Parkinsona i ok. 30 osób ze schorzeniami reumatoidalnymi. Kluby prowadzą zajęcia z zakresu: rękodzieła artystycznego, porad kosmetycznych, gimnastyki i rehabilitacji, muzykoterapii, prasy i telewizji. Ponadto prowadzone są zajęcia: komputerowe, brydżowe, szachowe, filmowe i kulinarne.

1. Klub Seniora, ul. Św. Stanisława Kostki 4a (filie ul. Konopnickiej 5 i ul. Żeromskiego 44);
2. Klub Seniora, ul. Jana Nowaka – Jeziorańskiego 75 (filia ul. Miodowa 7);
3. Klub Seniora, ul. Hoża 39;
4. Klub Seniora, al. Legionów 5 (filia ul. Urzędnicza 3 i ul. Mała 17/4)⁵⁰.

Mieszkania chronione

Nowym działaniem miasta na rzecz osób starszych jest budowa mieszkań chronionych, które umożliwiają seniorom samodzielne funkcjonowanie oraz integrację ze środowiskiem lokalnym. Ze względu na niskie koszty eksploatacyjne lokali należy uznać, że to rozwiązanie jest korzystniejsze niż utrzymanie mieszkańca domu pomocy społecznej. Średni koszt poniesiony przez gminę na jednego lokatora w 2012 roku wyniósł 857,73 zł. W mieszkaniu chronionym mogą zamieszkać osoby, które ukończyły 60 rok życia i oczekują na przyznanie lokalu z zasobów miasta.

1. Mieszkania chronione przy ulicy Leszczyńskiej 37

Powstały w 2012 roku, obejmują 17 lokali, w których mieszka 19 osób starszych⁵¹.

⁵⁰ Ocena zasobów pomocy społecznej dla miasta Kielce za rok 2012, s 21.

⁵¹ Sprawozdanie MOPR za rok 2012, s 41-42.

2. Mieszkania chronione przy ulicy Kazimierza Wielkiego 35a

Powstały w 2014 roku. W bloku są 23 samodzielne mieszkania dla 27 seniorów.

Lokale aktywizujące

Korzystając ze środków Szwajcarsko – Polskiego Programu Współpracy w roku 2013 rozpoczęto przebudowę piętra DPS przy ul. Jagiellońskiej 76. Docelowo ma powstać 19 lokali aktywizujących dla 29 osób starszych i niepełnosprawnych. Do dyspozycji seniorów oddana zostanie również zmodernizowana sala do terapii zajęciowej, a uczestnictwo w zajęciach ma na celu jak najdłuższe utrzymanie lub przywrócenie sprawności narządu ruchu, a także usamodzielnienie chorego i przystosowanie do życia w warunkach, jakie powstały w związku z niepełnosprawnością.

Domy Pomocy Społecznej (DPS)

- DPS dla osób przewlekle somatycznie chorych im. Jana Pawła II, ul. Jagiellońska 76 – 240 miejsc;
- DPS dla osób przewlekle psychicznie chorych im. A. Kępińskiego, ul. Jagiellońska 76 – 82 miejsca;
- DPS dla osób przewlekle somatycznie chorych, ul. Tarnowska 10 – 102 miejsca;
- DPS dla osób przewlekle somatycznie chorych, ul. Sobieskiego 30 – 80 miejsc;
- DPS dla kobiet przewlekle psychicznie chorych, ul. Żeromskiego 4/6 – 104 miejsca;
- DPS Polskiego Związku Niewidomych, ul. Złota 7 – 45 miejsc.

Rodzinne Domy Pomocy (RDP)

- RDP, ul. Tobrucka 19 – 8 miejsc;
- RDP *Adwectus*, ul. Narwicka 22 – 8 miejsc;
- RDP, ul. Narwicka 22 – 8 miejsc;
- RDP *Złoty Wiek*, ul. Hoża 60 – 8 miejsc;
- RDP, ul. Hoża 60 – 8 miejsc;
- RDP, ul. Hoża 60/2 – 8 miejsc.

Świętokrzyski Uniwersytet Trzeciego Wieku (ŚUTW), ul. Seminaryjska 28a

Pełniejszemu uczestnictwu w życiu społecznym sprzyja również podejmowanie przez osoby starsze edukacji. Świętokrzyski Uniwersytet Trzeciego Wieku umożliwia seniorom realizację takich potrzeb jak: samokształcenie, poszerzenie wiedzy i umiejętności oraz nawiązywanie

i utrzymywanie więzi towarzyskich. W roku akademickim 2012/2013 ŚUTW zorganizował 32 wykłady, na których zgromadziło się przeciętnie od 180 do 320 słuchaczy⁵².

Ogólnodostępne strefy sportu: ul. Chrobrego, ul. Górników Staszicowskich, ul. Wikaryjska, ul. Piaseczny Dół, ul. Seminaryjska

Istotnym elementem pomyślnego starzenia się jest aktywność fizyczna. W różnych regionach miasta powstało 5 ogólnodostępnych stref sportu i rekreacji. Wyposażone w urządzenia typu wellness, stoliczki do gier zręcznościowych i logicznych umożliwiają integrację między i wewnątrzpokoleniową.

Zgromadzenie niehabitowe *Sługi Jezusa*, ul. Sewerynow 8

Zakład Opiekuńczo – Lecznicy dla Przewlekłe Chorych, ul. Wesoła 45

Niepubliczny zakład opieki zdrowotnej, w którym udzielane są całodobowe świadczenia zdrowotne, obejmujące swoim zakresem leczenie, pielęgnację i rehabilitację kobiet przewlekłe i obłożnie chorych, które przebyły ostrą fazę leczenia szpitalnego i mają ukończony proces diagnozy, leczenia operacyjnego lub intensywnego leczenia zachowawczego i nie wymagają już hospitalizacji. Udziela się też świadczeń zdrowotnych osobom, które są samotne, a ze względu na stan zdrowia wymagają całodobowej opieki pielęgnacyjnej. Od marca 2006 roku udzielane są też świadczenia pielęgnacyjno-lecznicze i rehabilitacyjne chorym w stanie apalicznym/wegetatywnym/ z niekorzystnym rokowaniem, w stosunku do których zakończono postępowanie lecznicze, niewymagającym hospitalizacji w oddziałach intensywnej terapii, którzy wymagają kompleksowej opieki lekarsko – pielęgniarzkiej.

Wnioski

Wzrastający udział procentowy osób starszych w mieście, będzie wymagał od lokalnych władz wzmoczenia działań mających na celu odpowiedź na problemy i potrzeby tej kategorii osób. Istotną konsekwencją demograficznego starzenia się społeczeństwa jest coraz częstsze samotne zamieszkiwanie (singularyzacja starości), co rodzi zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania, mieszkania chronione i aktywizujące. Konieczne jest również udzielenie różnego typu wsparcia rodzinom osób starszych i przewlekłe chorych, które podejmują wysiłek opieki, a nie są do tego przygotowane merytorycznie, finansowo

⁵² Więcej na www.uwt.pl i www.sutw-kielce.pl.

i czasowo, co może skutkować nadmiernym zmęczeniem, demotyacją, wypaleniem i pogarszającą się sytuacją finansową.

Kolejnym zadaniem dla miasta jest zwiększenie dostępu do specjalistycznej opieki zdrowotnej oraz zadbanie o odpowiednią infrastrukturę leczenia i przygotowanie kadr medycznych. Gmina w niniejszym obszarze może wspierać seniorów poprzez wprowadzane programy osłonowe. W obecnej infrastrukturze miasta brakuje zakładów opiekuńczo – leczniczych oraz placówek dla osób starszych z upośledzeniem umysłowym.

W podejmowanych działaniach, należy zwrócić również uwagę na propagowanie zachowań prozdrowotnych wśród osób starszych, szczególnie w zakresie zdrowego żywienia i podejmowania aktywności fizycznej. Niezbędne z punktu widzenia integracji społecznej, staje się przygotowanie młodszych pokoleń do harmonijnego współżycia z osobami w wieku poprodukcyjnym. Konieczne wydaje się położenie nacisku na kampanie informacyjne, mające na celu zmianę świadomości społeczeństwa odnośnie roli osób starszych w społeczeństwie, zasobów tej grupy osób i konieczności istnienia przywilejów, jako formy zadośćuczynienia i rekompensaty za wysiłek we współtworzeniu kapitału społecznego i ekonomicznego społeczności lokalnej, a nie jako obciążenia budżetowego.

W ramach zapraszania seniorów do czynnego udziału w życiu społecznym, należy rozwijać sieć wsparcia środowiskowego, umożliwiać dostęp do dóbr kultury, rozrywki, wypoczynku, edukacji, organizacji pozarządowych, wspierać i promować inicjatywy nie tylko na rzecz osób starszych, ale też korzystać z potencjału i doświadczenia seniorów w działaniach podejmowanych wobec innych grup społecznych.

3.2.9. Wsparcie rodziny i system pieczy zastępczej

Ustawa o pomocy społecznej definiuje rodzinę jako osoby spokrewnione lub niespokrewnione pozostające w faktycznym związku, wspólnie zamieszkujące i gospodarujące.

Podstawowe zadania rodziny koncentrują się na zabezpieczeniu potrzeb materialno-bytowych, zdrowotnych oraz emocjonalnych swoich członków. Jakość pełnienia ról przez rodziców determinuje sposób wypełniania funkcji rodziny, w tym opiekuńczo-wychowawczej wobec potomstwa, dając mu tym samym szansę na właściwy lub zakłócony rozwój fizyczny, intelektualny, moralny i społeczny. Występujące w społeczeństwie zjawiska patologiczne (alkoholizm, narkomania i przemoc w rodzinie), niekorzystne czynniki w sferze gospodarczej (bezrobocie, niskie zarobki, emigracja zarobkowa, wzrost kosztów utrzymania), oraz brak jasnej wizji norm i wartości sprawiają, że rodzina traci poczucie bezpieczeństwa.

Jednocześnie trudności w prawidłowym funkcjonowaniu jednostek wewnątrz rodzin zakłócają więzi rodzinne i wypełnianie podstawowych zadań rodziny. Od kilku lat obserwuje się zwiększające się samotne macierzyństwo, rzadziej ojcostwo, a także utratę autorytetu rodzica.

Dane MOPR potwierdzają systematyczny wzrost liczby rodzin korzystających z pomocy. W 2009 roku było to 8 846 rodzin (w tym 3 212 rodzin z dziećmi), w 2013 roku 9 996 rodzin (w tym 2 910 rodzin z dziećmi). Oznacza to wzrost liczby rodzin objętych wsparciem o 1 150 (13,00%) w porównaniu do roku 2009. Wśród rodzin z dziećmi wzrasta liczba rodzin niepełnych. W 2009 roku było ich 1 144 (35,62%), w 2013 roku 1 488 (51,13%). Tendencję malejącą dostrzega się w liczbie rodzin wielodzietnych korzystających z pomocy. W 2009 roku było ich 739, w 2013 roku 431. Z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych w 2009 roku wsparcia MOPR wymagało 1 240 rodzin, w 2013 – 1 305. Nastąpił wzrost o 65 rodzin potrzebujących pomocy w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczych.⁵³

Wsparcie rodzin z dziećmi z trudnościami opiekuńczo-wychowawczymi oraz rodzin przeżywających różnego typu kryzysy realizowane jest przez pracowników socjalnych rejonów opiekuńczych, asystentów rodziny oraz specjalistów w ramach Zespołu Profilaktyki Rodzinnej (ZPR). Z danych MOPR za lata 2005 – 2010 wynika, że 60% spraw zgłaszanych do ZPR związanych było z nadużywaniem alkoholu, a 35% z niezaradnością opiekuńczo-wychowawczą rodziców. Co dziesiąta sprawa dotyczyła przemocy domowej, a co dwudziesta demoralizacji nieletnich. Najrzadziej ZPR obejmował pomocą rodziny z powodu problemów wynikających z choroby psychicznej rodzica. 5% podejmowanych działań stanowiło monitorowanie funkcjonowania dzieci, które opuściły pieczę zastępczą i powróciły pod opiekę rodziny biologicznej.⁵⁴

W 2012 roku wśród 40 pracowników socjalnych MOPR, specjalizujących się w pracy z rodzinami, przeprowadzono badanie ankietowe, którego celem było wskazanie przyczyn powstawania trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej. Respondenci mogli wskazać kilka źródeł wspomnianych trudności⁵⁵. Wyniki badań przedstawia Tabela 25.

⁵³ Sprawozdania MPiPS-03 za lata 2009 – 2013.

⁵⁴ Dane zgromadzone w ZPR.

⁵⁵ Autorem badania ankietowego jest pracownik MOPR.

Tabela 25. Dominujące przyczyny trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych

Przyczyny trudności	Liczba	%
Bezrobocie	28	70,0
Niewłaściwe wypełnianie ról rodzicielskich	27	67,5
Ubóstwo	23	57,5
Uzależnienie od alkoholu	22	55,0
Brak pozytywnych wzorów ról społecznych	21	52,5
Brak wiedzy co do wychowania i właściwej opieki nad dziećmi	19	47,5
Niepełna struktura rodziny	16	40,0
Trudności edukacyjne i wychowawcze z dziećmi	13	32,5
Problemy zdrowotne, w tym deficyty rozwojowe	9	22,5
Problemy z utrzymywaniem higieny osobistej i mieszkania	9	22,5
Uzależnienie od pomocy społecznej i innych instytucji	8	20,0
Współzależnienia	7	17,5
Przemoc	7	17,5
Wielodzietność	7	17,5
Konflikty rodzinne	6	15,0
Problemy mieszkaniowe, w tym bezdomność	5	12,5
Problemy związane z niepełnosprawnością	3	7,5
Niezaradność życiowa	10	25

Źródło: J. Bandura, *Asystent rodziny jako element systemu wspierania rodziny*, Lublin 2012, s. 46

W opinii 70% badanych najczęstszą przyczyną trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo-wychowawczej jest bezrobocie i związane z nim, zdaniem ponad połowy respondentów, ubóstwo. Z zaburzonym funkcjonowaniem rodziny pracownicy socjalni wiążą również: nieprawidłowe wypełnianie ról rodzicielskich (67,5%), nadużywanie alkoholu (55%), brak pozytywnych wzorów ról społecznych (52,5%), brak wiedzy na temat opieki i wychowania dzieci (47,5 %), niepełną strukturę rodziny (40%), trudności edukacyjne i wychowawcze (32,5%), niezaradność życiową klientów (25%), uzależnienie od pomocy społecznej i innych instytucji (20%) oraz problemy mieszkaniowe (12,5%).

Na koniec października 2013 roku w Kielcach zamieszkiwało 1 556 rodzin wielodzietnych. Ponad 80% z nich posiadało troje dzieci. Na przełomie listopada i grudnia 2013 roku wśród 890 rodzin przeprowadzono badanie ankietowe, którego celem było zdiagnozowanie ich potrzeb, a następnie udzielenie pomocy. Z uzyskanych danych wynika, że największego wsparcia rodziny te potrzebują w odciążeniu w codziennych wydatkach. Są to ulgi w opłatach za: wejścia do obiektów sportowych (105 rodzin), udział w zorganizowanych formach wypoczynku (92 rodziny), korzystanie z komunikacji miejskiej

w dni powszednie (76 rodzin), wywóz śmieci (33), przebywanie dziecka w żłobku i przedszkolu (31). Wyniki badania posłużyły do opracowania Kieleckiej Karty Rodzin Wielodzietnych. Wprowadzenie programu ułatwi dostęp do rozmaitych usług świadczonych przez instytucje miejskie rodzinom wielodzietnym i może wpłynąć na poprawę sytuacji demograficznej.

W ustawie Kodeks rodzinny i opiekuńczy ustawodawca określił, kiedy dziecko może być umieszczone poza rodziną. Taka sytuacja może mieć miejsce, gdy zostały wyczerpane wszystkie formy pomocy rodzicom dziecka lub dobro dziecka wymaga zapewnienia mu niezwłocznie pieczy zastępczej. Od stycznia 2012 roku jest ona sprawowana w dwóch formach: rodzinnej i instytucjonalnej.

Formami rodzinnej pieczy zastępczej są:

1. rodzina zastępcza:
 - a) spokrewniona;
 - b) niezawodowa;
 - c) zawodowa, w tym zawodowa pełniąca funkcję pogotowia rodzinnego⁵⁶ i zawodowa specjalistyczna⁵⁷;
2. rodzinny dom dziecka⁵⁸.

Rodzinę zastępczą spokrewnioną tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim, będący wstępnymi lub rodzeństwem dziecka.

Rodzinę zastępczą niezawodową, zawodową lub rodzinny dom dziecka tworzą małżonkowie lub osoba niepozostająca w związku małżeńskim, niebędący wstępnymi lub rodzeństwem dziecka, profesjonalnie przeszkoleni i zakwalifikowani do pełnienia swojej funkcji przez organizatora pieczy.

Celem realizowanego w Kielcach programu prowadzącego do stworzenia spójnego i efektywnego modelu rodzinnej opieki zastępczej było doprowadzenie do sytuacji, w której dziecko, szczególnie małe, będzie wychowywać się w rodzinie, jeśli nie własnej,

⁵⁶ W rodzinie zastępczej zawodowej pełniącej funkcję pogotowia rodzinnego umieszcza się dziecko do czasu unormowania sytuacji dziecka, nie dłużej jednak niż na okres 4 miesięcy. W szczególnie uzasadnionych przypadkach okres ten może być przedłużony, za zgodą organizatora rodzinnej pieczy zastępczej do 8 miesięcy lub do zakończenia postępowania sądowego o: powrót dziecka do rodziny, przysposobienie, umieszczenie w rodzinnej pieczy zastępczej.

⁵⁷ W rodzinie zastępczej zawodowej specjalistycznej umieszcza się w szczególności: dzieci legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności, orzeczeniem o znacznym lub umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, dzieci na podstawie ustawy z 26.10.1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich, małoletnie matki z dziećmi.

⁵⁸ W rodzinnym domu dziecka, w tym samym czasie, może przebywać łącznie nie więcej niż 8 dzieci oraz osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej. W razie konieczności umieszczenia rodzeństwa, za zgodą prowadzącego rodzinny dom dziecka oraz po uzyskaniu pozytywnej opinii koordynatora rodzinnej pieczy zastępczej, jest dopuszczalne umieszczenie w tym samym czasie większej liczby dzieci.

to w zastępczej. Miasto promuje rodzinną pieczę zastępczą, w szczególności skupia się na rozwoju zawodowych rodzin zastępczych oraz rodzinnych domów dziecka. W Kielcach funkcjonuje 12 rodzin zawodowych, w tym 4 specjalistyczne i 4 pogotowia rodzinne⁵⁹. Pogotowia są zapleczem dla Zespołu Profilaktyki Rodzinnej, zapewniają dzieciom opiekę w trybie interwencyjnym. W przypadku umieszczenia dziecka w pogotowiu, istotne jest takie prognozowanie jego przyszłości, by uniknąć skierowania do placówki opiekuńczo – wychowawczej. W wyniku podejmowanych przez miasto działań, od blisko 8 lat dzieci poniżej 10 roku życia, pochodzące z Kielc, nie trafiają do placówek.

Z danych MOPR wynika, że dominująca liczba dzieci wychowuje się w rodzinach zastępczych spokrewnionych. W 2012 r. stanowiły one 67,86%, ogólnej liczby rodzin zastępczych. Umieszczono w nich 174 dzieci. W 2013 r. było to odpowiednio 68,50% rodzin i 179 dzieci. Szczegółowe informacje dotyczące liczby i typów rodzin zastępczych oraz umieszczonych w nich dzieci prezentuje poniższa Tabela 26.

Tabela 26. Liczba i typy rodzin zastępczych funkcjonujących w latach 2012 – 2013

Typy rodzin	Liczba rodzin		Liczba umieszczonych dzieci	
	2012	2013	2012	2013
Rodziny zastępcze ogółem	196**	200*	282	297
Spokrewnione	133	137	174	179
Niezawodowe	52	48	59	56
Zawodowe, w tym	9	12	38	48
- pogotowia rodzinne	4	4	26	24
- specjalistyczne	4	4	8	7
Rodzinne domy dziecka	2	3	11	14

*2 rodziny pełnią podwójną funkcję (rodziny zawodowej i pogotowia rodzinnego)

** 5 rodzin pełni podwójną funkcję

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdań MOPR za lata 2012 – 2013

Instytucjonalna piecza zastępcza sprawowana jest na terenie Kielc w formie placówek opiekuńczo-wychowawczych⁶⁰. W ramach budowanego systemu opieki nad dzieckiem i rodziną oraz realizacji programu mającego na celu przekształcanie placówek opiekuńczo-wychowawczych w wielofunkcyjne instytucje dostosowane do potrzeb środowiska lokalnego,

⁵⁹ Stan na dzień 31 grudnia 2013 roku.

⁶⁰ W placówce opiekuńczo-wychowawczej typu socjalizacyjnego, interwencyjnego lub specjalistyczno – terapeutycznego można umieścić, w tym samym czasie, łącznie nie więcej niż 14 dzieci oraz osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej. W okresie przejściowym, tj. do 31 grudnia 2020 roku we wskazanych placówkach może przebywać nie więcej niż 30 dzieci.

w Kielcach funkcjonują dwie placówki typu socjalizacyjnego w postaci mieszkań autonomicznych bądź usamodzielnienia. W mieszkaniach, przy współdziałaniu opiekunów, młodzież uczy się gospodarowania budżetem domowym, poprawnej organizacji i umiejętności w zakresie prac wykonywanych w gospodarstwie domowym, odpowiedzialności za swoje decyzje, szacunku dla własnej i cudzej pracy. W ocenie MOPR jest to najefektywniejsza forma opieki instytucjonalnej nad dziećmi, przygotowująca do samodzielnego funkcjonowania.

W specjalistyczno-terapeutycznej placówce opiekuńczo-wychowawczej przebywają dzieci legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności, orzeczeniem o umiarkowanym lub znacznym stopniu niepełnosprawności. Wymagają one stosowania specjalnych metod wychowawczych, specjalistycznej terapii oraz potrzebują wyrównywania opóźnień rozwojowych i edukacyjnych. Kielce dysponują jedną tego typu placówką.

Zadaniem placówki opiekuńczo-wychowawczej typu interwencyjnego jest doraźna opieka nad dzieckiem powyżej 10 roku życia w czasie trwania sytuacji kryzysowej, w szczególności, gdy dziecko wymaga zapewnienia natychmiastowej opieki. Pobyt dziecka w placówce nie powinien trwać dłużej niż 3 miesiące, bądź do czasu uregulowania jego sytuacji prawnej. W mieście funkcjonuje jedna placówka typu interwencyjnego.

W Kielcach działają trzy placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego (dwie jako jednostki budżetowe i jedna placówka niepubliczna, prowadzona na zlecenie miasta)⁶¹.

Na dzień 31 grudnia 2013 roku w placówkach opieki całodobowej przebywało 80 dzieci (51 dzieci pochodzących z Kielc oraz 29 z innych powiatów).

Po opuszczeniu pieczy zastępczej pełnoletni wychowankowie podlegają procesowi usamodzielnienia, w trakcie którego wspiera ich opiekun usamodzielnienia. Niezależnie od tego, z jakiego typu pieczy zastępczej lub placówki, wychowankowie się usamodzielniają, formy pomocy są jednakowe. Różnice występują jedynie w zasadach ich udzielania. Osobom usamodzielnianym przyznaje się pomoc pieniężną na: kontynuowanie nauki, usamodzielnienie, zagospodarowanie oraz udziela się pomocy w uzyskaniu: odpowiednich warunków mieszkaniowych (mieszkania chronione i socjalne) i zatrudnienia.

Przepisy ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej wydłużyły okres pobytu dzieci w pieczy zastępczej. Osoba, która osiągnęła pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej, może pozostać w dotychczasowej rodzinie zastępczej, rodzinnym domu dziecka

⁶¹ W placówce opiekuńczo-wychowawczej typu rodzinnego można umieścić, w tym samym czasie, łącznie nie więcej niż 8 dzieci oraz osób, które osiągnęły pełnoletność przebywając w pieczy zastępczej. W razie konieczności umieszczenia rodzeństwa, za zgodą dyrektora placówki oraz po uzyskaniu zezwolenia wojewody, jest dopuszczalne umieszczenie w tym samym czasie większej liczby dzieci, nie więcej jednak niż 10.

albo placówce opiekuńczo-wychowawczej, nie dłużej jednak niż do ukończenia 25 lat, jeżeli kontynuuje naukę. Możliwość pozostania w pieczy spowodowała, że duża liczba osób usamodzielnianych zdecydowała się pozostać w rodzinach zastępczych i placówkach opiekuńczo-wychowawczych. Sytuacja ta może być również związana z faktem, że pomoc finansowa, jaką otrzymuje rodzina zastępcza na dziecko w niej umieszczone jest wyższa niż pomoc na kontynuowanie nauki (szczególnie w rodzinach niezawodowych oraz rodzinnych domach dziecka). Z analizy danych MOPR wynika, że dzieci wychowujące się w rodzinnej pieczy zastępczej dwukrotnie częściej decydują się na kontynuowanie nauki niż dzieci wychowujące się w instytucjonalnej pieczy zastępczej.

Infrastruktura w zakresie pomocy rodzinom i dzieciom

Rodziny borykające się z trudnościami opiekuńczo – wychowawczymi i czasowo znajdujące się w kryzysach, mogą korzystać z różnych form wsparcia oferowanych przez instytucje publiczne: pomocy finansowej, rzeczowej, usługowej, w tym pracy socjalnej i wsparcia asystenta rodziny.

W celu stworzenia kompleksowego, zintegrowanego systemu pomocy rodzinom w Kielcach od 2005 roku realizowany był program *Budowanie przyjaznego systemu opieki nad dzieckiem i rodziną*, którego aktualizację stanowił *Przyjazny system opieki nad dzieckiem i rodziną*. Celem dokumentów było wzmocnienie środowiska rodzinnego poprzez:

- rozwijanie działań z zakresu profilaktyki i poradnictwa specjalistycznego;
- rozszerzenie sieci placówek wsparcia dziennego;
- promowanie efektywnego modelu opieki zastępczej;
- nacisk na rolę pracownika socjalnego, jako pierwszego ogniwa łączącego rodzinę z systemem opieki i wychowania.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, ul. Studzienna 2

Zespół Profilaktyki Rodzinnej (ZPR), ul. Wiśniowa 3

ZPR powołany został do pracy z rodzinami niewydolnymi wychowawczo, zagrożonymi zabraniem dziecka ze środowiska. Zespół realizuje zadania o charakterze profilaktycznym, wspierającym oraz interwencyjnym. Ma charakter interdyscyplinarny i skupia w razie potrzeby, poza pracownikiem socjalnym lub asystentem rodziny, specjalistów MOPR (psychologa, pedagoga, psychiatrę) oraz pedagoga szkolnego, pielęgniarkę środowiskową, kuratora sądowego, dzielnicowego, wychowawców placówek wsparcia dziennego itp.

Oprócz pracy indywidualnej, prowadzone są zajęcia grupowe o charakterze edukacyjnym (Szkoła dla Rodziców i Wychowawców) i grupy wsparcia.

W 2010 roku w zainteresowaniu ZPR znalazły się 272 rodziny z problemami opiekuńczo-wychowawczymi, w 2011 – 263, 2012 – 282, 2013 – 261. Od 2012 roku ważnym ogniwem systemu opieki nad dzieckiem i rodziną jest asystent rodziny, który wspiera rodziny dysfunkcyjne w pokonywaniu trudności opiekuńczo - wychowawczych. W 2012 roku asystenci pracowali ze 123 rodzinami, w 2013 roku pomoc skierowali do 261 środowisk.

Zespół Usług Interwencji Kryzysowej (ZUIK), ul. 1 Maja 196

Zespół skupia placówki miejskie i pozarządowe. Podstawowe zadania ZUIK to:

- zapewnienie schronienia osobie/rodzinie znajdującej się w sytuacji kryzysowej;
- udzielenie podstawowych form pomocy;
- pomoc w formie poradnictwa prawnego, psychologicznego, psychiatrycznego i różnych form terapii.

Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie (SOW), ul. 1 Maja 196

SOW udziela pomocy indywidualnej i grupowej w sytuacjach: kryzysów osobistych, rodzinnych, małżeńskich, kłopotów wychowawczych z dziećmi, przemocy w rodzinie (świadkom, osobom doznającym i stosującym przemoc).

Mieszkania chronione – interwencyjne

Celem mieszkań chronionych – interwencyjnych jest zapewnienie chronionych warunków mieszkaniowych osobom i rodzinom, które z powodu nagłego zdarzenia losowego znalazły się w sytuacji uniemożliwiającej im pobyt w dotychczasowym miejscu zamieszkania. Pobyt w mieszkaniu ma charakter przejściowy i krótkotrwały tzn. do czasu uzyskania mieszkania zastępczego, odbudowy dotychczasowego lub umieszczenia w innej placówce pomocy społecznej. Lokale mieszczą się przy ul. Jagiellońskiej 76a oraz ul. Grunwaldzkiej 43a. Dysponują 6 miejscami.

Miejski Zespół Poradni Psychologiczno – Pedagogicznych, ul. Urzędnicza 16

Prowadzi zajęcia warsztatowe dla rodziców:

- szkoła dla Rodziców i Wychowawców,
- warsztaty umiejętności wychowawczych wg Gordona,
- grupa wsparcia/warsztaty dla rodziców dzieci nadpobudliwych.

Zakres tematyczny zajęć dla dzieci:

- stymulacja rozwoju mowy i języka,
- zajęcia integracyjno – adaptacyjne,

- zajęcia promujące zdrowy styl życia,
- profilaktyka przeciw agresji i zjawiskom przemocy,
- zajęcia z technik wspomagających uczenie się,
- zajęcia rozwijające umiejętności interpersonalne i społeczne.

Świątokrzyskie Centrum Profilaktyki i Edukacji, ul. J. Nowaka Jeziorańskiego 65

Udziela wsparcia dzieciom, młodzieży i rodzinom w postaci:

- poradnictwa i interwencji w kryzysach psychologicznych;
- pomocy psychologicznej dla dzieci i młodzieży w formie: zajęć muzycznych, profilaktyczno-terapeutycznych, grupy socjoterapeutycznej, arteterapeutycznej, treningu zastępowania agresji;
- psychoterapii indywidualnej i grupowej dotyczącej uzależnień, w ramach psychoterapii grupowej prowadzone są grupy dla: Dorosłych Dzieci Alkoholików (DDA), osób współuzależnionych od pijącego małżonka (lub rodzica),
- terapii rodzin, mediacji i pomocy rodzinom w sytuacjach kryzysu małżeńskiego, przemocy fizycznej lub/i psychicznej, zaburzeniach łaknienia (bulimia, anoreksja), problemach wychowawczych z dziećmi w wieku dojrzewania;
- szkoleń z zakresu profilaktyki i treningu psychologicznego.

Miejskie Telefony Zaufania

Telefoniczne porady i konsultacje ze specjalistami.

Szczegółowy spis telefonów znajduje się na stronach 80 – 81.

Placówki wsparcia dziennego

Placówki to jeden z ważniejszych elementów kompleksowej pomocy dziecku i rodzinie mającej problemy opiekuńczo – wychowawcze. Mają one na celu wspomaganie wychowawczej roli rodziny w rozwoju dziecka, przeciwdziałanie demoralizacji dzieci i młodzieży pochodzących ze środowisk zaniedbanych wychowawczo. Na dzień 31 grudnia 2013 roku w Kielcach funkcjonowało 30 placówek oferujących łącznie 1 335 miejsc.

Placówki publiczne:

1. Sieć Świetlic Środowiskowych 4 Kąty

Prowadzone przez MOPR, łącznie dysponują 250 miejscami.

- Filia nr 1, ul. Paderewskiego 20 – 50 miejsc;

- Filia nr 2, ul. 1 Maja 196 – 60 miejsc;
 - Filia nr 3, ul. Konopnickiej 5 – 40 miejsc;
 - Filia nr 4, ul. Ściegiennego 270c – 25 miejsc;
 - Filia nr 5, ul. Konopnickiej 5 (placówka specjalistyczna) – 40 miejsc;
 - Filia nr 6, ul. Smolaka 11 – 35 miejsc.
2. Ognisko Wychowawcze przy Zespole Placówek *Kamyk*, ul. Toporowskiego 12
Dysponuje 60 miejscami.
 3. Placówka wsparcia dziennego w Zespole Placówek *Dobra Chata*, ul. Sandomierska 126
Zapewnia 60 miejsc.
 4. Specjalistyczna Placówka Wsparcia Dziennego w Placówce Opieki Doróżnej *Azyl*, ul. Kołtąta 4
Dysponuje 60 miejscami.

Placówki niepubliczne:

1. Ognisko Wychowawcze przy Domu Zgromadzenia Sióstr Miłosierdzia św. Wincentego a Paulo, ul. Kościuszki 36
Posiada 35 miejsc.
2. Dzienny Ośrodek Socjoterapii przy Stowarzyszeniu *Pomocni w Drodze Rafael*
Dysponuje łącznie 125 miejscami w 4 oddziałach:
 - Oddział I, ul. Cedro Mazur 19 – 15 miejsc;
 - Oddział II, ul. Skibińskiego 8 – 30 miejsc;
 - Oddział III, ul. Wikaryjska 2 – 55 miejsc;
 - Oddział IV, ul. Połowicka 98 – 25 miejsc.
3. Kluby prowadzone przez Stowarzyszenie *Nadzieja Rodzinie*
Dysponują łącznie 295 miejscami.
 - *Młoda Strefa* dla dzieci:
 - ul. Oboźna 5 – 45 miejsc;
 - os. Na Stoku 98 – 55 miejsc;
 - *Wolna Strefa* dla młodzieży:
 - ul. Naruszewicza 16 – 60 miejsc;
 - ul. Karczówkowska 36 – 40 miejsc;
 - ul. Nowaka – Jeziorańskiego 75 – 60 miejsc;
 - ul. Krakowska 17 – 35 miejsc.

4. Świetlica Środowiskowa *Beczka* przy Stowarzyszeniu Chrześcijańskim *Miejsce dla Ciebie*, os. Barwinek 28
Zapewnia 25 miejsc.
5. Świetlica Żeglarska w Uczniowskim Klubie Sportowym *Zalew Kielce*, ul. Zagnańska 82
Dysponuje 30 miejscami.
6. Oratorium Świętokrzyskie Świętego Jana Bosko
Posiada łącznie 70 miejsc:
 - ul. 1 Maja 57 – 40 miejsc;
 - ul. Górnicza 64 – 30 miejsc.
7. Świetlice Środowiskowe Caritas Diecezji Kieleckiej
Dysponują łącznie 75 miejscami.
 - Świetlica *Pod Aniołem*, ul. Mieszka I 48 – 40 miejsc;
 - Świetlica *U Józefa*, ul. Turystyczna 3 – 35 miejsc.
8. Świetlica Środowiskowa *Brachu* w Fundacji *Możesz więcej*, ul. Szymanowskiego 3/58
Dysponuje 45 miejscami.
9. *Siemacha Spot* w Stowarzyszeniu *Siemacha*, ul. Radiowa 12 (Galeria Korona)
Dysponuje 130 miejscami.
10. Świetlica Środowiskowa przy Stowarzyszeniu Nauczycieli i Wychowawców, ul. Chęcińska 3
Dysponuje 45 miejscami.
11. Świetlica Środowiskowa w Towarzystwie Przyjaciół Dzieci Świętokrzyskiego Oddziału Regionalnego, ul. Warszawska 147
Zapewnia 30 miejsc.

Ośrodek Rodzinnej Pieczy Zastępczej (ORPZ), ul. Wesoła 47/49

Ośrodek prowadzi działalność diagnostyczno – konsultacyjną mającą na celu pozyskiwanie, szkolenie i kwalifikowanie osób zgłaszających gotowość do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, niezawodowej oraz prowadzenia rodzinnego domu dziecka. Ponadto szkoli i wspiera osoby sprawujące rodzinną pieczę zastępczą oraz rodziców dzieci objętych tą pieczę. Koordynatorzy rodzinnej pieczy zastępczej tworzą plan pomocy dziecku, w ramach którego udzielane jest wsparcie rodzinie w formie np. terapii metodą integracji sensorycznej, poradnictwa pedagogiczno – psychologicznego i terapeutycznego. W 2013 roku 9 koordynatorów objęło opieką 179 rodzin zastępczych oraz 3 placówki opiekuńczo – wychowawcze typu rodzinnego. Opieką psychologiczną objęto 199 dzieci. Istotną rolę pełni

zespół, zajmujący się diagnozą dzieci z poalkoholowym zespołem FAS przy współpracy ze środowiskiem rodzinnym. Ośrodek rozwija także pracę z rodzicami biologicznymi. W 2013 roku pracownik socjalny współpracował z 57 rodzinami naturalnymi. W wyniku podejmowanych działań 9 dzieci powróciło pod opiekę rodzin naturalnych.

Placówki opiekuńczo – wychowawcze

1. Zespół Placówek im. Aleksandra Kamińskiego Kamyk, ul. Toporowskiego 12

Placówka opiekuńczo-wychowawcza zapewnia całodobową pieczę zastępczą typu:

- socjalizacyjnego, w formie mieszkania usamodzielnienia dla 14 dzieci i młodzieży;
- specjalistyczno – terapeutycznego, dla dzieci o indywidualnych potrzebach – 11 miejsc.

2. Zespół Placówek Dobra Chata, ul. Sandomierska 126

Placówka opiekuńczo – wychowawcza typu socjalizacyjnego zapewnia całodobową pieczę zastępczą realizowaną w dwóch wyodrębnionych mieszkaniach autonomicznych. Dysponuje 28 miejscami.

3. Placówka Opieki Doraźnej Azyl, ul. Kołtąta 4

Placówka interwencyjna zapewnia doraźną opiekę całodobową dzieciom w sytuacjach wymagających natychmiastowego rozpoczęcia sprawowania opieki i wychowania. Dysponuje 14 miejscami.

4. Niepubliczna Placówka Rodzinna nr 1, ul. Struga 1/1 – 8 miejsc.

5. Dom Rodzinny nr 1, ul. Pomorska 119a – 8 miejsc.

6. Dom Rodzinny nr 2, ul. Górników Staszicowskich 93 – 8 miejsc.

Mieszkania chronione dla usamodzielnianych wychowanków instytucjonalnej i rodzinnej pieczy zastępczej

Pobyty w mieszkaniu ma na celu przygotowanie wychowanków do prowadzenia samodzielnego życia oraz ich integrację ze środowiskiem. W Kielcach funkcjonują trzy mieszkania chronione usytuowane w: Zespole Placówek Dobra Chata oraz Zespole Placówek im. Aleksandra Kamińskiego Kamyk. Dysponują 9 miejscami. W 2013 roku przebywało w nich 6 osób.

Wnioski

Dominującymi problemami rodzin naturalnych z niewydolnością opiekuńczo – wychowawczą są nadużywanie alkoholu oraz bezrobocie. W związku z powyższym w planowaniu pracy z tymi rodzinami należy rozszerzać ofertę prowadzonych działań

terapeutycznych i profilaktycznych w niwelowaniu rozmiaru zjawiska uzależnienia. Konieczna staje się również aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych, aby oprócz spełniania funkcji zabezpieczenia materialnego, rodzina mogła uczestniczyć w życiu społecznym, kulturalnym, a tym samym zwiększać szanse prawidłowej socjalizacji członków rodziny.

Na nieprawidłowe wypełnianie ról rodzicielskich składają się między innymi niski poziom umiejętności prawidłowego sprawowania opieki nad dzieckiem oraz deficyty wiedzy rodziców związane z procesem wychowania. W przezwyciężaniu tych trudności należy kontynuować i rozwijać różne formy edukacji i kontynuować treningi, mające na celu podniesienie kompetencji rodzicielskich. Uzupełnieniem systemu opieki nad dzieckiem i rodziną powinno być zapobieganie marginalizacji dzieci i młodzieży poprzez profilaktykę pedagogiczną realizowaną w placówkach wsparcia dziennego.

Ważnym wyzwaniem lokalnej polityki społecznej jest wspieranie rodzin biologicznych, szczególnie wielodzietnych, w codziennym funkcjonowaniu oraz prowadzenie polityki pronatalistycznej jako odpowiedzi na niski przyrost naturalny.

Kompleksowy lokalny system wspierania instytucji rodziny wymaga opracowania i wdrożenia integralnego planu pomocy rodzinie. W zaspokajaniu potrzeb rodzinnej pieczy zastępczej konieczna jest kampania społeczna na rzecz powstawania rodzin zawodowych, w tym specjalistycznych, ponieważ okresowo ich brakuje.

Sprawdzonym i skutecznym sposobem przygotowania do dorosłego życia dzieci przebywających w placówkach opiekuńczo – wychowawczych są mieszkania autonomiczne lub usamodzielnienia. Istnieje potrzeba zapewnienia mieszkań chronionych oraz socjalnych dla usamodzielniającej się młodzieży z różnych form pieczy zastępczej.

W dotychczas funkcjonującym systemie opieki brak jest miejsc, gdzie mogą być umieszczane osoby usamodzielniane z niepełnosprawnością intelektualną, które przy wsparciu zewnętrznym, miałyby szanse poprawnie funkcjonować w środowisku. Dzięki środkom finansowym pozyskanym ze szwajcarskiego programu współpracy z nowymi krajami członkowskimi Unii Europejskiej, w 2014 roku powstaną lokale aktywizujące dla osób z niepełnosprawnością intelektualną, w tym dla osób usamodzielnianych z pieczy zastępczej, które wypełnią dotychczasową lukę w systemie.

3.2.10. Organizacje pozarządowe i działalność wolontaryjna

Kapitał społeczny postrzega się jako posiadane przez osoby, rodziny i społeczności lokalne zasoby, które mogą dostarczać wymiernych korzyści jego dysponentom. Potencjał społeczny środowiska miejskiego to jeden z najważniejszych elementów kształtujących

przestrzeń polityki społecznej. Poziom aktywności obywatelskiej w dużym stopniu zależy od tego, na ile procesy inicjowane są oddolnie, na poziomie osiedli i małych wspólnot. Władze miasta, instytucje publiczne, podmioty biznesowe powinny spełniać funkcję wspierającą powstawanie tego typu inicjatyw. Zastosowanie odpowiednich instrumentów aktywizujących środowiska lokalne na rzecz stowarzyszania się oraz inwestowanie w budowę kapitału ludzkiego umożliwi szersze ich włączenie w nurt życia publicznego. Przeciwdziałanie problemom społecznym wymaga bowiem współpracy międzysektorowej (samorządów, mieszkańców i organizacji obywatelskich, firm i instytucji). Każdy z partnerów społecznych dysponuje innymi, wzajemnie uzupełniającymi się atutami. Aktywność mieszkańców miasta może koncentrować się w działaniach wolontaryjnych, grup lokalnych i organizacji pozarządowych.

Organizacje pozarządowe (NGOs) stanowią ważny element społeczeństwa obywatelskiego. Nie podlegają administracji publicznej (rządowej i samorządowej), a ich działalność nie jest nastawiona na osiągnięcie zysku (non-profit). Aktywność organizacji pozarządowych stanowi cenne uzupełnienie zadań realizowanych przez państwo. NGOs starają się wyodrębnić potrzeby otoczenia, zdiagnozować je, a następnie opracowywać i wdrażać projekty służące ich zaspokojeniu. Swoimi inicjatywami i ofertami usługowymi uzupełniają istniejącą infrastrukturę. Wspieranie, zlecenie realizacji zadań publicznych i przyznawanie dotacji organizacjom pozarządowym jest istotnym elementem polityki społecznej miasta.

Budowaniu partnerstwa międzysektorowego oraz skutecznemu zaspakajaniu potrzeb społecznych służy realizacja uchwalanego corocznie *Programu Współpracy Miasta Kielce z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami*. W latach 2009 – 2014 priorytetowe obszary współpracy obejmowały zadania z zakresu:

- profilaktyki i przeciwdziałania patologiom społecznym – przeciwdziałanie alkoholizmowi i zwalczanie narkomanii;
- pomocy społecznej oraz działań na rzecz osób niepełnosprawnych;
- ochrony, profilaktyki i promocji zdrowia;
- upowszechniania turystyki;
- wspierania kultury i sztuki oraz ochrony dóbr kultury i tradycji;
- ekologii i ochrony zwierząt oraz ochrony dziedzictwa przyrodniczego;
- upowszechniania kultury fizycznej i sportu.

Najwięcej środków finansowych zostało przeznaczonych na zadania związane z upowszechnianiem kultury fizycznej i sportu. Z dofinansowania skorzystały głównie kluby

sportowe. Środki były przeznaczane przede wszystkim na: organizację zawodów, obozów sportowo – szkoleniowych, wynajem obiektów sportowych, zakup niezbędnego sprzętu i odzieży sportowej.

Kolejnym priorytetowym obszarem są zadania dotyczące przeciwdziałania alkoholizmowi. Dotacje przeznaczono głównie na organizację grup wsparcia, zajęć profilaktycznych, reintegrację społeczną i zawodową po zakończeniu terapii, prowadzenie ośrodków interwencji kryzysowej i placówek wsparcia dziennego.

Szczegółowe informacje na temat liczby zawartych umów z NGOs, uczestników działań oraz środków finansowych przedstawia Tabela 27.

Tabela 27. Realizacja Programu współpracy Miasta Kielce z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami w mieście Kielce w latach 2009 – 2013

Ochrona, profilaktyka i promocja zdrowia						
Nazwa	2009	2010	2011	2012	2013	Razem
Liczba umów zawartych z organizacjami pozarządowymi	9	11	11	15	16	62
Wysokość środków finansowych	110 000	130 000	160 000	220 000	210 000	830 000
Liczba osób, które były beneficjentami	1 500	1 800	1 800	2 000	2 500	9 600
Przeciwdziałanie alkoholizmowi						
Nazwa	2009	2010	2011	2012	2013	Razem
Liczba umów zawartych z organizacjami pozarządowymi	136	93	74	77	67	447
Wysokość środków finansowych	663 000	613 000	537 000	608 300	617 633	3 038 933
Liczba osób, które były beneficjentami	8 205	6 377	6 993	9 872	9 905	41 352
Przeciwdziałanie narkomanii						
Nazwa	2009	2010	2011	2012	2013	Razem
Liczba umów zawartych z organizacjami pozarządowymi	11	10	4	9	8	42
Wysokość środków finansowych	60 000	100 000	70 000	100 000	120 000	450 000
Liczba osób, które były beneficjentami	1 273	1 859	184	1 267	1 288	5 871
Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego						
Nazwa	2009	2010	2011	2012	2013	Razem
Liczba umów zawartych z organizacjami pozarządowymi	44	30	48	47	25	194
Wysokość środków finansowych	505 000	395 000	420 000	387 000	218 000	1 925 000
Liczba osób, które były beneficjentami	9 500	8 500	9 500	7 380	4 500	39 380
Turystyka						
Nazwa	2009	2010	2011	2012	2013	Razem
Liczba umów zawartych z organizacjami pozarządowymi	11	12	16	12	6	57
Wysokość środków finansowych	199 920	170 000	159 200	170 000	100 000	799 120
Liczba osób, które były beneficjentami	6 800	5 600	6 700	9 900	2 800	31 800

Sport						
Nazwa	2009	2010	2011	2012	2013	Razem
Liczba umów zawartych z organizacjami pozarządowymi	62	61	63	60	68	314
Wysokość środków finansowych	2 401 160	2 443 000	3 150 000	2 998 300	1 730 000	12 722 460
Liczba osób, które były beneficjentami	7 400	7 200	11 600	9 400	5 200	40 800

Źródło: Sprawozdania z realizacji rocznego Programu współpracy Miasta Kielce z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami za lata 2009 - 2013

Zgodnie z definicją zawartą w ustawie o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, wolontariuszem jest osoba fizyczna, która ochotniczo (dobrowolnie) i bez wynagrodzenia wykonuje świadczenia na zasadach określonych w ustawie angażując się w pracę na rzecz m.in. organizacji pozarządowych, kościelnych czy administracji publicznej.

Infrastruktura NGOs i wolontariatu

W Kielcach działa: 485 stowarzyszeń z osobowością prawną, 100 klubów sportowych, 66 fundacji, 124 oddziałów stowarzyszeń, 86 stowarzyszenia kultury fizycznej z osobowością prawną oraz 76 stowarzyszeń zwykłych⁶². Lista NGOs działających w Kielcach została przedstawiona w Załącznikach 2 – 6.

Działania wolontariatu prowadzone są w Kielcach przez trzy jednostki.

Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie, ul. Studzienna 2

Wolontariat MOPR, ul. Wesoła 51

W 2013 roku rozpoczęto realizację *Programu wolontaryjnego w Miejskim Ośrodku Pomocy Rodzinie w Kielcach*. Jest on realizowany na zasadzie partnerskiego współdziałania z Diecezjalnym Centrum Wolontariatu i Regionalnym Centrum Wolontariatu. Wdrażanie założeń Programu ma na celu monitorowanie środowisk potrzebujących wsparcia oraz świadczenie pomocy wolontaryjnej.

MOPR nawiązał współpracę z licznymi instytucjami, organizacjami i służbami pożytku publicznego. Umożliwia to zaangażowanie w działania na rzecz potrzebujących wsparcia znacznie większej liczby osób i zaistnienie wolontariuszy w przestrzeni publicznej miasta. MOPR podejmuje działania mające na celu:

- rekrutowanie i szkolenie kandydatów na wolontariuszy;

⁶² Rejestr Wydziału Spraw Obywatelskich UM (listopad 2013 roku).

- budowanie i wzmacnianie więzi międzyludzkich, aktywizowanie potencjału i zasobów społeczności lokalnej;
- uzupełnianie działań w obrębie świadczonych usług pomocy niematerialnej dla osób i rodzin korzystających z pomocy społecznej;
- szybkie reagowanie na potrzeby klientów, bez nakładów finansowych;
- rozszerzanie zakresu świadczonych usług, stanowiąc tym samym dopełnienie i urozmaicenie systemu pomocy społecznej.

Ponadto zajmuje się koordynacją i monitorowaniem pracy wolontariuszy w instytucjach pomocowych, a także organizowaniem i promowaniem akcji krótkoterminowych. Głównymi odbiorcami usług wolontaryjnych są osoby i środowiska, będące jednocześnie klientami MOPR.

W trakcie 2013 roku Ośrodek współpracował z 55 wolontariuszami, zawarł 195 porozumień, wydał 160 zaświadczeń i przeprowadził 10 szkoleń, w których uczestniczyło 200 wolontariuszy.

Wolontariusze świadczyli pomoc w następujących obszarach działań:

Wolontariat stały

- pomoc na rzecz dzieci i młodzieży w zakresie: poprawy wyników szkolnych, organizacji czasu wolnego i rozwijania zainteresowań oraz wzmocnienia poczucia własnej wartości. Działania te skierowano do 40 osób;
- pomoc na rzecz osób starszych, samotnych, chorych i niepełnosprawnych w zakresie: zaspokojenia potrzeby kontaktów społecznych poprzez dotrzymywanie towarzystwa, rozmowy wspierające, odwiedziny, spacer, pomoc w drobnych czynnościach domowych, których osoba nie może samodzielnie wykonywać ze względu na wiek czy schorzenie np. przyniesienie zakupów, odkurzanie. Pomoc otrzymało: 15 osób starszych i 15 osób niepełnosprawnych.

Wolontariat akcyjny

- pomoc na rzecz Ośrodka w zakresie: organizacji imprez integracyjnych, rekreacyjno – sportowych, kwest, festynów, obsługi spotkań, zbiórek żywności, nakrętek, dystrybucji paczek żywnościowych dla osób potrzebujących, pomocy na rzecz konkretnej rodziny.

Wolontariusze zaangażowani byli w prace przy organizacji:

- festynów - 20 wolontariuszy;
- *Święta Kielc 2013* - 40 wolontariuszy;
- *Kielce Biegają 2013* - 20 wolontariuszy;
- *XVI Światowych Letnich Igrzysk Polonijnych Kielce 2013* - 120 wolontariuszy;

➤ *Razem przeciw białaczce DKMS - 50 wolontariuszy.*

Wolontariat w MOPR umożliwia zaangażowanie wolontariuszy w dziedziny często niedoceniane czy niedostrzegane, związane z towarzyszeniem i konkretną pomocą drugiemu człowiekowi w pokonywaniu różnego typu barier.

Caritas Diecezji Kieleckiej, ul. Jana Pawła II 3

Diecezjalne Centrum Wolontariatu (DCW), Plac Panny Marii 1

Wolontariusze skupieni są w Szkolnych Kołach Caritas, Parafialnych Zespołach Caritas oraz w Diecezjalnym Centrum Wolontariatu, które jest jednostką organizacyjną w strukturach Caritas Diecezji Kieleckiej. Dzięki zaangażowaniu ponad 2 000 wolontariuszy organizowano kolonie charytatywne, zbiórki żywności, kwesty, festyny oraz zabawy dla dzieci.

Do głównych zadań DCW należą m.in.: integracja środowiska wolontariuszy, koordynacja ich pracy, organizowanie szkoleń i spotkań formacyjnych, pomoc merytoryczna i prawna, pośrednictwo między wolontariuszami, a instytucjami pragnącymi zaangażować wolontariuszy, promowanie idei wolontariatu chrześcijańskiego. W roku 2013 roku w działania podejmowane przez DCW zaangażowanych było 135 wolontariuszy. Szkolne Koła Caritas zrzeszały 1 640 dzieci i młodzieży.

Regionalne Centrum Wolontariatu (RCW), ul. Zdrojowa 19/1a

Podstawową działalnością RCW jest prowadzenie pośrednictwa pracy wolontarystycznej. Dzięki temu każda osoba, która chce pomagać i/lub angażować się społecznie otrzymuje konkretne wskazówki. Stowarzyszenie współpracuje z około 480 wolontariuszami. Osoby te, co tydzień otrzymują newsletter z informacjami, gdzie aktualnie potrzebna jest ich pomoc. RCW prowadzi szkolenia dotyczące pracy młodzieży w ramach wolontariatu. Co roku organizuje Galę Wolontariatu, sztab Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy oraz koordynuje prace wolontariuszy podczas Święta Kielc.

Wnioski

W ograniczaniu skutków, przeciwdziałaniu rozwojowi i zmniejszaniu rozmiarów różnych problemów społecznych, niezbędna jest ścisła współpraca miasta z organizacjami pozarządowymi i kościelnymi. Stwarza ona możliwość zbudowania pełnego i wielopłaszczyznowego systemu pomocowego, a także umożliwia wymianę bieżących informacji i wiedzy na temat aktualnych potrzeb mieszkańców Kielc oraz szybkie skierowanie oferty pomocowej.

W udzielaniu profesjonalnej pomocy osobom borykającym się z różnymi trudnościami, coraz większą rolę odgrywają wolontariusze. Rozwijający się ruch wolontaryjny świadczy o wzroście świadomości i potrzebie zaangażowania się ludzi we wzajemną pomoc. Niewątpliwie wolontariusze stanowią szansę dla miasta w podejmowaniu działań pomocowych. Władze lokalne powinny nadal propagować działalność wolontariatu, rozpowszechniać informacje o nim oraz wspierać działalność i powstawanie nowych organizacji pozarządowych.

3.2.11. Podsumowanie

Mając na uwadze aktualne problemy społeczne występujące na terenie miasta, należy wyznaczyć kierunki działania w celu zapobiegania powstawaniu i ograniczania skutków nasilających się niekorzystnych zjawisk.

Zmieniająca się struktura demograficzna mieszkańców Kielc: malejąca liczba urodzeń, ujemne saldo migracji wewnętrznej i zewnętrznej, zwiększanie się udziału procentowego osób starszych w stosunku do ogółu mieszkańców, wskazuje, że należy podjąć wysiłki ukierunkowane na zahamowanie tendencji depopulacji. Obok opisanego, procesu pojawiają się istotne dla miasta problemy związane z jakością życia i sytuacją ekonomiczną mieszkańców, na którą składają się: trudności w znalezieniu i podjęciu pracy, uzyskaniu godnego i zadowalającego wynagrodzenia, niewielkie perspektywy rozwoju zawodowego. Antidotum na rozwiązanie tych problemów wymaga wielopłaszczyznowych i długoterminowych działań. Zachęcenie i ułatwienie przedsiębiorcom dokonywania inwestycji na terenie miasta, promowanie lokalnego i regionalnego rynku, wspieranie rozwoju młodych kadr i kapitału ludzkiego, wdrażanie ekonomii społecznej (spółdzielnie socjalne, kluby i centra integracji społecznej) to tylko przykłady możliwych działań. Zważywszy na tendencję ubożenia społeczeństwa i zwiększającą się liczbę osób bezrobotnych, należy podjąć odpowiednie kroki, by zminimalizować intensywność tych zjawisk. Adekwatne wydają się dążenia do uaktywnienia grupy osób zagrożonych, poprzez zmotywowanie ich do podejmowania wysiłków w celu poprawienia własnej sytuacji i jakości życia. W związku z tym korzystne byłoby tworzenie warunków sprzyjających usamodzielnianiu, tj. podnoszeniu kwalifikacji zawodowych, promowaniu zatrudnienia tych osób, tworzeniu mieszkań chronionych.

Z analizy stanu zdrowia mieszkańców Kielc wynika, iż potrzebna jest kontynuacja i wzbogacanie programów profilaktycznych, np.: na rzecz przeciwdziałania chorobom układu krążenia i nowotworom. Istotne stają się działania skierowane do dzieci i młodzieży, mające

na celu propagowanie zdrowego żywienia, udział w badaniach profilaktycznych, aktywne spędzanie czasu wolnego. Istotną rolę odgrywają tu kampanie społeczne i programy profilaktyczne realizowane przez placówki oświatowe.

Na niekorzystny obraz mieszkańców Kielc składają się problemy związane z nadużywaniem alkoholu i innych substancji psychoaktywnych oraz przemocą w rodzinie. Dlatego istotna jest wszelka aktywność, jaką podejmuje miasto we współpracy z instytucjami pozarządowymi, zmierzająca do ograniczenia i przeciwdziałania skutkom patologicznych zachowań. W tworzeniu warunków sprzyjających prawidłowemu funkcjonowaniu podstawowej komórki społecznej, jaką jest rodzina, należy skupić się na działaniach systemowych, przeciwdziałających jej kryzysowi i rozpadowi. Należą do nich: budowanie sieci wsparcia środowiskowego, wsparcie informacyjno – edukacyjne w zakresie podnoszenia kompetencji rodzicielskich, jak i możliwości uzyskania specjalistycznej pomocy oraz uczestnictwo w różnego typu terapiach. W przypadku, gdy dziecko musi zostać zabezpieczone poza rodziną naturalną, należy nadal intensywnie pracować z rodziną, by umożliwić mu powrót do naturalnego środowiska.

Kolejną ważną kwestią jest zapewnienie właściwego uczestnictwa w życiu społecznym osobom starszym. W związku z powyższym powinno się dążyć do: rozszerzenia i podniesienia jakości usług systemu pomocy społecznej dla tej grupy, umożliwienia dostępu do informacji i doradztwa, budowania sieci wsparcia środowiskowego i koalicji lokalnych oraz pobudzania aktywności własnej seniorów. Ważnym zadaniem jest również ułatwienie dostępu do specjalistycznej opieki medycznej, usług opiekuńczych i mieszkań chronionych. Konieczne jest również udzielenie różnego typu wsparcia rodzinom osób starszych i przewlekle chorych, które podejmują wysiłek opieki, a nie są do tego przygotowane merytorycznie, finansowo i czasowo, co może skutkować nadmiernym zmęczeniem, demotyacją, wypaleniem i pogarszającą się sytuacją finansową. Działania te są również niezbędne wobec osób rodzin niepełnosprawnych.

W polityce społecznej Kielc ważną rolę odgrywają programy i rozwiązania skierowane do osób niepełnosprawnych. Aktywizacja zawodowa i społeczna tej grupy należy do kluczowych kwestii, dzięki którym możliwe jest zapobieganie wykluczeniu społecznemu i marginalizacji tej grupy. Szczególną uwagę należy zwrócić na potrzebę kształcenia niepełnosprawnych dzieci i młodzieży, co umożliwi im pełne funkcjonowanie w życiu społecznym.

W ograniczaniu skutków, przeciwdziałaniu rozwojowi i obniżaniu rozmiarów wymienionych powyżej problemów społecznych niezbędna jest ścisła współpraca miasta z organizacjami pozarządowymi. Stwarza to możliwość zbudowania pełnego

i wielopłaszczyznowego systemu pomocowego, a także umożliwia wymianę bieżących informacji i wiedzy na temat aktualnych potrzeb mieszkańców Kielc. Utworzenie międzyinstytucjonalnej platformy wymiany działań i informacji stanowi jedną z metod uświadamiania społeczeństwu wartości aktywności i wysiłków podejmowanych na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem, konieczności podejmowania tych działań i korzyści z nich wynikających dla całego społeczeństwa.

W realizacji pomocy osobom dotkniętym różnymi problemami coraz większą rolę odgrywają wolontariusze, również skupieni w strukturach MOPR. Ruch wolontaryjny jest odpowiedzią na różnego typu potrzeby społeczeństwa w oparciu o własne zasoby i chęć nieodpłatnego dzielenia się wiedzą i doświadczeniem. Należy dążyć do rozwoju wolontariatu jako stałej formy wsparcia w strukturach pomocowych.

Wyzwaniem dla miasta jest przeciwdziałanie terytorialnemu nawarstwianiu problemów społecznych, wzrastającemu zróżnicowaniu funkcjonalnemu i przestrzennemu pomiędzy poszczególnymi osiedlami. Są to przede wszystkim tereny wskazane w projekcie *Aktualizacji Lokalnego Programu Rewitalizacji obszarów miejskich, przemysłowych i powojkowych w mieście Kielce na lata 2014 – 2020*. Pomocna w budowaniu więzi międzyludzkich, inicjowaniu form samopomocowych i aktywizowaniu mieszkańców może być realizacja projektów miękkich, społecznych. Ich wzmocnieniem powinny być dostosowane do potrzeb różnych grup otwarte, dobrze wyposażone przestrzenie publiczne, które sprzyjać będą integracji społecznej.

4. Analiza SWOT.

Analiza SWOT jest podstawowym narzędziem planowania i zarządzania strategicznego. Nazwa pochodzi od pierwszych liter angielskich wyrazów: strenghts (siły, atuty), weaknesses (słabości), opportunities (szanse, okazje) i threats (zagrożenia).

Analiza SWOT jest postępowaniem badawczym spełniającym ważną funkcję diagnostyczną: pozwala na ocenę całości, jednocześnie wskazuje słabe punkty systemu, które z czasem można przełożyć na konkretne rozwiązania. Punktem wyjścia jest ocena własnych, wewnętrznych możliwości i ograniczeń, które następnie konfrontuje się z oceną zewnętrznych możliwości wykorzystania pojawiających się szans oraz minimalizacji skutków ewentualnych zagrożeń.

<u>MOCNE STRONY</u>	<u>SŁABE STRONY</u>
1. Korzystne uwarunkowania prawne i przestrzenne: Kielce są gminą i powiatem, obejmującą jeden obszar	1. Niewystarczająca koordynacja działań instytucji i służb ustawowo powołanych do przeciwdziałania negatywnym zjawiskom społecznym
2. Rozwinięta infrastruktura pomocy społecznej: baza lokalowa dostępna we wszystkich rejonach miasta	2. Brak miejskich rozwiązań ujmujących problem uzależnień w sposób systemowy
3. Rozbudowana sieć placówek wsparcia dziennego	3. Odpływ ludzi z miasta
4. Skutecznie realizowane programy przekształceń instytucjonalnej opieki nad dziećmi zaniedbanymi wychowawczo w formy rodzinne	4. Brak upowszechnienia oferty edukacyjnej, sportowej i kulturalnej,
5. Projekty aktywizujące osoby zagrożone wykluczeniem społecznym	5. Bariery w komunikowaniu się osób niepełnosprawnych
6. Profesjonalne przygotowanie kadry pomocy społecznej do pracy środowiskowej	6. Bariery architektoniczne ograniczające dostęp osób niepełnosprawnych do miejsc użyteczności publicznej
7. Dobre rozpoznanie środowiska osób potrzebujących pomocy	7. Brak lekarzy specjalistów
8. Rozwinięty system pomocy dziecku i rodzinie	8. Brak opieki hospicyjnej
	9. Ograniczona liczba miejsc w leczeniu stacjonarnym osób uzależnionych objętych nakazem sądowym
	10. Niedostateczna promocja wzorów zachowań oraz spędzania wolnego czasu,

<p>9. Rozwinięty system wsparcia dla:</p> <ol style="list-style-type: none"> a. osób bezdomnych b. uzależnionych c. ofiar i sprawców przemocy <p>10. Aktywność organizacji pozarządowych w sferze profilaktyki uzależnień</p> <p>11. Funkcjonowanie na terenie miasta różnorodnych instytucji pomocy społecznej</p> <p>12. Finansowanie z budżetu miasta zadań realizowanych przez stowarzyszenia</p> <p>13. Rozwijająca się infrastruktura sportu i kultury</p> <p>14. Programy zdrowotne i profilaktyczne</p> <p>15. Baza naukowo – dydaktyczna</p> <p>16. Wzrost poziomu wykształcenia mieszkańców</p> <p>17. Szkolenia i kursy pozwalające na przekwalifikowanie zawodowe</p> <p>18. Organizowanie imprez o charakterze ponadlokalnym i ponadregionalnym</p>	<p>11. Występowanie dysfunkcji rodzinnych i społecznych spowodowanych długotrwałym bezrobociem</p> <p>12. Brak lokalnych rozwiązań w zakresie aktywizacji zawodowej osób niepełnosprawnych</p> <p>13. Niski procent zaspokojenia potrzeb w zakresie mieszkań socjalnych i komunalnych</p> <p>14. Niski poziom informatyzacji i oprogramowania w organizacjach i instytucjach pomocowych</p>
<u>SZANSE</u>	<u>ZAGROŻENIA</u>
<ol style="list-style-type: none"> 1. Aktywność władz samorządowych 2. Dostęp do funduszy strukturalnych 3. Utworzenie wydziału medycznego na UJK 4. Aktywizacja zawodowa i społeczna osób 45+ 5. Wzmacnianie aktywności życiowej ludzi starszych 6. Prowadzenie programów osłonowych przeciwdziałających bezdomności 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Utrudnienie realizacji zadań wywołane brakiem wystarczających środków 2. Niestabilne uregulowania prawne i finansowe 3. Kryzys rodziny – wzrost liczby rozwodów 4. Duży odsetek dzieci żyjących w środowisku rodzinnym dotkniętym nadużywaniem alkoholu 5. Obniżający się wiek inicjacji

<p>7. Rozwój wolontariatu</p> <p>8. Promowanie i rozwój ekonomii społecznej</p> <p>9. Aktywizacja mieszkańców i rozwój demokracji lokalnej</p> <p>10. Promowanie zdrowego trybu życia wśród mieszkańców miasta,</p> <p>11. Rozbudowa mieszkań chronionych</p> <p>12. Aktywizacja zawodowa osób niepełnosprawnych</p> <p>13. Możliwość tworzenia programów wspierających rodzinę, promujących wartości rodzinne</p> <p>14. Współpraca i wymiana doświadczeń między samorządem a organizacjami pozarządowymi</p> <p>15. Rozwijanie instytucjonalnych form w zakresie niesienia pomocy środowiskom zagrożonym przemocą</p> <p>16. Wprowadzenie systematycznej opieki zdrowotnej w szkołach</p> <p>17. Racjonalizacja gospodarowania zasobami mieszkaniowymi poprzez zamianę mieszkań</p> <p>18. Realizacja programu rewitalizacji miasta</p>	<p>alkoholowej, narkotykowej wśród młodzieży</p> <p>6. Stygmatyzujące podejście do osób korzystających z różnym form specjalistycznego wsparcia jako przejaw stereotypowego myślenia społeczeństwa</p> <p>7. Brak oferty edukacyjnej dostosowanej do potrzeb lokalnego rynku pracy</p> <p>8. Brak systemowej koordynacji działań i rozwiązań w zakresie zatrudniania osób długotrwale bezrobotnych i kobiet nie podejmujących zatrudnienia po urodzeniu dziecka</p> <p>9. Przewaga rynku tradycyjnego opartego na przestarzałych technologiach przemysłowych</p> <p>10. Niedostosowana oferta instytucji kulturowych, sportowych skierowana do osób starszych</p> <p>11. Starzejące się społeczeństwo oraz spadek liczby osób w wieku produkcyjnym</p> <p>12. Niewystarczająca liczba miejsc w żłobkach/przedszkolach</p> <p>13. Depopulacja społeczeństwa</p> <p>14. Juwenalizacja ubóstwa</p> <p>15. Wzrost zachowań biernych i postaw roszczeniowych wśród mieszkańców</p> <p>16. Brak diagnozy problemu innych uzależnień i zachowań ryzykownych</p>
---	--

5. Część programowa

5.1. Misja

Misja wskazuje główne kierunki polityki społecznej w Kielcach, wokół których winny skupiać się działania instytucji publicznych, prywatnych i organizacji pozarządowych.

Misja: Kielce miastem wyrównywania szans społecznych i tworzenia warunków sprzyjających przeciwdziałaniu marginalizacji osób znajdujących się w trudnych sytuacjach życiowych, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży oraz seniorów.

5.2. Cele strategiczne, operacyjne i kierunki działania

Przedstawiona diagnoza problemów społeczny miasta Kielce jest fundamentem planowania strategicznego. Analizy danych zastanych pozwoliła określić główne kierunki zmian społecznych prezentowane poniżej w postaci celów.

MISJA

Kielce miastem wyrównywania szans społecznych i tworzenia warunków sprzyjających przeciwdziałaniu marginalizacji osób znajdujących się w trudnych sytuacjach życiowych, ze szczególnym uwzględnieniem dzieci i młodzieży oraz seniorów

CEL STRATEGICZNY I

Wzmacnianie instytucji rodziny

CEL STRATEGICZNY II

Tworzenie warunków sprzyjających poprawie jakości życia osób niepełnosprawnych

CEL STRATEGICZNY III

Tworzenie warunków sprzyjających aktywności zawodowej i podejmowaniu zatrudnienia

CEL STRATEGICZNY IV

Tworzenie dla seniorów przyjaznych warunków życia

CEL STRATEGICZNY V

Rozwijanie zintegrowanego systemu rozwiązywania problemów uzależnień i przemocy w rodzinie

CEL STRATEGICZNY VI

Przeciwdziałanie bezdomności osób i rodzin

Cel strategiczny I: Wzmacnianie instytucji rodziny		
Cel operacyjny	Działanie	Wskaźnik realizacji
Poprawa kompetencji i umiejętności wychowawczych rodziców	Podnoszenie wiedzy rodziców w zakresie kompetencji opiekuńczo – wychowawczych poprzez prowadzenie konsultacji, szkoły dla rodziców, warsztatów umiejętności rodzicielskich	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba godzin konsultacji, szkoły dla rodziców, warsztatów • Liczba osób objętych działaniami
	Promowanie poradnictwa specjalistycznego i terapii rodzin	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba podmiotów udzielających wsparcia • Liczba i rodzaj udzielonych porad i terapii • Liczba świadczeniobiorców porad i terapii
	Rozwój i wzbogacanie oferty edukacyjno-wychowawczej placówek wsparcia dziennego	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba podmiotów prowadzących placówki • Liczba placówek • Liczba miejsc w placówkach • Liczba i rodzaj oferowanych zajęć
	Tworzenie programów profilaktycznych i osłonowych wspomagających dziecko i rodzinę	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba programów • Liczba uczestników programów
	Zintensyfikowanie pracy z rodziną naturalną w celu zapobiegania umieszczeniu dziecka poza rodziną lub na rzecz powrotu dziecka z pieczy zastępczej do środowiska rodzinnego	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba rodzin, z którymi podjęto pracę • Liczba dzieci, które powróciły do środowiska rodzinnego
	Wzmacnianie działalności Zespołu Profilaktyki Rodzinnej oraz rozwój asystentury rodzin w celu wzmocnienia prawidłowego funkcjonowania rodziny	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba specjalistów zaangażowanych w pracę ZPR • Liczba posiedzeń ZPR • Liczba asystentów rodziny • Liczba rodzin, z którymi pracuje asystent
Promowanie rodziny jako wartości oraz wzmacnianie potencjału i aktywności społeczności lokalnej	Organizowanie i upowszechnianie oferty instytucji kultury i sportu skierowanej do rodzin	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba i rodzaj zajęć, wydarzeń sportowych i kulturalnych • Liczba osób korzystających z zajęć, wydarzeń sportowych i kulturalnych
	Zwiększanie liczby miejsc bezpiecznej rekreacji i wypoczynku	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba miejsc rekreacji i wypoczynku
	Promowanie zdrowego trybu życia i aktywnych form wspólnego spędzania czasu wolnego	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba placówek prowadzących zajęcia prozdrowotne • Liczba osób korzystających z zajęć
	Pobudzanie aktywności i inspirowanie działań samopomocowych oraz wolontaryjnych w zaspokajaniu niezbędnych potrzeb życiowych	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba programów aktywizujących społeczność lokalną

	osób i rodzin	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba wolontariuszy
Wzmacnianie systemu opieki nad dzieckiem przebywającym poza rodziną naturalną	Organizowanie i promowanie opieki w rodzinnych formach pieczy zastępczej	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba kampanii społecznych promujących rodzicielstwo zastępcze • Liczba kandydatów na rodziny zastępcze • Liczba rodzin zastępczych • Liczba dzieci umieszczonych w rodzinnej pieczy zastępczej
	Wspieranie osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą w realizacji zadań	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba rodzin zastępczych objętych wsparciem np. w formie poradnictwa specjalistycznego, szkoleń, grup wsparcia • Liczba zdiagnozowanych pod względem psychologiczno – pedagogicznym dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej
	Wzmacnianie systemu rodzinnej pieczy zastępczej	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba koordynatorów RPZ • Liczba rodzin zastępczych objętych wsparciem ze strony koordynatorów RPZ • Liczba specjalistów pracujących na rzecz rodzinnej pieczy zastępczej
	Wspieranie placówek opiekuńczo-wychowawczych w osiągnięciu standardu opieki i wychowania	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba placówek opiekuńczo – wychowawczych, które osiągnęły standard opieki i wychowania • Liczba miejsc w placówkach • Liczba dzieci umieszczonych w placówkach
Wsparcie w życiowym usamodzielnieniu i integracji ze środowiskiem osób opuszczających formy pieczy zastępczej oraz innego rodzaju placówki całodobowej opieki	Rozwój/wzmacnianie bazy mieszkań chronionych/aktywizujących dla wychowanków rodzinnej i instytucjonalnej pieczy zastępczej	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba mieszkań chronionych /aktywizujących • Liczba miejsc w mieszkaniach chronionych /aktywizujących
	Zabezpieczanie lokali socjalnych i komunalnych dla usamodzielnianych wychowanków	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba przyznanych osobom usamodzielnionym mieszkań z zasobów gminy
	Udzielanie kompleksowej pomocy usamodzielnianym wychowankom	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba i rodzaj udzielonych świadczeń • Liczba osób, którym przyznano świadczenia • Liczba osób objętych różnorodnymi formami aktywizacji społecznej i zawodowej

Cel strategiczny II: Tworzenie warunków sprzyjających poprawie jakości życia osób niepełnosprawnych

Cel operacyjny	Działanie	Wskaźnik realizacji
Wzmacnianie udziału osób niepełnosprawnych w życiu społecznym	Upowszechnianie informacji o prawach osób niepełnosprawnych oraz istniejących formach wsparcia	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba udzielonych informacji
	Ułatwianie udziału osobom niepełnosprawnym w życiu społecznym poprzez dofinansowanie zakupu przedmiotów ortopedycznych, sprzętu rehabilitacyjnego i uczestnictwa w turnusach rehabilitacyjnych	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba i rodzaj udzielonego dofinansowania • Liczba osób, którym udzielono dofinansowania
	Organizowanie i promowanie wydarzeń sportowych, rekreacyjnych i kulturalnych dostosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba i rodzaj wydarzeń sportowych, rekreacyjnych i kulturalnych • Liczba osób niepełnosprawnych, które wzięły udział w wydarzeniach sportowych, rekreacyjnych i kulturalnych
	Prowadzenie poradnictwa psychologicznego, prawnego i rodzinnego dla osób niepełnosprawnych i ich rodzin	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba podmiotów prowadzących poradnictwo specjalistyczne • Liczba i rodzaj udzielonych porad
	Inicjowanie/wspieranie działań przygotowujących niepełnosprawną młodzież do samodzielności	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba podmiotów udzielających wsparcia młodzieży niepełnosprawnej • Liczba młodzieży niepełnosprawnej, która skorzystała z oferty
	Rozwijanie infrastruktury pomocy instytucjonalnej działającej na rzecz osób z niepełnosprawnością	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba ośrodków wsparcia/warsztatów terapii zajęciowej/mieszkań treningowych /lokali aktywizujących • Liczba uczestników ośrodków wsparcia/warsztatów terapii zajęciowej /mieszkań treningowych/lokali aktywizujących
	Promowanie inicjatyw wolontarystycznych na rzecz osób niepełnosprawnych	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba wolontariuszy • Liczba osób niepełnosprawnych, które korzystają ze wsparcia wolontariuszy
Wspieranie osób niepełnosprawnych w codziennym	Monitorowanie zjawiska niepełnosprawności	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba i rodzaj wydanych orzeczeń o niepełnosprawności i stopniu niepełnosprawności

funkcjonowaniu		<ul style="list-style-type: none"> • Liczba osób niepełnosprawnych
	Poprawa warunków mieszkaniowych osób niepełnosprawnych poprzez dofinansowanie likwidacji barier technicznych i architektonicznych	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba i rodzaj udzielonego dofinansowania • Liczba osób, którym udzielono wsparcia finansowego
	Zapewnienie usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania osób niepełnosprawnych	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba i rodzaj świadczeń • Liczba świadczeniobiorców pomocy
	Rozwijanie sieci mieszkań chronionych przeznaczonych dla osób niepełnosprawnych	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba miejsc w mieszkaniach chronionych • Liczba mieszkańców mieszkań chronionych
	Prowadzenie infrastruktury pomocy stacjonarnej skierowanej do osób niepełnosprawnych	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba domów pomocy społecznej • Liczba mieszkańców domów pomocy społecznej
Ograniczanie występowania zagrożeń dla zdrowia psychicznego, poprawa jakości życia osób z zaburzeniami psychicznymi oraz zapewnianie dostępności do świadczeń opieki zdrowotnej	Realizacja Programu Ochrony Zdrowia Psychicznego Miasta Kielce na lata 2012 – 2015	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba podmiotów udzielających poradnictwa specjalistycznego • Liczba osób z zaburzeniami psychicznymi, które skorzystały z poradnictwa • Liczba ośrodków wsparcia dziennego dla osób z zaburzeniami psychicznymi • Liczba uczestników w/w ośrodków • Liczba świadczeń udzielonych osobom z zaburzeniami psychicznymi • Liczba świadczeniobiorców pomocy • Liczba projektów na rzecz aktywizacji społecznej i zawodowej osób z zaburzeniami psychicznymi • Liczba uczestników w/w projektów
Zwiększanie udziału osób niepełnosprawnych w życiu	Promowanie wśród pracodawców zatrudnienia osób niepełnosprawnych, z uwzględnieniem alternatywnych i elastycznych form pracy	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba spotkań z pracodawcami • Liczba uczestników spotkań

zawodowym	Kontynuowanie programów wspomagających zatrudnienie osób niepełnosprawnych	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba osób niepełnosprawnych, które uczestniczyły w szkoleniach/stażach/pracach interwencyjnych • Liczba wyposażonych stanowisk pracy dla osób niepełnosprawnych • Liczba osób niepełnosprawnych, które podjęły zatrudnienie • Liczba osób niepełnosprawnych, które otrzymały środki finansowe na rozpoczęcie działalności gospodarczej
------------------	--	---

Cel strategiczny III: Tworzenie warunków sprzyjających aktywności zawodowej i podejmowaniu zatrudnienia		
Cel operacyjny	Działanie	Wskaźnik realizacji
Wzmacnianie umiejętności zawodowych i społecznych osób bezrobotnych	Promowanie i realizacja różnorodnych form zatrudnienia wspieranego, np.: szkoleń, staży, prac społecznie użytecznych oraz podnoszenie kwalifikacji	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba szkoleń, staży, prac społecznie użytecznych • Liczba osób uczestniczących w szkoleniach, stażach, pracach społecznie użytecznych
	Upowszechnianie usług doradztwa zawodowego i pośrednictwa pracy	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba doradców zawodowych i pośredników pracy • Liczba osób, które skorzystały z usług specjalistów
	Upowszechnianie informacji o sytuacji na lokalnym rynku pracy	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba i rodzaj sporządzonych raportów • Liczba zorganizowanych spotkań • Liczba podmiotów uczestniczących w spotkaniach
Łagodzenie skutków bezrobocia i aktywizacja lokalnego rynku pracy	Podejmowanie działań wspierających aktywizację zawodową ludzi młodych, wchodzących na rynek pracy	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba osób objętych działaniami aktywizującymi • Liczba osób, które zakończyły udział w programach aktywizujących
	Opracowanie i realizacja programów wspierających aktywizację zawodową osób długotrwale bezrobotnych	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba programów kierowanych do osób długotrwale bezrobotnych • Liczba uczestników programów • Liczba osób, które zakończyły udział w programach
	Promowanie przedsiębiorczości i ekonomii społecznej poprzez działania informacyjne i doradcze	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba uruchomionych działalności gospodarczych • Liczba funkcjonujących podmiotów ekonomii społecznej
	Rozwijanie form aktywizacji osób bezrobotnych (np.: refundacja stanowisk pracy, roboty publiczne, prace interwencyjne)	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba osób bezrobotnych objętych działaniami aktywizującymi

	Upowszechnianie oferty klubów i centrum integracji społecznej	<ul style="list-style-type: none">• Liczba klubów/centrum integracji społecznej• Liczba osób bezrobotnych korzystających z usług KIS/CIS
--	---	---

Cel strategiczny IV: Tworzenie dla seniorów przyjaznych warunków życia

Cel operacyjny	Działanie	Wskaźnik realizacji
Tworzenie warunków umożliwiających seniorom aktywność społeczną i samodzielność życiową	Opracowanie i realizacja programów profilaktycznych oraz promujących zdrowy styl życia	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba programów profilaktycznych • Liczba programów z zakresu zdrowego stylu życia • Liczba podmiotów realizujących zajęcia/wydarzenia sportowe i rekreacyjne • Liczba uczestników działań edukacyjnych w różnych placówkach
	Wzmacnianie aktywności społecznej i integracji seniorów poprzez dostosowanie oferty wydarzeń kulturalnych, sportowych, edukacyjnych do ich potrzeb	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba podmiotów realizujących działania na rzecz seniorów • Liczba i rodzaj ofert • Liczba osób korzystających z ofert
	Rozwój infrastruktury ośrodków dziennego pobytu i klubów seniora	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba ośrodków dziennego pobytu • Liczba klubów seniora • Liczba uczestników ośrodków dziennego pobytu/klubów seniora
	Prowadzenie kampanii społecznych upowszechniających prawa, potrzeby i zasoby osób starszych oraz ideę integracji międzypokoleniowej	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba kampanii społecznych/debat społecznych • Liczba i rodzaj zaangażowanych placówek • Liczba uczestników działań
Wzmacnianie systemu pomocy na rzecz osób starszych wymagających wsparcia	Podwyższanie standardu i zabezpieczanie usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania seniorów	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba usług opiekuńczych • Liczba świadczeniobiorców pomocy
	Pomoc w zamianie mieszkań	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba osób, które skorzystały z zamiany mieszkania
	Rozwijanie infrastruktury mieszkań chronionych/lokali aktywizujących dla osób starszych	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba mieszkań chronionych/lokali aktywizujących • Liczba mieszkańców w/w form
	Podnoszenie standardu usług w domach pomocy społecznej	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba miejsc w domach pomocy społecznej • Liczba miejsc w pokojach 1 i 2-osobowych • Liczba mieszkańców domów pomocy

		społecznej
	Promowanie wolontariatu w środowisku seniorów	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba wolontariuszy, w tym seniorów • Liczba osób starszych wspieranych przez wolontariuszy
Zwiększenie dostępności do usług medycznych i rehabilitacyjnych dla osób starszych	Wzmacnianie opieki medycznej nad osobami starszymi, w tym paliatywnej i geriatrycznej	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba placówek świadczących usługi zdrowotne, w tym opiekę paliatywną i geriatryczną
	Rozwijanie instytucjonalnych usług pielęgnacyjno – opiekuńczych	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba miejsc w placówkach/zakładach • Liczba osób korzystających z oferowanej pomocy

Cel strategiczny V: Rozwijanie zintegrowanego systemu rozwiązywania problemów uzależnień i przemocy w rodzinie

Cel operacyjny	Działanie	Wskaźnik realizacji
<p>Wzmacnianie sieci wsparcia w zakresie profilaktyki uzależnień, promowania zdrowego stylu życia oraz aktywnego spędzania wolnego czasu</p>	<p>Realizacja Gminnego Programu Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba i rodzaj działań z zakresu pomocy terapeutycznej i rehabilitacyjnej dla osób z problemami uzależnień • Liczba osób, które skorzystały z w/w pomocy • Liczba i rodzaj udzielonego wsparcia specjalistycznego dla członków rodzin z problemem uzależnień i ofiar przemocy w rodzinie • Liczba osób objętych w/w pomocą • Liczba i rodzaj przedsięwzięć z zakresu profilaktyki uzależnień • Liczba uczestników w/w przedsięwzięć • Rodzaj wsparcia udzielonego organizacjom pozarządowym działającym na rzecz rozwiązywania problemów uzależnień • Liczba ngo's, które objęto wsparciem • Liczba osób, które skorzystały z poszczególnych działań realizowanych przez ŚCPiE • Liczba i rodzaj działań podejmowanych przez GKRPA
	<p>Opracowanie i prowadzenie programów profilaktycznych oraz edukacyjnych w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba opracowanych i realizowanych programów profilaktycznych • Liczba spotkań edukacyjnych i warsztatowych • Liczba odbiorców spotkań edukacyjnych i warsztatowych
	<p>Prowadzenie placówek wsparcia dziennego dla dzieci i młodzieży oraz wzbogacanie oferty miejsc spędzania wolnego czasu</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba placówek oferujących wsparcie • Liczba miejsc w placówkach • Liczba dzieci i młodzieży korzystających

		<ul style="list-style-type: none"> z placówek • Liczba spotkań edukacyjnych i warsztatowych • Liczba odbiorców spotkań edukacyjnych i warsztatowych
Rozwijanie systemu wsparcia dla osób uzależnionych i współuzależnionych	Umożliwianie korzystania ze specjalistycznego poradnictwa, terapii uzależnień, programów reintegracji społecznej i zawodowej	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba placówek świadczących wsparcie • Liczba osób korzystających ze specjalistycznego poradnictwa • Liczba osób korzystających z terapii uzależnień • Liczba osób uczestniczących w programach reintegracji
	Udzielanie wsparcia osobom uzależnionym i ich rodzinom	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba i rodzaj udzielonych świadczeń • Liczba osób objętych pomocą
	Prowadzenie kampanii promujących instytucje świadczące pomoc w zakresie przeciwdziałania uzależnieniom	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba działań informacyjnych
	Rozwijanie instytucjonalnych form pomocy osobom uzależnionym	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba placówek oferujących pomoc • Liczba osób korzystających z placówek
Zmniejszanie skali zjawiska przemocy w rodzinie i poprawa bezpieczeństwa kieleckich rodzin	Realizacja Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na terenie miasta Kielce na lata 2014 – 2020	<ul style="list-style-type: none"> • Wskaźniki przyjęte w Programie
Rozwój systemu pomocy i wsparcia oraz poprawa bezpieczeństwa osób doznających przemocy w rodzinie	Realizacja Gminnego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie na terenie miasta Kielce na lata 2014 – 2020	<ul style="list-style-type: none"> • Wskaźniki przyjęte w Programie

Cel strategiczny VI: Przeciwdziałanie bezdomności osób i rodzin		
Cel operacyjny	Cel operacyjny	Cel operacyjny
Rozwijanie systemu wsparcia na rzecz osób i rodzin zagrożonych bezdomnością	Przyznawanie świadczeń przeznaczonych na utrzymanie mieszkania	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba i rodzaj udzielonych świadczeń
	Rozwijanie poradnictwa specjalistycznego dla osób i rodzin zagrożonych bezdomnością	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba podmiotów udzielających poradnictwa • Liczba udzielonych porad
	Realizacja programu zamiany mieszkań	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba osób, którym udzielono pomocy w formie zamiany mieszkań
	Tworzenie i wdrażanie programów osłonowych mających na celu przeciwdziałanie bezdomności oraz działań sprzyjających wychodzeniu z bezdomności	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba osób uczestniczących w programach • Liczba osób, które powróciły do środowiska
	Rozwijanie zasobów mieszkań socjalnych	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba lokali socjalnych • Liczba osób, którym przyznano lokal
Tworzenie warunków sprzyjających wychodzeniu z bezdomności	Systematyczne monitorowanie problemu bezdomności i doskonalenie metody streetworkingu	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba współpracujących jednostek i instytucji • Liczba podjętych interwencji
	Udzielanie pomocy materialnej i niematerialnej osobom bezdomnym	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba i rodzaj udzielonych świadczeń • Liczba osób, którym udzielono pomocy
	Zapewnienie osobom bezdomnym miejsc pobytu w świetlicach, noclegowniach, schroniskach i mieszkaniach chronionych	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba miejsc w świetlicach, noclegowniach, schroniskach i mieszkaniach chronionych; • Liczba osób bezdomnych korzystających z pomocy placówek • Liczba osób bezdomnych objętych kontraktem socjalnym
	Motywowanie osób bezdomnych do uczestnictwa w programach reintegracji społecznej i zawodowej	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba podmiotów prowadzących programy reintegracji społecznej i zawodowej • Liczba osób bezdomnych uczestniczących w programach

6. Zarządzanie realizacją strategii

6.1. Wdrażanie i monitoring

Realizacja celów i działań zaplanowanych w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Kielce na lata 2014 – 2020 obejmuje okres obowiązywania dokumentu i winna przyczynić się do zmniejszenia wykluczenia społecznego w zdiagnozowanych obszarach interwencji. Strategia została opracowana na takim poziomie ogólności, by była elastyczna i umożliwiała dostosowywanie działań do zmieniającej się sytuacji i przepisów.

Zgodnie z art. 110 ust. 4 ustawy o pomocy społecznej realizację Strategii koordynuje Miejski Ośrodek Pomocy Rodzinie. Powołany Zarządzeniem Prezydenta Miasta Kielce Zespół ds. wdrażania i monitorowania SRPS, co 2 lata dokonywał będzie oceny stopnia wdrażania działań. Cykliczny monitoring wdrażanych zadań umożliwi ocenę ich zgodności z celami operacyjnymi oraz posłuży ewentualnej modyfikacji, by efektywnie rozwiązywać problemy społeczne.

Za realizację zadań w poszczególnych obszarach interwencji odpowiadają właściwe wydziały i jednostki organizacyjne podległe Prezydentowi Miasta, placówki i instytucje współpracujące, organizacje pozarządowe i kościelne. Wskazane podmioty, co 2 lata, przygotowują raporty z realizacji działań i do dnia 31 stycznia przekazują do Miejskiego Ośrodka Pomocy Rodzinie. Stanowiąc one będą podstawę do opracowania przez Zespół ds. wdrażania i monitorowania SRPS, sprawozdania zbiorczego. Przygotowane sprawozdanie zostaje przedstawione Prezydentowi Miasta wraz z ewentualną propozycją nowych rozwiązań i aktualizacji dokumentu.

6.2. Finansowanie.

Środki finansowe na realizację celów określonych w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Miasta Kielce na lata 2014 – 2020 będą pochodzić w szczególności z:

- budżetu miasta;
- budżetu państwa jako dotacja na dofinansowanie zadań własnych;
- budżetu państwa na finansowanie zadań zleconych;
- środków unijnych;
- innych dotacji, grantów i programów.

Szczegółowe określenie środków finansowych przeznaczonych na realizację zadań uwzględnionych w SRPS utrudnia wieloletni okres obowiązywania dokumentu. Zaplanowane w Strategii cele i działania winny być uwzględniane podczas co rocznego konstruowania

budżetu miasta oraz wskazywać kierunki finansowania lokalnej polityki społecznej. Zatwierdzona Strategia będzie podstawą wnioskowania o środki zewnętrzne na finansowanie określonych przedsięwzięć oraz pozyskiwania partnerów do ich realizacji.

7. Spis tabel

Tabela 1.	Liczba mieszkańców województwa świętokrzyskiego i Kielc w latach 2009 – 2013	14
Tabela 2.	Liczba mieszkańców Kielc według wieku i płci w latach 2009 – 2013	17
Tabela 3.	Poziom wykształcenia mieszkańców Kielc powyżej 13 roku życia w 2002 i 2011 roku	21
Tabela 4.	Liczba małżeństw i rozwodów w Kielcach w latach 2009 – 2012	22
Tabela 5.	Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3 – 6 w Kielcach w latach 2009 – 2012	23
Tabela 6.	Liczba studentów w Kielcach w 2012 roku	27
Tabela 7.	Obiekty kulturalne i sportowe na terenie Kielc w latach 2009 – 2012	28
Tabela 8.	Wybrane przyczyny zgłaszalności do poradni leczenia podstawowego dzieci i młodzieży w Kielcach w latach 2011 – 2012	30
Tabela 9.	Wybrane przyczyny zgłaszalności do poradni leczenia podstawowego osób w wieku 19 i więcej w Kielcach w latach 2011 – 2012	31
Tabela 10.	Opieka zdrowotna na terenie Kielc w latach 2009 – 2012	34
Tabela 11.	Liczba środowisk i osób w środowiskach objętych pomocą społeczną w Kielcach w latach 2009 – 2013	39
Tabela 12.	Formy pomocy MOPR dla osób bezdomnych w latach 2009 – 2013 (liczba osób)	48
Tabela 13.	Charakterystyka zasobu mieszkaniowego Kielc z uwzględnieniem kryterium udziału we własności	51
Tabela 14.	Liczba wniosków o wynajem mieszkań w latach 2009 – 2013	53
Tabela 15.	Dodatki mieszkaniowe w latach 2009 – 2013	54
Tabela 16.	Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w MUP według szczególnej sytuacji na rynku pracy w latach 2009 – 2012	58
Tabela 17.	Aktywne formy pomocy bezrobotnym w latach 2009 – 2013	61
Tabela 18.	Liczba wydanych orzeczeń dla osób do 16 roku życia przez M. Z. wg płci w latach 2012 – 2013	66
Tabela 19.	Liczba wydanych orzeczeń dla osób powyżej 16 roku życia przez M. Z. wg stopnia niepełnosprawności, płci, wieku w latach 2012 – 2013	66
Tabela 20.	Liczba osób korzystających z wybranych form pomocy udzielanych przez MOPR w latach 2009 – 2013	68
Tabela 21.	Wybrane formy wsparcia dofinansowane przez Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych wraz z liczbą wniosków złożonych i rozpatrzonych w latach 2010 – 2013	71
Tabela 22.	Realizacja procedury NK we współpracy służb w 2009 – 2013 roku	77
Tabela 23.	Populacje osób, u których występują różne kategorie problemów alkoholowych (dane szacunkowe)	83
Tabela 24.	Liczba osób skierowanych i umieszczonych w DPS w latach 2009 – 2013	92
Tabela 25.	Dominujące przyczyny trudności w wypełnianiu funkcji opiekuńczo – wychowawczych	98
Tabela 26.	Liczba i typy rodzin zastępczych funkcjonujących w latach 2012 – 2013	100
Tabela 27.	Realizacja Programu współpracy Miasta Kielce z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami w mieście Kielce w latach 2009 – 2013	110

8. Spis map

Mapa 1.	Położenie oraz podział administracyjny województwa świętokrzyskiego	13
Mapa 2.	Osoby bezdomne według województw w 2011 roku	45

9. Spis wykresów

Wykres 1.	Liczba mieszkańców Kielc w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym z podziałem na płeć w latach 2009 – 2013	15
Wykres 2.	Przyrost naturalny w latach 2009 – 2012	19
Wykres 3.	Migracje wewnętrzne i zagraniczne w latach 2009 – 2012	20
Wykres 4.	Liczba żłobków i przedszkoli na terenie Kielc w latach 2009 – 2012	23
Wykres 5.	Liczba szkół podstawowych i gimnazjalnych na terenie Kielc w latach 2009 – 2012	24
Wykres 6.	Liczba szkół licealnych ogólnokształcących i profilowanych na terenie Kielc w latach 2009 – 2012	24
Wykres 7.	Liczba techników i zasadniczych szkół zawodowych na terenie Kielc w latach 2009 – 2012	25
Wykres 8.	Liczba szkół policealnych na terenie Kielc w latach 2009 – 2012	26
Wykres 9.	Najczęstsze przyczyny zgonów mieszkańców Kielc w latach 2009 – 2011	33
Wykres 10.	Najczęściej występujące przyczyny korzystania z pomocy społecznej w Kielcach w latach 2010 – 2013 (liczba środowisk)	40
Wykres 11.	Przyczyny bezdomności według płci osób bezdomnych I kategorii w roku 2011 na terenie Polski (odpowiedzi nie sumują się do 100%)	46
Wykres 12.	Zasób mieszkaniowy Kielc w latach 2009 – 2013	52
Wykres 13.	Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w MUP w okresie od stycznia 2009 roku do czerwca 2013 roku	55
Wykres 14.	Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w MUP według płci w latach 2009 – 2013	55
Wykres 15.	Struktura wiekowa bezrobotnych według wieku w latach 2010 – 2012	56
Wykres 16.	Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w MUP według poziomu wykształcenia w latach 2009 – 2013	57
Wykres 17.	Liczba osób niepełnosprawnych wg płci, wieku i stopnia niepełnosprawności zarejestrowanych w MUP jako bezrobotne w latach 2012 – 2013	59
Wykres 18.	Liczba niepełnosprawnych wg płci, wieku, stopnia niepełnosprawności zarejestrowanych w latach 2012 – 2013 w MUP jako poszukujące pracy	60
Wykres 19.	Oferty pracy zgłoszone i pozyskane w MUP Kielce z obszaru miasta Kielce w latach 2009 – 2013	61
Wykres 20.	Liczba osób niepełnosprawnych według wykształcenia w latach 2012 – 2013	67
Wykres 21.	Liczba środowisk korzystających ze świadczeń MOPR z powodu niepełnosprawności w latach 2009 – 2013	67
Wykres 22.	Liczba osób objętych wsparciem SOW i OKE w latach 2009 – 2013	76
Wykres 23.	Lokalny system przeciwdziałania przemocy w rodzinie	78
Wykres 24.	Formy pomocy realizowane w SOW	79

10. Załączniki

Załącznik 1 – Lista szpitali wraz z oddziałami w Kielcach

1. Wojewódzki Szpital Zespolony w Kielcach, ul. Grunwaldzka 45

Zlokalizowany w 3 obiektach: ul. Grunwaldzka 45 oraz ul. Radiowa 7 – oddział chorób zakaźnych, ul. Kusocińskiego 59 – przychodnie, poradnie i oddziały psychiatryczne. W ramach jednostki znajdują się: szpital, pracownie diagnostyczne, przychodnia przyszpitalna, Świętokrzyskie Centrum Kardiologii, Zakład Mikrobiologii, Świętokrzyskie Centrum Neurologii, Ośrodek Terapii Uzależnienia i Współuzależnienia. Szpital posiada kliniki: chirurgii ogólnej, onkologicznej i endokrynologicznej; położnictwa i ginekologii; chorób zakaźnych, kardiologiczna. W ramach klinik funkcjonują oddziały: neonatologiczny, neurologii i chirurgii kręgosłupa, okulistyczny, otorynolaryngologiczny, chirurgii urazowo – ortopedycznej, nefrologii, rehabilitacji, dermatologii, anestezjologii i intensywnej terapii, SOR.

2. Wojewódzki Specjalistyczny Szpital Dziecięcý im. Władysława Buszkowskiego, ul. Langiewicza 2

Realizuje świadczenia zdrowotne na 3 oddziałach chorób dziecięcých:

- kardiologiczno – nefrologiczno – pulmonologiczno – alergologicznym;
- endykronologiczno – diabetologicznym;
- oddział z pododdziałami niemowląt i dzieci młodszých, hepatologiczno – gastroenterologicznym i neurologiczno – infekcyjnym.

Pozostałe oddziały: anestezjologii i intensywnej terapii, chirurgii, urologii i traumatologii dziecięcęj, urazowo-ortopedyczny i hematologiczno-onkologiczny.

3. Świętokrzyskie Centrum Onkologii, ul. Artwińskiego 3

Centrum dysponuje zakładami: patologii, diagnostyki obrazowej, panendoskopii, medycyny nuklearnej oraz laboratoriami: biochemicznym, mikrobiologii, markerów nowotworowych, genetyki i metod fizycznych. Każdy dział kliniczny prowadzi oddział szpitalny i poradnię. Opieka nad pacjentami onkologicznymi jest sprawowana w działach: chirurgii onkologicznej, chirurgii głowy i szyi, urologii onkologicznej, ginekologii onkologicznej, anestezjologii i intensywnej terapii, radioterapii, brachyterapii, chemioterapii, endokrynologii, onkohematologii, nefrologii i stacji dializ oraz opieki paliatywnej.

4. Świętokrzyskie Centrum Matki i Noworodka - Szpital Specjalistyczny, ul. Prosta 30

Szpital świadczy usługi medyczne w oddziałach: ginekologiczno - położniczym, neonatologicznym, patologii i intensywnej terapii noworodka. W Centrum znajduje się dział anestezjologii i intensywnej terapii z salą operacyjną oraz poradnie: neonatologiczna, endokrynologiczno – ginekologiczna, leczenia niepłodności, profilaktyki chorób piersi, ginekologiczno – położnicza, patologii ciąży. Ponadto szpital dysponuje pracownikami: diagnostyki laboratoryjnej, chorób piersi, a także prowadzone są nieinwazyjne badania prenatalne.

5. Szpital Kielecki św. Aleksandra sp. z o.o., ul. Kościuszki 25 niepubliczna placówka ochrony zdrowia

Świadczy usługi medyczne w następujących oddziałach: chirurgii ogólnej, ginekologiczno-położniczym, neonatologii, chorób wewnętrznych, anestezjologii i intensywnej terapii. W ramach szpitala funkcjonuje 6 poradni: proktologiczna, chirurgii ogólnej, ginekologiczno – położnicza, neonatologiczna, laktacyjna i urologiczna. W placówce funkcjonują pracownie diagnostyczne.

6. Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej MSWiA z siedzibą, ul. Wojska Polskiego 51

Zlokalizowany w 2 obiektach: ul. Wojska Polskiego 51 i ul. Ogrodowej 11.

Placówka dysponuje szpitalem z oddziałami: chirurgicznym z poddziałem chirurgii szczękowej, anestezjologii i intensywnej terapii, wewnętrznym z poddziałem ortopedii i traumatologii. W ramach placówki funkcjonuje 16 poradni specjalistycznych: alergologiczna, diabetologiczna, endokrynologiczna, gastroenterologiczna, kardiologiczna, dermatologiczna, neurologiczna, onkologiczna, chorób płuc, reumatologiczna, chirurgiczna, ginekologiczna, ortopedyczna, okulistyczna, laryngologiczna, urologiczna.

Placówka świadczy usługi z zakresu: medycyny pracy, poradni zdrowia psychicznego, rehabilitacji medycznej, stomatologii oraz dysponuje własnym laboratorium analitycznym; posiada karetki typu R i P do transportu medycznego, transportu sanitarnego, lekarskich i pielęgniarskich wizyt domowych, zabezpieczania imprez sportowych i masowych oraz wizyt VIP.

Załącznik 2 – Wykaz działających w Kielcach stowarzyszeń z osobowością prawną⁶³

Lp.	Nazwa	Adres
1.	Kieleckie Towarzystwo Naukowe	Kielce, ul. Zamkowa 5/12
2.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Społecznych Szkół i Ognisk Artystycznych	Kielce, ul. Bukowa 18
3.	Stowarzyszenie Artystów Plastyków Świętokrzyskich	Kielce, ul. Paderewskiego 20
4.	Świętokrzyskie Towarzystwo Muzyczne	Kielce, ul. Głowackiego 7
5.	Automobil Klub Kielecki	Kielce, ul. Słowackiego 16
6.	Kielecki Klub Motorowy	Kielce, ul. Słowackiego 21
7.	Wojewódzki Ośrodek Techniki i Wynalazczości	Kielce, ul. Sienkiewicza 48/50 lok. 405
8.	Stowarzyszenie Wzajemnej Pomocy Kapłanów Diecezji Kieleckiej	Kielce, ul. Aleja IX Wieków Kielc 15a
9.	Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Wsi Kieleckiej	Kielce, ul. Jana Pawła II 6
10.	Towarzystwo im. Stefana Żeromskiego	Kielce, ul. Jana Pawła II 5
11.	Świętokrzyskie Towarzystwo Przyjaciół Nauk Geologicznych	Kielce, ul. Zgoda 21
12.	Klub Inteligencji Katolickiej im. Biskupa Mieczysława Jaworskiego	Kielce, ul. Urzędnicza 3
13.	Towarzystwo Przemysłowe Staropolskie	Kielce, ul. Sienkiewicza 53
14.	Ogólnopolskie Towarzystwo Inicjatyw Kulturalnych im. C.K. Norwida	Kielce, ul. Równa 18
15.	Towarzystwo Przyjaciół Sztuk Pięknych	Kielce, Plac Moniuszki 2b lok. 21
16.	Zakład Doskonalenia Zawodowego	Kielce, ul. Paderewskiego 55
17.	Towarzystwo Przyjaciół II L.O. im. J. Śniadeckiego	Kielce, ul. Śniadeckich 9
18.	Towarzystwo Przyjaźni Polsko - Austriackiej	Kielce, ul. oś. Na Stoku 90/7
19.	Stowarzyszenia Wychowanków Kompletów Tajnego Nauczania z lat 1939 – 1945	Kielce, ul. Słowackiego 16
20.	Polskie Towarzystwo Zabawkarskie	Kielce, ul. Kościuszki 11
21.	Towarzystwo Szkoły Katolickiej	Kielce, ul. Św. St. Kostki 17
22.	Stowarzyszenie Żołnierzy i Sympatyków 4 Pułku	Kielce, ul. Wojska Polskiego 250
23.	Stowarzyszenie Strzelców im. J. Piłsudskiego	Kielce, Plac Wolności 2
24.	Rada Patronacka Punktu Konsultacyjnego w Kielcach Akademii Ekonomicznej w Krakowie	Kielce, ul. Aleja 1000-lecia PP 7
25.	Towarzystwo Przyjaźni Polsko – Niemieckiej	Kielce, ul. Wesola 51
26.	Towarzystwo Rolniczo – Przemysłowe Łysica	Kielce, Al. IX Wieków Kielc 3
27.	Towarzystwo Dobroczynności	Kielce, ul. Kościuszki 25/3 i 6
28.	Wojewódzki Komitet Narodowego Funduszu Ochrony Zdrowia	Kielce, ul. Al. IX Wieków Kielc 3 blok B-1 lok. 430
29.	Stowarzyszenie Repatriantów i Innych Osób Wysiedlonych Bądź Zmuszonych Do Opuszczenia Terenów Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej Polskiej <i>Zabużanie</i>	Kielce, ul. Plac Moniuszki 2 lok. 217
30.	Towarzystwo Przyjaciół Wileńszczyzny	Kielce, ul. Bohaterów Warszawy 15/74

⁶³ Rejestr prowadzony w Wydziale Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Kielce (listopad 2013 rok).

31.	Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Komunikacji Rzeczypospolitej Polskiej Oddział w Kielcach	Kielce, ul. Sienkiewicza 48 lok. 101
32.	Stowarzyszenie <i>Pro International</i>	Kielce, ul. Paderewskiego 37/39b/8
33.	Stowarzyszenie Emerytów i Rencistów Wojewódzkiego Związku Gminnych Spółdzielni <i>Samopomoc Chłopska</i>	Kielce, ul. Paderewskiego 31
34.	Stowarzyszenie Kupców Świętokrzyskich	Kielce, ul. Gipsowa 30
35.	Naczelna Organizacja Techniczna Federacja Stowarzyszeń Naukowo – Technicznych Rada w Kielcach	Kielce, ul. Sienkiewicza 48/50
36.	Polskie Towarzystwo Turystyczno – Krajoznawcze Oddział Świętokrzyski	Kielce, ul. Sienkiewicza 29
37.	Towarzystwo Przyjaciół Karczówki	Kielce, ul. Gipsowa 5
38.	Stowarzyszenie Przewodników Świętokrzyskich w Kielcach	Kielce, ul. Staszica 5
39.	Świętokrzyskie Społeczne Towarzystwo Oświatowe	Kielce, ul. Ściegiennego 6
40.	Świętokrzyski Ruch Trzeźwości	Kielce, ul. Jana Pawła II 3
41.	Polski Związek Inżynierów i Techników Budownictwa Oddział w Kielcach	Kielce, ul. Sienkiewicza 48/50 lok. 402
42.	Świętokrzyski Komitet Obywatelski	Kielce, ul. IX Wieków Kielc 3
43.	Stowarzyszenie Oświatowe <i>Scholar</i>	Kielce, ul. Klonowa 44/24
44.	Kieleckie Towarzystwo Miłośników Filozofii Dalekiego Wschodu	Kielce, ul. Św. Leonarda 11
45.	Związek Polskich Artystów Fotografików Okręg Świętokrzyski	Kielce, ul. Planty 7/9
46.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Przewoźników Drogowych	Kielce, ul. Zagnańska 84a lok. 215
47.	Stowarzyszenie Teatralne Teatr Kobiet	Kielce, ul. Zamkowa 5
48.	Zrzeszenie Instruktorów i Wykładowców Nauki Jazdy	Kielce, ul. Czarnowska 22
49.	Kieleckie Stowarzyszenie Użytkowników i Sympatyków CB-radia <i>Echo – Delta</i>	Kielce, ul. Chęcińska 41
50.	Polski Klub Ekologiczny Okręg Świętokrzyski	Kielce, ul. Mała Zgoda 6a
51.	Polski Związek Głuchych Oddział	Kielce, ul. Niska 6
52.	Stowarzyszenie Mniejszości Narodowych Cyganów w Polsce <i>Solidarność</i>	Kielce, ul. Nowy Świat 36/4
53.	Towarzystwo Przyjaciół Uniwersytetu	Kielce, ul. Żeromskiego 5
54.	Świętokrzyski Komitet Pomocy Polakom Zamieszkałym Na Wschodzie	Kielce, ul. IX Wieków Kielc 3
55.	Komputer i Sprawy Szkoły <i>Kiss</i>	Kielce, ul. Gagarina 5
56.	Stowarzyszenie Ochrony Dziedzictwa Narodowego Pożytek publiczny	Kielce, ul. Ściegiennego 6/12
57.	Stowarzyszenie <i>Wspólnota Czarnowska</i>	Kielce, ul. Kazimierza Wielkiego 15
58.	Kieleckie Społeczne Towarzystwo Pedagogiczno – Oświatowe	Kielce, ul. Warszawska 6
59.	Katolicka Organizacja Skautowa	Kielce, ul. Chęcińska 2
60.	Kieleckie Towarzystwo Żeglarskie	Kielce, ul. Nowaka – Jeziorańskiego 85/9
61.	Społeczny Komitet Telefonizacji	Kielce, ul. Domaszowska 172b
62.	Stowarzyszenie Telekomunikacji Dzielnicy Pakosz	Kielce, ul. Pakosz 22
63.	Kieleckie Stowarzyszenie Chorych Na Stwardnienie Rozsiane (SM)	Kielce, ul. Zagórska 14

64.	SARP Stowarzyszenie Architektów Polskich Oddział	Kielce, ul. Zamkowa 5
65.	Niezależne Zrzeszenie Studentów Akademii Świętokrzyskiej	Kielce, ul. Mielczarskiego 45/44
66.	Koło Polskiego Stowarzyszenia Na Rzecz Osób z Upośledzeniem Umysłowym	Kielce, ul. Chęcińska 23
67.	Stowarzyszenie <i>Collegium Musicum</i>	Kielce, ul. Plac Moniuszki 2b
68.	Stowarzyszenie Społecznego Komitetu Budowy Gazociągu i Doprowadzenia Linii Telefonicznej	Kielce, ul. Krakowska 121
69.	Polskie Towarzystwo Naukowe Trwałości i Ochrony Budowli „KORIZO”	Kielce, ul. Warszawska 34
70.	Kielecka Rada Niepełnosprawnych	Kielce, ul. Kościuszki 7/9
71.	Stowarzyszenie Rodzin Katolickich Diecezji Kieleckiej	Kielce, ul. Al. IX Wieków Kielc 15a
72.	Stowarzyszenie Przyjaciół <i>Trzpiotów</i>	Kielce, ul. Ściegiennego 2
73.	Społeczny Komitet Budowy Wojewódzkiego Szpitala Dziecięcego na Czarnowie	Kielce, ul. Langiewicza 2
74.	Stowarzyszenie na Rzecz Edukacji Ekologicznej <i>Puls Ziemi</i>	Kielce, ul. Mazurska 64/65
75.	Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Lokalnych <i>Wektory</i>	Kielce, ul. Rynek 5/1
76.	Stowarzyszenie <i>Forum na Rzecz Kielc</i>	Kielce, ul.: Zamkowa 3; ul. Warszawska 47/50
77.	Oddział Wojewódzki Bezpartyjnego Bloku Wspierania Reform	Kielce, ul. Zagórska 55
78.	Społeczny Komitet Elektryfikacji i Telekomunikacji oraz Gazociągów na Osiedlu <i>Dąbrowa</i>	Kielce, ul. Witosa 34
79.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób Niepełnosprawnych	Kielce, ul. Konarskiego 10/39
80.	Stowarzyszenie Absolwentów Wydziału Zarządzania i Administracji	Kielce, ul. Mielczarskiego 45
81.	Rada Artystyczna Twórców Kieleckich	Kielce, ul. Plac Moniuszki 2b
82.	Oddział Wojewódzki Polskiego Stowarzyszenia Diabetyków	Kielce, ul. Toporowskiego 77/43
83.	Towarzystwo Przyjaźni Polsko – Włoskiej	Kielce, ul. Sienkiewicza 12/16
84.	Krajowe Towarzystwo Autyzmu - Oddział	Kielce, ul. Mieszka I 79
85.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Psychoprofilaktyki i Pomocy Psychologicznej	Kielce, ul. Sienkiewicza 11
86.	Stowarzyszenie Forum Pracodawców	Kielce, ul. Sienkiewicza 68
87.	Stowarzyszenie Promocji Zdrowia, Profilaktyki i Leczenia Schorzeń Metabolicznych przy II Oddziale Chorób Wewnętrznych Wojewódzkiego Szpitala Zespolonego	Kielce, ul. Grunwaldzka 45
88.	Stowarzyszenie <i>Pomocni w Drodze Rafael</i>	Kielce, ul. Cedro Mazur 19
89.	<i>Oratorium Świętokrzyskie Świętego Jana Bosko</i>	Kielce, ul. 1 Maja 57
90.	Ochotnicza Straż Pożarna	Kielce, ul. Sandomierska 81
91.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Rzeczoznawców Majątkowych	Kielce, ul. Wesola 51/502
92.	Centrum Zabaw i Zabawek – Towarzystwo Rozwoju Zabawkarstwa w Kielcach	Kielce, ul. Kościuszki 11
93.	Klub Rotary Kielce	Kielce, ul. Al. Solidarności 34
94.	Towarzystwo Wiedzy Powszechnej Oddział Regionalny	Kielce, ul. Sienkiewicza 19
95.	Świętokrzyskie Centrum Aktywizacji Zatrudnienia	Kielce, ul. Turystyczna 3

96.	Stowarzyszenie Absolwentów Liceum Ogólnokształcącego im. Stefana Żeromskiego <i>Żeromszczacy</i>	Kielce, ul. Ściegiennego 15
97.	Stowarzyszenie Rodziców Uczniów Szkół Średnich Publicznych woj. Kieleckiego	Kielce, ul. Radiowa 1
98.	Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Radiokomunikacji	Kielce, ul. Szwoleżerów 37
99.	Towarzystwo Gimnastyczne <i>Sokół</i>	Kielce, ul. Domaszowska 164b
100.	Kieleckie Stowarzyszenie Charytatywne im. Alberta Schweitzera	Kielce, ul. Żytnia 1
101.	Stowarzyszenie Rycerstwa Niepokalanej MI Diecezji Kieleckiej	Kielce, ul. Urzędnicza 3
102.	Stowarzyszenie Zbiorowego Zarządzania Prawami Autorskimi Twórców Dzieł Naukowych i Technicznych <i>Kopipol</i>	Kielce, ul. Warszawska 30/19
103.	Stowarzyszenie Nauczycieli <i>Pedagog</i>	Kielce, ul. Sienkiewicza 76
104.	Świętokrzyski Klub Abstynentów <i>Raj</i>	Kielce, ul. Jagiellońska 42a
105.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie <i>Niepełnosprawni Plus</i>	Kielce, ul. Jagiellońska 76
106.	Świętokrzyski Związek Hodowców Bydła	Kielce, al. IX Wieków Kielc 3
107.	Stowarzyszenie Rozwoju Siedlisk Podmiejskich	Kielce, ul. Bernardyńska 30
108.	Stowarzyszenie Nauczycieli Innowatorów	Kielce, ul. Zgoda 7
109.	Polski Związek Wędkarski Okręg	Kielce, ul. Warszawska 34a/31
110.	Regionalne Stowarzyszenie Pomocy Szkole	Kielce, ul. Chałubińskiego 42
111.	Stowarzyszenie Rozwoju <i>Śniadka</i> II Liceum Ogólnokształcącego	Kielce, ul. Śniadeckich 9
112.	Stowarzyszenie Polska Armatura Przemysłowa	Kielce, ul. Helenówek 4/202
113.	Stowarzyszenie Harcerskie <i>Tarnica</i>	Kielce, ul. Urzędnicza 3a/9
114.	Spółeczny Komitet Telefonizacji Os. Ślichowice II	Kielce, ul. Kredowa 8
115.	Związek Strzelecki	Kielce, ul. Ściegiennego 6
116.	Stowarzyszenie <i>Pamięć – Dialog – Pojednanie</i>	Kielce, ul. Żytnia 8/2
117.	Polskie Towarzystwo Psychologii Losu	Kielce, ul. Mazurska 91
118.	Świętokrzyskie Towarzystwo Pomocy Osobom Niepełnosprawnym	Kielce, ul. Ściegiennego 207
119.	Instytut Strategii Przedsiębiorczości	Kielce, ul. Mielczarskiego 45
120.	Grono Przyjaciół Wyższego Seminarium Duchownego	Kielce, ul. Jana Pawła II 7/35
121.	Stowarzyszenie Osób z Niewydolnością Nerek <i>Sztuczna Nerka</i>	Kielce ul. Kilińskiego 2/21
122.	Stowarzyszenie Absolwentów III Liceum Ogólnokształcącego im. C.K. Norwida	Kielce, ul. Jagiellońska 4
123.	Towarzystwo Przyjaciół Muzeum Pamięci Narodowej Lat 1939 – 1956	Kielce, al. IX Wieków Kielc 3 C1
124.	Stowarzyszenie Młodych na Rzecz Rozwoju Demokracji i Walki z Przemocą	Kielce, ul. Sienkiewicza 68
125.	Stowarzyszenie na Rzecz Ochrony Zdrowia Psychicznego <i>Arka</i>	Kielce, ul. Urzędnicza 3
126.	Europejskie Forum Studentów AEGEE	Kielce, ul. Peryferyjna 15
127.	Stowarzyszenie Przyjaciół <i>Czarnej Dziesiątki</i>	Kielce, ul. Plac Wolności 2
128.	Stowarzyszenie na Rzecz Chorych Długotrwale Unieruchomionych <i>Niebieski Parasol</i>	Kielce, ul. Jagiellońska 76

129.	Stowarzyszenie Pomocy Psychologicznej i Profilaktyki Uzależnień <i>Partner</i>	Kielce, ul. I. Wesoła 27/5
130.	Patriotyczne Stowarzyszenie Kulturalno – Oświatowe <i>Pro Patria</i>	Kielce, ul. Plac Wolności 2/76
131.	Obywatelskie Stowarzyszenie Uwłaszczeniowe Regionu Świętokrzyskiego	Kielce, ul. Plac Wolności 2
132.	Świętokrzyski Komitet Pomocy Osobom Dotkniętym Skutkami Klęsk Żywiolowych	Kielce, al. IX Wieków 3
133.	Stowarzyszenie <i>Ściegienniaków</i>	Kielce, ul. Jasna 3a
134.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Tańca Sportowego	Kielce, ul. Raciborskiego 16/70
135.	Polskie Stowarzyszenie Edukacji Plastycznej Delegatura	Kielce, ul. Puscha 19/6
136.	Stowarzyszenie Przyjaciół Neurochirurgii	Kielce, ul. Grunwaldzka 45
137.	Stowarzyszenie Aktywnych Mieszkańców Kielc	Kielce, ul. Sienkiewicza 25
138.	Kieleckie Stowarzyszenie Pletwonurków <i>Manta</i>	Kielce, ul. Bp. Kaczmarka 10/56
139.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Rzecznawców Techniki Motoryzacyjnej i Ruchu Drogowego	Kielce, ul. Sandomierska 105
140.	Spółeczny Komitet Budowy Ulic Podhalańskiej i Zakopiańskiej	Kielce, ul. Podhalańska 6
141.	Katolickie Stowarzyszenie w Służbie Nowej Ewangelizacji <i>Koinonia Św. Pawła</i>	Kielce, ul. Bęczkowska 53a
142.	Stowarzyszenie Kielce XXI Wieku	Kielce, ul. Wesoła 52/28
143.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Pośredników w Obrocie Nieruchomościami	Kielce, ul. Sienkiewicza 9
144.	Demokratyczna Unia Kobiet Klub	Kielce, ul. Mała 17/14
145.	Stowarzyszenie Kupców Kieleckich <i>Wolność</i>	Kielce, ul. Plac Wolności 8
146.	Stowarzyszenie Sympatyków Marszu Szlakiem Pierwszej Kompanii Kadrowej <i>Kadrówka</i> im. Józefa Piłsudskiego	Kielce, ul. Ściegiennego 6/10
147.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Pomocy Dzieciom, Młodzieży, Dorosłym z Cukrzycą i Innymi Schorzeniami	Kielce, ul. Warszawska 99/42
148.	Stowarzyszenie Przyjaciół Kieleckiego Teatru Tańca	Kielce, ul. Plac Moniuszki 2b
149.	Spółeczny Komitet Budowy Szkoły Podstawowej Nr 4	Kielce, ul. Warszawska 340
150.	Kielecki Chór Kameralny	Kielce, ul. Zamkowa 5
151.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Sportowo – Rekreacyjne	Kielce, ul. Seminaryjska 28/25
152.	Stowarzyszenie Ochrony i Tradycji <i>Genius Loci Karczówka</i>	Kielce, ul. Podklasztorna 94
153.	Stowarzyszenie Nauczycieli i Wychowawców	Kielce, ul. Śląska 8/75
154.	Stowarzyszenie Edukacyjno – Oświatowe Nova	Kielce, ul. Słowackiego 8/9/3
155.	Świętokrzyski Klub <i>Amazonki</i> Przy Świętokrzyskim Centrum Onkologii	Kielce, ul. Artwińskiego 3c
156.	Stowarzyszenie Dyrektorów Ośrodków Onkologicznych w Polsce	Kielce, ul. Artwińskiego 3
157.	Spółeczny Komitet Telefonizacji Os. Pośłowice II	Kielce, ul. Pośłowicka 96
158.	Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Rodziny <i>Szansa</i>	Kielce, ul. Sienkiewicza 60a/7
159.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Taksówkarzy	Kielce, ul. Meissnera 16/27
160.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Na Rzecz Dzieci i Młodzieży Niewidomej i Słabowidzącej	Kielce, ul. Spółdzielcza 3/32
161.	Regionalne Świętokrzyskie Stowarzyszenie Lekarzy Ginekologów i	Kielce, ul. Kościuszki 25

	Położników	
162.	Świętokrzyski Związek Hodowców Trzody Chlewnej	Kielce, ul. Zagnańska 91
163.	Stowarzyszenie XXI Wiek	Kielce, ul. Lisowczyków 44a
164.	Polskie Towarzystwo Ekonomiczne Oddział	Kielce, ul. Mielczarskiego 45
165.	Stowarzyszenie na Rzecz Integracji Województwa Świętokrzyskiego z Unią Europejską <i>Kielecka Społeczność</i>	Kielce, ul. Sienkiewicza 53
166.	Oddział Wojewódzki Stowarzyszenia Na Rzecz Aktywizacji Zawodowej i Pomocy Socjalnej Młodzieży	Kielce, ul. Warszawska 9/11
167.	Regionalne Świętokrzyskie Stowarzyszenie Lekarzy Neonatologów	Kielce, ul. Prosta 30
168.	Regionalne Świętokrzyskie Stowarzyszenie Ortopedów i Traumatologów Narządu Ruchu	Kielce, ul. Grunwaldzka 45
169.	Stowarzyszenie Przyjaciół Regionu Świętokrzyskiego	Kielce, ul. Paderewskiego 55
170.	Stowarzyszenie Moje Kielce Nasza Kielecczyzna	Kielce, ul. Sienkiewicza 76/317
171.	Stowarzyszenie Na Rzecz Pomocy Dzieciom z Rodzin w Kryzysie	Kielce, ul. Warszawska 33
172.	Stowarzyszenie Młodzi Europy	Kielce, ul. Sienkiewicza 68
173.	Regionalne Świętokrzyskie Stowarzyszenie Lekarzy Nefrologów i Lekarzy Stacji Dializ	Kielce, ul. Grunwaldzka 45
174.	Stowarzyszenie Na Rzecz Osób Dotkniętych Przemocą w Rodzinie <i>Przeciw Przemocy</i>	Kielce, ul. Słoneczna 3
175.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Popierania Samorządności Lokalnej <i>Nasze Kielce</i>	Kielce, ul. Strycharska 6
176.	Stowarzyszenie Muzealników Polskich Oddział	Kielce, ul. Plac Zamkowy 1
177.	Stowarzyszenie Lekarzy Pneumonologów Województwa Świętokrzyskiego	Kielce, ul. Jagiellońska 72
178.	Regionalne Świętokrzyskie Stowarzyszenie Lekarzy Chirurgów Dziecięcych	Kielce, ul. Wojska Polskiego 52
179.	Stowarzyszenie Edukacja na Rzecz Integracji z Unią Europejską	Kielce, ul. Wesoła 47/49
180.	Spółeczny Komitet Telefonizacji Dymin	Kielce, ul. Sukowska 56
181.	Parlament Ekologiczno – Rolny RP	Plac Wolności 8/32
182.	Świętokrzyskie Zrzeszenie Lekarzy Kas Chorych	Kielce, ul. Grunwaldzka 43a
183.	Stowarzyszenie Lekarzy Pediatrów Województwa Świętokrzyskiego	Kielce, ul. Langiewicza 2
184.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Dziedzictwa Przemysłowego	Kielce, ul. Zamkowa 5
185.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Młodych Indywidualistów <i>Drab</i>	Kielce, ul. Olkuska 1
186.	Stowarzyszenie Kulturalno – Charytatywne <i>Nie Jesteś Sam</i>	Kielce, ul. Paderewskiego 26/28 lok. 16
187.	Stowarzyszenie Studentów i Absolwentów Wyższej Szkoły Handlowej	Kielce, ul. Peryferyjna 15
188.	Towarzystwo Przyjaciół Muzyki im. Fryderyka Chopina	Kielce, ul. Plac Moniuszki 2b
189.	Stowarzyszenie Dla Dobra Wspólnego	Kielce, Plac Wolności 2
190.	Świętokrzyski Zespół Regionalny Koalicji Na Rzecz Zdrowia Psychicznego	Kielce, ul. Sienkiewicza 68
191.	Ruch Kobiet do Walki z Rakiem Piersi – <i>Europa Donna</i>	Kielce, ul. Sienkiewicza 68
192.	Polski Związek Niewidomych – Okręg Świętokrzyski	Kielce, ul. Czerwonego Krzyża 3
193.	Polskie Stowarzyszenie Diabetyków Oddział Rejonowy	Kielce, ul. Artwińskiego 6/215

194.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Edukatorów Wspierających Reformę Oświaty	Kielce, ul. Prosta 27a
195.	Spółeczny Komitet Rozwoju Dymin i Posłowic	Kielce, ul. Łanowa 68
196.	Polski Związek Chórów i Orkiestr Oddział Świętokrzyski	Kielce, ul. Ściegiennego 6
197.	Stowarzyszenie <i>Klub Medycyny Naturalnej</i>	Kielce, ul. Karczówkowska 20
198.	Ogólnopolskie Stowarzyszenie Szachowo-Warcabowe Osób Niepełnosprawnych <i>Caissa</i>	Kielce, ul. Urzędnicza 7a/16
199.	Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych <i>Wariant</i>	Kielce, ul. Zagórska 216
200.	Towarzystwo Przyjaciół Kieleckiego Centrum Kultury	Kielce, ul. Plac Moniuszki 2b
201.	Świętokrzyski Klub Fantastyki <i>Asgard</i>	Kielce, ul. Wojska Polskiego 28
202.	Komitet Społeczny Budowy Drogi Osiedla Dyminy	Kielce, ul. Ściegiennego 148
203.	Kielecki Klub Abstynenta <i>Marzenie</i>	Kielce, ul. Wawrzyńskiej 20/4
204.	Stowarzyszenie Uczniów b. Szkoły Ćwiczeń	Kielce, ul. Św. Leonarda 5/3
205.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Zarządców Nieruchomości	Kielce, ul. Czerwonego Krzyża 3
206.	Towarzystwo Budowy Osiedla Nad Lubrzanką	Kielce, ul. Zgoda 13/19
207.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Obrony Praw Ojca, Dziecka – Rodziny	Kielce, ul. Szymanowskiego 6/28
208.	Towarzystwo Na Rzecz Promocji i Rozwoju Regionu Świętokrzyskiego	Kielce, ul. Piłsudskiego 59/42
209.	Stowarzyszenie Na Rzecz Świętokrzyskiego Funduszu Lokalnego	Kielce, ul. Sienkiewicza 25
210.	Kieleckie Bractwo Artyleryjskie	Kielce, ul. Warszawska 161/243
211.	Stowarzyszenie Wspierania Dzieci i Młodzieży	Kielce, ul. Kozia 10a
212.	Stowarzyszenie Wydawnicze <i>Res Gestae</i>	Kielce, ul. Żeromskiego 5
213.	Stowarzyszenie <i>Uśmiech Dla Dziecka</i>	Kielce, ul. Barwinek 11/49
214.	Stowarzyszenie <i>Bezpieczna Kielecczyzna</i>	Kielce, ul. Górna 25
215.	Stowarzyszenie Dealerów Samochodów Marki SEAT	Kielce, ul. Grzybowa 1a
216.	Stowarzyszenie Sprzedawców Paliw	Kielce, ul. Żytnia stacja Paliw PKN Nr 10
217.	Świętokrzyski Związek Żołnierzy LWP – Oddział Wojewódzki	Kielce, ul. Traugutta 7/68
218.	Stowarzyszenie – Ogólnopolskie Forum Odnawialnych Źródeł Energii	Kielce, ul. Szwolężerów 37
219.	Polskie Towarzystwo Fizjoterapii Oddział Świętokrzyski	Kielce, ul. Działkowa 41
220.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Na Rzecz Aktywizacji Zawodowej i Pomocy Młodzieży	Kielce, ul. Kozia 10b
221.	Stowarzyszenie Na Rzecz Integracji Europejskiej <i>Werit</i>	Kielce, ul. Kowalczewskiego 11/17
222.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie <i>Pomocy Ofiarom Przystępstw</i>	Kielce, ul. Solna 1
223.	Stowarzyszenie Absolwentów Politechniki Świętokrzyskiej	Kielce, ul. Aleja 1000-lecia PP 7, Bud. C, pok. 13
224.	Stowarzyszenie Orłąt Armii Krajowej	Kielce, Os. Na Stoku 58/23
225.	Kielecki Klub Jazzowy	Kielce, ul. Paderewskiego 15/2
226.	Stowarzyszenie Świętokrzyski Fundusz Lokalny	Kielce, ul. Bodzentyńska 44a

227.	Stowarzyszenie Rozwoju Osiedli Łazy i Gruchawka	Kielce, ul. Łazy 33
228.	Polskie Towarzystwo Nauk Weterynaryjnych	Kielce, ul. Ściegiennego 205
229.	Stowarzyszenie <i>Koncertowa Orkiestra Dęta</i>	Kielce, ul. Plac Moniuszki 2b
230.	Stowarzyszenie Pielęgniarek i Położnych Środowiskowo-Rodzinnych Kontraktowych Województwa Świętokrzyskiego	Kielce, ul. Chęcińska 23
231.	Stowarzyszenie <i>Młodzi Demokraci</i> Koło Kielce	Kielce, ul. Paderewskiego 9/7
232.	<i>Biorol</i> Stowarzyszenie Rolnictwa Ekologicznego	Kielce, ul. Mąchocka 4
233.	Ochotnicza Straż Pożarna w Niewachlowie	Kielce, ul. Kruszelnickiego 49
234.	Polskie Towarzystwo Lekarskie Oddział	Kielce, ul. Mickiewicza 10
235.	Świętokrzyska Federacja Agroturystyki i Turystyki Wiejskiej <i>Ziemia Świętokrzyska</i>	Kielce, ul. Chopina 15/3
236.	Staropolskie Stowarzyszenie Osób Represjonowanych	Kielce, ul. Leonarda 6
237.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Ratownictwa i Pomocy Drogowej	Kielce, ul. Krakowska
238.	Towarzystwo Literacko – Kulturalne im. Mikołaja Reja	Kielce, ul. Zamkowa 5
239.	Polskie Stowarzyszenie Promocji Energii Odnawialnej	Kielce, ul. Barwinek 13/21
240.	Stowarzyszenie – Społeczny Komitet Budowy i Rozbudowy Sieci Kanalizacyjnej Dzielnicy Kielce –Wschód	Kielce, ul. Zagórska 204
241.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Kupców i Producentów Rynkowych	Kielce, ul. 1905 Roku 29
242.	Stowarzyszenie <i>Nadzieja Rodzinie</i>	Kielce, ul. Karczówkowska 36
243.	Okręg Świętokrzyski Światowego Związku Żołnierzy Armii Krajowej	Kielce, al. IX Wieków Kielc 3/511
244.	Społeczny Komitet Budowy Kanalizacji Sanitarnej i Nawierzchni Os. Ostra Górka – Południe	Kielce, ul. Jaśminowa 9
245.	Stowarzyszenie Rodziców i Wychowawców <i>Razem</i>	Kielce, ul. Gliniana 6/2
246.	Stowarzyszenie Producentów Na Rzecz Kościoła <i>Operantes Pro Ecclesia</i>	Kielce, ul. Zakładowa 1
247.	Stowarzyszenie <i>Rozjaśnić Ciszę</i>	Kielce, ul. Manifestu Lipcowego 67
248.	Stowarzyszenie Myśli Humanitarnej <i>Tęcza</i>	Kielce, ul. Połowniaka 3/27
249.	Społeczny Komitet D.S. Rozwoju Infrastruktury i Środowiska Rejonu Ulicy Wikaryjskiej	Kielce, ul. Wikaryjska 7
250.	Stowarzyszenie Rozwoju Osiedla Niewachłów	Kielce, ul. Batalionów Chłopskich 369
251.	Stowarzyszenie <i>Integracja i Rozwój</i>	Kielce, ul. Szkolna 36a
252.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Charytatywne Na Rzecz Osób Potrzebujących <i>Integracja</i>	Kielce, ul. Sandomierska 126
253.	Rodzina Świętokrzyska	Kielce, ul. Jana Kiepury 20
254.	Stowarzyszenie <i>Chór Kameralny Fermata</i>	Kielce, ul. Sobieskiego 29
255.	Klub Ekologiczny <i>Gaja Świętokrzyska</i>	Kielce, ul. Sandomierska 74/65
256.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Edukacji Europejskiej <i>Proeuropa</i>	Kielce, ul. Karczówkowska 5a
257.	Świętokrzyskie Towarzystwo Golfowe	Kielce, ul. Planty 4
258.	Stowarzyszenie Wspierania Młodzieżowej Piłki Nożnej <i>Talent</i>	Kielce, ul. Puscha 3/36
259.	Stowarzyszenie <i>Projekt Europa</i>	Kielce, ul. Warszawska 35/2

260.	Stowarzyszenie <i>Muzeum Policji</i>	Kielce, ul. Połowicka 142
261.	<i>Dream Team</i> – Świętokrzyskie Stowarzyszenie Proeuropejskie	Kielce, ul. Staffa 3/17
262.	Stowarzyszenie Na Rzecz Poprawy Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego <i>Droga i Bezpieczeństwo</i>	Kielce, ul. Słowackiego 21/201
263.	Stowarzyszenie Użytkowników Sieci Internetowej	Kielce, ul. Targowa 18/114
264.	Stowarzyszenie Artystyczne <i>Ecce Homo</i>	Kielce, ul. Radiowa 3
265.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Kulturalne <i>Pro – Arte</i>	Kielce, ul: Chęcińska 4/5
266.	Stowarzyszenie – Lokalna Inicjatywa Inwestycyjnej Budowy Kanału Sanitarnego w ulicy Piekoszowskiej i Starowiejskiej w Kielcach – <i>Nasza Nadzieja</i>	Kielce, ul: Starowiejska 32/2
267.	Komitet Społeczny Budowy Szkoły Osiedle – Dyminy	Kielce, ul. Łanowa 68
268.	Towarzystwo Przyjaciół VI LO im. J. Słowackiego	Kielce, ul. Gagarina 5
269.	Stowarzyszenie Rodziców i Przyjaciół Wspierających Integrację Przy Zespole Szkół Ogólnokształcących Integracyjnych Nr 4 w Kielcach <i>Szansa Dzieciom</i>	Kielce, ul. Jasna 20/22
270.	Stowarzyszenie Rozwoju i Promocji Regionu Świętokrzyskiego pod nazwą <i>Nasz Region</i>	Kielce, ul. Batalionów Chłopskich 77/14
271.	<i>Stowarzyszenie Ochotniczych Hufców Pracy Terenowy Oddział</i>	Kielce, ul. Górna 20/124
272.	Stowarzyszenie Obywatelskie Ślichowice	Kielce, ul. Puscha 19 /4
273.	Stowarzyszenie <i>Samorząd 2002</i>	Kielce, ul. Staszica 1
274.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie <i>Wspólnie Pomagamy</i>	Kielce, ul. Wróblewskiego 4
275.	Stowarzyszenie Inicjatyw Społecznych <i>Pro Educatio</i>	Kielce, ul. Dewońska 13/23
276.	Stowarzyszenie Na Rzecz Aktywności Społecznej i Przeciwdziałania Patologiom <i>Konar</i>	Kielce, ul. Ściegiennego 6
277.	Polskie Stowarzyszenie Zdrowotnego <i>Qigongu</i>	Kielce, ul. Szwedzka 4/30
278.	Związek Polskich Artystów Plastyków Okręg Kielecki	Kielce, ul. Zamkowa 5
279.	Aktywna Społeczność	Kielce, ul. Peryferyjna 15/126
280.	Polskie Towarzystwo Schronisk Młodzieżowych Oddział Świętokrzyski w Kielcach	Kielce, ul. Kozia 10a
281.	Stowarzyszenie Wspierania Sztuki Niezależnej <i>Tor</i>	Kielce, ul. Paderewskiego 39/4
282.	Liga Świętokrzyska	Kielce, ul. Szczygła 3/31
283.	Kraina Żelaza	Kielce, ul. Skorupki 6/23
284.	Stowarzyszenie Rodzin Osób Niepełnosprawnych i Ich Przyjaciół <i>Wspólna Droga</i>	Kielce, ul. Bohaterów. Warszawy 13/73
285.	Stowarzyszenie Towarzystwa Przyjaciół Słowika	Kielce, ul. Tarasowa 16
286.	Towarzystwo Badań i Ochrony Przyrody	Kielce, ul. Sienkiewicza 68
287.	Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie <i>Pro</i>	Kielce, ul. Wojska Polskiego
288.	Regionalny Związek Stowarzyszeń i Klubów Abstynenckich	Kielce, ul. Jagiellońska 42/9
289.	Stowarzyszenie Na Rzecz Integracji Europejskiej i Aktywizacji Rynku Pracy	Kielce, ul. Ściegiennego 6
290.	Oddział Świętokrzyski <i>Stowarzyszenia Zastępczego Rodzicielstwa</i>	Kielce, ul. Mieszka I 15
291.	Stowarzyszenie Wszechstronnego Rozwoju Gmin Świętokrzyskich <i>Infrastruktura 2002</i>	Kielce, ul. 1 Maja 206/208

292.	Stowarzyszenie – Era Wiedzy	Kielce, ul. Grenadierów 66
293.	Polsko-Węgierskie Stowarzyszenie Gospodarcze	Kielce, ul. Sienkiewicza 67/4
294.	<i>Sympatycy Piosenki – Zespół Wołosatki</i>	Kielce, ul. Bąkowa 27
295.	Stowarzyszenie Oświatowe <i>Sukces</i>	Kielce, ul. Hoża 17a/25
296.	Stowarzyszenie Edukacja przez Internet	Kielce, ul. Kościuszki 11
297.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Doradców Rozwoju Regionalnego	Kielce, ul. Silniczna 13
298.	Katolickie Hospicjum Domowe Dla Dzieci i Dorosłych im. Św. Franciszka z Asyżu	Kielce, ul. Jaworskiego 22/6
299.	Stowarzyszenie Przyjaciół Teatru im. Stefana Żeromskiego	Kielce, ul. Sienkiewicza 32
300.	Stowarzyszenie <i>Klub Retingera</i>	Kielce, ul. Głowackiego 4/12
301.	Stowarzyszenie im. Roberta Metcalfe	Kielce, ul. Toporowskiego 79
302.	Stowarzyszenie Ośrodek Inicjatyw Twórczych <i>Piekarnia</i>	Kielce, ul. Św. Leonarda 13
303.	Towarzystwo Przyjaciół Zespołu <i>Ariane</i>	Kielce, ul. Ściegiennego 2
304.	Polskie Towarzystwo Lekarskie Medycyny Manualnej	Kielce, ul. Paderewskiego 48
305.	Stowarzyszenie Przyjaciół Szpitala przy ulicy Prostej	Kielce, ul. Prosta 30
306.	Stowarzyszenie <i>Full Casco</i>	Kielce, ul. Klonowa 52/23
307.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Lekarzy Stomatologów	Kielce, ul. Wojska Polskiego 52
308.	Stowarzyszenie Chrześcijańskie <i>Miejsce dla Ciebie</i>	Kielce, ul. Chęcińska 33/24
309.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie <i>Muzyka</i>	Kielce, ul. Plac Moniuszki 2b
310.	Instytut Analiz Regionalnych	Kielce, ul. Mazurska 91
311.	Stowarzyszenie Przyjaciół Zespołu Szkół Ogólnokształcących Nr 26 <i>Dygasiński</i>	Kielce, ul. A. Dygasińskiego 6
312.	Stowarzyszenie Centrum Kultury Wschodniej	Kielce, ul. Kruszcowa 7/1
313.	Stowarzyszenie <i>Integracja</i>	Kielce, ul. Zapolskiej 29/11
314.	Stowarzyszenie Żeglarsko – Szantowe <i>Gejtawy</i>	Kielce, ul. Mała 12
315.	Stowarzyszenie <i>Dializa</i>	Kielce, ul. Grunwaldzka 45
316.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Reumatyków Sympatyków <i>Arnika</i>	Kielce, ul. Kościuszki 25/5
317.	Stowarzyszenie Przyjaciół Seniora <i>Uśmiech Jesieni</i>	Kielce, ul. Sikorskiego 24 lok. D
318.	Stowarzyszenie im. Jana Karłowicza	Kielce, ul. Warszawska 6
319.	Stowarzyszenie Forum Obywatelskie	Kielce, ul. Kryształowa 4 lok. F
320.	Stowarzyszenie Mieszkańców i Inwestorów Partycypantów Świętokrzyskiego Budownictwa Społecznego <i>Nasz Wspólny Dom</i>	Kielce, ul. Chęcińska 16c/14
321.	Stowarzyszenie Na Rzecz Osób Ze Schorzeniami Narządu Ruchu <i>Zorza</i>	Kielce, ul. Romualda 3
322.	Świętokrzyski Oddział Rejonowego Towarzystwa Laryngektomowanych w Kielcach	Kielce, ul. Artwińskiego 3
323.	Stowarzyszenie Przewoźników Prywatnych Regionu Świętokrzyskiego	Kielce, ul. Mielczarskiego 121
324.	Stowarzyszenie Kupców <i>Seminaryjska</i>	Kielce, ul. Zagórska 17b/12
325.	Stowarzyszenie im. Florentyny Malskiej	Kielce, ul. Tarnowska 10

326.	Towarzystwo Miłośników Lwowa i Kresów Południowo-Wschodnich Oddział	Kielce, ul. Plac Moniuszki 2b
327.	Polskie Towarzystwo Endodontyczne	Kielce, ul. Daleka 19
328.	Stowarzyszenie Na Rzecz Pomocy Szkole	Kielce, ul. Fosforytowa 3/18
329.	Stowarzyszenie <i>Kielecka Rodzina Katyńska</i>	Kielce, ul. Śląska 10/41
330.	Świętokrzyskie Towarzystwo Zachęty Sztuk Pięknych	Kielce, ul. Plac Zamkowy 1
331.	Stowarzyszenie <i>Aktywność Współpraca Rozwój</i>	Kielce, ul. Słowackiego 12
332.	Stowarzyszenie <i>Wspólnota Białogon</i>	Kielce, ul. Pańska 10/2
333.	Stowarzyszenie Przyjaciół Międzynarodowego Ruchu ADT Czwarty Świat w Polsce	Kielce, ul. Gagarina 12/33
334.	<i>Ecce Homo</i> Stowarzyszenie Pomocy Ofiarom Wypadków Komunikacyjnych oraz Osobom Upośledzonym, Bezdomnym i Wykluczonym Społecznie	Kielce, ul. Warszawska 20b/1
335.	Centrum Budzenia Inicjatyw Młodzieżowych	Kielce, ul. Jagiellońska 109a
336.	Stowarzyszenie <i>Wiedza i Rozwój</i>	Kielce, ul. Puscha 3/25
337.	Stowarzyszenie Charytatywne <i>Razem Dzieciom</i>	Kielce, ul. Urzędnicza 16
338.	Stowarzyszenie Teatralno – Filmowe <i>Hotel Pod Aniołem</i>	Kielce, ul. Warszawska 6 /6
339.	Stowarzyszenie Wspierania Kieleckiej Humanistyki <i>Wiedza dla każdego</i>	Kielce, ul. Leśna 16/54
340.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Sportowe – <i>TK Carving Group</i>	Kielce, ul., Jurajska 7
341.	Europejskie Stowarzyszenie Rozwoju	Kielce, ul. Klonowa 55/34
342.	Stowarzyszenie Animacji Kultury	Kielce, ul. Ściegiennego 2
343.	Stowarzyszenie „Lotnisko Kielce”	Kielce, ul. Kościuszki 11
344.	Młodzieżowe Towarzystwo Edukacyjno-Kulturalne	Kielce, ul. Karczówkowska 20/172
345.	Stowarzyszenie Pomagające dzieciom z chorobami nowotworowymi oraz przewlekle chorym <i>Zawsze Kolorowo</i>	Kielce, ul. Kościuszki 25
346.	Federacja Stowarzyszeń Kulturotwórczych <i>Baza Zbożowa</i>	Kielce, ul. Zbożowa 4
347.	Stowarzyszenie Centrum Wolontariatu	Kielce, ul. Mała 4/3
348.	Stowarzyszenie Womens Self Defense Program	Kielce, Kochanowskiego 26/33
349.	Stowarzyszenie Kibiców Korony Kielce <i>Złocisto Krwiści</i>	Kielce, ul. Szczepaniaka 29
350.	Świętokrzyski Uniwersytet Trzeciego Wieku	Kielce, ul. Żeromskiego 5
351.	Międzynarodowy Festiwal Piosenki Patriotycznej	Kielce, ul. Zagórska 55/1
352.	Stowarzyszenie Kosmetyczek Okręgu Świętokrzyskiego	Kielce, ul. Zamorska 46
353.	Stowarzyszenie Mieszkańców Osiedla Legionów w Kielcach	Kielce, ul. Aleja Legionów 8/26
354.	MTB Kielce – Świętokrzyskie Kolarstwo Górskie	Kielce, ul. Mazurska 92
355.	Stowarzyszenie <i>Arka Nadziei</i>	Kielce, ul. 1-go Maja 78
356.	Stowarzyszenie ATTAC – Obywatelska Inicjatywa Opodatkowania Obrotu Kapitałowego	Kielce, ul. Warszawska 5/27
357.	Stowarzyszenie <i>Fraktal</i>	Kielce, ul. Kościuszki 11
358.	Stowarzyszenie <i>Świadome życie</i>	Kielce, ul. Chorzowska 18a

359.	Stowarzyszenie <i>Prorew – Pożytek Publiczny</i>	Kielce, ul. Szymanowskiego 3/58
360.	Stowarzyszenie Wspierania Promocji Zdrowia	Kielce, ul. Wesola 52
361.	Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie <i>NIESIEMY Radość</i>	Kielce, ul. Konopnickiej 9/84
362.	Związek Harcerstwa Polskiego Chorągiew Kielecka	Kielce, ul. Sienkiewicza 25
363.	Stowarzyszenie <i>Pro Arte</i>	Kielce, ul. Radiowa 3
364.	Stowarzyszenie na Rzecz Ochrony i Promocji Sztuki Sakralnej <i>Ars Sacra</i>	Kielce, ul. Jana Pawła II 3
365.	Centrum Edukacji przez Kulturę <i>Kontra</i>	Kielce, ul. Miła 39 25-618
366.	Stowarzyszenie Pomocy Rodzinie i Osobom Niepełnosprawnym	Kielce, ul. Targowa 18/1224
367.	Kielecki Bank Żywności	Kielce, ul. Chłopska 20b
368.	Stowarzyszenie <i>Domaterek</i>	Kielce, ul. Massalskiego 4
369.	Stowarzyszenie <i>Nadzieja</i>	Kielce, ul. Turystyczna 3
370.	Stowarzyszenie <i>Klub Pokoleń</i>	Kielce, ul. Jagiellońska 76
371.	Stowarzyszenie Ziemia Świętokrzyska	Kielce, ul. Składowa 10/1
372.	Stowarzyszenie Błękitnego Szczepu Dzieci Gór	Kielce, ul. Ściegiennego 15
373.	Stowarzyszenie <i>Teraz Kielce</i>	Kielce, ul. Zdrojowa 19/2
374.	Instytut Promocji Regionu Świętokrzyskiego	Kielce, ul. Wesola 47/49
375.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Gospodarcze	Kielce, ul. Równa 13
376.	Kieleckie Stowarzyszenie Sportowe Gol	Kielce, ul. Kasprowicza 1/14
377.	Stowarzyszenie Sowilo	Kielce, ul. Barwinek 11/84
378.	Polska Grupa Medyczna	Kielce, ul. Kozia 3a
379.	Narty Świętokrzyskie	Kielce, ul. Narciarska 6
380.	Stowarzyszenie Chorych na Niemann – Picka i Choroby Pokrewne	Kielce, ul. Malików 74
381.	Stowarzyszenie <i>Kaberna</i>	Kielce, ul. Kopernika 3
382.	<i>Działanie – Zaufanie – Inicjatywa Świętokrzyska</i>	Kielce, ul. Sienkiewicza 76 lok. IVP./5
383.	Obywatelski Komitet Budowy Pomnika Marszałka J. Piłsudskiego	Kielce, ul. Ściegiennego 5
384.	Forum Inicjatyw Biznesu	Kielce, ul. Mielczarskiego 121
385.	Stowarzyszenie Osób z NTM <i>Uro Conti</i> Oddział w Kielcach	Kielce, ul. Jagiellońska 72
386.	Stowarzyszenie Działań Kulturotwórczych <i>Pulsator</i>	Kielce, ul. Norwida 1/77
387.	Atv Kielce – Kieleckie Stowarzyszenie Quadów	Kielce, ul. .Piekoszowska 363
388.	Stowarzyszenie Fan Club Barca Polska	Kielce, Osiedle Na Stoku 36/37
389.	Stowarzyszenie Edukacja Ekologia Integracja <i>Feniks</i>	Kielce, ul. Barwinek 14/11
390.	Stowarzyszenie Kultura I Demokracja <i>Civis</i>	Kielce, ul. Szkolna 35/19
391.	Świętokrzyskie Bractwo Kurkowe Towarzystwo Strzeleckie	Kielce, ul. Massalskiego 17/29
392.	Stowarzyszenie <i>Zjednoczenie</i>	Kielce, ul. Wesola 51
393.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie <i>Promyk Nadziei</i>	Kielce, ul. Wyspiańskiego 1a/23

394.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Pomocy Osobą z Chorobą Parkinsona	Kielce, ul. Sucharskiego 10
395.	Świętokrzyskie Towarzystwo Opieki nad Zwierzętami <i>Zwierzak</i>	Kielce, ul. Świętego Leonarda 1/4
396.	Stowarzyszenie Resorak	Kielce, ul. Warszawska 97/56
397.	Kieleckie Stowarzyszenie Alzheimerowskie	Kielce, ul. Jagiellońska 76
398.	Stowarzyszenie Świętokrzyski <i>Moto Klub</i>	Kielce, ul. Kołtątaja 3/66
399.	Ośrodek Działań Artystycznych <i>Pyzatym Kultura</i>	Kielce, ul. Plac Wolności 1
400.	Stowarzyszenie Przyjaciół Muzeum Narodowego w Kielcach	Kielce, ul. Plac Zamkowy 1
401.	Stowarzyszenie Na Rzecz Osób Niepełnosprawnych <i>Uśmiech</i>	Kielce, ul. Ściegiennego 2
402.	<i>Elm II</i> Stowarzyszenie Sportu, Turystyki i Rehabilitacji Osób Zwłaszcza Niepełnosprawnych	Kielce, ul. Wesola 52
403.	Stowarzyszenie <i>Rodzina bez Przemocy</i>	Kielce, ul. Słoneczna 9
404.	Stowarzyszenie Miłośników Szwejka i Sztuk Wszelakich	Kielce, ul. Sienkiewicza 13
405.	Stowarzyszenie Przyjaciół Szkoły Podstawowej nr 28	Kielce, ul. Szymanowskiego 5
406.	Stowarzyszenie M.O.S.T <i>Możesz Obrąć Swój Tor</i>	Kielce, Os. Na Stoku 9/15
407.	Stowarzyszenie <i>Endourologia Świętokrzyska</i>	Kielce, ul. Artwińskiego 3
408.	Stowarzyszenie <i>Między Wietrznia a Telegrafem</i>	Kielce, ul. Generała Andersa 80
409.	Stowarzyszenie Jeździeckie <i>Polonus</i>	Kielce, ul. Nowy Świat 48/8
410.	Stowarzyszenie Pokrzywdzonych Użytkowników i Abonentów Telekomunikacyjnych przez Operatorów i Dealerów GSM	Kielce, ul. Malików 150
411.	Stowarzyszenie Wspierania Państwowej Szkoły Muzycznej I i II Stopnia im. L. Różyckiego w Kielcach <i>Per La Musica</i>	Kielce, ul. Głowackiego 7
412.	Stowarzyszenie Konfraternia Orderu Świętego Stanisława w Kielcach	Kielce, ul. Leśna 1a/2
413.	Stowarzyszenie Nauk Ścisłych <i>Naucon</i>	Kielce, ul. Paderewskiego 16/6
414.	Stowarzyszenie Przyjaciół Świętokrzyskiej Szkoły Wyższej w Kielcach <i>Pro – Edukacja</i>	Kielce, ul. Zagnańska 65
415.	Stowarzyszenie Inicjatyw Biznesowych i Edukacyjnych	Kielce, ul. Paderewskiego 49/51
416.	Polskie Stowarzyszenie Praktycznej Terapii Otyłości	Kielce, ul. Przecznicza
417.	Stowarzyszenie <i>Swobodny Wybór</i>	Kielce, ul. Oś. Na Stoku 38/15
418.	Stowarzyszenie Wspierania Aktywności i Pomocy Poradnia Ławka	Kielce, ul. Śniadeckich 6/6
419.	Stowarzyszenie Historii i Kultury Żydów Polskich	Kielce, ul. Wesola 52
420.	Stowarzyszenie Motorowe <i>Motostodoła</i>	Kielce, Paderewskiego 14
421.	Stowarzyszenie <i>Rowereko</i>	Kielce, ul. Alabastrowa 42
422.	Stowarzyszenie <i>Fun Sport</i> Kielce	Kielce, ul. Oficerska 18/2
423.	Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Dzielnicy Pośłowice	Kielce, ul. Na Stole 16
424.	Stowarzyszenie <i>Ck Riders Kielce</i>	Kielce, ul. Paderewskiego 3/5 lok. 48
425.	Stowarzyszenie Kobiety 45+	Kielce, ul. Śniadeckich 17
426.	Stowarzyszenie Inicjatyw Europejskich <i>Active</i>	Kielce, ul. Loefflera 20

427.	Stowarzyszenie Prawników Administracji Publicznej	Kielce, ul. Przecznicza 6/4
428.	Kieleckie Stowarzyszenie Budowniczych Domów	Kielce, ul. Domaniówka 1
429.	Stowarzyszenie Integracja Europa – Wschód	Kielce, ul. Sienkiewicza 65/4
430.	Kielecka grupa entuzjastów pojazdów militarnych <i>Wild Thing</i>	Kielce, ul. Emilii Plater 16a
431.	Polski Związek Funduszy Pożyczkowych	Kielce, ul. Plac Wolności 1
432.	Stowarzyszenie Wspierania Młodych Talentów <i>Young Stars</i>	Kielce, ul. Planty 16a/27
433.	Stowarzyszenie <i>Eko System</i>	Kielce, ul. Siedmiu Źródeł 57
434.	Stowarzyszenie Kieleckie Inwestycje	Kielce, ul. Massalskiego 22/29
435.	Stowarzyszenie Ratownictwa i Nauki Pierwszej Pomocy <i>Ratis</i>	Kielce, ul. 1 Maja 80
436.	Polskie Towarzystwo <i>Tao Yin</i>	Kielce, ul. Jagiellońska 62
437.	Stowarzyszenie Rozwoju Umiejętności <i>Neanik</i>	Kielce, ul. Starodomaszowska 30/54
438.	Stowarzyszenie Przyjaciół Osób Niepełnosprawnych i Psychiczenie Chorych Św. Brata Alberta w Kielcach	Kielce, ul. Żeromskiego 4/6
439.	Stowarzyszenie <i>Oczy Szeroko Otwarte</i>	Kielce, ul. Podlasie 11
440.	Stowarzyszenie Przyjaciół Integracji Społecznej <i>Feniks</i>	Kielce, ul. Strycharska 15/58
441.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Certyfikatorów i Audytorów Energetycznych	Kielce, ul. Górna 13/15
442.	Stowarzyszenie <i>Pokolenie Z Pasją</i>	Kielce, ul. Sienkiewicza 69/3
443.	Stowarzyszenie Ekspertów <i>Sophos</i>	Kielce, ul. Ściegiennego 165b/5
444.	Stowarzyszenie Osób Wpierających Niepełnosprawnych i Chorych Psychiczenie im. Św. Brata Alberta	Kielce ul. Żeromskiego 4/6
445.	Stowarzyszenie <i>Kielecki Klub Kolekcjonera</i>	Kielce, ul. Wojska Polskiego 277
446.	Stowarzyszenie Klub Biegacza <i>Żółw</i>	Kielce, ul. Jarzębinowa 6/18
447.	Stowarzyszenie <i>Vag – Kielce</i>	Kielce, ul. Pocieszka 20/13
448.	Stowarzyszenie Aktywności Zawodowej <i>Passa</i>	Kielce, ul. Os. Na Stoku 15b/34
449.	Stowarzyszenie Świętokrzyska Innowacyjna Komunikacja	Kielce, ul. Sienkiewicza 67/4
450.	Stowarzyszenie Kultury Fizycznej Rozwój Sportu Niepełnosprawnych <i>Gigs</i>	Kielce, ul. Jagiellońska 60a
451.	Speleoklub Świętokrzyski w Kielcach	Kielce, ul. Os. na Stoku 40a/22
452.	Stowarzyszenie <i>Łowcy Marzeń</i>	Kielce, ul. Chęcińska 19/35
453.	Stowarzyszenia Kielce Nasz Dom	Kielce, ul. Mała 7/1
454.	Stowarzyszenie Wspierania Sportowców <i>Katapulta</i>	Kielce, ul. Kwarcytowa 13
455.	Polskie Stowarzyszenie Bankowania Tkanek i Komórek	Kielce, ul. Jagiellońska 66
456.	Stowarzyszenie Na Rzecz Ofiar Przemocy <i>Bezpieczny Dom</i>	Kielce, ul. 1 Maja 57
457.	Stowarzyszenie <i>Vox Animalium</i>	Kielce, ul. Wielkopolska 5/20
458.	European Billiard Council	Kielce, ul. Zagnańska 84a
459.	Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Lokalnych <i>Ciekocka – Świerczyńska</i>	Kielce, ul. Al. Solidarności 32

460.	Stowarzyszenie na Rzecz Dzieci i Młodzieży Niepełnosprawnej Intelktualnie oraz ich Rodzin <i>Kryształki</i>	Kielce, ul. Kryształowa 6
461.	Stowarzyszenie Twórcze <i>Zenit</i>	Kielce, ul. Zbożowa 4/11
462.	Stowarzyszenie Świętokrzyski Klub Najstarszych Szkół	Kielce, ul. Kopernika 8
463.	Stowarzyszenie Motorowe <i>Old Bikers</i>	Kielce, ul. Paderewskiego 14
464.	Stowarzyszenie Katolicki Międzyszkolny Klub Szachowy <i>Victoria</i>	Kielce, ul. Św. Stanisława Kostki 17
465.	Stowarzyszenie Federacji <i>Forum Wiedzy</i>	Kielce, ul. Olszewskiego 6
466.	Stowarzyszenie Rozwoju Wiedzy Prawnej Best Law Solutions <i>BLS</i>	Kielce, ul Sandomierska 304b
467.	Stowarzyszenie Gloria Futura	Kielce, ul. Lecha 12/21
468.	Stowarzyszenie Modelarzy Redukcyjnych	Kielce, ul. Staffa 6/74
469.	Stowarzyszenie <i>Zwierzęcy Azyl</i>	Kielce, ul. Jeleniowska 99
470.	Stowarzyszenie na rzecz rozwoju turystyczno – gospodarczego i ochrony praw lokalnej społeczności – <i>Nasza Grabina</i>	Kielce, ul. Janowska 22
471.	Formuła Sukcesu	Kielce, ul. Karłowicza 5/30
472.	Stowarzyszenia <i>Staropolski Klaster Wodny</i>	Kielce, ul. Krakowska 64
473.	Stowarzyszenia Romów Polskich <i>Dywes</i>	Kielce, ul. Ściegiennego 5/1
474.	Stowarzyszenie <i>Future Stars</i>	Kielce, ul. Ściegiennego 201
475.	Stowarzyszenie Na Rzecz Osób Wykluczonych <i>Blask Nadziei</i>	Kielce, ul. Sienkiewicza 76/308
476.	Stowarzyszenie <i>Plus – Minus 50</i>	Kielce, ul. Zamkowa 3/9
477.	Świętokrzyski Okręgowy Związek Sportu Bilardowego	Kielce, ul. Zagnańska 84a
478.	Stowarzyszenie <i>Grążel</i>	Kielce, ul. Piekoszowska 307
479.	Stowarzyszenie Bonum Publicum	Kielce, ul. Zbożowa 4
480.	Stowarzyszenie Rozwoju <i>Progressum</i>	Kielce, ul. Św. Leonarda 5/6
481.	Stowarzyszenie <i>Baba Jaga</i>	Kielce, ul. Paderewskiego 20
482.	Stowarzyszenie <i>My Future</i>	Kielce, ul. Piłsudskiego 13/64
483.	Kieleckie Stowarzyszenie Sportów Ekstremalnych	Kielce, ul. Szwedzka 10/30
484.	Stowarzyszenie Międzynarodowych Rzecznawców Techniki Samochodowej <i>Motoexpert</i>	Kielce, ul. Kościuszki 8
485.	Stowarzyszenie Na Rzecz Osób z Ciężką Padaczką Lekoodporną <i>Dravet.pl</i>	Kielce, ul. Starowapiennikowa 8/1

Załącznik 3 – Wykaz działających w Kielcach stowarzyszeń zwykłych⁶⁴

Lp.	Nazwa	Adres
1.	Niezależne Samorządne Środowisko <i>Krzyż i Kotwica</i>	Kielce, ul. Os. Na Stoku 90/7
2.	Komitet Społeczny Realizacji Urządzenia do Gotowania Produktów Spożywczych	Kielce, ul. Ks. Poniatowskiego 3
3.	Niezależne Samorządne Towarzystwo Przyjaźni Polsko - Amerykańskiej	Kielce, ul. Os. Na Stoku 90/7
4.	Stowarzyszenie Właścicieli Wypożyczalni Kast <i>Video</i>	Kielce, ul. Piekoszowska 34/8
5.	Chór Filharmonii Kieleckiej	Kielce, ul. Sienkiewicza 18
6.	Klub Przyjaciół Muzeum Narodowego	Kielce, Plac Zamkowy 1
7.	Stowarzyszenie Kupców i Handlowców <i>Bazar</i>	Kielce, ul. Barwinek 8/53
8.	Społeczny Komitet Akcji <i>Urodziłem się, chcę żyć</i>	Kielce, ul. Langiewicza 2
9.	Kielczanie dla Kielc	Kielce, ul. Równa 22 m 5
10.	Klub Polski	Kielce, ul. Bogusławskiego 27
11.	Klub Sympatyków <i>Budimexu</i>	Kielce, ul. Al. 1000-lecia PP 4
12.	Stowarzyszenie Zwykłe Osób Niepełnosprawnych i ich Przyjaciół <i>Tęcza</i>	Kielce, ul. Połownika 3/27
13.	Towarzystwo Rozwoju Dzielnicy Pietraszki	Kielce, ul. Warszawska 157/45
14.	Świętokrzyskie Towarzystwo Kynologiczne	Kielce, ul. Manifestu Lipcowego 31/2a
15.	Stowarzyszenie (Ochrony i Tradycji) Geniusz Loci <i>Karczówka</i>	Kielce, ul. Poklasztorna 94
16.	Rodzinny Klub Łączności	Kielce, ul. Szareckiego 4
17.	Stowarzyszenie Pracowników Domów Pomocy Społecznej Województwa Świętokrzyskiego	Kielce, ul. Gałczyńskiego 6/83
18.	Stowarzyszenie Przyjaciół Ziemi Świętokrzyskiej	Kielce, ul. Gliniana 6/2
19.	Komitet Budowy i Rozbudowy Sieci Kanalizacyjnej Dzielnicy Kielce – Wschód	Kielce, ul. Zagórska 204
20.	Komitet Budowy Sieci Kanalizacyjnej Kielce <i>Otroc</i>	Kielce, ul. Otroc 9a
21.	Stowarzyszenie Ekspertów Lokalnych	Kielce, ul. Karczówkowska 27
22.	Edukacja przez Internet	Kielce, ul. Orzeszkowej 50/3
23.	Kieleckie Stowarzyszenie Akwarystyczne <i>Red Oscar</i>	Kielce, ul. Al. Legionów 10/6
24.	Stowarzyszenie <i>Przyjaciele Ameryki</i>	Kielce, ul. Os. Na Stoku 90/7
25.	Niezależne Samorządne Towarzystwo Przyjaźni Polsko – Kanadyjskiej <i>Przyjaciele Ameryki</i>	Kielce, ul. Os. Na Stoku 90/7
26.	<i>Klub Lwa</i>	Kielce, Osiedle Na stoku 90/7
27.	Polskie Towarzystwo Marketingu Politycznego	Kielce, ul. Świętokrzyska 21b
28.	Stowarzyszenie Inicjatorów Ruchu Uwłaszczeniowego <i>Własność</i>	Kielce, ul. Pomorska 100/51
29.	Stowarzyszenie Mieszkańców i Inwestorów Partycypantów Świętokrzyskiego Towarzystwa Budownictwa Społecznego <i>Nasz Wspólny Dom</i>	Kielce, ul. Chęcińska 16c/14
30.	Studenckie Stowarzyszenie Pomocy Ofiarom Wypadków <i>Studenci najłabszym</i>	Kielce, ul. Tarnowska 8/45

⁶⁴ Rejestr prowadzony w Wydziale Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Kielce (listopad 2013 rok).

31.	Kielecki Ochotniczy Szwadron Kawalerii im. 13 Pułku Ułanów Wileńskich	Kielce, ul. Okrzei 30
32.	Stowarzyszenie Absolwentów Technikum Geologicznego	Kielce, ul. Zgoda 21
33.	Zrzeszenie Kupców Planty	Kielce, ul. Raciborskiego 14/43
34.	Forum Lewicy	Kielce, u. Mała 17/4
35.	Rada Ochrony Mienia Wspólnoty Gromadzkiej	Kielce, ul. Kuźników 8
36.	Stowarzyszenie <i>Liga Niepodległości</i>	Kielce, ul. Orkana 40/4
37.	Kieleckie Stowarzyszenie Pomocy Osobom z Chorobą Alzheimera	Kielce, ul. Massalskiego 11/10
38.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Samorządowe	Kielce, ul. Staszica 1
39.	Stowarzyszenie Sportu, Turystyki i Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych <i>ELM</i>	Kielce, ul. Sandomierska 78/57
40.	Stowarzyszenie <i>Ślichowice Nasz Dom</i>	Kielce, ul. Massalskiego 20/33
41.	Świętokrzyskie Towarzystwo Genealogiczne <i>Świętogen</i>	Kielce, ul. Orkana 9/44
42.	Stowarzyszenie Poszkodowanych Pracowników przez Hipermarkety	Kielce, ul. Sienkiewicza 76/317
43.	Stowarzyszenie Mieszkańców i Właścicieli Nieruchomości doliny rzeki Silnica/odcinek ul. Krakowska – oś. Białogon/ - Strefa A	Kielce, ul. Rieczna 1
44.	Stowarzyszenie Polska – Palestyna	Kielce, ul. Kochanowskiego 3
45.	Komitet w Obronie Siedziby Szkoły Podstawowej Nr 7 w Kielcach	Kielce, ul. Południowa 4/42
46.	Komitet na rzecz utworzenia skweru przy ul. Warszawskiej w Kielcach	Kielce, ul. Warszawska 413
47.	Amatorska Sieć Komputerowa <i>Skynet</i>	Kielce, ul. Batalionów Chłopskich 119
48.	Stowarzyszenie Fotograficzne CKFoto.pl	Kielce, ul. Szwedzka 3b
49.	Stowarzyszenie Pomocy Uprawnionym z Ubezpieczenia Zaopatrzenia Dzieci	Kielce, u. Złota 24/2
50.	Stowarzyszenie Muzyków Świętokrzyskich <i>Muzyczne Scyzoryki</i>	Kielce, ul. Zbożowa 4
51.	Świętokrzyskie XXI	Kielce, ul. Piotrkowska 2/1
52.	Stowarzyszenie Fotograficzne <i>Fotokielce</i>	Kielce, ul. Bodzentyńska 12
53.	Nasza Uczelnia na Piwnika	Kielce, ul. Ponurego Piwnika 49
54.	Stowarzyszenie <i>Alter-student</i>	Kielce, ul. Helenówek 37
55.	Stowarzyszenie zwykle w obronie zdrowia i życia w związku z budową stacji bazowej telefonii komórkowej z/s w Kielcach przy ul. Malików	Kielce, ul. Malików 63b
56.	<i>A Nam Się Chce!</i>	Kielce, ul. Tujowa 29
57.	Stowarzyszenie Spółdzielczości Mieszkaniowej <i>OdNova</i>	Kielce, ul. Fałdowa 4/53
58.	Stowarzyszenie Rodzin i Sympatyków 2 Pułku Artylerii Lekkiej Legionów w Kielcach	Kielce, ul. Klonowa 7/1
59.	Stowarzyszenie Degustatorów Wyrobów Tytoniowych <i>MKW</i>	Kielce, ul. Domaszowska 41
60.	Stowarzyszenie Degustatorów Wyrobów Tytoniowych <i>UV</i>	Kielce, ul. Sienkiewicza 33
61.	Międzynarodowe Stowarzyszenie Badawczo-Projektowe	Kielce, ul. Barwinek 15/27
62.	Stowarzyszenie Sympatyków Markowych Wyrobów Tytoniowych	Kielce, ul. Wesola 9
63.	Stowarzyszenie Osiedla Podzamcze	Kielce, ul. Pienińska 6
64.	Stowarzyszenie Sympatyków Tytoniu i Wyrobów Tytoniowych	Kielce, ul. Św. Leonarda23

65.	Stowarzyszenie Przyjaciół Teatru Lalki i Aktora <i>Kubuś</i>	Kielce, ul. Piekoszowska 116c/11
66.	Stowarzyszenie Mieszkańców Ulicy Świętego Stanisława Kostki w Kielcach	Kielce, ul. Św. St. Kostki 9/3
67.	Stowarzyszenie Historyczne Organizacji Kobietych II Rzeczypospolitej	Kielce, ul. Świerkowa 14
68.	Stowarzyszenie <i>Pomocna Dłoń</i>	Kielce, ul. Astronautów 3a/18
69.	Stowarzyszenie Absolwentów Wyższej Szkoły Ekonomii i Prawa im. prof. Edwarda Lipińskiego w Kielcach	Kielce, ul. Jagiellońska 109a
70.	Stowarzyszenie <i>Monitoring Zabytków</i>	Kielce, ul. Struga 3/15
71.	Stowarzyszenie Rekonstrukcji Historycznej Czwartego Pułku Piechoty Legionów w Kielcach	Kielce, ul. Ks. Piotra Ściegiennego 15
72.	Związek Strzelecki – Wien 1983	Kielce, ul. Os. Na Stoku 90/7
73.	Stowarzyszenie <i>Ignorantia Iuris Nocet</i>	Kielce, ul. Seminaryjska 26/56
74.	Świętokrzyska Grupa Wolnych Ludzi	Kielce, ul. Fałdowa 6/15
75.	Stowarzyszenie Sportowe dla Dzieci i Młodzieży <i>Zagórze</i>	Kielce, ul. Prosta 121
76.	<i>mPress</i>	Kielce, ul. Olszewskiego 6

Załącznik 4 – Wykaz działających w Kielcach stowarzyszeń kultury fizycznej z osobowością prawną⁶⁵

Lp.	Nazwa	Adres
1.	Towarzystwo Sportowe <i>Akwedukt</i>	Kielce, ul. Sandomierska 105
2.	Kielecki Klub Sportowy Głuchych <i>Surdus</i>	Kielce, ul. Kościuszki 7/9
3.	Żeglarski Klub Morski <i>Bryza</i>	Kielce, ul. Działkowa 20
4.	Świętokrzyski Lub Tańca i Tańca Sportowego <i>Jump</i>	Kielce, ul. Żytnia 1/22
5.	Miejski Klub Sportowy <i>Cyclo - Korona</i>	Kielce, ul. Szczepaniaka 29
6.	Świętokrzyska Federacja Sportu w Kielcach	Kielce, Aleja Legionów 3/3
7.	Stowarzyszenie Piłki Ręcznej <i>Polonica</i>	Kielce, ul. Krakowska 72
8.	Świętokrzyski Okręgowy Związek Żeglarski	Kielce, ul. Działkowa 20
9.	Świętokrzyski Klub Rowerowy <i>Kamikadze</i>	Kielce, Kordeckiego 77
10.	Świętokrzyskie Towarzystwo Badmintonowe <i>Wolant</i>	Kielce, ul. Kazimierza Wielkiego 28
11.	Sekcja Strzelecka AZS Strzelectwa Praktycznego WSH w Kielcach	Kielce, ul. Peryferyjna 15b
12.	Młodzieżowy Klub Sportowy <i>Korona - Junior</i>	Kielce, ul. Szczepaniaka 29
13.	Świętokrzyska Liga Koszykówki	Kielce, ul. Żytnia 1
14.	Młodzieżowy Klub Motorowy <i>Moto – Sport</i>	Kielce, ul. Domaszowska 58
15.	Świętokrzyski Parafialny Klub Sportowy <i>Rodzina</i>	Kielce, ul. Św. Jadwigi Królowej 2
16.	Klub Sportowy <i>Tęcza – Społem</i> w Kielcach	Kielce, Zagnańska 110
17.	Świętokrzyski Okręgowy Związek Lekkiej Atletyki	Kielce, ul. Żytnia 1
18.	Kielecki Okręgowy Związek Piłki Ręcznej	Kielce, ul. Żytnia 1
19.	Świętokrzyski Okręgowy Związek Tenisa Stołowego	Kielce, ul. Żytnia 1
20.	Klub Sportowy <i>Cersanit</i>	Kielce, ul. Zagnańska 27
21.	Świętokrzyski Związek Podnoszenia Ciężarów, Kulturystyki i Trójboju Siłowego w Kielcach	Kielce, Aleja Legionów 3/3
22.	Kielecki Klub <i>Shorin - Ryu</i>	Kielce, ul. Prendowskiej 3/10
23.	Kieleckie Towarzystwo Motorowe <i>Novi</i>	Kielce, ul. Wojska Polskiego 15
24.	Świętokrzyski Okręgowy Związek Łuczniczy w Kielcach	Kielce, ul. Krakowska 374
25.	Klub Sportowy <i>Łysogóry</i> Kielce	Kielce, ul. Mickiewicza 5
26.	Klub Sportowy <i>Vive Targi Kielce</i>	Kielce, ul. Robotnicza5
27.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Tenisa Stołowego	Kielce, ul. Wojewódzka 12
28.	Klub Sportowy <i>Stella</i>	Kielce, ul. Krakowska 374
29.	Kielecki Klub Karate <i>Kyokushin</i>	Kielce, ul. Żytnia 1
30.	Towarzystwo Sportowe <i>Piramida</i>	Kielce, ul. Chęcińska 33/77
31.	Świętokrzyskie Zrzeszenie Ludowe Zespoły Sportowe	Kielce, ul. Mickiewicza 5
32.	Kielecki Okręgowy Związek Judo	Kielce, ul. Żytnia 1
33.	Świętokrzyski Okręgowy Związek Zapaśniczy	Kielce, ul. Żytnia 1

⁶⁵ Rejestr prowadzony w Wydziale Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Kielce (listopad 2013 rok).

34.	Kieleckie Towarzystwo Narciarskie <i>Puch</i>	Kielce, ul. Bohaterów Warszawy 17/26
35.	Klub Uczelniany AZS Politechniki Świętokrzyskiej w Kielcach	Kielce, Al. 1000-lecia PP 1/8c
36.	Klub Sportowy <i>Budowlani</i> Kielce	Kielce, Boczna 15
37.	Świętokrzyski Związek Tenisowy	Kielce, ul. Zagnańska 110
38.	Klub Sportowy <i>Fart</i> w Kielcach	Kielce, ul. Ściegiennego 268a
39.	Stowarzyszenie Strzelectwa Praktycznego <i>Snajper</i>	Kielce, ul. Ściegiennego 6
40.	Świętokrzyski Klub Kultury Fizycznej Sportu i Turystyki Niewidomych i Słabowidzących	Kielce, ul. Czerwonego Krzyża 3
41.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Bilardowe	Kielce, ul. Jeziorańskiego 65
42.	Wojewódzkie Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe	Kielce, ul. Żytnia 1
43.	Sekcja Strzelecka AZS Politechniki Świętokrzyskiej	Kielce, Al. 1000-lecia PP 7
44.	Kieleckie Towarzystwo Pływackie <i>Arka</i>	Kielce, ul. Krakowska 2
45.	Klub Sportowy <i>Michael-Gym</i>	Kielce, ul. Paderewskiego 24
46.	Ludowy Klub Sportowy <i>Orleńta</i>	Kielce, ul. Warszawska 338
47.	Klub Strzelecki <i>Mechanik</i>	Kielce, ul. Jagiellońska 32
48.	Klub Jeździecki <i>Żanwo</i>	Kielce, ul. Żeromskiego 34/3
49.	Klub Narciarski <i>Gipsik</i>	Kielce, ul. Jeziorańskiego 113/86
50.	Świętokrzyski Związek Towarzystwa Krzewienia Kultury Fizycznej	Kielce, ul. Sienkiewicza 68
51.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Sportu i Rekreacji <i>Ala</i>	Kielce, Krakowska 2
52.	Świętokrzyski Związek Strzelectwa Sportowego	Kielce, Al. Legionów 3/3
53.	Polski Związek Bilardowy	Kielce, ul. Klonowa 60/57
54.	Świętokrzyski Okręgowy Związek Pływacki	Kielce, Krakowska 2
55.	Stowarzyszenie Lokalne <i>Salos Cortile</i> Salezjańska Organizacja Sportowa	Kielce, ul. 1 Maja 57
56.	Klub Żeglarski <i>SHL</i>	Kielce, ul. Sobieskiego 91
57.	Klub Żeglarski <i>Szeka</i>	Kielce, Al. IX Wieków Kielc 3
58.	Kielecki Klub Piłkarski <i>Korona</i>	Kielce, ul. Szczepaniaka 29
59.	Kielecki Klub Piłkarski	Kielce, ul. Ściegiennego 8
60.	Świętokrzyski Związek Szachowy	Kielce, ul. Aleja Legionów 3/3
61.	Świętokrzyski Regionalny Związek Kolarski	Kielce, ul. Karczówkowska 10
62.	Młodzieżowy Klub Koszykówki MDK Kielce	Kielce, ul. Kozia 10a
63.	Klub Sportowy <i>Błękitni</i> Kielce	Kielce, ul. Karczówkowska 8
64.	Zrzeszenie Sportu i Rehabilitacji <i>Start</i>	Kielce, ul. Kołtątaja 4
65.	Klub Sportowy <i>Legion</i>	Kielce, Pl. Wolności 2
66.	Kieleckie Stowarzyszenie Sportowe Kielce	Kielce, ul. Szczepaniaka 29
67.	Wojewódzki Szkolny Związek Sportowy	Kielce, ul. Kujawska 26
68.	Świętokrzyski Klub Sportowy <i>Czarnovia</i>	Kielce, ul. Piekoszowska 287a
69.	Świętokrzyski Związek Piłki Nożnej	Kielce, ul. Ściegiennego 8
70.	Ognisko TKKF <i>Sokół</i>	Kielce, ul. Kujawska 26

71.	Świętokrzyskie Ognisko TKKF	Kielce, ul. Wesola 37
72.	Ognisko TKKF <i>Bocianek</i> w Kielcach	Kielce, ul. Sienkiewicza 68
73.	TKKF Ognisko Wodne <i>Wiking</i>	Kielce, ul. Równa 14b/1
74.	Ognisko TKKF przy NSK <i>Iskra</i> S.A.	Kielce, ul. Jagiellońska 109
75.	Świętokrzyski Wojewódzki Związek Piłki Siatkowej	Kielce, al. Legionów 3/3
76.	Świętokrzyski Okręgowy Związek Koszykówki	Kielce, ul. Żytnia 1
77.	Świętokrzyski Związek Brydża Sportowego	Kielce, ul. Żytnia 1
78.	Okręgowy Związek Badmintonu w Kielcach	Kielce, Aleja Legionów 3/3
79.	Kielecki Okręgowy Związek Bokserski	Kielce, ul. Żytnia 1
80.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Kolarstwa Górskiego MTB <i>CROSS</i>	Kielce, ul. Sienkiewicza 53/55
81.	Kielecki Klub Pływacki <i>Korab</i>	Kielce, ul. Orkana 42/11
82.	Świętokrzyski Okręgowy Związek <i>Taekwon-Do</i>	Kielce, ul. Żytnia 1 25-018
83.	Polska Organizacja Karate <i>Kyokushin Matsushima</i>	Kielce, ul. Warszawska 103/41
84.	Kielecki Klub Motocyklowy <i>Wena</i>	Kielce, ul. Paska 1
85.	Świętokrzyski Związek Jeździecki	Kielce, ul. Ściegiennego 8
86.	Świętokrzyskie Stowarzyszenie Kultury Fizycznej <i>Sprawni – Razem</i>	Kielce, ul. Warszawska 96/3

Załącznik 5 – Wykaz działających w Kielcach klubów sportowych⁶⁶

Lp.	Nazwa	Adres
1.	Uczniowski Klub Sportowy <i>19 Kielce</i>	Kielce, ul. Targowa 3 (SP Nr 19)
2.	Uczniowski Klub Sportowy <i>Kusy</i>	Kielce, ul. Barwinek 31 (SP Nr 32)
3.	Uczniowski Klub Sportowy <i>UKS 33</i>	Kielce, ul. Piłsudskiego 42
4.	Uczniowski Klub Sportowy <i>34</i>	Kielce, ul. Naruszewicza 25 (SP Nr 34)
5.	Uczniowski Klub Sportowy <i>9</i> przy Gimnazjum Nr 9	Kielce, ul. Naruszewicza 16
6.	Uczniowski Klub Sportowy <i>SK-8</i> przy Komendzie Hufca ZHP Kielce i 21 KDH im. Samodzielnej Brygady Spadochronowej	Kielce, ul. Gagarina 5
7.	Uczniowski Osiedlowy Klub Sportowy <i>Speeds</i> przy Osiedlu Świętokrzyskie	Kielce, ul. Manifestu Lipcowego 33B
8.	Baseballowy Uczniowski Klub Sportowy <i>Krymy</i>	Kielce, ul. Dygasińskiego 6
9.	Uczniowski Klub Sportowy <i>Hp Grom</i> w Kielce	Kielce, ul. Kozia 10B
10.	Uczniowski Klub Sportowy <i>Maczek</i>	Kielce, ul. Gagarina 3
11.	Uczniowski Międzyszkolny Klub Sportowy <i>Śniadek</i>	Kielce, ul. Śniadeckich 9
12.	Uczniowski Klub Sportowy <i>Volley</i>	Kielce, ul. Wojewódzka 12 (ZSO Nr 3)
13.	Uczniowski Klub Sportowy przy Zespole Szkół Mechanicznych	Kielce, ul. Jagiellońska 32
14.	Uczniowski Międzyszkolny Klub Sportowy <i>Żak</i>	Kielce, ul. Prosta 57
15.	Uczniowski Klub Sportowy <i>Budowlanka</i> przy Zespole Szkół Zawodowych Nr 1	Kielce, ul. Zgoda 31
16.	Międzyszkolny Uczniowski Klub Sportowy <i>Gemik</i>	Kielce, ul. Niecała 3/12
17.	Uczniowski Klub Sportowy <i>Forma</i> przy IV LO w Kielcach	Kielce, ul. Radiowa 1
18.	Uczniowski Klub Sportowy <i>Szóstka</i>	Kielce, ul. Gagarina 5
19.	Uczniowski Klub Sportowy <i>Jedynka</i>	Kielce, ul. Zimna 16
20.	Ludowy Uczniowski Katolicki Klub Sportowy <i>Lukk</i>	Kielce, ul. Toporowskiego 40
21.	Międzyszkolny Uczniowski Klub Sportowy <i>18 Neptun</i> przy SP Nr 18	Kielce, ul. Chrobrego 105
22.	Uczniowski Ludowy Klub Sportowy <i>Top – Spin</i>	Kielce, Mickiewicza 5
23.	Uczniowski Klub Sportowy <i>Kopernik</i>	Kielce, ul. Kopernika 8
24.	Organizacja Środowiskowa Akademickiego Związku Sportowego	Kielce, ul. Kościuszki 13
25.	Kielecki Klub Sportowy <i>Kacper Pro Sparta</i>	Kielce, ul. Pańska 39
26.	Klub Sportowy <i>Kolejarz</i>	Kielce, ul. Żelazna 40
27.	Młodzieżowe Centrum Sportowe	Kielce, ul. Orzeszkowej 24/63
28.	Kielecki Klub Jeździecki <i>Maag</i>	Kielce, ul. Ściegiennego 207
29.	<i>Polonia Białogon</i>	Kielce, ul. Siedem Źródeł 9
30.	Uczniowski Klub Sportowy pn. <i>UKS Złoty Smok</i>	Kielce, ul. Paderewskiego 24
31.	Miejski Klub Siatkówki <i>Kielce</i>	Kielce, ul. Piłsudskiego 42
32.	Klub Uczelniany AZS Uniwersytetu Humanistyczno-Przyrodniczego Jana Kochanowskiego w Kielcach	Kielce, ul. Kościuszki 13
33.	Stowarzyszenie Sportowe <i>Atest</i>	Kielce, ul. Zapolskiej 23/76

⁶⁶ Rejestr prowadzony w Wydziale Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Kielce (listopad 2013 rok).

34.	Stowarzyszenie Międzyszkolny Klub Sportowy <i>Modelklub Abc</i>	Kielce, ul. Barwinek 15/127
35.	Klub Morski <i>Horn</i>	Kielce, ul. Jasińskiego 20
36.	Kielecki Klub Karate i Sztuk Walki <i>Tiger</i>	Kielce, ul. Warszawska 103/41
37.	Świętokrzyski Klub <i>Oyama Karate</i>	Kielce, ul. Karbońska 1/61
38.	Kieleckie Towarzystwo <i>Warcabowe</i>	Kielce, ul. Planty 16
39.	Stowarzyszenie Piłki Nożnej <i>Oldoboje Korona</i>	Kielce, ul. Szczepaniaka 29
40.	Stowarzyszenie na Rzecz Poprawy Bezpieczeństwa Ruchu Drogowego i Sportu <i>Sport System</i>	Kielce, ul. Karczówkowska 5a
41.	Uczniowski Klub Sportowy <i>Zalew – Kielce</i>	Kielce, Chodkiewicza 87
42.	Ludowy Uczniowski Klub Sportowy – Świętokrzyski Klub Biegacza <i>Maraton Kielce</i>	Kielce, ul. Jagiellońska 32
43.	Uczniowski Klub Sportowy <i>Olimp</i>	Kielce, ul. Górnicza 64, Zespół Szkół Nr 13
44.	Uczniowski Klub Sportowy <i>Jedynka</i>	Kielce, ul. Staffa 7
45.	Uczniowski Międzyszkolny Klub Sportowy <i>Lafarge Nida Gips Junior</i>	Kielce, ul. Ściegienego 201
46.	Stowarzyszenie <i>Speleoklub Świętokrzyski</i>	Kielce, ul. Os. Na stoku 40a/22
47.	Świętokrzyski Klub Alpinistyczny	Kielce, ul. Jeziorańskiego 109/28
48.	Kielecki Klub Lekkoatletyczny	Kielce, ul. Boczna 15
49.	Uczniowski Klub Żeglarski <i>Kamber</i>	Kielce, ul. Strycharska 15/9
50.	Osiedlowy Klub Sportowy <i>Płomień Niewachłów</i>	Kielce, ul. Kruszelnickiego 49
51.	Stowarzyszenie Motocyklowe <i>Renegade</i>	Kielce, ul. Sandomierska 326
52.	Uczniowski Klub Sportowy <i>25 Kielce</i>	Kielce, ul. Jurajska 7
53.	Kielecki Klub Bokserski <i>Rush</i>	Kielce, ul. Kaczorowskiego 8a
54.	Uczniowskie Stowarzyszenie Sportowe <i>Renesans</i>	Kielce, ul. Warszawska 413
55.	Kielecki Klub <i>Shidokan Karate</i>	Kielce, ul. L. Wawrzyńskiej 76/1
56.	Uczniowski Klub Sportowy <i>Kielce 28</i>	Kielce, ul. Szymanowskiego 5
57.	Uczniowski Klub Sportowy <i>Junior – Czarnów</i>	Kielce, ul. Piekoszowska 284
58.	Kielecki Sportowy Klub Taekwon-Do	Kielce, ul. Żytnia 1
59.	Stowarzyszenie Promocji Postaw Proobronnych	Kielce, ul. Zalesie 23
60.	Katolicki Międzyszkolny Klub Szachowy <i>Victoria</i>	Kielce, ul. Św. S. Kostki 17
61.	Sportowy Klub Kick – Boxing Kielce	Kielce, ul. Hoża 46/62
62.	Świętokrzyski Klub Sztuk i Sportów Walki <i>Mixed Martial Arts</i>	Kielce, ul. Os. Na Stoku 80/34
63.	Uczniowski Klub Sportowy <i>Tramp</i>	Kielce, ul. Wróbla 5
64.	Stowarzyszenie Sportowe <i>Amatorska Liga Koszykówki</i>	Kielce, ul. Żytnia 1
65.	Uczniowski Ludowy Klub Sportowy <i>Guliwer</i>	Kielce, ul. Górników Staszicowskich 22A (ZSO Nr 8)
66.	Kielecki Klub Sportów Walki <i>Samuraj</i>	Kielce, ul. Warszawska 103/41
67.	Młodzieżowy Integracyjny Klub Sportowy	Kielce, ul. Karłowicza 1/33
68.	Miejski Uczniowski Klub Pływacki <i>Korona – Swim</i>	Kielce, ul. Daleka 25/7
69.	Kielecki Klub Jeździecki	Kielce, ul. Kusocińskiego 61a
70.	Klub Motorowy <i>Self</i>	Kielce, ul. Mickiewicza 5/2

71.	Uczniowski Międzyszkolny Klub Sportowy Kielce	Kielce, ul. Ściegiennego 201
72.	Kielecki Klub Karate <i>Tygrys</i>	Kielce, ul. Planty 16 b/5
73.	Klub Jeździecki <i>Stadion</i>	Kielce, ul. Kusocińskiego 61a
74.	Świętokrzyski Klub Muay Thai	Kielce, ul. Seminaryjska 5/1
75.	Kieleckie Stowarzyszenie <i>Paintballowe Impactt</i>	Kielce, ul. Jana Matejki 12/2
76.	<i>KKF.pl Scyzory Kielce</i>	Kielce, al. IX Wieków Kielc 16/2
77.	Stowarzyszenie Miłośników Piłki Nożnej Orłęta Kielce	Kielce, ul. Noskowskiego 7
78.	Uczniowski Klub Sportowy <i>Informatyk</i>	Kielce, ul. Hauke-Bosaka 1
79.	Klub Sportowy <i>SPS Construcion</i> Kielce	Kielce, ul. Fosforytowa 5/43
80.	Reprezentacja Polski oldbojów w Futsalu	Kielce, ul. Wojewódzka 21
81.	Klub Sportowy <i>Mundo Capoeira Ue</i>	Kielce, ul. Ściegiennego 5/3
82.	Uczniowski Międzyszkolny Klub Strzelecki <i>Snajper</i>	Kielce, ul. Jeziorańskiego 53
83.	Stowarzyszenie Promocji Sportu, Turystyki i Rekreacji <i>ProAkti</i>	Kielce, ul. Samsonowicza 12
84.	Świętokrzyskie Towarzystwo Strzeleckie	Kielce, ul. Świerkowa 15a
85.	Stowarzyszenie Kibiców Piłki Ręcznej <i>Iskra Kielce</i>	Kielce, ul. Boczna 15
86.	Świętokrzyski Klub Morsów w Kielcach	Kielce, ul. Tarnowskiego 12a
87.	<i>Enduro Team Kielce</i>	Kielce, ul. Domaszowska 41
88.	Kielecki Klub Brazylijskiego <i>Jiu Jitsu Copacabana</i>	Kielce, ul. Dewońska 1/69
89.	<i>Atv Racing Team Kielce</i>	Kielce, ul. Piekoszowska 363
90.	Klub Sportowy <i>Jokers Kielce</i>	Kielce, ul. Daleka 3/48
91.	Uczniowski Klub Sportowy przy Szkołach Zakładu Doskonalenia Zawodowego	Kielce, ul. Paderewskiego 55
92.	Świętokrzyski Okręgowy Związek Karate	Kielce, ul. Wesoła 19/3
93.	Stowarzyszenie Akademia Piłkarska <i>Footballmania</i>	Kielce, ul. Przyborowskiego 4/57
94.	Kielecki Klub Sportów Walki	Kielce, ul. Wesoła 19/3
95.	Miejski Uczniowski Klub Pływacki <i>Orka MOSiR</i>	Kielce, ul. Kujawska 18
96.	Uczniowski Klub Sportowy <i>Korona Tennis Kielce</i>	Kielce, ul. 1-go Maja 191
97.	Uczniowski Klub Sportowy <i>Czwórka</i>	Kielce, ul. Jasna 20/22
98.	Uczniowski Klub Sportowy <i>Akademia Piłkarska Kielce</i>	Kielce, ul. Konopnickiej 7/90
99.	Klub Sportowy <i>8 LIMBS</i>	Kielce, ul. Seminaryjska 5
100.	Stowarzyszenie Sportowe EBS Futsal Kielce	Kielce, ul. Morcinka 7

Załącznik 6 – Wykaz działających w Kielcach oddziałów stowarzyszeń⁶⁷

Lp.	Nazwa	Adres
1.	Katolickie Stowarzyszenie <i>Civitas Christiana</i> Oddział Świętokrzyski	Kielce, ul. Okrzei 18
2.	Polski Związek Filatelistów – Okręg Świętokrzyski	Kielce, ul. Słowackiego 32
3.	Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich – Zarząd Okręgu	Kielce, ul. Ściegiennego 13
4.	Stowarzyszenie Archiwistów Polskich - Oddział	Kielce, ul. Warszawska 17
5.	Stowarzyszenie Historyków Sztuki – Oddział Kielecki	Skrytka Poczтовая 20
6.	Towarzystwo Kultury Teatralnej – Oddział Okręgowy	Kielce, ul. Ściegiennego 2
7.	Stowarzyszenie Twórców Ludowych – Oddział Ziemi Kieleckiej	Kielce, ul. Ściegiennego 6
8.	Polski Związek Esperantystów – Oddział Kielce	Kielce, ul. Źródłowa 17a/37
9.	Polskie Towarzystwo Numizmatyczne	Kielce, ul. Rynek 3/5
10.	Polskie Towarzystwo Historyczne	Kielce, ul. Żeromskiego 5
11.	Towarzystwo Wolnej Wszecznicy Polskiej	Kielce, ul. Mielczarskiego 45
12.	Towarzystwo Kultury Języka – Oddział Kielce	Kielce, ul. Leśna 16
13.	Polskie Towarzystwo Geograficzne – Oddział Kielce	Kielce, ul. Świętokrzyska 15
14.	Polskie Towarzystwo Matematyczne – Oddział Kielce	Kielce, ul. Świętokrzyska 15
15.	Polskie Towarzystwo Geologiczne – Oddział Świętokrzyski	Kielce, ul. Zgoda 21
16.	Polskie Towarzystwo Pediatryczne – Oddział Kielce	Kielce, ul. Langiewicza 2
17.	Polskie Towarzystwo Pielęgniarskie – Oddział Wojewódzki Kielce	Kielce, ul. Grunwaldzka 45
18.	Polskie Towarzystwo Stomatologiczne - Oddział Kielce	Kielce, ul. Ogrodowa 3
19.	Polskie Towarzystwo Diagnostyki Laboratoryjnej – Oddział Kielce	Kielce, ul. Prosta 30
20.	Polskie Towarzystwo Medycyny Pracy – Oddział Kielce	Kielce, ul. Olszewskiego 2
21.	Stowarzyszenie Absolwentów Wydziałów Medycznych Uniwersytetu Jagiellońskiego – Oddział Kielce	Kielce, Kościuszki 25
22.	Polskie Lekarskie Towarzystwo Radiologiczne – Oddział Kielce	Kielce, ul. Artwińskiego 3
23.	Polskie Towarzystwo Neurologiczne – Oddział Kielce	Kielce, ul. Grunwaldzka 47
24.	Polskie Towarzystwo Psychologiczne – Oddział Terenowy Kielce	Kielce, ul. Jagiellońska 72
25.	Polskie Towarzystwo Ginekologiczne – Oddział Kielce	Kielce, ul. Kościuszki 25
26.	Polskie Towarzystwo Ftizjopneumonologiczne – Oddział Kielce	Kielce, ul. Jagiellońska 72
27.	Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Górnictwa – Oddział Kielce	Kielce, ul. Sienkiewicza 48/50
28.	Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Wodnych i Melioracyjnych – Oddział Kielce	Kielce, ul. Witosa 86
29.	Stowarzyszenie Naukowo – Techniczne Inżynierów i Techników Przemysłu Spożywczego – Oddział Kielce	Kielce, ul. Sienkiewicza 48/50
30.	Stowarzyszenie Naukowo – Techniczne Inżynierów i Techników Rolnictwa – Okręg Kielce	Kielce, Al. IX Wieków Kielc 3
31.	Stowarzyszenie Elektryków Polskich – Oddział Kielecki	Kielce, ul. Sienkiewicza 48/50
32.	Stowarzyszenie Geodetów Polskich – Oddział Kielce	ul. Owsiana 1/3 lok. 4
33.	Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Przemysłu Materiałów Budowlanych – Oddział Kielce	Kielce, ul. Sienkiewicza 48/50
34.	Polskie Zrzeszenie Inżynierów i Techników Sanitarnych – Oddział	Kielce, ul. Sienkiewicza 48/50

⁶⁷ Rejestr prowadzony w Wydziale Spraw Obywatelskich Urzędu Miasta Kielce (listopad 2013 rok).

	Kielce	
35.	Polski Związek Kynologiczny – Oddział Kielce	Kielce, ul. Śląska 10
36.	Towarzystwo Literackie im. Adama Mickiewicza – Oddział Wojewódzki Kielce	Kielce, ul. Krakowska 1/8
37.	Polskie Towarzystwo Medycyny Sportowej – Oddział Wojewódzki Kielce	Kielce, ul. Artwińskiego 1
38.	Polskie Towarzystwo Higieniczne – Oddział Kielce	Kielce, ul. Jagiellońska 68
39.	Polski Związek Katolicko – Społeczny – Oddział Wojewódzki w Kielcach	Kielce, Pl. Wolności 8/8
40.	Polskie Towarzystwo Fizyczne – Oddział w Kielcach	Kielce, ul. Konopnickiej 15
41.	Polskie Towarzystwo Statystyczne – Oddział w Kielcach	Kielce, ul. Wróblewskiego 2
42.	Polskie Towarzystwo Gleboznawcze – Oddział Wojewódzki w Kielcach	Kielce, ul. Konopnickiej 21
43.	Towarzystwo Przyjaciół Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Kielcach	Kielce, ul. Jana Pawła II 5a
44.	Stowarzyszenie Polaków Poszkodowanych przez III Rzeszę – Oddział Wojewódzki w Kielcach	Kielce, ul. Piotrkowska 12
45.	Związek Sybiraków – Oddział Wojewódzki w Kielcach	Kielce, ul. Paderewskiego 20
46.	Związek Żołnierzy Narodowych Sił Zbrojnych – Okręg Świętokrzyski w Kielcach	Kielce, ul. Karłowicza 13/58
47.	Stowarzyszenie Na Rzecz Praw Człowieka <i>Demokracja i Sprawiedliwość</i> – Oddział Kielce	Kielce, ul. Daleka 23/50
48.	Wojewódzki Związek Żołnierzy Batalionów Roboczych <i>Polski Gulag</i> – Zarząd Wojewódzki	Kielce, Pl. Wolności 12
49.	Polskie Towarzystwo Neurofizjologii Klinicznej – Oddział Kielce	Kielce, ul. Grunwaldzka 47
50.	Ruch Kultury Chrześcijańskiej <i>Odrodzenie</i> – Oddział w Kielcach	Kielce, ul. Tarnowska 10
51.	Stowarzyszenie Nauczycieli Matematyki w Kielcach	Kielce, ul. Zgoda 7
52.	Ruch Społeczny <i>Niezależna Inicjatywa Europejska (Nie)</i>	Kielce, ul. Kościuszki 13
53.	Stowarzyszenie Polskich Wynalazców i Racjonalizatorów – Oddział Wojewódzki w Kielcach	Kielce, ul. Szkolna 33/7
54.	Ogólnopolski Związek Żołnierzy Batalionów Chłopskich – Zarząd Wojewódzki w Kielcach	Kielce, ul. Wesola 47/49 lok. 21
55.	Towarzystwo Nauczycieli Bibliotekarzy Szkół Polskich – Oddział w Kielcach	Kielce, ul. Zgoda 7
56.	Polski Związek Hodowców Gołębi Rasowych i Drobiu Ozdobnego – Oddział w Kielcach	Kielce, ul. Biesak 127a
57.	Polskie Towarzystwo Oświaty Zdrowotnej – Oddział w Kielcach	Kielce, ul. Jagiellońska 68
58.	Koło Kieleckie Towarzystwa Pomocy im. Św. Brata Alberta	Kielce, ul. Żeromskiego 36a
59.	Polskie Towarzystwo Czytelnicze – Oddział w Kielcach	Kielce, ul. Rynek 5
60.	Związek Strzelecki <i>Strzelec</i>	Kielce, ul. Sienkiewicza 76
61.	Polskie Towarzystwo Anestezjologii i Intensywnej Terapii – Oddział Świętokrzyski w Kielcach	Kielce, ul. Langiewicza 2
62.	Polskie Towarzystwo Kardiologiczne – Oddział w Kielcach	Kielce, ul. Grunwaldzka 45
63.	Związek Ochotniczych Straży Pożarnych RP – Zarząd Wojewódzki	Kielce, ul. Sandomierska 81
64.	Świętokrzyska Organizacja Wojewódzka Ligi Obrony Kraju	Kielce, ul. Legnicka 1
65.	Polski Komitet Pomocy Społecznej – Zarząd Wojewódzki w Kielcach	Kielce, ul. Sienkiewicza 25
66.	Towarzystwo Przyjaciół Dzieci – Zarząd Oddziału Świętokrzyskiego	Kielce, Warszawska 157
67.	Polski Związek Emerytów, Rencistów i Inwalidów – Oddział Wojewódzki Kielcach	Kielce, ul. Targowa 18

68.	Związek Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych – Zarząd Miejski	Kielce, al. IX Wieków Kielc 13
69.	Związek Inwalidów Wojennych Rzeczypospolitej Polskiej – Zarząd Okręgowy w Kielcach	Kielce, ul. Kapitulna 4
70.	Stowarzyszenie Księgowych w Polsce – Oddział Okręgowy w Kielcach	Kielce, ul. Zagnańska 84a
71.	Związek Artystów Rzeźbiarzy – Oddział w Kielcach	Kielce, ul. Wojska Polskiego 103
72.	Stowarzyszenie Księgarzy Polskich – Zarząd Okręgu w Kielcach	Kielce, ul. Bohaterów Warszawy 7/93
73.	Towarzystwo Przyjaźni Polsko – Greckiej- Oddział w Kielcach	Kielce, ul. Mickiewicza 8
74.	Związek Byłych Żołnierzy Zawodowych i Oficerów Rezerwy Wojska Polskiego – Zarząd Wojewódzki Kielcach	Kielce, ul. Wesoła 29
75.	Polski Związek b. Więźniów Politycznych Hitlerowskich Więzień i Obozów Koncentracyjnych – Zarząd Oddziału XII Okręgu Świętokrzyskiego	Kielce, ul. Kapitulna 4
76.	Związek Turystyczny Przyjaciół Natury – Oddział Wojewódzki w Kielcach	Kielce Al. Legionów 4
77.	Związek Młodzieży Wiejskiej RP <i>Wici</i> – Zarząd Wojewódzki w Kielcach	Kielce, ul. Wesoła 47/49
78.	Federacja Konsumentów – Rada Miejskiego Klubu w Kielcach	Kielce, ul. Sienkiewicza 76
79.	Polskie Towarzystwo Chemiczne – Świętokrzyski Oddział Lokalny	Kielce, ul. Świętokrzyska 15G
80.	Polski Związek Hodowców Kanarków i Ptaków Egzotycznych – Oddział w Kielcach	Kielce, ul. Wojska Polskiego 252/6
81.	Polskie Towarzystwo Farmaceutyczne – Oddział w Kielcach	Kielce, ul. Jagiellońska 70
82.	Polskie Towarzystwo Ortopedyczne i Traumatologiczne – Oddział Świętokrzyski w Kielcach	Kielce, ul. Grunwaldzka 45
83.	Polskie Towarzystwo Psychiatryczne – Oddział w Kielcach	Kielce, ul. Grunwaldzka 47
84.	Polskie Towarzystwo Promocji Zdrowego Życia i Żywności – Oddział w Kielcach	Kielce, al. IX Wieków Kielc 3
85.	Polskie Towarzystwo Elektrotechniki Teoretycznej i Stosowanej – Oddział w Kielcach	Kielce, al. 1000 – lecia PP 7
86.	Polskie Towarzystwo Mechaniki Teoretycznej i Stosowanej- Oddział w Kielcach	Kielce, al. 1000 – lecia PP 7
87.	Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Mechaników Polskich – Oddział Wojewódzki w Kielcach	Kielce, ul. Sienkiewicza 48/50 lok. 206
88.	Związek Solidarności Polskich Kombatantów – Region Świętokrzyski w Kielcach	Kielce, Pl. Wolności 2
89.	Towarzystwo Opieki Nad Zwierzętami – Oddział w Kielcach	Kielce, ul. Ponurego Piwnika 49
90.	Polskie Towarzystwo Medycyny Społecznej i Zdrowia Publicznego – Oddział w Kielcach	Kielce, ul. Szymanowskiego 6
91.	Stowarzyszenie Urodzonych w Niewoli Niemieckiej – Oddział w Kielcach	Kielce, ul. B-pa Kaczmarka 12/43
92.	Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków – Oddział w Kielcach	Kielce, ul. Zamkowa 5
93.	Klub Stowarzyszenia Honorowych Dawców Krwi Rzeczypospolitej Polskiej Przy <i>Nsk Bearings</i>	Kielce, ul. Jagiellońska 109
94.	Stowarzyszenie Pomocy Młodzieży <i>Młodzież Polska</i> – Oddział Regionalny w Kielcach	Kielce, ul. Warszawska 44
95.	Kielecki Krąg Bractwa Piwnego	Kielce, ul. Staffa 8/3
96.	Koło Polskiego Towarzystwa Nauczycieli w Kielcach	Kielce, ul. Wesoła 54
97.	Związek Literatów Polskich – Oddział w Kielcach	Kielce, ul. Zamkowa 5
98.	Polskie Stowarzyszenie Budowniczych Domów w Kielcach	Kielce, ul. Chałubińskiego 42
99.	I Oddział Stowarzyszenia <i>Wspólnota Mieszkańcowa</i>	Kielce, Al. Legionów 8/26

100.	Polskie Towarzystwo Tatrzańskie – Oddział Świętokrzyski w Kielcach	Kielce, ul. Alabastrowa 98
101.	Towarzystwo Zapobiegania Narkomanii – Oddział Terenowy	Kielce, ul. Karczówkowska 5a
102.	Towarzystwo Opieki Nad Zwierzętami w Polsce – Oddział w Kielcach	Kielce, ul. Ponurego Piwnika 49
103.	Stowarzyszenie <i>Pro-Europa</i> – Oddział Kielce	Kielce, ul. Świętokrzyska 21
104.	Związek Emerytów i Rencistów Pożarnictwa Rzeczypospolitej Polskiej w Kielcach Oddział Wojewódzki	Kielce, ul. Sandomierska 81/83
105.	Stowarzyszenie Polskiej Młodzieży Muzycznej – <i>Jeunesses Musicales</i> – Oddział Kielce	Kielce, Plac Moniuszki 2b
106.	Okręg Ligi Ochrony Przyrody Okręg Kielce	Kielce, ul. Sienkiewicza 68
107.	Krajowe Stowarzyszenie Egzaminatorów Kandydatów na Kierowców i Kierowców	Kielce, ul. Domaszowska 141b
108.	Polski Związek Niewidomych – Koło Terenowe	Kielce, ul. Sienkiewicza 68/6
109.	Korporacja Kominiarzy Polskich Oddział Terenowy	Kielce, ul. Hauke – Bosaka 8
110.	Wodne Ochotnicze Pogotowie Ratunkowe Oddział Miejski	Kielce, ul. Krakowska 2
111.	Związek Emerytów Rencistów Pożarnictwa RP Koło Nr 7	Kielce, ul. Sandomierska 81/83
112.	Związek Harcerstwa Polskiego Chorągiew Kielecka Hufiec Kielce - Miasto	Kielce, ul. Pańska 1a
113.	Polskie Towarzystwo Opieki Nad Chorymi ze Stomią POL-ILKO Oddział Regionalny	Kielce, ul. Artwińskiego 3
114.	Stowarzyszenie Mężczyzn z Chorobami Prostaty <i>Gladiator</i> im. Profesora Tadeusza Koszarowskiego	Kielce, ul. Artwińskiego 3
115.	Polski Związek Motorowy Okręg	Kielce, ul. Wojska Polskiego 15
116.	Polskie Towarzystwo Społeczno – Sportowe <i>Sprawni – Razem</i> Oddział Wojewódzki Świętokrzyski	Kielce, ul. Wyspiańskiego 3/44
117.	Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Hufca Kielce – Południe	Kielce, ul. Gagarina 5
118.	Polskie Towarzystwo Badań Radiacyjnych im. Marii Skłodowskiej Curie Oddział Świętokrzyski	Kielce, ul. Świętokrzyska 15
119.	<i>Aiesec</i> Polska Komitet Lokalny Kielce	Kielce, Al. 1000-lecia PP 7
120.	Stowarzyszenie Współpracy Polska- Wschód Świętokrzyski Oddział świętokrzyski	Kielce, ul. Sienkiewicza 59
121.	Stowarzyszenie Emerytów i Rencistów Policyjnych – Zarząd Wojewódzki	Kielce, ul. Seminaryjska 12
122.	Stowarzyszenie Emerytów i Rencistów Policyjnych –Zarząd Koła	Kielce, ul. Seminaryjska 12a
123.	<i>Narodowy Fundusz Ochrony Zdrowia</i> Komitet Oddziału W Kielcach w Kielcach	Kielce, al. IX Wieków Kielc 3 Blok B-1/437
124.	Stowarzyszenie Wspierania Aktywności Społecznej <i>Nie daj się nudzić</i> – oddział Kielce	Kielce, ul. Grochowa 25/5

Załącznik 7 – Wykaz działających w Kielcach fundacji⁶⁸

Lp.	Nazwa	Adres
1.	Świętokrzyska Fundacja Oświatowa <i>Ekonomik</i>	Kielce, ul. Wojska Polskiego 65a/39
2.	Fundacja <i>Semper Vobiscum</i>	Kielce, ul. Chęcińska 18/2
3.	Fundacja <i>Orbis Novum</i>	Kielce, ul. Gagarina 6/10
4.	Fundacja Pomocy Dzieciom Chorym <i>Margaretka</i>	Kielce, ul. Kościuszki 11
5.	Fundacja Pomocy Ofiarom Wypadków Komunikacyjnych <i>Z Głębi Serca</i>	Kielce, ul. Fałdowa 5/27
6.	Fundacja <i>Przyjazny Dom Dziecka</i>	Kielce, ul. Sandomierska 126
7.	Fundacja <i>Pomóżmy marzeniom</i>	Kielce, ul. Strycharska 6
8.	Fundacja Promocji i Ochrony Zdrowia Psychicznego <i>Pokonaj lęk</i>	Kielce, ul. Wojska Polskiego 230a
9.	Fundacja <i>Vive Serce Dzieciom</i>	Kielce, ul. Olszewskiego 6
10.	Fundacja na rzecz powstania Uniwersytetu Świętokrzyskiego w Kielcach oraz rozwoju nauki i szkolnictwa Wyższego	Kielce, ul. Sienkiewicza 53
11.	Fundacja <i>Dla dobra wspólnego</i>	Kielce, ul. Planty 16a
12.	Fundacja Pomocy Dzieciom <i>Przystanek – Dziecko</i>	Kielce, ul. Starodomaszowska 30/7
13.	Fundacja na Rzecz Wspierania Rodziny oraz Dzieci i Młodzieży <i>Fundacja z Uśmiechem</i>	Kielce, ul. Sienkiewicza 77/5
14.	Fundacja im. Stanisława Staszica	Kielce, al. 1000 – lecia PP nr 7c/211
15.	Fundacja Gospodarcza Św. Brata Alberta	Kielce, ul. Sienna 5 25-715
16.	Fundacja Pomocy Szkole	Kielce, ul. Toporowskiego 96
17.	Fundacja <i>Dla Rozwoju Chirurgii</i>	Kielce, ul. Piłsudskiego 6/5
18.	Kielecki Ochotniczy Szwadron Kawalerii im. 13 Pułku Ułanów Wileńskich	Kielce, ul. Ks. Ściegiennego 2
19.	Fundacja <i>Inni są wśród nas</i>	Kielce, ul. Urzędnicza 21
20.	Fundacja <i>Obecni</i>	Kielce, ul. Jana Pawła II 7
21.	Fundacja <i>Pomost</i>	Kielce, Plac Panny Marii 1
22.	Fundacja BDP na rzecz społeczeństwa obywatelskiego	Kielce, ul. Słowackiego 12
23.	Fundacja Polskie Multimedia	Kielce, ul. Targowa 18/101
24.	Fundacja im. Agi Skrobaczej – <i>wiatr w żagle</i>	Kielce, ul. Chęcińska 16c/14
25.	Fundacja Rozwoju Kielc	Kielce, ul. Wyspiańskiego 1/48
26.	Fundacja <i>Łysogóry</i>	Kielce, ul. Sienkiewicza 78
27.	Fundacja na rzecz osób niewidomych i słabo widzących <i>Vega</i>	Kielce, ul. Witosa 18
28.	Światowa Fundacja Pomocy <i>Dobre Serce</i>	Kielce, ul. Jeleniowska 114
29.	Fundacja <i>Posteris</i>	Kielce, ul. Krakowska 62
30.	Fundacja Dla Przyszłości im. Jana Karskiego	Kielce, ul. Starodomaszowska 30/20
31.	Fundacja Wolontariusze Dzieciom <i>Archipelag</i>	Kielce, ul. Klonowa 55
32.	Fundacja <i>Charaktery</i>	Kielce, ul. Starodomaszowska 30/20

33.	Fundacja <i>Uniwerek – Edukacja, Przyszłość, Praca</i>	Kielce, ul. Czarnowska 22
34.	Fundacja Gospodarcza <i>Euro-Partner</i>	Kielce, ul. Kopernika 9
35.	Fundacja <i>Rampa</i>	Kielce, ul. Toporowskiego 17/20
36.	Fundacja <i>Inwestuj w Siebie</i>	Kielce, ul. Częstochowska 29/29
37.	Fundacja <i>Szanujmy Bartka</i>	Kielce, ul. Paderewskiego 9/4
38.	Fundacja <i>Odzyskaj Środowisko</i>	Kielce, ul. Bartosza Głowackiego 4a/15
39.	Fundacja <i>Regionalis</i>	Kielce, ul. Przemysłowa 33
40.	Fundacja <i>Nie Pozwól O Sobie Zapomnieć</i>	Kielce, ul. Massalskiego 11/41
41.	Fundacja Centrum Europy Lokalnej	Kielce, ul. Biskupa Kaczmarka 8/12
42.	Fundacja <i>Instytut Edukacji Jutro</i>	Kielce, ul. Łódzka 308
43.	Fundacja Diagnostyki Obrazowej	Kielce, ul. Ściegiennego 165c/8
44.	Fundacja Międzynarodowa Akademia Dyplomacji	Kielce, ul. Warszawska 30/21
45.	Fundacja Na Rzecz Promocji Zdrowia <i>Puls</i>	Kielce, ul. Wesoła 19/3
46.	Fundacja Na Rzecz Rozwoju Rynku Zaopatrzenia Rolnictwa <i>Agroma</i>	Kielce, ul. Krakowska 293
47.	Fundacja <i>Invictus</i>	Kielce, ul. Planty 16d
48.	Fundacja Na Rzecz Budowy Nowego Teatru	Kielce, ul. Warszawska 17
49.	Fundacja <i>Casus</i>	Kielce, ul. Paderewskiego 31/502
50.	Fundacja <i>Marhban</i>	Kielce, ul. Kościuszki 33/14
51.	Fundacja <i>Pestka</i>	Kielce, ul. Piłsudskiego 36/20
52.	Fundacja Imienia Joanny Sarzyńskiej – Putowskiej Absolwenta Katedry Komunikacji Wizualnej Wydziału Form Przemysłowych Akademii Sztuk Pięknych Imienia Jana Matejki w Krakowie	Kielce, ul. Piotrkowska 29/11
53.	Fundacja Inicjatyw Twórczych <i>Kotłownia</i>	Kielce, ul. Bohaterów Warszawy 13/69
54.	Fundacja <i>Nowa Przestrzeń</i>	Kielce, ul. Zagnańska 153
55.	Fundacja <i>Edukator</i>	Kielce, ul. Paderewskiego 11/33
56.	Fundacja <i>Europomost – Oddział Kielce</i>	Zagnańsk, Bartków 68
57.	Fundacja Na Rzecz Zwierząt <i>Obok Nas</i>	Kielce, ul. Leonarda 1/4
58.	Fundacja <i>Challenge Europe</i>	Kielce, ul. Toporowskiego 73/49
59.	Fundacja <i>Blask Nadziei</i>	Kielce, ul. Warszawska 6
60.	Fundacja Na Rzecz Zaawansowanych Studiów Komputerowych	Kielce, ul. Częstochowska 23/74
61.	Fundacja Chrześcijańska Służba Charytatywna – Oddział Świętokrzyski	Kielce, ul. Kąpielowa 3
62.	Fundacja <i>Prometeusz</i>	Kielce, ul. Kościuszki 11
63.	Fundacja <i>Invigo</i>	Kielce, ul. Wielkopolska 33
64.	Fundacja <i>Veritas Duo</i> im. Dr Zbigniewa Ksykiewicza	Kielce, ul. Wesoła 51
65.	Fundacja Świętokrzyski Instytut Ekorozwoju	Kielce, ul. Częstochowska 25/9
66.	Fundacja Mistrzowska Szkoła Dziennikarstwa Motoryzacyjnego	Kielce, ul. Żeromskiego 29/37